

Menekülés

Kivándorlók kalandos szökései

Főszerkesztő: *dr. Tanka László*

Szerkesztő: *Balás Róbert*

Képek: *Deák Ferenc, Szatmári Gyula,
Gyurkó Péter, dr. Magyar Tamás*
és a szereplők saját felvételei

Számítógépes szerkesztés: *Horváth Zsolt*
Nyomdai munkálatok: *Polár Stúdió, Salgótarján*
Felelős vezető: *Bencze Péter*

ISBN 963-85202-8-0; ISSN 1785-0312; HU ISSN 1785-0312

Kiadja Magyarországon a Médiamix Kiadó
Salgótarján, Mártírok út 1. Telefon: (+36) 32-314-295
E-mail: mediamix@enternet.hu

© Minden jog a kiadónak fenntartva

MENEKÜLÉS

Kivándorlók kalandos szökései

MÉDIAMIX KIADÓ

2004

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000359630

B 201564

És mégis elindultak

Bármennyiszer átolvasom ezeket a történeteket, mindig megborzadok. Félelmetes órák, drámai pillanatok, szökések, üldözések, menekülések. Sorsok, az emberi küzdés hihetetlen és csodálatos példái.

Vajon, én megtettem volna? Nekivágtam volna a bizonytalanságnak? Vállaltam volna a szökést? És Ön, Kedves Olvasó? Minek kell megtörténnie ahhoz, hogy az ember otthagyja otthonát, szüleit, barátait, házáját?! Mi kényszeríthet arra, hogy a saját és olykor mások életét is kockáztatva nekivágjunk a bizonytalanságnak, a semminek?!

Se pénz, se nyelvtudás, se ismerős. Csak egy kis remény. Az is csak halovány. És mégis elindultak. Neki a világnak. S vajon nekem – nekünk – sikerült volna? Szerencsésen, az álomkarriert „megcsinálva”, vagy éppen eléldégélve valahol, valakivel, valahogyan?

Nem tudhatjuk a válaszokat. Mint ahogyan azt sem, hogy a döntés után kinek lett könnyebb az élete: aki elment, vagy aki maradt?

Sorsom úgy hozta, hogy maradhattam. Nem kellett elhagynom házámat, házamat, szeretteimet. Szerencsére, mert nem oly korban éltem én...

Így nekem jutott osztályrészül, hogy közreadjam ezeket a történeteket. A menekülések órái, krónikája, majd az azutáni pályafutás olvasható e könyvben, a főszereplők elmondása, leírása alapján.

Ezek a történetek nem csak a történelemkönyvekből, hanem sokszor az érintettek életrajzából is hiányoznak.

Talán, mert sokan még az emlékezetükből is kitörölnék.

Tanka László

I.

Dr. Varga László – politikus, ügyvéd, író (New York, USA)

Rongyosszekéren a szabadság útján

Több mint kilencven életéve hihetetlenül sok eseményt hordozott, nemcsak szakmai, közéleti munkássága jelentős, hanem írói tevékenysége is: tizennyolc darabot írt, magyar színházat alapított New Yorkban... Negyvenegy évet élt Amerikában. A rendszerváltás után hazatért, és képviselő lett a magyar parlamentben...

Varga László 1910 decemberében született Budapesten. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem állam- és jogtudományi karán szerzett diplomát 1939-ben. 1948-ig ügyvédként dolgozott, eközben 1945–47-ig az FKGP törvényhatósági képviselője, 1947–48-ig a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője volt.

„1948-ban el kellett Magyarországról menekülnöm – elevenítette fel Varga László. – Akkoriban ügyvédként, az egyik védőbeszédemben egy dunántúli parasztfiú érdekében úgymond népellenes kijelentést tettem, amit a Népszava címdalán tett közzé, így izgatás jogcímen eljárás kezdődött ellenem. Láttam, nincs kiút, mennem kellett. Amerikában több éven át a Szabad Európa Rádió sajtóosztályán dolgoztam, s közben 1957-ben ügyvédi vizsgát tettem.”

„Elhatároztam, hogy úgy dolgozom, mint egy amerikai és úgy élek, gondolkodom, mint egy magyar. Lojális vagyok Amerikához, mert szabadságot adott, de hálával tartozom a jó Istennek, hogy visszatérhettem hazámba” – említette hitvallását.

Amerikában mind a közéleti, mind a szakmai, mind a színházi világban tekintélyes pályát futott be. Vajon ezek közül melyiket tartotta a legfontosabbnak?

„Végül is, mindhárom jól kiegészíti egymást – mondta. – Ha a hivatásomat veszem, akkor az ügyvédi pályám a fontos. Ha a szenvedélyemet nézem, akkor a színház, s ha az elkötelezettségemet tekintem, akkor a nemzet szolgálata.

A magyar parlament körelnöke 2003 tavaszán egy tragikus baleset következtében hunyt el.

Az 1948-as év késő tavaszán az Igazság című kommunista lapban megta-
madtak. Érdemes a szöveget idézni: „A demokráciát rágalmazta egy hábo-
rús bűnös védelmében dr. Varga László, a Demokrata Néppárt képviselője.”

Ezzel a címmel kezdődött, és a folytatása is hasonló volt: „Néhány nap múlva ke-
rül a Budapesti Ügyvédi Kamara fegyelmi bizottsága elé dr. Varga László ügyvédnek,
a Demokrata Néppárt képviselőjének súlyos fegyelmi ügye. Dr. Varga, aki különben
Budapest székesfőváros tisztiügyésze is, egy népellenes bűnös ügyében, mint védő
olyan súlyos demokráciaellenes kijelentéseket tett, amelynek valószínűleg a kamara
fegyelmi eljárásán túl is súlyos következményei lesznek.

Néhány héttel ezelőtt a győri népbíróságon tárgyalták egy háborús bűnös és de-
mokrácia ellen lázító vádlott ügyét. A védelmet – általános meglepetésre – dr. Var-
ga László látta el. Az ügyvéd a tárgyaláson védőbeszédében ahelyett, hogy a bűnös
számára igyekezett volna enyhítő körülményeket találni, a nyomozó szervek szerepé-
vel foglalkozott, és a demokratikus igazságszolgáltatás egyes szerveinek eljárását a
nyilas Számonkérő Szék működéséhez hasonlította.

A Demokrata Néppárt képviselője levetette az álarcot: megmutatta, milyen ele-
mek bujkálnak a Barankovics-párt képviselői mandátumának védelmében.

Az Ügyvédi Kamara megindította az eljárást dr. Varga László ügyében, és előrelátha-
tó, hogy a demokrácia ellen uszító ügyvéd-képviselőt felfüggesztik ügyvédi gyakorlatától.
De ezzel még csak az ügy egyik része zárult le. Vajon az az ügyvéd, akit demokráciaelle-
nes magatartása miatt kizárnak az Ügyvédi Kamarából, és felfüggesztik a működéstől,
megfelel-e Budapest, a főváros számára tisztiügyésznek? Vajon az az ügyvéd, akit kizár-
nak a Kamarából, mert megsértette a demokrácia törvényeit, lehet-e törvényhozó?

Az a Varga László, aki egy népellenes bűnös tárgyalását népellenes, demokrácia-
ellenes büntett elkövetésére, uszításra, a demokrácia szerveinek rágalmazására
használja alkalmul, maga is a népbíróság elé tartozik, de ezúttal nem védőként, ha-
nem mint vádlott.

Az Ügyvédi Kamara fegyelmi bíróságának tárgyalását és ítéletét új tárgyalásnak
és ítéletnek kell követnie. Az Országgyűlés Mentelmi Bizottságának és Budapest pol-
gármesterének döntenie kell.

Minél hamarabb seprűzzék ki a demokrácia ellen uszító ügyvédet a parlamentből
és a városi állásából is, és állítsák népbíróság elé!”

Ez a cikk nem is cikk – gondoltam – ez már vádirat. De miért éppen most jelent
meg, öt hónappal a győri beszédem után? Nem volt aláírva, tehát a szerkesztőség
cikke. Az anyagot valószínűleg az ÁVO-tól kapták. Az ÁVO gyakorlata volt, hogy ha
valakit célba vettek, azt először az újságban támadták, hogy a közvélemény előtt iga-
zolja eljárásuk helyességét.

Különböző helyekről barátaim, „kapcsolataim”, a házimester figyelmeztettek,
hogy az ÁVO egyre behatóbban érdeklődik: mit csinálok, merre járok, kivel érintke-

zém, mind-mind a kör bezárulását jelezték. Közben a népbíróságon, igazolóbizottságokon, a NOT-nál (Népbíróságok Országos Tanácsa) állandóan tárgyaltam. Védőbeszédeimben nem tettem lakatot a számra. Amikor védenem kell, s tudom, hogy a vádlott bizalma bennem van, képtelen vagyok a legkisebb tartózkodásra. Az óvatos életformát nem tudom felvenni. Nem nekem való. De a félelem lakótársam lett.

Feleségemnek, Nikének elmondtam, hogy a távozásom időpontja közeledik. Ő egyelőre maradni akart. Azzal érvelt, hogy családjának szüksége lesz rá, és reméli, hogy távollétem nem tart sokáig.

Mitévő legyek? Hiába kérdeztem önmagam. Ezért Varga László jezsuita páterhez fordultam. Részletesen elemeztük a kérdést, és végül az azonnali elmenetelt tanácsolta. Az elmenetel és az otthonmaradás eseteit Barankovics Istvánnal, a Demokrata Néppárt főtitkárával is megbeszéltem. Veszély esetére ő is a szökést javasolta. Múltak a hetek, s nem tudtam, mitévő legyek.

Szeptember végén felkeresett jól értesült barátom a Pénteki Társaságból. Kétoldalas jelentést mutatott: a társaságról és rólam szólt. Elolvastam, barátom a szemembe nézett:

– Laci, menned kell! Ha elmész, a Pénteki Csoport valószínűleg kiesik az ÁVO érdeklődési köréből. Tegyel valamit, magam sem tudom, mit, hogy a megfigyelés csökkenjen. Ha ez sikerül, én azonnal tudomást szerzek róla, értesítelek, és akkor három-négy napon belül menned kell.

Ki segíthet a szökésnél? Két ember jutott eszembe: Belső Gyula és Mézes Miklós. Mindkettő pártunk képviselője. A rendszer Belső Gyulára is fente a fogát, de talán neki több ideje van. Mézes Miklós a határon lakott, tehetséges, fiatal képviselőnk volt. Mindkettővel beszéltem, készségesen felajánlották segítségüket. Mézes átvette egy bőrröndömet, és eljuttatta egy bécsi címre, még mielőtt elindultam volna. Belső vállalta a nehezebb munkát. A szökés előkészítését. Azt mondta, hogy két nappal az indulásom előtt szóljak neki, és akkor megmondja, hogy hol legyek Szombathelyen. A többi az ő dolga.

Most következett a nehezebb kérdés: mikor száll le rólam az ÁVO?

Igyekeztem úgy viselkedni, mint akinek esze ágában sincs elhagyni az országot. Például elkészítettem egy hosszú, őszi előadássorozat tervét, és telefonon – amit az ÁVO lehallgatott – bediktáltam pártunk központjának. A hatás nem maradt el. Néhány nap múlva jelentkezett jól informált barátom, és értesített: az ÁVO egyelőre „ejtett”, mert úgy látják, nem foglalkozom szökési tervvel. Körülbelül ugyanebben az időben Niké közölte, hogy megbeszélte a dolgokat a szüleivel, és úgy döntött, mégis velem jön. Tehát ketten megyünk: erről értesíteni kell Belső Gyulát. Eldöntöttük: november 4-én, csütörtökön nekivágunk...

Indulásom előtti napon ügyvédi irodámban közöltem, hogy Szombathelyre utazom egy tárgyalásra. Ezt mondtam háztartási alkalmazottunknak is. Szüleimtől nem

volt lelkerőm búcsút venni. Ismertem őket és magamat is. Ha apám vagy anyám csak egy szóval is marasztal, nem megyek el. Ez pedig nekik sem lett volna jó. Anyámat többet nem láttam. Apámmal 1960-ban, Bécsben találkoztam. Kilencvenéves volt, teljes szellemi frissességben.

Az esküvői kép és egy régi családi fotó

„Jól tetted, fiam, hogy kimentél. Kutya élet volt abban az időben” – mondta.

Szombathelyre 1948. november 4-én, csütörtökön indultunk. Előző este nem aludtam odahaza. Megbeszéltük, hogy egy szombathelyi vendéglőben találkozunk. Kelenföldön szálltam vonatra. Egy ügyvéd barátommal találkoztam, aki Győrbe tartott, tárgyalásra. Szerencsétlenségemre éppen abba a kocsiba szállt fel, ahol feleségem is tartózkodott. Nagy örömmel üdvözölte és mindjárt meg is kérdezte: miért utazunk külön? Válasz helyett jókat nevettünk. Hogy mit gondolt magában, az engem nem érdekelt.

Kora délután értünk Szombathelyre. A vendéglőssel megbeszéltük a szökés részletét. Nagy örömmel állt rendelkezésünkre. Úgy látszik, Belső jól előkészítette a szökést, hiszen minden simán ment. Megtudtuk, bizonyos Jóska bácsi visz át bennünket a határon.

Előtte még feleségemmel bementünk a Szent Mihály-templomba, hogy végső fohászt mondjunk az anyaföldön. A templom üres volt. Kértük az Isten segítségét, hogy minél hamarabb haza tudjunk kerülni egy szabad és független országba. Nagy sóhaj, amelybe belefoglaltuk hazánkat, szüleinket, barátainkat, kedves otthonunkat – s indultunk...

„Miért kell elmennem? – tépelődtem. – Csak magamat okolhatom, hogy nem vagyok elég bátor, aki szembeszáll az erőszakkal, és vállalja a megpróbáltatásokat. Talán mégis jobb lenne, ha itthon maradnánk. Uram – mondom magamban –, adj jelet, hogy ne menjünk! Ne jöjjön értünk az a Jóska bácsi! Ez lehetne a jel, hogy maradjunk.”

Este nyolc óra. A megbeszélt helyen vártunk Nikével. Autó jött értünk, és máris ott voltunk a Nyeste-majornál, ahol már várt minket Jóska bácsi. Idegesen indult el velünk, s kérte, hogy egy szót se szóljunk. Már két órája gyalogolunk, amikor hirtelen az őrég lépteit halljuk.

„Ne mozduljanak!” – suttogta Jóska bácsi. A katonák 20–25 m-re lehettek. Tisztán hallottuk a beszédüket. Pár perc múlva újra elindultunk. Holdvilág volt. Tizenegy óra körül azt mondta Jóska bácsi:

– Itt vagyunk. Bújunk a kukoricás mögé! Várni kell, amíg a túlsó oldalon értünk jönnek.

Ezek szerint a határon voltunk. Kínos, hosszú várakozás következett. Senki sem jön. Jóska bácsi ideges.

– Itt kellene lenniök!

Ebben a percben három lövést hallottunk, egészen közről, de osztrák terület-ről. Újabb két lövés.

– Mi lesz? – kérdelem Jóska bácsit.

– Nincs más választás, visszamegyünk, mert én nem ismerem az utat Ausztriába, és könnyen golyóba szaladhatnánk.

Visszafelé az út háromszor olyan hosszúnak tűnt. Jóska bácsi házához értünk.

– Ne jöjjenek be a házba, mert itt néha házkutatás van.

A szérűbe vezetett minket, és felparancsolt a széna tetejére.

– Reggel hat órakor jelentkezem – mondta – és magunkra hagyott.

A létrán feljutottunk a széna tetejére. Bennem újra feltámadtak a kétkedések, hogy helyes-e elszöknöm a veszély elől. Az osztrák oldalról senki sem jött értünk, nem ez volt-e a jel, hogy maradjunk?

Rövidesen mindkettőnket elnyomott az álom. Jóska bácsi hangjára ébredtünk:

– Na, szedelőzködjének! Indulunk. Most vált majd az őrség, ilyenkor át tudok menni a szekérrel.

– Várjon, Jóska bácsi! – szoltam tétován.

– Mit? – mondta élesen. – Én várjak? Mire várjak? Jönnek, vagy nem?

– Nézze, én nem akarok most mindent elmondani. Valami közbejött. Most nem megyünk. Mikor vált legközelebb az őrség?

– Délben. Nem értem a képviselő urat, de hát maga viszi a bőrét a vásárra. Itt leszek háromnegyed tizenkettőkor. Akkor még mehetnek. Különben utazhatnak vissza Pestre. Tovább nem tartom itt magukat.

Becsapta maga után az ajtót, és elment.

Újra és újra végigelemeztem a helyzetet. Helyes-e, hogy elszököm, vagy ne szök-jem el? Talán századszor kérdeztem ezt magamtól, amikor belépett Jóska bácsi:

– Na, képviselő úr, hogy döntött?

– Megyünk – mondtam határozottan. Egy másodperccel előtte még nem tudtam, mit mondok.

Jóska bácsi udvarában egy szekér aljára feküdtünk. Rongyokat dobált ránk, és több kosarat.

– Meg ne mozduljanak – intett óvatosságra – mert az őrség mellett megyünk át!

A szekér elindult. Milyen lassan ment! Sohasem tudtam, hogy egy szekér ilyen döcögve halad. Egyszer majd megfagyott bennem a vér, amikor valaki felénk szolt:

– Hová lesz az út?

– A kukoricaszárakat szedem össze. Hát maga meddig van őrségben?

– Hamarosan váltanak. Jó meleg van. Miért nem kora reggel dolgozik? Ilyenkor az ember ebédel.

– Már aki. Én mindig későn eszem. No, Isten megáldja!

Körülbelül tíz perc múlva megállt a szekér.

– Na, szaporán, szálljanak le! – sürgetett Jóska bácsi,

és egy erdős rész felé mutatott: – Azon fussanak át, ott már várják magukat. Isten áldja, képviselő úr! Sok szerencsét!

A kis erdőn átfutottunk. Ausztriába értünk, de szovjet zónába. Egy sovány férfi és egy nő várt ránk, akik szintén egy szekér aljára rejtettek minket. Így érkeztünk az udvarukba. Kissé lemosakodtunk, és ami keveset elénk raktak, megettük. Este aztán megtervezték a további utat. Előbb azonban pénzt kértek. Ami nálunk volt, mind odaadtuk. Kevesellték. Niké odaadta ráadásul egyetlen ékszerét, arany karkötőjét. Még kértek. Már csak a jeggyűrűnk volt. Kezdtük az ujjunkról lehúzni, amire a nő a sovány férfival veszekedni kezdett. Utána jelezte, a gyűrűnk megtarthatjuk.

Két estét töltöttünk a házban, ezalatt megtudtuk, hogy házigazdáink vendek. A harmadik nap reggel egy tejet szállító teherautóra ültettek bennünket, a sofőr mellé. Nikén egy menyecske kendője, rajtam egy viseltes parasztkalap volt. Jó zsíros. Ezzel váltunk falusiakká. Dél körül érkeztünk Felsőőrbe egy parasztházhoz. A gazda nyomban útnak indult velünk, és mintegy négy órát gyalogoltunk. Közben folyton ide-oda tekintgetett, és egyszer odaszólt hozzánk:

– Itt vigyázzunk, mert a szovjet őrök erre járnak. Ha meglátom őket, azonnal elfutok, itt hagyom magukat.

Alkonyatra beértünk egy malomba. Egy húsz év körüli osztrák parasztfiú vett gondjaiba. Megvárta, amíg teljesen besötétedett, és akkor egy tisztáshoz vezetett. Itt aztán megmutatta, merre fussunk. Elindultunk egy fény irányába...

A sikeres szökés után Varga László és felesége először Grazba, menekülttáborba érkezett, majd onnan egy helyi család – Karl Hancz – fogadta be, ahol több mint három hónapot töltött feleségével. 1949 februárjában lehetősége nyílt Svájcba költözni. Zürichben a Demokrata Néppárt emigrációs központját hozta létre, rendszeres politikai összejöveteleket szervezett. 1950. március elsején érkezett New Yorkba, majd Washingtonba, ahol a Szabad Európa Rádiónál kapott állást...

Egy Varga-színdarab bemutatója után Egerben a szereplőkkel

II.

Dancs Rózsa – író (Toronto, Kanada)

Férje volt a besúgója

Dancs Rózsa, az emigráns magyar irodalom markáns képviselője az erdélyi Érmihályfalván született, és a háromszéki Sepsimagyaróson nevelkedett.

A sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban végezte középiskolai tanulmányait, majd a Marosvásárhelyi Pedagógiai Főiskolán tanári oklevelet szerzett. További tanulmányokat folytatott a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem filológia szakán, és évtizeden át magyar nyelvet és irodalmat tanított szűkebb pátriájában.

Két kisgyermekével, Turóczy Tamással és Katalinnal szökött meg a ceausescui Romániából, és egy ausztriai menekülttáborban eltöltött tizenegy hónap után, 1988-ban érkezett Kanadába. Új hazájában beiratkozott a Torontói Egyetemre, ahol történelemből és könyvtártudományból szerzett diplomát, magisteri (M. A.) fokozaton.

Hivatása mellett megőrizte kapcsolatát az irodalommal; esszéi, recenziói, ismeretterjesztő tanulmányai egész sora jelent meg nyomtatásban. Gyűjteményes kötete Vad-disznók törték a törökbúzat címmel látott napvilágot.

Második férjével, Telch György professzorral, Kaleidoszkóp címmel irodalmi, kulturális, művészeti folyóiratot adtak ki.

Dancs Rózsa jelenleg is rendszeresen publikál kanadai magyar lapokban, folyóiratokban, és az American Hungarian Panorama torontói tudósítója.

Gyermekei felnőttek, Tamás a peterborough-i Trent Egyetemen angol nyelv és irodalmat, filozófiát és politikai tudományokat tanult, és angoltanárként dolgozik Szöulban. Katalin a Torontói Egyetemen szociológiából, pszichológiából és kriminológiából diplomázott. A Wyndham Bristol Place Hotel egyik vendéglőjének igazgatója, emellett részdíjban vendéglátást tanít középiskolásoknak.

A nyolcvanas évek derekán Romániától az – „Elbocsátó szép üzenet”-et – jelképező útlevelet két tábla, pult alatt szerzett magyarországi mogyorós csokoládéval, fél liter magyar barackpálinkával, egy katonai Kent cigarettával és egy kiló babkával szereztem meg.

Pontosan emlékszem: július 17-én reggel nyolc óra harmincöt perckor sikerült átnyújtanom a becses nejlonzacskót az illetékesnek. Hajnali öt óra negyvenöt óráig álltam arra az utcasarokra, amelyen az útlevélosztály alkalmazottjának minden nap át kellett sétálnia ahhoz, hogy a hivatalába érhessem, és vártam.

Órákon keresztül vártam, míg egyszer valóban felbukkant a sarkon. Teketóriázás nélkül a kezébe nyomtam a csomagot, sok sikert kívánva érettségizett kislánya jövőjéhez. Hatott a gesztus, és délután öt óra 20-kor a kezemben volt a zöld könyvecske. Soron kívül, vagyis a sorok után. Az utolsó, otthon megélt másfél esztendőnek minden szerdáján beálltam ugyanis a sorba a rendőrségen, hogy az ablakcskánál közölhessek velem: a vízumkéresemet újból elutasították.

„Normális” körülmények között, elméletileg minden második évben megkaphattuk az útlevelet, de Romániában már régóta átértelmezték a „normális” fogalmát. Benem azonban hétről hétre fokozódott a verembe zárt anyaállat kétségbeesett riadalma, hogy nem menthetem meg a gyerekeimet a ceausescui tébolyultságtól és fel kell adnom minden emberi értéket, amely utolsó, morális szalmaszálként még fenn tartott.

Csak a volt férjem tudott lassan kijegecesedett elvándorlási szándékomról. Abban egyeztünk meg, hogy a gyerekeinkkel előremegyek, és ő majd utánunk jön. Osztozott is „derekasan” a vergődésemben: mindennap megjegyezte, hogy tökéletlen vagyok, nem eléggé rámenős, és majd magamra vessek a gyerekek elrontott életéért...

Én tehát rámenősködtem, amíg végre a Kentek a vonatra segítettek a mindennapi vajás kenyérünkért imádkozó két kisgyerekemmel. Az apjuk jókedvűen, kacagva integetett a brassói állomásból kigördülő nemzetközi vonat után, pedig nem hétvégi kirándulásra távozott a családja...

Az éjszaka úgy borította be a nyomunkat, mintha attól tartott volna, hogy valaki otthonról még visszarángathat.

A Budapestre tartó utasokban Kolozsvár után a felszabadultság nyugalma rendszerint a veszély érzésével súlyosult, mert a vámvizsgálat mindig hozhatott kellemetlen meglepetéseket. A fülkében – alvó gyermekeimen kívül – csak egy fiatal lány üldögélt. A Brassó melletti Hosszúfaluból utazott a vőlegényéhez Budapestre, és az érzelmeibe kapaszkodva, nem félt a vámosoktól. Ami azt illeti, nekünk sem volt mitől

tartanunk, mert jószerivel nem is volt csomagunk... Néhány váltóruha mindössze...

A vámvizsgálatot végző tiszt jóképű volt, illatfelhővel, önbizalmát messzire lobogtatva lépett be a fülkénkbe. Tekintete mohón pásztázta végig a fiatal útitársnőt, és kizárólag vele törődve kérte el az útleveleket. Egyszer csak, minden átmenet nélkül, durván kirántotta alvó kislányom feje alól az utazótáskát, amelybe a gyerek az apróságait csomagolta, és elegánsan hosszú ujjait a babacuccok alá merítve, kihúzta onnan az Ex libris mint irodalmi illusztráció című szakdolgozatomat.

Tudtam-e addig, hogy egyáltalán velünk van ez a disszertáció, vagy csak szó volt arról, hogy a magyarországi barátnőmnak ajándékoznék egy példányt belőle az anyaggyűjtésben nyújtott segítségért, ma sem tudnám megmondani.

De a táskában volt, és ez a pacsulis díszkan tudta, hogy honnan kell kitépnie. A gyerek feje alól, ahova még az apja helyezte gondosan a brassói állomáson.

Tudták Nagyváradon is. Mert onnan egy hivatalosan kirendelt bizottság már várt Biharkeresztesen, mire befutott a vonat a határállomásra, hogy átfésülje a dolgozatom 235 oldalát, kutatván a sorok között a párt- és államellenes jegyeket. Amíg a társaság a szomszédos fülkében olvasott és vitatta, hogy a mottóként használt Ilyés Gyula-verssor a művészetek testvériségéről elegendő bizonyítéka-e hazaáruló osztályidegenségemnek, addig a határőrség sorfalat állva a peronon várt a letartóztatásomra.

Másfél óráig vesztegelt a szerelvény, a nyári kánikula kezdett már előnyújtózkodni az éjszakai szunyításból, már a katonák is hangoskodtak, hogy mi lesz végre, hány könyv van, hányan vannak stb.?

Ez alatt a másfél óra alatt a szép tisztecske, aki karvalyként foglyul ejtett a gyermekeimmel, ügyetlen kis fortélyokkal próbálta meghódítani útitársnőnket. Újra és újra visszatért hozzánk, egyre átlátszóbb trükkökkel kísérletezve.

Ahogy telt az idő, minden betoppanása a leszállítással fenyegetett, én meg kínomban azt találtam mondani neki: „Maga, fiatalember (lehet, hogy a hivatalosok felé kötelező elvtársnak szólítottam), nagyon kedves.”

Meg is ijedtem azonnal, mert azt hittem, megérzi a hangomban bujkáló szarkazmust, de ő ahhoz korlátolt volt.

„Vajon a kisasszony is ezen a véleményen van?” – kérdezte kacéran. „Ha azt a könyvet visszahozza ide, akkor biztosan én is azon leszek” – felelte a kislány. „Azt nem” – hangzott a válasz. „Hát akkor tévedtünk” – pillantott reám a leány.

Elvörösödve fordult ki a bálgúnár az utasfülkéből, hogy percek múlva megint megjelenjék, mondván: „A könyv itt marad. Most magukat elengedem, írok egy jegyzőkönyvet, s amikor majd visszajönnek, tisztázzák a dolgot. A könyvet lefoglaljuk, addig eldöntik, hogy mi lesz magával.”

Az a jegyzőkönyv megvan most is. Akkor csak meredtem rá, mint egy ostoba kérdőjelre: Hogy lehet ezeknek ilyen szimatjuk? Honnan tudhatták, hogy az a dolgozat

abban a táskában van? Én nem tudtam, nem emlékeztem arra, hogy valamit is csomagoltam volna abba a táskába – vagy kezdem elveszíteni az eszemet?

Hogy milyen egyértelmű volt a titok nyitja, csak évek múlva, itt kint, a válásom folyamán kellett megtudnom. „Butaság, asszony a neved” – akár életem hadilobogója is lehetne ez a parafrázis. A humorizálást azonban a legszörnyűségesebb bizonyíték zárta ki: egy „szekus” besúgó felesége voltam, akinek egyik kijelölt alanya gyerekeinek édesanyja volt, a magyar szakos tanár feleség – én.

Eme első stáció után következett a többi. Jóval később, az ausztriai menekülttáborban ért utol egy váddal terhes magyar értelmiségi kérdése, hogy miért kellett disszidálnom, miért nem maradtam az anyaországban?

Nem emlékszem, válaszoltam-e az illetőnek akkor, ha igen, most megismétlem: hivatalos befogadási kérelmemet már évek óta ismételten visszautasította a magyar állam. Sem mint magyar tanárra, sem mint egyszerű magyar ajkú halandóra nem volt szükség ott, ahol gyakran románnak titulálták az erdélyi magyart, oláh cigánynak, aki púpként csúfítaná el a nemzet gerincét; ahol vezető állást betöltő személyiség háromszor kérdezte újra Sepsiszentgyörgy magyar nevét, és elfordult tőlem, hogy együgyűségem miatti felháborodását leplezze: „Nahát, hogy még a saját faluja nevét sem tudja!” – morgással?

Az már csak mellékszövege ennek a nyaralási rapszódiónak, hogy egy hónap alatt harminckétszer fordultunk vissza Ferihegyről, mert a Svédországba induló repülőgépre nem szállhattunk fel érvényes útlevél nélkül. Annak immár a magyarországi érvényessége is lejárt, más megoldás híján végül a Hegyeshalom felé induló vonatra váltottam jegyet.

Arról viszont egy gorombácska szőke határőr leszállított a határállomáson két bordám közé nyomva pisztolyát, miután azt ajánlotta, hogy két gyermekemmel vessem magamat a Dunába, de ő Ausztriába ki nem enged bennünket. Becsületére szolgáljon, diszkréten végezte a dolgát: amikor kértem, hogy a gyerekeimet ne ijessze meg, letakarta a fegyverét, és úgy lökött le a vonatról, mintha udvariaskodott volna, csak a mozdulata sutára torzult.

A két gyermek csak akkor mérte fel a valóságot, amikor fegyveres őrség jelent meg a számunkra kijelölt szoba előtt, hogy vigyázza „biztonságunkat”, amíg felrak-

Turóczi Tamás és Katalin, a két gyermek, akik együtt élték át édesanyjukkal a szörnyű élményeket

Dancs Rózsa és második férje, Telch György

hatnak bennünket a Bukarest felé menendő vonatra.

Az a pillanat volt a legeslegijesztőbb: előttem a még szilárdan ágáló vasfüggöny, a maga áttörhetetlenségével, a hátam mögött pedig a biztosnál is biztosabb börtön. De a gyermekekben a lelket tartanom kellett, nem ropanhattam össze. Milyen is a gyermeki természet? Nem bírja a rabságot elviselni. Egy szempillantás alatt vécére kellett menniük. Hol a vécé? „Kérjétek meg a katonákat, hogy kísérjenek el benneteket” – mondtam. Megtör-

tént. Majd: „Édesanyám, éhes vagyok” – panaszkodott, alig hétéves, véznácska kislányom. „Én is” – visszhangozta egy évvel idősebb bátyja. A riadalom úgy könyökölt ki a szemükből, hogy a restibe velük menő katona szíve is megrendült.

A határőrség parancsnoka is találkozott, sőt szót is válthatott velük, mert azzal jött be hozzám, hogy „Nagyon kedvesek a gyerekek”. Térült-fordult, majd közölte, hogy a gyermekek lelki nyugalmaért kienged az utastérbe, amíg befut a vonat. Az útlevelet is visszakaptam, csomagunk alig volt, így nem volt nehéz a kihurcolkodás.

És a vonat befutott, de nem Bécsből, hanem Budapestről.

Ugyanaz a szőke, gorombácska határőr lobogtatta az újabban lefoglalt zöld útlevelet, de ezúttal fegyelmezetlenül szitkozódva. Felháborodásának tárgya „egy román” kislány volt, aki pedig nem engedte magát az épülethez cipelni. „Hol van? A k. jó anyját a piszkos oláinak!”, és mindenkinek a figyelme, beleértve az utasokat is, a hosszú szerelvénnyel mentén valahol lecövekelt merénylő felé fordult.

Nyújtogattam volna a nyakam én is, ha nem éppen egy nyitott, elárvult ajtó vonzott volna közelebb a vonathoz. Aztán, mert senki sem rántott vissza, feltoltam a két gyereket a lépcsőn, majd utánuk ugorva, elrejtőztünk egy félig tele fülkében.

Zajos, vidám, falatozó turisták közé kerültünk, akik nem figyeltek ránk. Az állomáson hangzavar volt, de már hallottuk a folyosón a német hangot – következett sorunk beteljesedésének a pillanata.

Annyit a magyar hatóságok megsúgtak, hogy nem ütik be az útlevelembe Hegyes-halom pecsétjét, a gyerekeimre való tekintettel. „Elvégre emberek vagyunk mi is” – alapon, de képzelem el, mi lett volna, ha nem ők, hanem az osztrákok csípnek el! Ők aztán nem teketóriáznak a „magához hasonlókkal”. De nem ám! Egyébként sem ér-

tik, hogy milyen anya vagyok én, aki a gyerekeimet ilyen veszélynek teszem ki. Nem fél az úristentől, hogy megveri stb.

Nos, jött az osztrák. Nem volt csinos, nem volt szőke, nem volt hetyke, csak olyan mogorva, közömbös és hivatalosan kimért. Amikor kinyitotta az útlevelet, megkérdezte, Die Kinder? Mire feléjük intettem volna, ő már túl is volt a szemlén, s miközben a fejét a kintről beszűrődő zaj felé kapta, pecsételt. Mereven visszaadta a „bűnjelet”, köszönt és elment.

Másodpercek múlva lustán moccant egyet a szerelvénnyel, aztán meggondolva magát, lassan megdőccent... Talán tolat, talán csak bemelegít, amíg intézkednek a hozzám hasonlókról, gondoltam, és elfojtott lélegzettel szorítottam magamhoz a két reszelt kölykömet. „Édesanyám, mi lesz most?” Mi van? Hol vagyunk?” – suttogták.

Kint furcsa O betűs helységneveket kapott el a tekintetem, de ki tudhatta, mit jelentettek. „Hol vagyunk?” – kérdezte hangosan a fiam, amire az egyik utas kuncogva válaszolt: Ausztriában, hát nem oda indultatok?

Alig jött ki a hang a számon: „Már átjutottunk a határon?” Mintha vicceltem volna velük, kacagva nyugtattak meg: Mi az, hogy átjutottunk! De még mennyire!

A harmadik stáció a láger volt, majd, ennek keretében az Alsó-Ausztriában megbúvó tündéri falucska, Edlitz következett. Tizenegy hónapig laktunk itt penzióban, emberi körülmények között, minden jóban bővelkedve, „mi szem-szájnak ingere”, de hontalanokként. Flütchlingek voltunk, akiknek még a havonta egyszer magyarul megtartott misén is azt ajánlotta a lelkész, hogy könnyebb lenne az utunk a megváltás felé, ha az öngyilkosságot választanók?

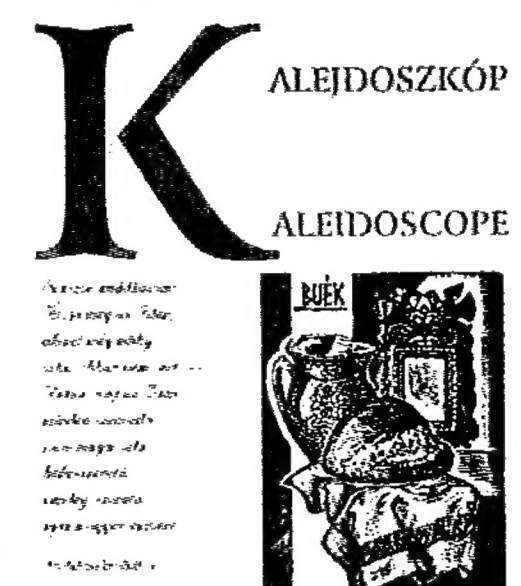
A golgotai út többi stációja bele is fért ebbe az időszakba?

Anyá voltam, a magam választotta életformával azonban, ennél fogva nem békétlenkedhettem, hanem összeszorított foggal és ököllel védtem a gyerekeimet és magamat az erkölcsi beszennyeződéstől. Nemegyszer az idegösszeroppanás határáig jutva, de azon, hála az Istennek, soha nem billentem át. Akkor.

Többszöri visszautasítás után Kanadától megkaptam a befogadási papírt. Férj nélkül, gyerekekkel az ország elvégre nem akart a nyakába venni, de fel nem mérhető szerencse ért: a torontói Szent Erzsébet Római Katolikus Egyházközség keretében működő Karitásznőknésként vállalt értünk.

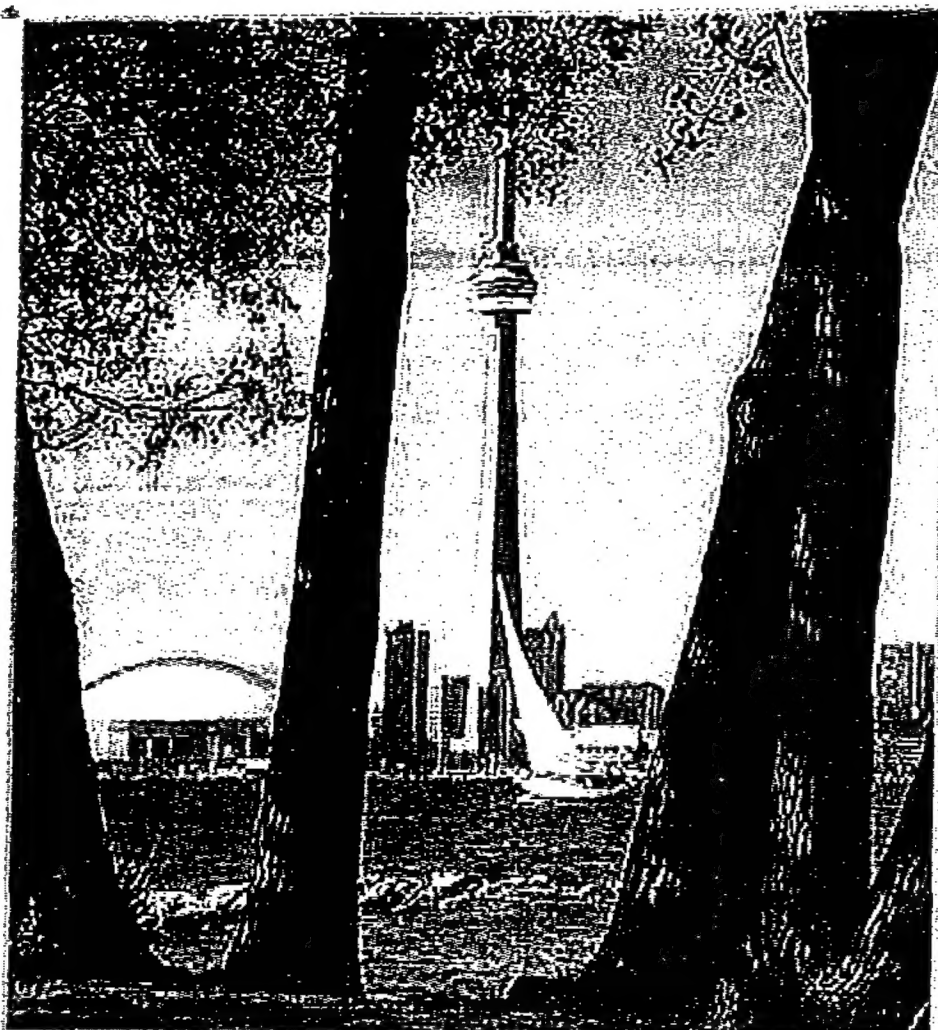
Csodálatos érzés volt saját otthonunkba érkeznünk! És az a szeretet, amelyet a fogadásunkra a frissen festett lakásba varázsolt a drága emlékü Gabriella sister,

A MAGYAR NYELVÉRTÉK ÉRTÉKELŐ LAPJA 1999. NOVEMBER-DECEMBER II. évfolyam 11-12. sz.

NOVEMBER-DECEMBER 1999 HUNGARIAN-ENGLISH MAGAZINE Vol. II, Issue 11-12 Tel: 1-888-205-1171, e-mail: ksh@ksh.hu

Irodalmi, művészeti folyóiratot ad ki Torontóban

Toronto, ahol az álmok megvalósultak

eresztés gondjai, betegségek, családgyesítés, válás, új házasság, munka, csőd és újrakapaszkodás – mélypontok és zenit nélküli szélcsendek, azaz csupán az élet megy tovább.

Megérte? Felhagyni az otthont, a szülőföldet és mindazt, amit ezek a fogalmak jelentenek? Ami álmaimban lassan messze világító északi fénné lényegül? Ki tudna biztos választ adni rá?

Mit kaptam cserébe? Szabadságot. A hitet és bizonyosságot, hogy érdemes megmaradnunk embernek és magyarnak, bárhová vezérel is az isteni gondviselés.

A földet, amely nem fojtja bele gyermekeimbe a jót, a becsületességet, a nemzeti hovatartozást, a tehetséget. Ahol magyarként élhet, érezhet, cselekedhet mindenki, akinek nem kolonc az édes anyanyelv, hanem tisztességet és tiszteletet parancsoló megtartó erő.

Dancs Rózsa, két kisgyermekével, Katalinnal és Tamással 1988-ban érkezett Kanadába. Egy új, az emberi méltóságnak megfelelő egzisztencia megteremtése közepette beiratkozott a Torontói Egyetemre, és történelemből meg könyvtárstudományból szerzett diplomát, magisteri (M. A.) fokozaton. Hivatása mellett megőrizte kapcsolatát az irodalommal; esszéi, recenziói, ismeretterjesztő tanulmányai egész sora jelent meg nyomtatásban. Új színekkel gazdagítva irodalmi világunkat.

Évek óta – férjével, Telch Györggyel – könyvkiadóként és a Kaleidoszkóp című folyóirat szerkesztésével szolgálja magyar és angol nyelven a szétszórásban a nem-

nem mindennap adatik meg az ember életében! Mintha elárvelt szüleim küldték volna át lelkük minden melegét az óceánon, hogy ne fájjon az űr, ami a két világrész között tátong, és ami olyan nagyon elmesszített tőlük?

Az időátállástól megmentett másnap egy autóbaleset, amelyet a megsegítésünkre odarendelt kocsifőre okozott. Ugyanaznap este a kislányomon kitört hatalmas lázzal az Európából magával hozott hólyagos himlő, így tehát az Újvilágban folytattam a jól kipróbált anyai szerepemmel járó feladatokat.

A többi? Említésre méltó? Élet – vergődés a nyelvvel, a gyökér-

zeti megmaradás ügyét. Szellemiségét nemcsak az egyetemes magyar, hanem elsősorban a gazdag erdélyi kulturális hagyományok formálták.

Írásaiban olykor tetten érhető nemcsak Tamási Áron népi mítoszba, szürrealizmusba hajló líraiságának a hatása, hanem a kortárs Sütő András realista ábrázolása is. Sütő Andrást nyíltan vallja példaképének, szellemi, emberi vezéregyéniségnek, akinek Torontóban elhangzott biztatására kezdett foglalkozni rendszeresen a publicisztikával. A nagy író krédójával – „Úgy cselekedjünk, hogy megmaradjunk!” – teljesen azonosult, ez a tétel lett az ars poeticája.

Dancs Rózsa írásait hagyománytisztelet, őszinteség és a dolgok mélyére hatolás jellemzi. Hálával emlékezik szüleire, nevelőire, a hagyományainkat álmukban is dédelgető művészekre, írókra-költőkre, akik a nemzet napszámosaiként naponta vállalták a veszélyt vagy a megvetést, a mellőzést és a jogtalanságot. Nemcsak kimagasló hőstörténetet örökölt meg, hanem egyszerű szántóvető embereket is, akiktől a meg nem alkuvást, az egyenes gerinc erkölcsi kötelességét leste el gyermekkorában...

Dancs Rózsa gyermekei közül Tamás Gyergyószentmiklóson született, s az ontariói Peterborough-ban működő Trent Egyetemen angol nyelv- és irodalmat, filozófiát és politikai tudományokat tanult. Tökéletesen megőrizte anyanyelvét, beszél németül, spanyolul, koreaiul és románul. Angoltanárként dolgozik Szöulban. Katalin szintén Gyergyószentmiklóson született, s a Torontói Egyetemen szociológiát, pszichológiát, kriminológiát tanult. A Wyndham Bristol Place Hotel egyik vendéglőjének igazgatója, s a torontói George Brown College-ban vendéglátást tanít.

Kanadában egy baráti társasággal (balról jobbra): Borbás István, Magyarország torontói kereskedelmi tanácsosa és felesége, Dancs Rózsa, dr. Magyar Tamás manager, és felesége, dr. Dencs Katalin fogorvos, Tomaj Dénes kanadai magyar nagykövet és felesége, Ildikó, Wappel Róbert torontói magyar ügyvéd és felesége

III.

Lovas György – újságíró, üzletember (New York, USA)

Tűzharc az oroszok ellen

Lówy György néven született a Nógrád megyei Losoncon. Egész családja elpusztult Auschwitzban, ő pedig árvagyerekként került vissza Budapestre. Az egyetem újságíró tanszékén kezdte tanulmányait, és emellett 1948-ban ő szerkesztette az utolsó független ifjúsági hetilapot, a Szabad Ifjúságot.

Az egyetemet nem fejezhette be, mert, mint „osztályidegent”, 1951-ben eltávolították. Ezek után megkapta a katonai behívót, és a Rákosi tűzér tisztiiskolában – sok más fővárosi értelmiséggel együtt – munkáskédeket tanított. 1954-ban viszont a hadseregből is eltávolították. Mi több, ugyanabban az évben letartóztatták,

és politikai okokból egy évre bebörtönözték.

Szabadulása után az újpesti hajógyárban segédmunkásként dolgozott. Emellett saját dzsessz-zenekart alapított. 1956 októberében csatlakozott az újpesti forradalmi tanácshoz, és részt vett a fegyveres szabadságharcban. Közreműködött Mindszenty József hercegprímás kiszabadításában, majd segítette a bíboros amerikai nagykövetségre menekítését. Társaival együtt Újpestet november 17-ig védte a szovjet hadsereg ellen. Ezután a zöld határon át Ausztriába távozott, majd továbbment az Egyesült Államokba. 1956. december 16-án lépett Amerika földjére.

New Yorkban újságíróként helyezkedett el. Ekkor vette fel a Lovas nevet, és a Szabad Magyarság, majd a Magyar Világ című lapnál dolgozott. Társaival megalapította a Magyar Szabadságharcos Világszövetséget, amelynek később tíz éven át főtárgya volt. Több mint 1200 tüntetést, tiltakozást szervezett, és minden év októberében megrendezik a forradalom és szabadságharc emlékűnnepségét.

Bekapcsolódott az üzleti életbe, és több jelentős bútóráruház munkatársa, majd társtulajdonosa volt. 2001-ben zárta be saját üzletét, de továbbra sem vonult nyugalomba, jelenleg is egy amerikai cég tanácsadója. Részt vesz az 1956-os forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulójára rendezendő nagyszabású New York-i emlékűnnepség és gálaműsor szervezésében.

Október 26-án, amikor az orosz harckocsik már visszavonultak, megkaptuk az Újpesten és Angyalföldön lakó ávós tisztek lakáscímeit – mondja. – Volt egy kis brigád, amellyel este végigjártuk a házakat. Tizenhat ávós tisztet rángattunk elő az ágy alól, a szekrényből és egyéb helyekről – a többi addigra már elmenekült. Aki elkapunk, kettő kivételével mindet agyonlőttük, ott helyben, a folyosón vagy az udvaron. Dolgozott bennünk az indulat, a gyűlölet, miként az egész magyar népben. Úgy éreztük: ki kell irtani őket! Ki kell irtani azokat az árulókat, akik júdaspénzért elárulták és megölték a saját apjukat is....

Lovas György újságíró, üzletember, közéleti személyiség Lówy Györgyként érkezett New Yorkba 1956 decemberében. Harcolt hazája szabadságáért, ezért menekülnie kellett szülőföldjéről. Említi, hogy lassanként hozzákezd megírni saját élettörténetét, reméli, hogy 2006-ra, a forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulójára elkészül a memoárkötet. Lesz miről írnia, élete kész regény.

– Losonci származású vagyok, de a Lówy család Auschwitzban elégett – említi. Azért menekültem meg a halál torkából, mert édesanyám görögkeleti vallású volt, és engem is ekként könyveltek el. 1946-ban árvagyerekként kerültem vissza Budapestre. Nagybátyámnál, Soós Endrénél, a Magyar Nemzet neves szerkesztőjénél laktam, és az érettségi után felvettek a Veres Péter bácsi nevével fémjelzett legendás újságíró tanszékre. Ma is büszkén említem, hogy 1948-ban enyém volt az utolsó önálló, szabad heti ifjúsági lap, az Új Ifjúság, amelyben többek között olyan kiváló szerzők publikáltak, mint Király Tibor, Radványi Tamás és Philippovich Tamás. Aztán az életem váratlanul összekuszálódott. 1951-ben kirúgtak az újságírói tanszékről, és elvittek katonának. A gyöngyösi felderítő zászlóaljtól egy év után a Rákosi páncélos tisztiiskolába vezényeltek. Itt a pesti értelmiség tagjai közül legalább százötven emberrel találkoztam. Az volt a cél, hogy a paraszt és munkás, írni-olvasni alig tudó káderekből gyorstalpalón katonatiszteket neveljenek az új néphadseregbe, miután Dálnoki Veres Lajos tábornok és még számtalan régi tiszt a szegedi Csillagbörtönben töltötte életfogytiglani büntetését. Bennünket, osztályidegeneket azért vittek az iskolára, hogy a tisztjelölt kádereket legalább az ábécére megtanítsuk.

„Küldetésük” végeztével, 1953 áprilisában az egész társaságot „kirúgták”, de főszereplőnk még egy évig továbbszolgáló őrmesterként a néphadsereget boldogította. Említi, hogy arany élete volt, „jampecként” villogott volt a pesti éjszakában. A lokálokban sokszor hajnali négy óráig töltötte az idejét írók, művészek, értelmiségiek társaságában.

– Így jött el az a „végzetes” éjszaka is, amely gyökerestül felforgatta az életemet – meséli. – Szokás szerint az éjszakában mulatoztunk, amikor jampec társaságunk összeverekedett egy híres sportoló bandájával. Ez a futballista városparancsnoki rangot kapott, és amikor 1954-ben kiengedtek a hadseregből, egy napra a fogdájába záratott, majd átküldött a Fő utcába, a politikaiakhoz, azzal, hogy amerikai szim-

patizáns, nem kívánatos egyén vagyok. Egy évet sóztak a nyakamba, amelyet fele-fele alapon a Fő utcában és a szegedi Csillagban töltöttem le.

Az „Amerika-barát” fiatalember 1955 decemberében szabadult, és Pestre visszatérve az a „megtiszteltetés” érte, hogy felvették az újpesti hajógyárba csőszerező segédmunkásnak.

– A vörös Kínának építettünk hatalmas teherhajókat – említi. – Szépen mutatam, amikor a vállamon cipeltem a jókora vascsöveket. Később átmentem egy csőszerező gyorstanfolyamon, s így bekerültem az egyik sztahanovista brigádba. Két kiváló srác, Szakács Gyurka és Németh Feri lett a munkatársam, akikkel jó pénzt kerestünk, de nekem ez sem volt elég. Megalakítottam az újpesti hajógyár tánczenekarát. Olyan muzikusokat vettem magam mellé, akiket Holécziéktól és a többi menő bandából kitiltottak. A szigorúan tiltott, de annál kedveltebb amerikai zenét – bebopot, szvinget – játszottuk. Azért tehettük meg, mert a zenekedvelő újpesti párttitkár behunyta a szemét. Én voltam a dobos és a banda vezetője.

Főszereplőnk úgy emlékszik, 1956 októberében gyönyörű őszi idő volt. Az első két hétben szépen sütött a nap, és alkalomadtán eljártak az egyetemi vitákra, ahol a tizenkét pont és a szólásszabadság követelése volt napirenden.

– Október 23-án, kedden délután négy órakor rohantam a gyár kultúrtermébe, a zenekari próbára – folytatja. – Kisvártatva hallottuk, hogy óriási tömeg hömpölyög át a Margit hídon Pestre. Otthagytunk csapot-papot, és csatlakoztunk a tüntetőkhez. A Parlament után a rádióhoz vonultunk, ahol, bevallom, egyetlen tankot sem lőttem ki – mert nem is volt erre szükség. A helyszínre a Magyar Néphadsereg tankjait vezényelték ki; a fiúk kiszálltak a harckocsikból, és odaadták a géppisztolyaikat. Az oroszok még nem voltak sehol, csak huszonötödikén jöttek be, és az Alkotmány úton, a Parlamentnél a tüntető tömegből nagyon sok embert lekasaboltak. Ott voltam én is, de megúsztam.

Ám még ne rohanjunk így előre. Főszereplőnk október 23-án este a rádiónál volt társaival, amikor eszükbe jutott, hogy a hajógyárban fegyvereket is tartanak. Kisiettek, és elégedetten látták, hogy nincs a gyárban őrség. Kihoztak mintegy harminc géppisztolyt. Most már csak vissza kellett jutniuk a rádióhoz a fegyverekkel.

– Odaálltunk a járda szélére, és vártuk, hogy jöjjön egy autó – említi. – Jött is egy Skoda, benne egy orosz főhadnaggal, az adjutánsával és a sofőrrel. Integettünk, mire megálltak, és kérdezgették, hogy mi van, mit akarunk. Nekünk viszont nem volt időnk vitatkozni, ezért mind a hármukat helyben agyonlőttük. Kivettük őket a kocsiból, és már robogtunk is vissza. A rádióból lőttek ránk az ávósok, és el is kaptunk egy-két lövést, amitől a kocsifordult. A lábamat is súrolta egy golyó, ezért bevitték a Rókus kórházba, ahol bekötötték a sebemet.

Főszereplőnk másnap reggel gyalog, sebesülten, bekötött lábbal kutyagolt vissza a Váci úton a hajógyárba, de az üzem ki sem nyitott, mert sztrájk volt, így ő is hazaballagott a munkásszállására.

– Október 25-én megalakítottuk az újpesti forradalmi tanácsot, amelynek elnökévé Kósa Palit választottuk – folytatja. – Ezután veszélyes, harcoktól terhes napok következtek. Az első orosz tankok huszonnegyedikén és huszonötödikén jöttek, és az üdvözlésükre barikádokat állítottunk, majd tűzijátékot rendeztünk. Súlyos harcok folytak a Váci úton, és az első menyasszonyjelöltem, egy nagyon szép szőke lány is mellettem halt meg a barikádon – golyót kapott a fejébe. Én valahogy megúsztam. Éjjel viszont teherkocsikkal jöttek az ávósok, és le akartak számolni velünk, de előkaptuk a géppisztolyainkat, és valósággal szétzúztuk őket. A Köztársaság téri ávó szétrombolásával aztán meg is szűnt az ellenállás. Azokban a napokban a magyar nép egy emberként állt ki a forradalom ügye mellett, a hazaárulók és az idegen megszállók ellen.

– Huszonhatodikán, amikor már visszavonultak az orosz harckocsik, megkaptuk az Újpesten és Angyalföldön lakó ávós tisztek lakáscímeit – folytatja. – Volt egy kis brigádom, amellyel este végigjártuk a házakat. Tizenhat ávós tisztet rángattunk elő az ágy alól, a szekrényből és egyéb helyekről – a többi addigra már elmenekült. Akiiket elkaptunk, kettő kivételével mindet agyonlőttük, ott helyben, a folyosón vagy az udvaron. Dolgozott bennünk az indulat, a gyűlölet, mint ahogy az egész magyar nép lelkében. Úgy éreztük: ki kell irtani őket! Ki kell irtani azokat az árulókat, akik júdás-pénzért elárulták és megölték a saját apjukat is. Október végén megalakult a Nemzetőrség, és jött Király Béla – aki addig a Rókus kórházban, „pizsamás generális-ként” várta a fejleményeket – és átvette a parancsnokságot.

A szabadságharcosok november 3-án már tudták, hogy nagy baj következik...

– Aznap este kaptunk a városból egy utasítást – említi –, hogy rohanjunk ki a Rózsadombra, a Bimbó utcába, mert az ávónak ott, az egyik házban van egy titkos szervere, ahonnan az összes rádióadást és kémelhárító berendezést kezelték. Odamentünk, s a ház hatalmas pincéje tele volt műszerekkel, szalagokkal – a legmodernebb felszerelésekkel. Azokat szétzúztuk, és a rádióból hallottuk, hogy az orosz harckocsik megindultak Debrecen felé. Ekkor már tudtuk, hogy mi következik, csak azt nem, hogy mikor. Jött a következő parancs, hogy visszafelé menjünk be a Várba, és álljunk Mindszenty József hercegprímás rendelkezésére. Legalább harmincan, több teher-

Lovas György (balról) George Patakival, New York állam kormányzójával

autóval kísértük be a Várból a hercegprímást az amerikai nagykövetségre. Néhány nappal korábban én is részt vettem Mindszenty bíboros kiszabadításában.

A „fiúk” a dolguk végeztével rohantak vissza Újpestre, ahol fölállították a barikádokat. Mire hajnalban odaértek, a rádióadásból már tisztában voltak a helyzettel: Nagy Imre miniszterelnök elmondta a nagyvilághoz intézett utolsó, drámai üzenetét.

– Tudtuk, hogy véres harc következik – folytatja. – A tankok bevonultak, de Újpest tartotta magát egészen november 17-ig. Addig egyetlen orosz harckocsi sem nyomult be Újpestre. Körül voltunk véve, de nem indult meg a harc. Csak éjszakánként adódott néhány csetepaté. Egyik-másik orosz tank személyzete kióvakodott a harckocsiból, mert nem volt mit enniük. Betörték egy-egy pékségbe vagy élelmiszerüzletbe. Ilyenkor jöttünk mi, és akiket elkapunk, agyonlőttük. Vagy ők a mieinket. De az a lényeg, hogy Újpest szabad volt.

Az újpesti srácok azért tartottak ki olyan sokáig, és azért nem is gondoltak a menekülésre, mert a Szabad Európa Rádió és az Amerika Hangja folyamatosan azt harogta, hogy Ausztriában már alakulnak az önkéntes csapatok, és hamarosan katonai segítség érkezik Magyarországra.

– Tizenhetedikén este gyűlést tartottunk – folytatja Lovas György – és úgy döntöttünk, alakítunk egy kis csapatot, akik átmennek Ausztriába, és felméri a helyzetet. A többség négyünket választott ki a feladatra: engem, Takács Gyuszt (ma Chicagóban él), Mendel Ferit és Ravasz László püspök unokaöccsét, Kiss Lacit. Nekivágtunk, csak hogy az újpesti vasúti összekötő híd másik oldalán már oroszok tanyáztak. Ezt látva a géppisztolyomat még a mi oldalunkon elástam, és csak két pisztolyt tettem a csizmám szárába. Szerencsére az oroszok csak fölül motoztak meg, és továbbbengedtek, mert elhitték, hogy helyi lakosok vagyunk. Ezután kocsival és teherautóval jutottunk el Sopronba, és mivel azokban a napokban még senki sem őrizte a nyugati határt, egy kisebb csoport tagjaként minden hősiesség nélkül átmentünk Ausztriába. Az osztrák határőrök szívélyesen, sörrel-borral fogadtak bennünket, majd egy teherautóval bevittek Bécsbe. Ott gyorsan megbizonyosodtunk arról, hogy bajtársaink odahaza hiába várják a nyugati segítséget. Bementünk a Szabad Európa Rádióhoz, és beolvastattuk az erre az esetre megbeszélte üzenetet: „Az újpesti dobos üzeni, hogy rakjátok félre a dobfelszereléseket!” Ez azt jelentette, hogy nincs értelme a további ellenállásnak...

Főszereplőnkét Bécsben – társaival együtt – átvitték egy takaros kis vendégfogadóba. A többség két-három hétig ottmaradt, majd jelentkeztek a Vöröskeresztnél és a különféle katolikus, református segélyszervezeteknél. Emberünk már a második napon beállt a sorba, és eldöntötte, hogy az Egyesült Államokba kíván továbbmenni.

– Nem sokat kellett Bécsben időznöm, december 16-án már a New Jersey állambeli Camp Kilmer befogadó táborában voltam. Másnap reggel New Brunswickban, egy csőgyárban dolgoztam. Ugyanazon a napon Takács Gyusztival, Pásztor Lacival,

Szeredásékkal megalapítottuk a Szabadságharcos Világszövetséget. Bementünk New Yorkba, a Magyar Nemzeti Bizottmányhoz, amelynek Varga Béla, Pfeiffer Zoltán, Varga László és Eckhardt Tibor volt a vezéralakja. De már jöttek is értem a Szabad Magyarorságtól, egy nagy múltú keresztény hetilaptól, és Kiss Tóni barátommal együtt, heti 90 dolláros fizetéssel társszerkesztők lettünk. Ekkor lettem Lovas Gyuri! Szépen hangzó magyar nevet választottam, hogy ne kössenek belém a régi nyilasok. Még azon a héten letettem a sofőrvizsgát, s két nap múlva Józsi bácsi, a tulajdonos adott egy Chevroletet. Ezzel jártunk ki Camp Kilmerbe, és hoztuk be a naponta érkező bajtársakat New Yorkba. Mi szponzoráltuk őket, hiszen már állásban voltunk, és működött a szövetségünk. Munkát szereztünk, gyorsan szétkapkodták a fiúkat.

Mindazonáltal az ötvenhatosokról szólva Lovas György nem kevés élccel említi:

– Ötvenhat végén vagy százötvenezer ember sétált ki Magyarországról, mert két hétig a kutya sem őrizte a határt. A százötvenezerből legalább százhuszszezren gazdasági okokból távoztak, és semmi közük nem volt a szabadságharchoz. Amerikába mintegy negyvenezeren érkeztünk, de ezek közül három-négyezer lehetett igazi szabadságharcos. Azóta viszont nagyon „megszaporodtunk!” Ha egyszer összeadnánk, hogy az egyéni vallomások szerint ki hány orosz tankot lőtt ki, kiderülne, hogy a teljes szovjet harckocsiállomány a pesti utcákon maradt széttrancsírozva. No, de mind-egy, voltak hősi percek, hősi órák, hősie harcok.

Lovas György elmondta, hogy a Szabadságharcos Szövetség égisze alatt az elmúlt évek során több mint ezerkétszáz tüntetés szervezésében vett részt.

– 1957 januárjától akármelyik szovjet vagy magyar vezető politikus betette a lábát New Yorkba, akár az ENSZ-hez, akár máshová, mi azonnal ott voltunk, és ezrével, tízezérel tüntettünk. Az orosz beavatkozás első évfordulóján, 1957. november 4-én, hajnali négy órakor több mint tízezer magyar tüntetett. Nem akármilyen munka volt ezt megszervezni. Több mint száz lány ébresztette telefonon hajnali két órakor a magyarokat. És ez mind bejárta a világsajtót.

Lovas György azonban már ezt megelőzően is magára vonta a nagyvilág figyelmét.

– Április 15-én Kis Tónival, újságíró társammal a First Avenue-n jártam, és megláttam az ENSZ-palota előtt a sarló-kalapácsos magyar zászlót. Éktelen haragra gerjedtem. Mondtam: Tóni, ezzel valamit csinálnunk kell. Fölmentünk a 82. utcába Keviczki Kálmán – egykori Horthy-őrnagy – fényképészüzletébe, ott dolgozott Tóth Laci, az MTI egykori kiváló fényképésze, aki ma Washingtonban él. Vele hárman beültünk a kocsiba, és visszamentünk az ENSZ-palota elé. Megálltunk a sarló-kalapácsos magyar zászlónál. Kiszálltunk, s mintha csak turisták lennénk, nézelődünk, majd egyszer csak felmáztam az oszlop alá, és egy késsel elvágtam a köteleket. A porba zuhant a sarló-kalapácsos zászló, én pedig a lábammal tiportam, és szét akartam tépni. Tóth Laci végigfényképezte az akciót. Még akkor is, amikor a rendőrök elkapnak. De addigra már odacsődültek az emberek. Óriási botrány támadt, az oroszok és a

Mindszenty József hercegprímás társaságában

Kádár-kormány emberei követelték, hogy azonnal csukjanak börtönbe, és adjanak ki Magyarországnak. Az illetékesek összeültek, és amíg tárgyaltak, addig benn kukoltam négy-öt órát, s fogalmam sem volt, hogy mi lesz. Egyszer csak bejött egy amerikai képviselő, és közölte, hogy szabad vagyok. Úgy okoskodtak, jobb, ha elengednek, mint hogy a sajtó fülébe jusson az ügy, és éktelen bot-

rányt csapjon. Azt hitték, el lehet hallgatni az ügyet.

Igen ám, de közben Tóth Laci rohant előhívni a fotókat, és délután hatkor már a Daily Newsnál, az AP-nél és az UPI-nál ott voltak a képek. Másnap reggel a Daily News a címlapján és a belső oldalán is nagy terjedelmet szentelt az ügynek. A New York Times első oldalán ugyanazok a felvételek virítottak, és a Life magazin a teljes sorozatot közölte, majd az egész világsajtó átvette a képeket. Engem pedig 1958-ban a távollétemben halálra ítélték Magyarországon. Emiatt 1989-ig nem is mehettem haza.

A magyar szabadságharcosok magukra vonták a nagyvilág figyelmét. Sorra adták az interjúkat a Daily Newsnak, a New York Timesnak és más nagy amerikai lapoknak. Megüzenték, hogy bárhol a szabad magyar világban meglátják a sarló-kalapácsos áruú magyar zászlót, van a szövetségnek négy-ötezer tagja, és mindegyiket letépi.

– Nem lesz elég börtöncella ezeknek az embereknek – harsogtuk, és 1957 szeptemberére eltűntek a szabad világ magyar követségeiről a sarló-kalapácsos zászlók, felváltották piros-fehér-zölddel, és erre büszke vagyok – folytatja Lovas György, emlékeztetve a következő nevezetes tetre, amikor egy évre rá egy másik hazafi felmászott és kitűzte a magyar zászlót a New York-i Szabadságszoborra.

Arra már Lovas György sem emlékszik, hogy hány ablakot vertek be az orosz követségen, hány záptojást vágtak hozzá Hruscsov kocsiához. Így éltek éveken át, előadást tartottak a nagy egyetemeken a Columbiától a New York Universityig.

– Az amerikai államtól egy fillért sem kaptunk, így alig-alig volt pénzünk – folytatja. – Amikor viszont Király Béla, az első menekült tábornok megérkezett, az első napon „kezébe nyomtak” 300 ezer dollárt, amelyből a „pizsamás generális” azonnal kivett egy teljes emeletet a Sheraton Hotelben. Nyomban odarendelt bennünket. Az első szava az volt, hogy mától kezdve mindenki kap tőle naponta öt dollárt. Majd kö-

zölte, hogy mától fogva az ő szervezete lesz az igazi Szabadságharcos Szövetség – a régi nem érvényes. Azt feleltem, hogy nem kell az ő pénze, hiszen állásom van, majd firtatni kezdtem, mire akarja felhasználni a 300 ezer dollárt. Ekkor közölte, ad 48 órát, hogy otthagyjam az állásomat, mert tudta, hogy szabad kezem van, és azt írhatok, amit akarok. Erre persze nem voltam hajlandó. Kilencedmagammal felálltunk, otthagytuk, és folytattuk a régi Szabadságharcos Szövetséget.

Lovas Györgynek azonban nem volt hosszú élete a Szabad Magyarországnál.

– A lap szélsőjobboldali újságírói szóvá tették, hogy nagyon egyoldalúak vagyunk, ami annyit jelentett, hogy nem tettünk be antiszemita cikkeket. Ekkor rendeztünk egy puccsot, kizártuk a szerkesztőségből a régi nyilasokat, és a kezünkbe ragadtuk a lapot. A részvénytársaság vezetői természetesen azonnal rohantak a bíróságra. De két hónapig miénk volt az újság! Utána viszont a bírósági végzés kimondta, hogy vissza kell adnunk a lapot, és persze mindnyájunkat kirúgták. Ekkor Farkas Károllyal és Kiss Tónival megalapítottuk a Magyar Világot. Arany Tibi adta a helyiséget a 82. utcában. Egy amerikai antikommunista szervezet feje, egy Long Beach-i fogorvos adott az induláshoz kétezer dollárt. Igen ám, de nem volt semmiféle tapasztalatunk a lapterjesztésben. Az előfizetések nem a várt ütemben jöttek, és hamar elfogyott a pénzünk. Két hónapig vittük az újságot, de aztán kénytelenek voltunk lehúzni a rolót.

A balsikert követően Lovas György is pénz és állás nélkül maradt. Kézenfekvő lett volna beiratkoznia valamelyik egyetemre. Akkoriban ugyanis több mint tízezer magyar fiatal kapott ösztöndíjat az amerikai oktatási intézményekben. Ő viszont nem fogadta el a Columbia ösztöndíját, mert folytatni kívánta a szabadságharcot. Vissza akart menni az osztrák határhoz, hogy egy hadtesttel visszatérjen Magyarországra. Ebből azonban – mint tudjuk – nem lett semmi...

A Szabadságharcos Szövetség viszont a későbbi években nagyon megerősödött: 1966-ban 36 szervezete működött az Egyesült Államokban, nyolc Kanadában, s még jó néhány Ausztráliában, Dél-Amerikában és Európában. Lovas György 1966–76-ig főtitkár volt, míg az elnöki tisztséget a Londonból érkező Dálnoki Veres Lajos tábornok, majd dr. Pogány Lajos, South Orange-i egyetemi tanár töltötte be.

A szervezet az amerikai elnökválasztási procedúrába is bekapcsolódott a republikánusok oldalán. 1968-ban, Richard Nixon első megválasztásakor Lovas is az elnök mellett volt a Waldorf Astoriában, amikor hosszú és feszült várakozás után végre hajnalban megtudták, hogy Nixon győzött. Utódját, Gerald Fordot is segítették.

Hatalmas esemény volt az amerikai magyarság életében Mindszenty József esztorgomi érsek látogatása.

– A hercegprímás 1972-ben, négy hónappal a kiszabadulása után érkezett New Yorkba – említi –, és elvállaltam, hogy két hétig, amíg itt van, végig mellette lesznek. Féltettük őt, mert tudtuk, hogy az ötvenhatos menekültek közé vegyülve nagyon sok magyar titkosügynök is kijött Amerikába. Mindszenty főhadiszállása New

Brunswickban volt, és a Holyday Innben harmadmagammal a mellette lévő szobában aludtam.

A bíboros előtt minden amerikai magyar meghajtotta a fejét, vallásra való tekintet nélkül. Mint Lovas is hangsúlyozza, Mindszentyt nem csak a katolikus egyház, hanem az egész magyarság hercegprímásának, a magyar szabadság jelképének tekintették. Mindszenty maga is a magyar összefogást hangsúlyozta minden nyilatkozatában és prédikációjában.

– Nekem is azt mondta – folytatja Lovas –, teljesen mindegy, minek nevezem magam, Lovasnak vagy Lőwynek, ugyanaz a magyar szabadságharcos vagyok – majd engem és a feleségemet is homlokon csókol. Fehérorosz származású nejemnek azt mondta angolul: asszonyom, büszke lehet a férjére, mert ott volt akkor is, amikor a börtönömből kiszabadítottak, és most is itt van mellettem.

– A szabadságharc huszadik évfordulójára hatalmas összejövetelt rendeztünk a Lincoln Centerben Márer Gyurival és az összes magyar egyesület közreműködésével. Kossuth látogatása óta Amerikában senki sem fogott ilyen nagy magyar rendezvény szervezésébe. Akkoriban már az amerikai magyar zsidóság is támogatta a hazafias rendezvényeket. Dr. Farkas Ervin, a Magyar Zsidó Világszövetség nemrégiben elhunyt elnöke az egyik legjobb barátom volt, aki mindenben segített.

Lovas György eddig negyvenhat emlékünnepezt szervezett 1956 tiszteletére. A 2003-as a negyvenhetedik. Mint említi, az első hét-nyolc rendezvényt a Hunter College-ban tartották, hiszen akkoriban még ezerötszázan is összejöttek a megemlékezésre.

– Negyven éven át, november 4-én hajnalban négy órakor is tartottunk megemlékezést. Az elsőnél tízezeren voltunk. A másodikon már csak ötezren. A negyvenediknél pedig már csak egyedül szorongattam az égő gyertyát...

Lovas György, miután rádöbbsent, hogy a New York-i magyar sajtóban nem sok babért arathat, az élet más területén kereste a boldogulást.

– Miután 1957-ben elvesztettem a szerkesztőségi állásomat a Szabad Magyar-ságnál, liftes ember lettem a Park avenue-n. Egyszer aztán elkapott egy régi amerikai magyar: miért nem jössz be az üzletembe, varrógépeket eladni? Rövidesen rájöttünk, hogy tehetséges eladó vagyok, rengeteg pénzt hoztam be a varrógép-értékesítésből. Pedig sose voltam jó üzletember. Viszont szívósan dolgoztam. Nem töltöttem a fele életemet a Moccában, a Tabánban vagy a többi magyar eszpresszóban. Este tizenegykor jártam haza, hullafáradtan, s reggel hétkor már mentem a munkahelyemre. Később egy másik amerikai magyar hívott a bútórüzetébe, és ki-nevezett menedzsernek. Két-három év alatt kitanultam a bútorszakmát, és utána a tulaj társa lettem. Én nyitottam ki az első nagy bútórüzetet Jersey Cityben, ahol tíz éven át komoly üzletet vittünk. 1978-ban pedig egy másik öreg amerikai magyar-nak nyitottam bútórüzetet a 181-es utcában.

– Vérteli üzletember sohasem voltam – említi – de arra hamar rájöttem: szívósan dolgozom, és jól kitanultam a szakmát, becsületesen és egyenes úton is lehet pénzt csinálni Amerikában. Ez azonban csak úgy megy, hogy ráfordítod az óráidat, és nem rohansz haza egy-egy tévés show-t megnézni, vagy egy étterembe a haverokhoz. Ha így élsz, akkor előbb-utóbb az amerikaiak is felfigyelnek rád.

Koszorúzás egy New York-i magyar rendezvényen

Látják, hogy erre az emberre lehet számítani. Ez volt az egyetlen komoly értékem, tulajdonságom, és ennek révén kerültem amerikai társammal egy nagyobb vállalatba, amelyet hosszú évekig vezettem, egészen addig, amíg 2001-ben be nem zártam. De más nagy üzletek tulajdonosai azonnal hívogatni kezdtek, és az egyik lehetőséget megragadtam. De manapság már csak tanácsadó vagyok, heti két-három alkalommal járok be, hogy segítsék a tulajdonosnak.

Az ötvenhatosok már lázasan készülődnek a forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulójának méltó megünneplésére.

– Megfogadtam a feleségemnek: ha az ötvenedik évfordulót megérem, azt még megrendezem. A Carnegie Hallban akarunk egy nagyszabású gálát, világhírű művészek közreműködésével. Plácido Domingo már el is vállalta a fellépést. Szeretnénk az évforduló alkalmából Los Angeles után New Yorkban is felállítani egy magyar szabadságharcos-emlékművet.

Lovas György végezetül elmondta: – Engem sohasem érdekelt az, hogy hősök legyünk, hősként emlegetsenek bennünket. Mindig, mindent szívből, a magyar nép iránt érzett elhivatottságból tettem. Néhány éve az egyik kisebb magyarországi párt felkért köztársasági elnökjelöltnek, de visszautasítottam, mert engem nem a napi politika érdekel, hanem az, hogy Magyarország és a magyar nép szabadságban éljen. Ennek szenteltem az egész életemet.

IV.

Bodó Sándor – képzőművész (Nashville, USA)

Plakátra írta, hogy megbukik
a Kommunista Párt

Bodó Sándor 1920-ban született Szamosszegen. Az Iparművészeti Főiskolán festészetet tanult, de a II. világháború alatt amerikai hadifogságba esett, és csak 1945 nyarán került haza. Folytatta félbehagyott tanulmányait, de vallásossága miatt 1948-ban eltanácsolták a főiskoláról. 1950-től az Állami Pénzjegynyomdában dolgozott. 1951-ben feleségül vette Fábán Ilonát, aki az Iparművészeti Főiskola textilszakán végzett. Szobrász barátjuknál kaptak egy sarokszobát, amely kicsi lett, amikor 1953-ban megszületett első gyermekük, Sanyika. A XII. kerületi tanácstól igényeltek telket a Martonvölgyi úton, és Sándor megtervezte a műtermes otthonukat. Mikor a ház egynegyede elkészült, Sándort 1954-ben politikai izgatás vádjával négyévi börtönre és vagyonelkobzásra ítélték. Az 1956-os forradalom megnyitotta a börtön ajtaját, örömről azonban nem sokáig tartott. A forradalmat leverték, s ők azonnal nyugatra menekültek.

Bodóék 1957. február 22-én érkeztek az Egyesült Államokba. Washingtonban, bérlakásokban húzták meg magukat, s minden munkát elvállaltak, hogy meg tudjanak élni. 1958-ban megszületett második fiuk, Lacika, és ekkor kapóra jött egy könyvkiadó állásajánlata Nashville-ből. Sándor ekkor illusztrációkat és grafikákat készített. Ebben az időszakban készült női torzója aranyérmes kapott New Yorkban, a National Art Club tárlatán. A család 1963-ban költözött be új, műtermes házába. A Bodo's Art Study népszerű és híres hely lett Tennessee államban.

Bodó Sándor kiemelkedő sikereket ért el az Egyesült Államokban. Történelmi tárgyú festésze felkeltette az érdeklődést. Rangos kiállításokon vett részt, és egyre több megrendelést kapott. Ábrázolásai közül legismertebbek a Függetlenségi Nyilatkozat kihirdetése, a New Orleans-i csata 1815-ben és Kossuth Lajos New York-i dialmenete, Kovács Mihály vitézi tette vagy Zágoni Károly híres lovasrohama széles körben ismertek. Negyvenkét év után, 1999 januárjában települtek haza. Ilona 2002 őszén elhunyt.

Szamosszegen, 1920. február 13-án születtem – kezdte elbeszélését a művész. – A község lakossága ebben az időben 3500–4000 fő lehetett. Még nagyapám mesélte, hogy emlékszik arra az időre, amikor az Ecsedi-láp a kerünkig ért, és ez őrizte meg a községet attól, hogy sem a tatárok, sem a törökök nem dúlták fel a falut.

Szülőfalumban hat elemi végeztem, s már 17 éves voltam, amikor egy alkalommal a falu értelmiségi emberei, a bíróval az élükön, felkerestek bennünket, és azt mondták édesapámnak: „Sándor, ezt a fiút tanítani kellene. Ne úgy szeresd a fiad, mint a tehén a borját, hogy a farát nyalja. Engedd Pestre, hogy a képességeit kifejleszthesse.”

A hat elemi iskolával rendkívüli tanulóként – nehéz felvételi vizsgák után – vettem fel az Iparművészeti Főiskolára. A háború alatt én is bevonultam katonának, de túl nagy katonai sikerekről nem dicsekedhetem. Az erdélyi harcoknál az Uz-völgyben megsebesültem, és Zalaegerszegen épültem fel. Innen, mint műszaki rajzoló, a harmadik hadtestparancsnoksággal Ausztriába mentünk ki. 1945-ben újra hazajöttem, és az ősz folyamán, már, mint rendes növendék, folytathattam tanulmányaimat.

Ekkorra az iparművészeti iskola alapos kiképzése is megváltozott. A tradicionális, jól bevált rendszert felváltotta a modern irányzat. A régi tanárokat leváltották, és az újakat is gyakran cserélték. A pártszellem uralta az összes tantárgyat. Nem a tudás és a tehetség számított, hanem a származás és az ideológiai beállítottság. A művészettörténeti tanárokat többször cserélték. Amikor elértünk a keresztyén művészetig, új tanárt neveztek ki, és kezdtük újra az ókor művészetével, majd a primitívekkel. A reneszánsz művészetig soha nem jutottunk el. Ez Amerikában néha komoly problémát okozott, amikor egyes festményekről szakvéleményt kértek. Ilyenkor gyenge angol tudásomra hivatkoztam, hogy nem értem a kérdést. Persze másnapra már megtanultam a festményre vonatkozó választ.

A következő évben a festő szakosztályt áthelyezték a Képzőművészeti Főiskolára. Engem a névsorból kihagytak. Elmentem Shubert Ernő főigazgatóhoz, hogy engem is vegyenek át. „Mit kezdünk egy baptistával?” – válaszolta. Mondtam neki, hogy a népi demokrácia támogatja az egyházat, és mit gondoljak én ezek után a népi demokráciáról? Ezzel befejeztem az iskolai tanulmányaimat.

Rövid ideig a katonaságnál kaptam állást. 1950-ben az Állami Pénzjegynyomdába kerültem a tervezőosztályra. Közben a Martonvölgyi úton egy telket igényeltem, és megkezdtem a családi ház építését. Egy alkalommal lementem a lakatosműhelybe, vittem néhány vésőt, hogy élesítsék ki. Mondták, annyi a munkájuk, hogy hetek múlva tudják megcsinálni. Szomorúan mondtam, hogy a szerszámokat már délután szeretném használni. Hát, miért nem mondtam, hogy nekem kell, így délutánra kész lesz. Így is történt. Ez a Sztálin születésnapjára készült felajánlás idején történt.

Az egyik kellemetlen kötelesség a munkaidő utáni szeminárium volt. Hozzá nem értő, képzetlen munkásokat neveztek ki szemináriumi vezetőknek. Megkapták a té-

mát, amiről beszélni kellett, és hozzászólásokkal nyaggatták a hallgatókat. Egy cikket olvastam, ami az akkori szeminárium témáját tárgyalta. Gondoltam, hozzászóllok, és ez olyan jól sikerült, hogy az egész társaság felélénkült. Az óra végén odamentem a szeminárium vezetőjéhez, és mondtam, hogy a jövőben is hozzászóllok, csak ne jelentse, mert jövőre nem akarok a haladó osztályba kerülni. Ijedten rám nézett, és azt mondta: „Csak nem tart tán még jövőre is?”

Egy alkalommal az ötödik békekölcsönkötvény plakátjára kaptam megbízást. Megrajzoltam a plakátot, és az apróbetűs szöveget úgy jeleztem, mint általában betűk nélkül jelzik a szöveget. A terv szerint a plakát világosbarna színére erős színekkel nyomják a kölcsönkötvény népszerűsítő szövegét. Az én plakátrajzom olyan aláfestése lett volna a szövegnek, mint az énekes számára a zenekíséret. Az állam a terve szerint 40 év után téríti vissza a kölcsönt. Gondoltam, egy 20 éves férfi 60 éves agastyán lesz, mire ebből pénzt lát. „Ez a kölcsönkötvény nem ér egy fabatkát sem” – írtam a szövegjelzés közé. Előző este a Szabad Európa Rádiót hallgattam, ahol Eisenhower azt mondta, hogy ha a szovjet betartja, amit ígért, akkor bennünket, mint a béke megmentőjét emleget az utókor. Gondoltam, egy szabad választás lehet a megegyezés alapja. Ha ez így van, beírtam: „Megbukik a Kommunista Párt”. Tovább fűztem a gondolatot. Ha ez így lesz, azok, akik ártatlan emberek kivégzését okozták, felelősségre lesznek vonva. Ezeknek félni kell. Beírtam: „Reszkessenek a kommunisták.” Ez a három mondat úgy belesimult a jelzett szövegekbe, hogy nem ütközött ki. Csak egy nyomdász, nyomás közben vette észre. Talán gondoltam, hogy megsemmisítem a három mondatot, de még kész sem voltam a plakáttal, már jöttek érte az ötödik pártközpontból, és vitték. Később úgy megfellebbeztem az egészről, hogy amikor az ÁVH értem jött egy éjjel, olyan ártatlannak éreztem magam, mint egy ma született gyermek.

1955. augusztus 15-én éjjel zörgettek fel, pisztolyt szegezve a mellemnek, és elvittek az ÁVH-ra. Tudtam, ügyem nem lesz egyszerű és rövid. Már a kocsiban végig gondoltam védekezésem menetét. A szovjet irodalom receptjére gondolva, azt határoztam, hogy minden erőmmel a megtévedt ember hatását próbálom kelteni. Napi 5–6 órát voltam kihallgatáson, ahol néha többen faggattak. Az első nap volt szerencsém Farkas Vladimir ezredeshez is. Velem szemben nem volt brutális. Ekkor még bizonyos ijedséget vettem észre az ÁVH-n. Talán arra gondoltak, hogy ha a plakát kikerül az utcára, a világ egy hétig nevet rajtuk.

Tettem tagadni sem lehetett, mégis két hónapig tartott a vallatásom. Azt gondolták, ez egy szervezkedő, vagy összeesküvő csoport első aktív ténykedése. Azt hiszem, a nyomozást titokban minden barátomra kiterjesztették. Félttem attól, hogy lesznek gerinctelen emberek, akik azt gondolják, minél mélyebbre süllyesztenek, annál kevésbé áll fenn az a veszély, hogy magammal rántathatom őket a börtönbe. Tudtam, minél több embert állítanak mellém bűntársnak, annál súlyosabb büntetést szabnak rám.

Hol szép szóval, hol fenyegetésekkel próbáltak ártatlan emberek ellen hamis vádakat kicsikarni belőlem. Hogy miattam senki sem került börtönbe, arra büszke vagyok. Akik közelebbről ismerik az ÁVH módszerét, azt hiszem, ezt meg is bocsátják nekem.

Vallatásom első napjaiban kijelenttem, hogy tettem azért követtem el, mert meggyőződéses ellensége vagyok a kommunista rendszernek. Azzal indokoltam, hogy mint istenfélő ember, nem is lehetek kommunista. Mint volt amerikai hadifogoly, láttam a különbséget a szovjet és az amerikai életmód között. Végül annyi igazságtalanságot láttam, hogy szerintem ennek a rendszernek előbb vagy utóbb buknia kell.

Mondták, bizonyítsam be állításom. Elmondtam többek között, hogy lakodalmunk szüleimnél, Szamosszegen volt. Néhány nappal később szüleimet felhívták a tanácsházára, és azt mondták nekik: „Ha a fia házassági anyakönyvi kivonatát bemutatja, úgy adnak plusz 50 kiló búzára őrlési igazolványt”. Ez abban az időben történt, amikor oly kevés volt a fejadag, hogy cigányoktól vásároltak borsos áron őrlési igazolványt, pótolni a fejadagot. Későbbi találkozásunknál édesapám azt mondta: „Bár ne küldted volna fiam azt a bizonyítványt, mert amikor felmentem az engedélyért a tanácsházára, ahelyett, hogy megkaptam volna még az 50 kg búzát, be kellett szolgáltatnom azon a címen, hogy van még 50 kg felesleges búzám, különben nem kérnék rá őrlési engedélyt.” E történet hallatára csak nyelt az én vizsgálótisztom.

A napi öt-hat órai kihallgatás nagyon megviselte az idegeimet. Bár nem ütöttek, de a fenyegetések minden változatát végigpróbálták rajtam. Néha a toll is remegett a kezemben a jegyzőkönyv aláírása közben. Ilyenkor gúnyosan mondta a vizsgálótiszt: „Miért remeg a keze, talán rossz a lelkiismerete?” Mondtam, ha ön ülne itt a helyemben, azt hiszem, az ön keze is remegne. Az lehet, felelte. Talán ha nem kapok könyveket a zárkában, idegileg összeroppanok.

Bár ezek kommunista ideológiával átitatott könyvek voltak, némileg mégis lekötöttek. Előnye is volt az olvasásnak, mert ötleteket adott előre meghatározott szerepem végigjátszásához. Ennek köszönhetően úgy sikerült beszélnem, hogy a vizsgálótiszt megállapította, bennem egy fejlődési folyamat indult el, és ha a börtönből kikerülök, akkor kommunista társaság között élve, még hasznos tagja lehetek a tár-

Feleségével, Ilonával

sadalomnak. Ezzel a káderjelentéssel küldtek aztán október 12-én a bírósági tárgyalásra, ahol Jónás tanácselnök az ÁVH utasítására négy év börtönbüntetésre és ingatlanelkobzásra ítélte.

A tárgyalás a vizsgálótiszt elszólása szerint sem volt más, mint formalitás. Nem volt meg a védelem. Az ÁVH által kirendelt ügyvéd képviselte az ügyemet. Őt csak a tárgyaláson láttam, vele négy szemközt nem beszéltem, de mit is beszélhettem volna. Elmondta a tárgyaláson azt, amit az ügyész is elmondott. Két nappal később a Fő utcai fogházból elszállítottak a kőbányai gyűjtőfogházba.

A gyűjtőfogház első hónapjai nem a legkellemesebb élményeket hagyták bennem. Padlóra rakott szalmazsákokon feküdtünk nyolcan-tízen egy kétszer négy méteres zárkában. A zsúfoltság miatt úgy feküdtünk egymás mellett, mint a szardíniásdobozban a halak. Egy fej, egy láb, aztán megint egy fej, megint egy láb. Mennyi kellemetlenséget okozott ez a zsúfoltság! Tiszta ruhát, szappant 5 hétig nem kaptunk. Pár hónapig nem kaptunk WC-papírt.

A börtönnapok eléggé egyhangúan teltek. Reggel hat órakor volt az ébresztő, és ezzel megkezdődött a végtelenül unalmas nap. Titokban sakkoztunk, vagy más társasjátékkal próbáltuk agyonütni az időt. A sakkfigurákat kenyérbélből készítettük, amit, ha észrevettek az őrök, elkoboztak. Időnk bőven lévén, újat csináltunk. Ennek köszönhetően úgy megtanultam a kenyérbéltechnikát, hogy olyan szép, változatos formájú sakk-készletet készítettem, amellyel elértem az elefántcsont-faragás finomságát. A kevésbé megsült kenyérbelet nagyon jól összegyúrtam. A fehér figurákba, hogy a barna kenyér miatt ne legyenek túl sötétek, egy kis fogpasztát kevertem. A fekete figurák anyagába pedig széntablettát tettem. Ebből a jól kidolgozott masszából készítettem aztán lágy állapotban egy kis fogpiszkáléhoz hasonló fadarabkával a sakkfigurákat. Szerencsére ebből egy garnitúrát sikerült megmenteni.

A rabok zöme munkába járt a játékaruüzembe, mosodába, asztalosműhelybe vagy más munkahelyre. A kereset napi 20 fillér volt, de szabadabbnak éreztük magunkat a munkahelyen. Akit kedvezményelvonással nem büntettek, kaphatott fél évenként egy háromkilós csomagot. Milyen szomorúsággal vegyes öröm volt ez! A sebek felszakadtak. Elfogta az embert a szabadság és otthon utáni vágy. Álminkban megjelent az édes otthon képe, szereteteink arca, és ez hosszú ideig nem hagyott nyugodni. Az ember csak azt tudja igazán értékelni, aminek a hiányában szenved. Ilyen lelki állapotban ünnepeltük karácsony ünnepét.

A börtönéletet mi „sitti főiskolának” neveztük. Valóban iskola is volt. Amit ott tanultunk, azt sehol másutt úgy megtanulni nem lehet. Találkoztam minden rendű és rangú emberrel. Voltam cigányokkal és grófokkal egy zárkában. A politikai bűnesetek minden változata előfordult. Nehéz volna ecsetelni azt a sok mérhetetlen tragédiát, melyet a börtön fala befogad. Találkoztam itt az ÁVH bűneinek élő bizonyítékaival. Egyik zárkatársam például kétszer kapott a kínzások miatt idegösszeroppanást, és

gerinctörés miatt impotenssé vált. Az én időmben már nem volt csillagtúra, amikor is időnként gumibottal véresre verték a rabokat, de még 55 őszén is láttam kényszerzubonyba húzott zárkatársamat. A magam élményéről beszélek, amikor a múlt rabéletemről írok, mert megrendülve láttam az emberi brutalitás szörnyű bélyegét rabtársaim testén. Nehéz 18 hónap élményeit néhány sorba sűríteni, amikor a börtönélet is egy lexikon.

Az utolsó hónapokban, mint festőművész, a börtön műtermében festettem a Belügyminisztérium, az ÁVH és a politikai tisztek számára. Festettünk Rákosit, Lenint és a többi nagyokat. Egyik alkalommal a külső őrség, egy ÁVH-százados behozott egy becsomagolt lemezt azzal, hogy fessünk rá tájképet, miután már megvan hozzá a keret. Távozása után kibontottuk a lemezt, és akkor láttuk, hogy egy Sztálin-portré volt ráfestve. Kaján örömmel mutogattuk a börtönőröknek, hogy Sztálin fejére már tájképet kell festeni. De ezt a képet a forradalom kitörése miatt már nem festhettem meg.

Életem legszebb napja mégis a börtönhöz fűződik. Ez a nap a szabadulásom napja volt. A forradalom kitörésekor beszüntették a rabok foglalkoztatását. A külső őrséget megerősítették, a belsőt pedig nem váltották le. Megszakadt a külvilággal minden kapcsolatunk. A zárkában a legnagyobb csend honolt. Talán minden rab megérezte azt a sorsdöntő harcot, melyet Budapest népe elnyomóival vívott. A rabok néma méltósággal, fegyelmezetten hallgatták a tankok dübörgését, az ágyúk és géppuskák zaját. Nem tudtuk, mi történik kint a világban, de abban biztosak voltunk, hogy a forradalom megnyitja a börtön kapuját, és nemsokára szabad lesz az út szereteteinkhez.

Ez a néma várakozás egy hétig tartott. Október 30-án láttuk először a börtön gépkocsiját nemzeti színű zászlóval közlekedni. Azt hittük, valami Jugoszláviához hasonló nemzeti kommunizmus győzött. Majd láttuk a börtönőrök nemzeti színű karszalagját, és a sapkarózsa helyén lévő vörös csillag kicserélését nemzeti színű szalagra. Arcunk égett a boldogságtól.

Még délután megkezdtek a rabok borotválását, melyet egész éjjel folytattak. Másnap reggel, egyheti hallgatás után, újra megkondult a temető kis harangja. A harangozás alatt az utcán nagy tömeg gyűlt össze, és elénekelték a Himnuszt. Az éneket a csillag mindhárom szárnya átvette. Micsoda boldogság... Megrészegültünk az örömtől... Majd bekiáltották kívülről: „Éljen a szabadulásotok napja!” Éljenzések... Tömegmámor... A rabok elfelejtették az évtizedes sérelmeket, és megéljeneztek még a börtönőröket is. A kinti ismerősök bekiabálták hozzátartozóik neveit. Az egyik evangélikus lelkész barátomnak az volt a véleménye, hogy két hónappal szívesen ült többet csak azért, hogy ezt a napot a börtönben megérje.

A szabadulás módszeresen ment végbe. Ügyünket felülvizsgálták. A közbűntényeseket átszállították a jobbosillagba. A politikai foglyokat papírral ellátva engedték útnak. Én a névsor elején voltam, így hamar kikestem a zárkából a hivatalos ügyek elintézésére. Ekkor tudtam meg a valót. A börtönőrök remegő szájjal, udvariasan viselkedtek voltak. Vissza-

mentem a zárkába átöltözni és elbúcsúzni a volt zárkatársaimtól. Egyik életfogytiglanra ítélt zárkatársam 11 és fél évet ült. Amikor elűsárgoltam neki a Budapesten történeteket, sírva borult a nyakamba, és azt mondta: „Ezért a népért érdemes volt szenvedni.” Ki tudná leírni ezeket az érzéseket! El kell hagyni a valóságból, hogy valóságszaga legyen. Írjam tovább... Gépkocsival bevittek Budára, és keblemre ölelhettem a feleségem és a gyermekem.

Sajnos csak néhány napig élvezhettük a függetlenség és a szabadság boldog érzését. Édes hazánkat az orosz hadsereg november 4-én lerohanta. Tudom, hogy hiába fojtották vérbe a szabadság szent ügyét. Ez a harc meghozza még a gyümölcsét. De helyzetem nem volt tovább tartható. A Mártonvölgyi úton építettem egy házat, amely csak félig volt kész. Vasárnap reggel felmentem megnézni, hogy milyen állapotban van. Az alsó helyiség feltörve. A szomszédok mondták, hogy a rendőrség egy forradalmi csoportja adóvevő készülékkel beköltözött, és az előző nap felszámolták őket. Hazamentem, és azonnal csomagoltunk. Belátva, hogy mennünk kell. Másnap hajnalban útnak indultunk Ausztria felé. Szerencsénk volt, mert néhány órával később már kerestek bennünket.

December 10-én indultunk Budapestről. Vonattal mentünk Levél községig, ott kerestünk vezetőt. Este 10 órakor indultunk 20–25-en, három csoportban. Festőládát megpakolva vállamra vettem, és karomon a gyerekekkel tettem meg az utat.

Ez az út nem volt leányálom. Úttalan utakon, árkon-bokron, lágy szántásokon mentünk. Cipőnk telemerült sárral, majd annyi föld ragadt rá, hogy alig bírtuk emelgetni. A kilométerek nagyon lassan fogytak. Pár órai gyaloglás után kisfiam már álmos volt és fázott. Hiába takargattam be kabátommal, reszketett és nyöszörgött. Kisebb pihenőket tartottunk ugyan, de a gyereket nem tehettem le a karomról, mert kedvetlen volt és sírt.

Amikor az orosz tankok mellett mentünk, sírása miatt zsebkendővel kellett betömni a száját. Koromsötét éjszaka volt. Szörnyű éjszaka. Hányszor le kellett hasalni sárba-vízbe a rakéták fénye miatt! Egyszer géppuskarözeget is kaptunk. Mintegy 15 kilométert tettünk meg ötórás botorkálás után, míg végre megérkeztünk a szabad földre. Itt már nem bántam, ha sír a gyerek. Nem félttem többé a rakéták fényétől, a géppuska tűzétől, az elhurcolástól, a börtöntől. Mintha a gyerek is megérezte volna a szabadság levegőjét, nem sírt többé.

Még volt előttünk néhány száz méter, ahol az osztrák határőrség gépkocsija várt bennünket. Újra felcihelődtek és elindultunk. De az őrség fénye mintha továbbment volna. Már hallottuk a motor zúgását is. Még húsz méter, még tíz. Csak vánszorogtunk. Ne gondolja valaki, hogy kiszínezem a menekülést. Ez az élmény százezrek élménye volt, és aki 5 órán át cipelt egy 20 kg-os gyermeket, hátán egy csomaggal, az igazat ad nekem. Nem tudom eléggé kifejezni azt az érzést, amikor vérző lábakkal, kimerülve megérkeztünk. A hányinger környékezett, és azt hittem, összeesem, amikor elértem az osztrák határőrt, aki felkarolt és a kocsiba segített.

A gyerekek csokoládét kaptak, mi meleg levest. Majd beszállítottak Nickelsdorfba, ahol az éj hátralevő részét töltöttük. Másnap Kismartonba vittek, majd néhány nap múlva Bécsbe mentünk, és ott élveztük a szabad világ vendégszeretét.

Sokat gondolkodtam a történeteken. Nem akartam sem hős, sem vértanú lenni, mégis elkövettem olyan politikai ténnyt, ami majdnem az életembe került. Talán, mint művész, ösztönösen megéreztem, ami évtizedek után részben be is következett. Családos ember voltam, mégsem tudtam magam vádolni. Ma is úgy érzem, Isten akarata volt, és ő volt az, aki életünk útján vezérelt.

A magyar forradalom meghozta a szabad világ csodálatát és segítőkészségét. A menekülteknek nyitva állt az út a kivándorlásra. A bécsi regisztrálás után a salzburgi gyűjtőtáborba vittek. Érdekes az ember lelki világa. A forradalom előtt még egy határ menti városba sem mehettünk el hivatalos engedély nélkül. Feleségem soproni kirándulását nem engedélyezte a hatóság. Egy határátlépési kísérlet többévi börtönt jelentett. Itt, a gyűjtőtáborban kitárult a lehetőség. Válogathattunk az országok között. Végigkritizáltuk a világot. Sokan nem tudtak választani, mert egyik ország túl messze van, a másik túl közel, az egyik túl meleg, a másik túl hideg. A hangszóró bemondta, hogy valamely állam hány menekültet fogad be, és az autóbusz mikor indul. Volt, aki megunta a várakozást, és éppen az ellenkező országba ment, mint ahogy előzőleg tervezte.

Mi Amerikába akartunk menni. Hosszú várakozás után jelentették, hogy Linzből indul a gép. Felszálltunk az autóbuszra, és Linz mellett egy kis sáros katonai táborba vittek. Az eső is szöszmötölt. Nem volt lélekemelő látvány. Vannak pesszimista emberek, akik úgy érzik, nekik az életben nem sikerül semmi. Ha ők kalaposmesterséget tanultak volna, az emberek fej nélkül születnének. Mikor meglátták azt az elszomorító sáros kis laktanyát, kétségbeesve kijelentették, hogy végképp itt fognak felejteni bennünket. Sanyika, akit mindig Amerika dicséretével biztattunk, amikor kiszálltunk a buszból, nagyhangon kérdezte: „Apu, ez Amerika?” Olyan váratlan és érdekes volt a kérdés, hogy mindenki elkezdett nevetni, és a szorongás feloldódott. Pár nap múlva, szép, napsütéses reggel kivettek a repülőtérre, és elindultunk Amerika felé.

A repülőgép, amellyel a menekülteket szállították, kimustrált négymotoros katonai gép volt. Anglia fölött az egyik motor leállt, és a gép egyensúlyozása végett a másik oldalon is leállították az egyik motort. Így a gép nem a legsimábban, és sokkal lassabban ment. Az utasok zömének ez volt az első repülőútja, amelynek látható jeleit is kimutatták.

Londonban leszállott a gép és két napot a repülő javítása miatt ott időztünk. Hotelben helyeztek el bennünket. Itt éreztük meg a kelet és a nyugat közti különbséget. Az ebédlő a hotelszobánktól 50–60 méterre volt, és délben az autóbusz értünk jött, hogy elvigyen az étkezdébe. Csodálkoztunk, hogy Magyarországon órákat gyalogoltunk, és itt néhány perces gyaloglás helyett busz jött értünk. Végül szerencsésen megérkeztünk Amerikába!!!

V.

Mészáros László – üzletember (Buffalo, USA)

Barátja testén jutott át
a szögesdróton

Mészáros László 1939. április 11-én született Csornán. Édesapja agronómus, édesanyja háztartásbeli, aki a fia születésekor elhunyt. Apja második házassága után a család Szentpéterfára költözött; ahol nehéz körülmények között éltek. Apját „reakciónak” bélyegezték, és folytonosan üldözték a családot. Házukat, vagyonukat elvették. A kilátástalanság és a félelem arra készítette a kiváló képességű tizenhat éves fiút, hogy barátjával együtt nyugatra szökjön.

Rendkívül kalandos módon, 1955. augusztus 18-án jutottak át a szigorúan őrzött aknásított mezőn, s a szöges kerítésen át Ausztriába. Több mint egy esztendeig várt az amerikai bevándorlási engedélyre, majd ezt megkapva, tizenkét napos hajút után érkezett meg, éppen 1956. október 23-án New Yorkba. A kanadai határ mentén található Buffalóba került, s azóta is ott él. Kezdetben alkalmi munkákat vállalt a vendéglátásban, az építőiparban, gyárakban, és gyűjtögette a pénzt, mert orvos akart lenni. Egy kórházi laboratóriumban kapott állást, ahol rövid időn belül szakmai sikert ért el, és rábízták a számítógépes részleg munkájának megszervezését, irányítását.

Üzleti területen szerzett egyetemi diplomát. Dolgozott számos világcéggel, szakmai kapcsolatot tart neves magyar computerszakemberekkel, így Andy Grove-fal is. Hamar megalapította első komputer-tanácsadó irodáját, majd 1980-ban első magáncégét, a COMPRO-t (Computer Professional). Néhány éven múltán Buffalón kívül Atlantában, Tampában, Orlando-ban, Rochesterben, Syracuse-ban hozott létre irodákat, mintegy háromszáz tanácsadóval, a legjelentősebb számítógégeknek dolgozva. A COMPRO-t 1989-ben eladta egy multicégnek, majd megalapította újabb vállalatát, amely a Voice Technologies Group (VTG) nevet kapta. Ezt a céget 2000-ben a világhírű Intelnek adta el, és visszavonult a szakmától. Jótékonykodik és ingatlanbefektetéseket szervez. Több mint 30 éve él olasz származású, amerikai feleségével. Két gyermekük közül Cristopher vezető beosztásban dolgozik az Intelnél, Erika a hawaii felsőszintű egyetemen végzett.

Így talán még nem vártak magyar menekültet Amerikában: kivonult New York sajtóhada, ott voltak a közélet, a magyarság képviselői, a kíváncsiskodó tömeg. Hatalmas éljenzés fogadta a hajóról kikászálódó tizenhét esztendő legényét. Vállán egy batyu, zsebében egy dollár; néhány ruhadarab és a dokumentum. Mészáros László magyar utas ennyivel érkezett. Ezért is lepődött meg, amikor a virágcsokrot neki nyújtották át, és nem másnak. Azon pedig végképp elcsodálkozott, amikor gyorsan egy amerikai zászló alá állították, amerikai újságot nyomtak a kezébe, és pergőtűz alá vették a fotóriporterek – ez az esemény volt a másnapi címlapsztori minden híres New York-i újságban. Aztán egy szempillantás alatt mindent megértett: Budapesten kitört a forradalom. 1956. október 23-át írták akkor, és Mészáros László ezen a napon érkezett meg Amerikába.

Hirtelen öröm fogta el a hír hallatán, majd óriási ötlete támadt. Kiszabadulva a tömegből, gyorsan megkereste a kapitányt, és arra kérte, legyen szíves őt hajófordul-tával visszavinni... Hiszen, mint az emberek mondják, Magyarországon kitört a forradalom, és neki ott kell lennie a szabadságért vívott harcban. Mert jócskán van mit törlesztenie hazájának.

Elmosolyodtak ezen a szövegen az amerikaiak, megsimogatták a harcias kislegény „bukuját”, és azt mondták: hát azért vártál egy évig a bevándorlásra, hogy most azonnal visszafordulj?! Nem olyan egyszerű dolog ez, barátom, várj még egy kicsit – marasztalták, majd vonatra ültették.

A tizenkét napos hajút után most tizenkét órás vonatozás következett. S miközben egy éjszakán át zakatolt vele a szerelvény a kanadai határ menti városba, Buffalóba, a magyar srác gondolatai szüntelenül akörül jártak, mi történhet most odahaza. Egyáltalán, milyen is az az igazi forradalom, és vajon milyen gyorsan térhet majd vissza szüleihez, barátaihoz?

Ha akkor tudta volna, hogy az első hazautazásig több mint tíz évig kell majd várnia, hát, meglehet, kiveti magát a vonatból.

De miért menekült el egy tizenéves fiú a hazájából? Mi és ki kényszeríthette arra az ötvenes évek közepén, hogy élete kockáztatásával nekivágjon az akkor még rendkívül szigorúan őrzött határnak? Hogyan sikerült kijutnia? S ami talán ugyanilyen izgalmas kérdés: miként tudott egy ilyen helyzetből Amerika legsikeresebb és leggazdagabb emberei közé kerülni? Merthogy bő két évtized múltán a semmiből várat épített: tehetsége, szorgalma, kitartása és némi szerencséje révén a számítógépezet egyik meghatározó alakjává vált.

A kérdések megválaszolásához térben és időben vissza kell mennünk a múlt század közepi Magyarországra, annak is a nyugati határához, Szentpéterfára. Ez a félig horvát,

félíg magyar település Szombathelytől húsz-egynéhány kilométerre, a híres jáki templom, s közvetlenül az osztrák határ szomszédságában található. Ha egy magaslatra megyünk, át is lehet látni a határon túlra. Ez a tény fontos szerepet játszik majd történetünkben!

Itt élt a hajdani nemesi gyökerekkel rendelkező Mészáros család. A családfő, László igyekvő, szorgalmas, családszerető ember volt. Kitanulta az agrónómus szakmát, főtisztként kezelte az úri birtokokat Pály grófnál, segítette a katolikus egyházat. Idejekorán megházasodott, az első lánygyermek, Klári után 1939. április 11-én megszületett a fiú is, aki természetesen a László nevet kapta a keresztségben. Ám, a sors első csapása is megérkezett: meghalt a feleség, így a gyerek soha nem ismerhette meg édesanyját.

S innentől kezdve szinte sorozatosan jöttek a csapások. Nemsokára kitört a második világháború, az apát besorozták, s elvitték a frontra. Végigharcolta a csatákat, aztán több hónapos gyaloglás után végre hazaérkezett a családhhoz. Második feleségével már három gyereket neveltek, hiszen megszületett Ildikó. Időközben el kellett menniük a faluból, az osztrák határhoz, ahová hamar megérkeztek az orosz „felszabadítók” is. Ekkor az apát elvitték a frontra, és a fiának különös feladatot kellett megoldania: az asszonyokat és a lánygyermeket megvédelmezni az erőszakoskodó orosz katonáktól.

— Az én feladatom az volt, hogy egy fa tetejéről figyeljem, mikor érkeznek a völgyön keresztül a faluba az oroszok — emlékezett vissza László a gyerekkorára — ugyanis retgettünk tőlük, mert a szemünk láttára letéperték, megerőszakolták a nőket. Ha feltűntek, szóltam gyorsan anyáméknak, s ők bebújtak a kerti szalmakazal közepén az általam kitervelt és készített lyukba. Beretesztem, betakartam, és üreges nádbotokon keresztül lélegeztettem őket. Amikor elmentek, kibontottuk a szalmakazlat. Ez így ment napról napra. Büszke voltam arra, hogy meg tudtam védeni az anyámat, s így nem kellett neki keresztülmennie azokon a borzasztó megaláztatásokon, amelyeken a többi nők átesetek. Egyszer végig kellett néznem, amint a szomszédban a részeg katonák az anyjától elvették a pár hónapos csecsemőjét, dobálták a levegőbe, úgy lőttek rá. Ott, az örületbe kergetett anya szeme láttára lőtték szét a csöppséget... A zajra érkező parancsnok a helyszínen végezte ki a gyilkos katonát. Ilyen rettenetes élményeket éltem át hat-hét évesen — fűzte hozzá.

De hát később sem lett jobb a helyzet, jöttek az újabb csapások. Az egyik hajnalon egy teherautó érkezett a házuk elé. Fél órát kaptak arra, hogy összepakolják a cókókjukat, és egy óra múltán már a család hajdani cselédjének istállójában találták magukat. Mindez azért történt, mert az apa „reakciós” volt. Egyébként valóban az volt, a régi, konzervatív rendszert többre tartotta, mint az akkorit. Istentiszteelő, családszerető, igyekvő ember volt. nem ivott. nem káromkodott, nem lépett be a kommunista pártba — egyszerűen, mindig lehetett ellene valamit felhozni. Ez így ment az ötvenes években, már az új házukban is, ahol a behajtók lesöpörték a padlást, levetették a falról a keresztet,

Emlékkép a múltból: a Mészáros család

„természetesen” nem mással, mint a kisfiúcskával, és amit mozdítani lehetett, el is vitték. Akkor megkapta a kulák jelzőt is. Miközben a gyerekeit szépen és csak jóra taníttatta, sőt a kitűnően tanuló fiút sikerült beíratnia a szombathelyi Kossuth Lajos Gimnáziumba. De ekkorra már, ahogyan mondták, kezdett benőni a gyerek feje lágya...

— Az iskolában is gyakran megaláztak, körmösöket kaptam, kukoricán térdepeltem, elnászpárgoltak, pedig jó tanuló voltam — emlékszik vissza. — Szóval, eljött egy olyan pillanat, amikor kezdtem félni, hogy valami olyat teszek, ami miatt majd lecsuknak, elvisznek és elveszik az életemet... Kamaszfejjel és a barátommal végiggondolva, annyira reménytelennek láttuk a jövőnket, hogy egy hirtelen jött ötlet nyomán úgy határoztunk, átszökünk a határon! Még ha az életünkbe is kerül! Hiszen ott volt tőlünk pár lépésre. Ha felmentünk a szalmakazal tetejére, már egy szabad országra, egy más világra láttunk rá...

Augusztusi vasárnap délután volt. Pihent a falu. A határt őrző katonák váltásra készülődtek. Laci és Alfonz a falu végén izgatottan leste őket, elmennek-e a váltás megkezdése előtt negyedórával? Merthogy a terv arra épült, hogy a fiúk heteken át szervezték a katonák és a falusi lakosság randevúját. Hozták-vitték az üzeneteket, s erre a kellemes augusztusi délutánra ígérkezett a nagy találkozás lehetősége. Márpedig egy ilyen randevú még egy negyedórás kimaradást. Egyébként, nem kellett nagyon tartaniuk a szökési kísérletektől, mert két oldalról is magas szögesdrót állt, körülöttük aknamező, a magaslesek géppisztolyos, távcsöves védelem, akik pedig ennek ellenére próbálkoztak, azokat könnyűtárgyakkal leölték.

Tizenöt perc múlva kellett ideérnie a másik két járőrnek. Laci és Alfonz keresztet vetett, lévén vallásos nevelést kaptak, Isten segítségét kérték, és elindultak. Centiről cen-

tire haladtak az aknamezőn, a fél méter magas fűben gondosan kitapogatták a kis drótokat, sikerrel kerülték ki az aknákat. Úgyesen átjutottak az első kerítésig, ám akkor jött a meglepetés. A két szögesdrótos kerítés másfél méternyire lehetett egymástól, lehetetlennek tűnt ezen átmászni...

Megriadtak. Eszükbe jutottak azok a fényképek, amelyeken a lelőtt szökevényeket látták. Épp itt, a két kerítés között készülhettek azok a képek. De innen már nem volt visszaút. Jött a félelem szülte ötlet: Laci föltornássza magát az első kerítésre, majd átdőlve a másikra, megragadva a szögesdrótokat, testével mintegy eleven hidat alkotott a méternyi távolság fölött.

„Siess, gyorsan!” – sziszegett a fájdalomtól, s Alfonz a barátja testén kúszott át a másik kerítésre, hogy onnan, derekánál fogva ő emelje a társát. Véresen, izzadtan, remegve zuhantak át a kerítésről.

Ebben a pillanatban lövések dördültek a magyar oldalról. Észrevették őket a magas toronyból, s a magyar határőrök nem haboztak, utánuk lőttek. A fiúk bevetették magukat a közeli kukoricásba, s futottak, futottak, ahogy csak bírtak... Meg sem álltak egy osztrák paraszt portájáig. Szerencsájuk volt, egy segítőkész családra találtak, akik megmosták a sebeiket, enni, inni adtak nekik, majd templomba vitték őket. Innentől rendeződni látszottak a dolgok: láger, munka, kivándorlási ügyek intézése, s tizenhárom hónap után megvolt a hajójegy New Yorkba. És ott az a bizonyos fényképes fogadtatás.

Ám Szentpéterfán a hatalom megtorolta a szökést. Csaholó kutyákkal rohantak fel-le a fegyveres üldözők, nyomokat kerestek, bizonyítékokat. Razziáztak. Hamar eljutottak a fiúk szüleikhez, s addig verték az apákat, amíg be nem vallották, hogy tudtak a szökésről. Pedig dehogy tudtak. Engedték volna neki a nagyvilágnak a tizenhat éves gyerekeiket?! Lebeszéltek, türelemre, kitartásra intették volna őket. Ahogyan ők is viseltettek egy életen át.

Laci már másnap visszament volna. Égett benne a honvágy. Keresett a kis osztrák faluban egy olyan dombot, ahonnan a szalmakazal tetejéről átláthatott a szülőfalujára. Egy kis patak, a Pinka választotta el Kertest, az egykori magyar falut Szentpéterfától. A fiú első keresetéből egy távcsövet vett magának, s minden vasárnap délután, a szökésének időpontjában kiment a dombtetőre, onnan nézte szülőfaluját... Nézte, nézte vasárnapról vasárnapra. S egyszer csak a távcsövében megpillantotta egy másik domb másik szalmakazaljának tetején az édesapját! Ugrált örömeiben, nagyokat csapott karjával a levegőbe, köröket, kereszteket írt le. Ettől kezdve minden vasárnap délután így találkoztak egymással, távcsővel a kézben, a szalmakazal tetejéről.

De nem csak örültek egymásnak, hanem olykor sírtak is. Mert bár közel voltak egymáshoz, de mégis oly távol. Talán sejtették, hogy egy évtizednek kell majd eltelnie ahhoz, hogy nem csak a képzeletben, hanem a valóságban is átöleljék egymást. S az apa megkérdezhesse: hogy is gondoltad ezt, fiam?!

Mészáros László a kanadai határ mentén található Buffalo városába került, ahol a jól működő Karitás segélyszervezet jóvoltából kapott elhelyezést. Kezdetben alkalmi mun-

kákat vállalt. Dolgozott a vendéglátásban, mint mosogató, az építőiparban, gyárakban. Gyűjtögette a pénzt, mert orvos szeretett volna lenni. E tervnek megfelelően, előbb egy rákkutató intézetben állattakarító volt, majd egy kórházi laboratóriumban kapott állást, ahol rövid időn belül szakmai sikereket ért el, és rábízták a számítógépes részleg munkájának megszervezését, irányítását. Ettől

Együtt a Mészáros család

kezdve egyre jobban e sikerágazat lehetőségei foglalkoztatták, s időközben egy kereskedelmi egyetemen szerzett diplomát.

A magyar fiatalember hamar megalapította első komputeres tanácsadó irodáját, majd 1980-ban első magáncégét, a COMPRO-t (Computer Professionals), amely már az első hat hónap után profitot termelt. Néhány év múltán Buffalón kívül Atlantában, Tampában, Orlandóban, Rochesterben és Syracuse-ban hozott létre irodákat, mintegy háromszáz tanácsadóval. A legjelentősebb számítógépes cégeknek dolgozott, tekintélyes árbevétellel. 1989-ben viszont egy multinacionális cég olyan ajánlatot tett a COMPRO-ért, amelyre nem lehetett nemet mondani. Mészáros László ezek után ismét alapított egy más jellegű céget, melynek neve Voice Technologies Group (VTG). Ezzel nem kisebb feladatot vállalt, mint hogy kiépítse a telefon és a számítógép közötti technikai hidat, amelyet a voice-mail iparban világszerte alkalmaztak.

Atöbb mint száz főt foglalkoztató, rendkívül magas szakmai színvonalon, s a számítógép nyújtotta újabb lehetőségeket kiaknázó csapat sikert sikerre halmozott. A kiváló komputerchipgyártó Intel cég ajánlatánál megint nem tudott nemet mondani: 2000-ben ezt a céget is eladta. Egy évig még segített az átalásban, azután – minden kérés ellenére – visszavonult a szakmától.

– Rájöttem, hogy az életben más, fontos értékek is vannak... Így például a haza – mondta. – Annyira megszerettem Magyarországot, hogy megfogadtam, nekem itt is maradandót kell még alkotnom. A harmadik próbálkozásom lesz a legsikeresebb, s ezt a szülőházamban szeretném megvalósítani.

VI.

Curtis Dóra – író, könyvelő (Melbourne, Ausztrália)

Lépten-nyomon robbantak
a bombák

Curtis Dóra (leánykori neve: Ruzsiczky Teodóra) 1928. január 19-én született Nagyréten. A család Szerencsen lakott, apja a cukorgyárban dolgozott, de szülei hamar elváltak, és Dórát az édesanyja, illetve évekig budapesti rokonok nevelték. A gimnáziumi tanulmányait Debrecenben, az apácaánál, a bentlakásos Svetits intézetben, majd a nyíregyházi angolkisasszonyoknál, valamint az ungvári kereskedelmi iskolában végezte, de a háború közbeszólt. 1944 októberében a család a szovjet hadsereg inváziója előtt Balatonvilágosra, majd onnan kalandos körülmények és sok-sok veszély közepette Ausztriába, onnan pedig Németországba menekült.

Dóra és családja 1945-től 1951-ig nagy nyomorban, különböző bajorországi menekültáborokban, illetve egy német arisztokrata család birtokán lakott. A fiatal lány a magyar menekültek passauai gimnáziumában érettségizett, majd a cukrászsakmát is kitanulta. 1950 júniusában férjhez ment gimnáziumi latintanárához, Regős Jánoshoz, aki már a középiskolás évek alatt is udvarolt neki.

A házaspár nem sokkal ezután kivándorolt Ausztráliába, ahol 1951 novemberében megszületett egyetlen gyermekük, Árpád, aki azonban kilenc hónapos korában gyógyíthatatlan betegség következtében meghalt. Dóra többi családtagja Brazíliában telepedett le, és csak a kilencvenes évek közepén látta őket újra. Dóra és férje Melbourne-ben telepedett le, ahol az asszony könyvelőként helyezkedett el.

Dóra 1967-ben – többéves különélés után – elvált férjétől, majd élettársi kapcsolatba lépett Kálmán Vilmossal, s az ő halála után 1969 végén feleségül ment régi ismerőséhez, a megözvegyült magyar Curtis Viktorhoz.

A férfi bankpénztárosként, a hölgy könyvelőként dolgozott. A férj 1995 júniusában elhunyt, Dóra pedig 1997-ben hazaköltözött Budapestre. Kalandos életútját Valaki vigyáz rám címmel könyv alakban is megjelentette.

A második világháború pokla 1944 őszén már Magyarországon (is) tombolt. A szovjet invázió előtt 1944 októberében a család – immár Dóra két kistestvérével, Beával és Bertivel – Balatonvilágosra menekült. Itt kezdődik történetünk, de ezt már a főszereplő, Dóra meséli el.

1944. október 15., életem szomorú és lehangolt. Kint sétálok a Balaton partján. Várom a család többi tagját, hogy menjünk a kiskocsmába ebédelni. Közeledik az orosz front, napok kérdése, hogy áttörnek Dunaföldvárnál. Mi lesz velünk? Félek! Látom, hogy sokáig nem megyünk haza. Hideg, nyirkos szél fúj a Balaton felől. Fázom! Cimbi, az udvarlóm – Geszteli Tibor, aki a fronton szolgált – nagyon hiányzik. Vajon Apu hol van? Megint egyedül maradtam.

Étterembe mentünk ebédelni. Mindnyájan leültünk egy nagy asztalhoz. Összesen két kisgyerek, három idős ember, Anyu és én. Ettük a levest, nyílt az ajtó, és belépett három SS-katonatiszt. Mellettünk, egy piros kockás terítővel letakart asztalhoz lépnek, lekapcsolták a revolvertáskájukat és leültek. Németül beszélgettek, és rendeltek. Engem zavart, hogy „ezek” mellettünk ültek le, de nem tudom, miért. A rádióból cigányzene szólt. Az SS-tisztek sört kértek németül.

A zene elhallgatott. Csend! A szobában mindenki néma, csak a németek duruzsoltak. Mi történik? Mindnyájan felnéztünk. A rádióbemondó zavart hangon megszólalt:

„Kedves hallgatóim, őméltósága, a kormányzó úr egy nyilatkozatot óhajt közzétenni.”

A proklamációt csak részleteiben tudom idézni: „Szomorúan kell megállapítanom, hogy a Német Birodalom a szövetségi hűséget a maga részéről velünk szemben már régen megszegte. Elhatároztam, hogy a magyar nemzet becsületét megőrzöm, a volt szövetségeseikkel szemben is, midőn az, a kilátásba helyezett megfelelő katonai segítség helyett, a magyar nemzetet legnagyobb kincsétől, szabadságától és függetlenségétől akarja végleg megfosztani. Ezért közöltem a Német Birodalom itteni képviselőjével, hogy eddigi ellenfeleinkkel előzetes fegyverszünetet kötünk, s velük szemben minden ellenségeskedést beszüntetünk. Bízva igazságérzetükben, velük egyetértésben kívánom a nemzet életének folytonosságát, és céljának megvalósítását biztosítani. A honvédség előjáróit megfelelően utasítottam, ezért a csapatok, esküjükhöz híven, egyidejűleg kibocsátott hadparancsom értelmében az általam nevezett parancsnokoknak kötelesek engedelmeskedni.”

A kormányzó szózata így zárult: „Minden becsületes magyart arra kérek, kövessen engem ezen az áldozatot kívánó úton, amely Magyarország megmentéséhez vezet.”

Anyám hangos zokogásban tört ki. Az SS-tisztek minket néztek. Megfagyott bennem a vér, mert tudatára ébredtem, hogy milyen veszélyes a helyzet. Az idősök szeméből rémület tükröződött, amikor a tisztek a fegyverszíjukért nyúltak. Mindenki mozdulatlanul

ült, csak Anyu zokogott tovább. Az SS tisztek, szemmel tartva a vendégeket, felcsatolták az övüket, és hosszú, kimért lépésekkel távoztak a vendéglőből.

Anyura nézve láttam, hogy összeroskadva sír, éreztem, én lehetek az egyetlen, aki segíthet neki. Felálltam, megfogtam a vállát, sóhaj tört ki belőle: „Ó, Istenem!” – és a karomba kapaszkodott.

Elrepültek a gyermekévek! Ráébredtem, hogy felnőttem! Felnőttem, de nem vagyok rá felkészülve.

A proklamációt követő hetekben bizonytalan volt a politikai helyzet, nem tudtuk, ki a barát, és ki az ellenség. Csak azt hallottuk, hogy a nyilasok épp olyan könyörtelenek, mint az SS. A zsidók összeszedése és kiszállítása Auschwitzba, és a „harcolunk az oroszok ellen a végsőig” jelmondata volt irányadó. Hideg szaladgált már a hátamon, amikor a barna uniformist láttam. Csak azt kívántam, hogy legyen vége, és ne legyen több háború.

Zárdai neveltetésem és fiatal korom nem segített, amikor menekülnünk kellett. Nai van és tapasztalatlanul kerültem bele a nagyvilági felfordulásba. Az élet azonban hamar rászorított, hogy megismerjem a küzdelmet és a nyomorúságot, és máról holnapra felelősségteljes szerepet rótt rám, mely tele volt félelemmel és bizonytalansággal. Ezek a gondolatok foglalkoztattak 1944-ben, egyik november eleji délutánon, „hazafelé” tartva Balatonvilágosra.

Ahogy Anyura néztem, és láttam gondterhelt arcát, amint Fici bácsiért – ő Anyu második férje, Cornides Albert – aggódik, arra gondoltam, milyen szomorú képet festünk ebben a kis, szürke, hideg szobában. Ugyanis, mint főszolgabíró, Fici bácsinak Szerencsen kellett maradnia az utolsó percig. A következő napokban nem sokat beszéltünk, a saját problémáinkkal foglalkoztunk. Hogy Fici bácsi mikor fog minket Balatonvilágosról Somorjára vinni, azt csak a jó Isten tudta volna megmondani. De eljött az a nap is.

November elején, amikor az ellenség tíz kilométerre volt Szerencstől, Fici bácsi késő este kocsiba vágta magát, és a sötétség leple alatt elindult Szőnybe. Mivel Szőnyön kellett nekünk is keresztülmennünk Somorja felé, ideküldték a szekereket az élelem legnagyobb részével és más holmikkal, köztük a csomagomat is, amelyben a télikabátom is volt. Itt szolgált Fici bácsi szolgabírója, Garas Pista, ő vigyázott a szekerekre, és őt kérte meg Fici bácsi, hogy szerezzen nekünk szállást arra a pár napra, amíg átutazóban ott időzünk. Fici bácsi már előzőleg megkapta a behívóját. Somorján kellett jelentkeznie, miután az ellenség áttört a Tiszán Tokajnál.

Mire Fici bácsi Balatonvilágosra ért, az ország fele már az ellenség kezén volt. A menekülés lehangoló volt, de féltünk, hogy ha nem megyünk, az ellenség kegyetlen bánásmódjának tesszük ki magunkat.

Egy fagyos novemberi hajnalon indultunk el. Zsófi néni, Berti bácsi, Anyu, Bea és Berti begyömösölték magukat Fici bácsi kis Opeljébe. József, a lovasz vezette a szekérbe fogott hátszlovakat. A szekérre feltettünk minden csomagot, és annak tetején Mamó és én ültünk. Kora délelőtt, amire beértünk Székesfehérvárra, ólmos eső esett. Átfagyva

másztunk le a szekérről, amikor megálltunk egy ismerős családnál. Jólesett ismét meleg szobába kerülni. Meghívtak bennünket ebédre.

Mikor újra útra keltünk, ismeretlen menekültek csatlakoztak hozzánk szekerekkel, és így karavánt alkottunk. Lassan haladtunk, ismét a csomagok tetején ültünk a szekéren. Késő délután hidegre fordult az idő. Mamóhoz bújtam, átölelt, hogy ne fázzam, de az ujjaim megmerevedtek és fájtak a hidegben. Délről erősödött az ágyúdörgés, és tudtuk, hogy miért. A monoton morajlás elbódított bennünket, amikor repülőgép közeledésére lettünk figyelmesek. Valaki elordította magát: „Légiriadó! Szekerek alá! Gyorsan!”

Józseffel leugrottunk a szekérről, Mamót is gyorsan leszedtük, és a szekér alá fektültünk a sárba, mert máris jött a mélyrepülő. A géppuskáját a nyomorult menekülőkre irányította. A szóródó lövedékek sarat fröcsköltek arcunka, amint barázdát repesztettek a szekér túlsó oldalán. Ott fektültünk a szekér alatt, halálfélelemmel várva és figyelve. Anyák védték jajveszékelve síró kicsinyeiket a saját testükkel. A támadás talán két percig tartott, de örökkévalóságnak tűnt. Mire végre elmúlt a veszély, remegő öregek, zokogó gyerekek, sebesült menekültek feküdtek az úton szanaszét; vér, bűz körülöttünk mindenhol...

Sötét volt már, mire Szőnybe értünk. Mi ott maradtunk pár napig, de a többiek továbbmentek. A család Garas Pistánál lakott, míg Mamót meg engem egy idegen helyre szállásoltak. Rettenetes szoba volt. Hideg volt, cigaretta- és mosdatlan férfiszag töltötte be a párnákat, a matracot, mindent. A helyiség talán katonai szálláshely lehetett, mert a szobában állt néhány félig rozsdás vaságy – öreg, foltos matracokkal –, nem volt sem lepedő, sem párnahuzat, csak egy-egy szürke pokróc. Keserves éjszakákat töltöttünk ott. Kezdtém ráébredni, mit jelent menekülni lenni.

Reggel a családukhoz mentünk, ott töltöttük a napot. Anyuval ebédet főztünk, amikor csengettek. Mentem ajtót nyitni. Cimbi állt ott kitárt karral. Fici bácsi értesítette, hogy hol telepedtünk le pár napra. Feltűnt, hogy Anyu nem is csodálkozott Cimbi megjelenésén. Beszélgetni kezdtünk, mikor Anyu tájékoztatta Cimbit, hogy két nap múlva Somorjára megyünk, és ha nem tudják megállítani az orosz frontot, tovább indulunk Ausztriába.

Anyu így folytatta: „Nem tudom, magának mi a szándéka Dórával?” Kínos csend következett, elpirultam, és bosszankodtam, hogy miért tesz fel Anyu ilyen kérdést. Miután Cimbi nagyot nyelt, válaszolt: „Idővel szeretném őt feleségül venni. Még egy hónap betegszabadságom van, azután jelentkezni kell a századomnál.”

Erre Anyu felállt, és Cimbi nyakába borult: „Nagyon örvendek, Cimbi, hisz igen szeretjük magát, de talán nem magázlak többet, ha ilyen szándékaid vannak. Nagyon boldog vagyok, Cimbi, jobb vőt nem is kívánhatnánk” – és arcon csókolta Cimbit.

Cimbi felemelte Anyu kezét, kezét csókolt neki, majd hozzám lépett és arcon csókolt. Rettenetes zavarba jöttem, és dühöngtem ezen a leánykérésen. Szerelmes voltam, de hogy jön Anyu ahhoz, hogy így csikarja ki a megkérésemet. Fiatal és tapasztalatlan voltam, eddig moziba sem engedtek el vele egyedül. Szép lett volna, ha Cimbi magától kér

meg, de akkor sem tudom, hogy mit feleltem volna neki. Hisz eddig csak egyetlen egyszer tudtunk pár percig egyedül beszélgetni, a kartali parkban. Miért lökött Anyu Cimbihez?" Gondolom, talán ez volt a megoldás az ő szemében.

Mikor Cimbi elment, ígérte, hogy felkeres Somorján. Másnap folytattuk a menekülést. Fici bácsi szabadságot kapott, hogy családját Somorjára költöztethesse. A szeke-
rek megint Szőnyben maradtak, így a télikabátom is. Anyu rám adta a kis félbundáját az útra, ő a gyerekekkel és Fici bácsi szüleivel ismét előrement az autóval.

Este lett, mire becammogtunk Somorjára. A szobánkban tisztaság és rend volt, és egy vaskályha állt a sarokban, tüzelő nélkül. Bemásztunk a takarók alá ruhástól. De üresen korgó gyomorral, átfázva nem lehet még aludni sem. Másnap reggel kint a járda jeges volt. Óvatosan lépkedtem Anyuék háza felé. Anyu várt forró teával és meleg szobával. Így éltünk Somorján, és közben Cimbiről álmodoztam. Hétvégeken meg is érkezett. Anyunál ettünk, s utána hazakísért és velünk maradt estig. Anyu folyton azt hajtogatta, hogy Cimbi rövidesen eljegyezz. Arról is volt szó, hogy, mint menyasszony, velük mehetnek. Az volt az érzésem, mintha Anyu lökne Cimbi felé. Ezek a dolgok ismétlődtek minden vasárnap, amikor Cimbi látogatónak jött.

A háború igen veszélyessé vált. Állandóan légiriadó volt. Óvóhely, vagy pince nem volt, így csak a szobában ültünk, s ahogy becsaptak a bombák, az ablaküvegek beleremegtek. Nagyon féltem, nem akartam meghalni.

Karácsonykor Anyunak sikerült egy fenyőfát kerítenie. A házigazdánk üzletében vet-
tünk ezüst szalagot, almát meg kekszet, és ezt akasztottuk a fára. Bea és Berti még hit-
tek a Jézusban, Fici bácsi játékokat is szerzett nekik. Cimbit is meghívtuk szentestére. Berámázott fényképemet adtam neki karácsonyra, ő elhunyt édesanyja medalionját aján-
dálkozta nekem.

Karácsony napján Anyu sokat értekezett Cimbivel. Vacsora közben Anyu poharat emelt, és bejelentette, hogy szilveszter este lesz az eljegyzésünk. Január 3-án Cimbinak az alakulatához vissza kell térnie, és csak úgy mehetné vele, ha eljegyzett. Nem értet-
tem a dolgot, mit keresnék én az alakulatánál, de nem ellenkeztem.

Anyu meg Cimbi szereztek gyűrűt, és mire az újévet köszöntöttük, már Cimbi jegyese voltam. Harmadikán reggel rohamegyenruhában jelent meg – búcsúzni. Elkísértem, ahol a találkozója volt az alakulatával.

Kegyetlenül hideg nap volt. Keservesen búcsúztam tőle, nem tudtam, látom-e még az életben. Kérdeztem: „Miért nem mehetek veled?”. Azért, mert valószínűleg a frontra megyek – válaszolt türelmetlenül. Mikor az alakulat megérkezett, láttam, hogy asszo-
nyok, gyerekek, anyák, apák is voltak köztük. Sietve felmászott egy teherautóra, és már-
is mentek. Nagyon csalódottan ballagtam haza; rájöttem, hogy nem akart magával vinni, túlságosan nagy felelősség hárult volna rá miattam.

Érzéseim felkavarodtak. Egyszer menyasszony voltam, azután megint gyermek. Min-
denki úgy kezelt, ahogy neki tetszett. Senkit nem érdekelt, hogy mit érzek, és mi fáj. Úgy

véltem, Fici bácsi rossz néven vette, hogy nem mentem el. Azt hitték, nem lesz több gondjuk rám. Tévedtek! Cimbinak más volt az elképzelése.

Egy hét múlva indultunk Ausztriába. A tizenhatodik születésnapom előtt kilenc nappal dolgozni kezdtem a háziasszonyunk, Mária üzletében. Megegyeztünk, hogy segítsek neki az üzletében kiszolgálni a vevőt, ő pedig tüzelőt ad. Végtelenül örültem az egyezségnek, mert nem kellett többet fát lopni. Másnap reggel mindjárt mentem az üzletbe, és alig voltam ott egy órát, mikor Mária szólt, hogy keresnek.

József várt rám: „Dórika kisasszony, üzenetet hozok a nagyságos asszonytól. Tes-
sék azonnal útra kelni, és Győrbe menni, mert ma délután négy órakor indul a vonat Ausztriába.”

„József, mit mondott anyukám, mivel menjünk Győrbe?” – kérdeztem. „Kisasszony kérem, azt üzenete a nagyságos asszony, hogy jön egy német teherautó, várják azt meg kint a sarkon, az felveszi magukat. A nagyságos asszonyék már elmentek az autóval.”

Máris kaptam a kabátom, hogy Mamót értesítsem a teendőkről. Mikor elmondtam neki a helyzetet, megmakacsolta magát: nem jön, ott marad, Mária mondta, hogy ma-
radhat. Hiába győzködtem, nem volt hajlandó jönni. Azt mondta: „Elegem volt az árokban fekvésből és a géppuskázásból. Ha meg kell halnom, inkább itt a házban akarok meghalni, mint kint az úton, ezer menekülttel hadakozva egy kis helyért. Én nem megyek!”

Szaladtam a kijelölt helyre. A sarokra érve nagy volt a kavarodás, az utakon hemzseg-
tek a menekülők, és rengeteg katonai jármű haladt lépésben, majd megállt, és újra neki-
lendült. Ott topogtam a sarkon, nagyon fáztam. Nagy volt a káosz az úton, mindenki ment valamerre, én pedig álltam és vártam, sok más menekülttel.

Már kezdtem türelmetlenkedni, mikor megszólalt a sziréna. Mit csináljak? Hova ro-
hanjak? Nem volt hova menni. Somorján nem voltak óvóhelyek. Az emberek elfásultan ácsorogtak, és vártak. Jöttek a bombázók, az idő meg egyre múlt, hogyan fogok Győrbe érni időben?

Kezdték felkérkedni mindenféle járműre, hogy vegyenek fel. Senkit sem érdekelt, amit mondok, elengedték a fülük mellett. A lábujjaimat már nem éreztem, annyira hideg volt. Hallottuk a bombázókat közeledni. „Szegény pestiek! Ezek oda mennek...” – hallot-
tam mellettem.

Az idő repült, és én még mindig a sarkon álltam. Aggódtam, hogy nem érek Győrbe időben. Akárki megállt a közelemben, könyörögtem, vegyenek fel. „Győrben kell lennem négy órára. Kérem, segítsen valaki!”

Legszívesebben elbőgtem volna magam, de az nem segített volna. A légiriadót még nem fújták le. Az üres bombázókat hallottuk közeledni, Budapest felől. Ahogy közelebb értek, erős fütyülő sivítást hallottam, amely ezt jelezte, hogy bomba zuhan, és robban-
ni fog a következő pillanatban. Nem is tudtam ezt végiggondolni, amikor rettenetes nyo-
mást éreztem a fülemben. Látni nem láttam, de abban a pillanatban fálnak vágódtam. Nem tudom, hogy a légnyomástól-e, vagy valaki nekilökött a falnak a pánikban. Pokoli lár-

ma, zűrzavar támadt. Fuss! Szaladj! Lángba borult a város, emberek rohángáltak, menekültek. Én is sodródtam az emberekkel, nem tudom, hová! Égett hússzag csapta meg az orromat. Honnan? Emberek égtek? Vagy állat? Nem érdekelt. Mindenki pánikban volt, és csak magát mentette. Valaki feküdt az utcán, az emberek átugrották, belebotlottak, belerúgtak. Élt-e vagy meghalt, fogalmam sem volt. A szívem a torkomban vert, nem tudtam továbbhaladni, meg kellett állnom, nem kaptam levegőt. Sikerült kikerülni a tűz irányából.

Megálltam pár percre. Valaki cibálta a szoknyámat. Oldalra nézek, kislány kormos arcával – négy vagy ötéves – kapaszkodik a szoknyámba: „Hol van anyukám?” Most már én is sírni kezdtem. „Nem tudom, én is az enyémet keresem!” – válaszoltam, de addigra már el is tűnt a tömegben.

A bombázók addigra már elrepültek. Egy német teherautó megállt az úton, nem tudott továbbmenni a tömegtől. Könyörögtem, vegyenek fel, mert indul a vonatom Győrből négy órákor. A vezető rám kiáltott: „Gehe hoch schnell!” – Siess, szállj fel gyorsan! – de hogyan? Nem engedték le a teherautó hátsó oldalát, hogy felmásszak. „Schnell, schnell, die Flugzeuge kommen wieder!” – Siess már, mert jönnek a bombázók megint – de hogyan? Kétségbeesve sírtam. Valaki rám kiáltott: „Adja ide a táskáját, siessen és másszon!” Két katona lenyúlt, megfogták a karomat, úgy cibáltak fel a teherautó oldalánál. A bombázás újra kezdődött. A vezető rálépett a gázra, és egy rettenetes lökessel elindultunk, száguldtunk a rögzös, fagyott úton. A szél csípte az orrom, arcom, szám, beléfagyott a szó. Valaki alám tolt egy faládát, hogy arra üljek le. Mehettünk két óra hosszat, mire a városba értünk.

„Ist das Raab? Ez Győr?” – érdeklődtem a német katonáktól, de nem tudták. Később megállt a teherautó, és a vezető rám kiáltott, hogy szálljak le. Kértem, hogy vigyenek az állomásra, mert indul a vonatom. Valaki közben leugrott hátulról, és a vezető mellé ült. Magyarul beszélt. A vezető berántotta a kocsí ajtaját, és továbbment. Az állomáson kerestem: hol a vonat? Kitolták a rendezőpályára. Könyörögtem, vigyenek oda. Nem lehet, nekik a parancsot kell követniük – mondta a magyar katona. Letettek a teherautóról a táskámmal együtt. Elkeseredve potyogtak a könnyeim: „Nem tudok odaérni a vonat indulásáig, segítsenek rajtam, az anyukám a vonaton van, mennek Ausztriába. Hogy érjek oda négy órára, mikor azt sem tudom, hogy hol van a rendező pályaudvar?”

„Üljön be gyorsan!” – ezzel kinyitotta a teherautó első ajtaját. Becsaptam az ajtót, és máris úton voltunk. Eszeveszetten hajtott, mint egy őrült, a fagyott réteken át, dőltünk ide-oda, azt hittem, hogy felborulunk, mikor megláttam messziről a tehervonatot.

„Ott a vonat, szaladjon!” – mondta és már indult is tovább. Szaladtam, a jéghideg levegő fáj, ahogy a tüdőmbe szívtam. Köhögni kezdtem, de csak futottam, cibálva a táskámat magam mögött. Marhavagonokból állt a vonat, s a mozdony már hozzá volt kapcsolva. Mikor elértem az utolsó vagon, kérdeztem, hol van a Cornides család. Faképpel néztek rám, mintha borjúhoz beszéltem volna. Szaladtam tovább a következő kocsizhoz, ott

ugyanúgy. Egyik kocsiztól a másikig, senki nem ismerte, akiket kerestem. Talán a hatodik vagy hetedik kocsiznál érdeklődtem, mikor megláttam Anyut. Egészen elől, a mozdony után kocsiznál állt, és mereven nézett messzire. Úgy látszik, engem várt.

„Anyu! Anyu!” – kiáltottam, de a vonat már fűtyült, valaki lenyúlt a mellettem lévő kocsizból, hogy felrántsön a vonatra. „Jöjjön gyorsan, nincs idő előre menni” – szólt rám, és követtem a parancsát. Egy nagy lökés, és a vonat megindult. Zokogva estem a jötevőmvállara. Nem tudom, ki volt az. Soha nem láttam őt többet.

A családvunk egy harmadosztályú kocsizban volt elszállásolva. Négy kétüléses és négy háromüléses hely volt. Fici bácsi a csomagokat a két háromüléses pad közé tette, és arra matracot és egy takarót terített. Anyu és a két gyerek azon aludt. Fici bácsi felettük a csomagtartóban feküdt, én a szemközti oldal csomagtartójában aludtam. Még egy házaspár lakott gyerekekkel a másik részben.

Borzasztó volt a vonaton „élni”. Nem volt világítás, fűtés, ivóvíz, illemhely. Rákapcsoltak egy-egy vonatra, rövid idő múlva kitoltak valahová, s ott álltunk, amíg egy másik mozdonyt ránk nem kapcsoltak.

Néhány napon belül átjutottunk az osztrák határon. Nagyon fáztunk, a férfiak próbáltak szenet gyűjteni. Rettegtünk, hogy meg ne lássa az SS. Lopni a Német Birodalomtól – talán koncentrációs táborba küldtek volna. Bécsbe érkezve, a rendezőn álltunk sokáig. Arról álmodtunk, hogy jó lenne megnézni Bécset, mikor is megint ránk állt egy mozdony, és tolt minket kifelé. Visszafelé. Hova visznek? Visszatolnak a határon át? Sokáig tartott a tolatás. Mikor megálltunk, messziről láthattuk Bécset. Egyszer csak erős mormogásra lettünk figyelmesek. Talán száz amerikai bombázó húzott Bécs fölé. Pár perc múlva potyogtak Bécsre a bombák, innen néztük végig a város megsemmisítését.

A tolatás és álldogálás tovább tartott Ausztriában. Tíz napig utazgattunk a vonaton, mígnem egy fagyos, zúzmarás kora hajnalon megérkeztünk valahová, de nem tudtuk, hogy hová. Megálltunk az éjszakai sötétségben, kint nem láttunk semmit. A mozdony ismét lekapcsolt, és német hatósági emberek szálltak a vonatra. Kérdeztük, hol vagyunk. „Schärdingben” – mondták. A papírokat kérték. Idővel hoztak forró pótkávét és lekváros kenyeret. A gyerekek tejet kaptak. Az első meleg étel tíz nap óta. A megpróbáltatás 1945. január 20-án, egy nappal a tizenhetedik születésnapom után ért véget.

Amikor kiszálltunk, és lerakodtak a vagonokból, akkor láttuk, mi minden jött velünk a vonaton. Emberek, lovak, széna, szalma, kofferek, ládák, gyerekkocsik, szekerek. Mindent felraktunk a szekerekre, és nekiindultunk az ezerméteres mászásnak. Az út behavazva. A szekerek magasan megrakva, a kocsizok ismeretlen úton, szakadékok mellett, a sötétben hajtották azokat a lovakat, amelyek sohase voltak igába fogva. Lassan haladtunk. Este lett, mire Rainbachba – egy kis falu, talán tizenöt házzal – érkeztünk.

Az iskolában, két teremben helyeztek el mindnyájunkat. Egy szalmazsák a földön, ennyi volt minden személynek. Két csap állt rendelkezésünkre kint az udvaron mosakodásra, mosásra, fogmosásra és ivásra – hatvan vagy hetven ember részére. Számomra az

volt a leggyötrelmesebb, hogy elveszett minden emberi méltóságunk. Minden a két teremben zajlott le, mások, idegenek előtt: férfiak horkoltak, házaspárok veszekedtek, szerelmeskedtek, és újra veszekedtek, gyerekek hisztériáztak, s nem tudtam, hova bújjak, hogy tisztálkodjam, amikor a legnagyobb szükségem volt rá. Így éltünk tíz napig, majd szétszítottak minket mindenfelé a tanyákon.

Mi a papnál kaptunk szállást. A pap nővére, Julika igen jószívú volt, és sok mindent adott nekünk, amire szükségünk volt.

1945 márciusában Garas Pista jelent meg. Futár lett a németeknél, és ki-bejárt az országból. Mikor távozott, megígérte, megkísérli a szekereket és Mamót kihozni Somorjáról, mielőtt a város orosz fennhatóság alá kerül. Egy héten belül Pista megjelent Mamóval és azzal a szekérrel, amelyen a ládája volt.

Áprilisban az oroszok elfoglalták Bécset, újra félelem szállt meg bennünket. Megint összecsomagoltuk a kis batyunkat, felraktuk a szekerekre, és menekültünk tovább. Persze Mamó megint nem jött. Végig kellett szenvednünk azt a rettenetes utat megint a szekerekkel, éppen úgy, mint januárban. Csak az idő volt egy kicsit jobb. Mikor Schärdingbe értünk, átcsomagolták a szekereket. Engem nem Anyuval küldtek tovább, hanem egy ismerős fiatalasszonnyal. Zuhogott az eső. Valami takaró alá bebújtunk, de csupa víz lett a vékony kabátom. Nagyon elkeseredtem. Anyu megint elhagyott.

Végül is Bajorországban, Pockingtól három kilométerre, Heinrichingben telepedtünk meg egy gazdaságban. Ott kaptunk két szobát tizenkét személyre. Ismét a földön aludtunk, de most már meglettek a matraccaink. A gazdasszony megengedte, hogy a konyháján főzzünk, ha segítünk neki kint a földeken, mert férjét és fiát behívták katonának, és az asszony két lányával próbálta a gazdaságot ellátni.

1945. május elején a szénát forgattunk kint a réten, amikor tankokat láttunk menni lent a főúton. Megálltak. Amerikaiak! Sikerült! Ők szálltak meg, de a közelünkbe se jöttek, haladtak tovább Passau és az osztrák határ felé. Most már tudtuk, hogy a háborúnak vége, mert az amerikaiak elértek minket és a határt. Hallottuk a rádióban, hogy az oroszok és az amerikaiak találkoztak Berlinben, és hogy Hitler eltűnt, öngyilkos lett.

Másnap Berti bácsi azt javasolta, hogy szedjük össze a gyerekeket a gazdaságból, menjünk fel az erdő szélére, hogy virágot szedjünk, labdázunk, ő majd hoz ennivalót. Nyolcan voltunk, énekelve mentünk fel a fenyőerdő felé, vittünk egy labdát is. Feledni akartuk az elmúlt borzalmas hónapokat. Berti bácsi hozott magával almát és kekszet. „Lánc, lánc eszterlánc”-ot játszottunk, amikor megpillantottam egy repülőt lefelé, egyenesen a mi irányunkba repülni. Elordítottam magam: „Fuss, az erdőbe!”

Felkaptam Beát meg Bertit, rohantam be velük a fa alá, hogy védjem őket a saját testemmel. Az ismerős géppuskalövedek kísérték az erdőbe, egy méterre a nyomunkban. Csak az Isten irgalma védett meg minket, hogy senkit nem találtak el. Miért? Óh, istenem, miért? Gyermeket bántani, amerikai gép! Gyűlöltem a háborút. Még mindig nincs vége? Meddig kell még szenvednünk?

Néhány nap múlva jöttek az amerikai katonák, összeszedni minden puskát, revolvért, rádiót, fényképezőgépet. Nem beszéltek élelemről, se tüzelőről. Az asszonyok elbújtatták férjeiket, mert azokat a férfiakat, akiket az amerikaiak megtaláltak, elvitték a dachau-i foglyotáborba, ami azelőtt koncentrációs tábor volt.

Most, hogy vége volt a háborúnak, aggódtam, mi történhetett Cimbivel. Igazán nem őt okoltam, hogy nem akart magával vinni, de megmondhatta volna őszintén, nem pedig ígérni, hogy jön, s mégsem jött. Ettől függetlenül minden este azért imádkoztam, hogy keresen meg, bár valószínűtlen volt, hogy megtalálja. De csoda történt. Egyik nap azt látom, hogy egy bicegő óriás közeledik a gazdaság felé. Lefutottam elé. Felkapott a karjába: „Megtaláltalak! Linztől jövök gyalog!” – mondta.

Megtalált. Itt van. Boldog voltam. Három nap múlva tovább kellett mennie. „Meg akarom keresni a nővérem családját. Állítólag itt, 30 kilométerre telepedtek meg.” Másnap elment. Megint keseregtem.

Egy hónap múlva visszajött, de megváltozott. Azt mondta, három hét múlva újra itt lesz, de nem jött. Garas Pista jött autóval. Abba a táborba készült, ahol Cimbi nővére lakott. Mondtam Pistának, hozza Cimbiből magával, amikor jön vissza.

Mikor Pista visszajött, Cimbi nem jött vele. „Van neki egy nagy szerelme” – mondta. Nagyon bántott és fájt. Megint elhagytak. Elegem volt Cimbiből. Mikor megindult a posta, megírtam neki, hogy megszakítottam a jegyességünket.

Milliók menekültek Németországba, és ott ragadtak 1945 tavaszán. Nem volt elég élelem, még jegyre is nehéz volt élelmiszert kapni. Az emberek éheztek, senki nem tudott segíteni, virágzásnak indult a feketepiac. A faluban átkozott menekülteknek neveztek bennünket, és féltünk az emberektől. A nagyvárosokban éhen haltak emberek. Nekünk a gazdaságban egy kicsit jobb volt, mert mindig tudtunk vagy cserélni, vagy eladni valamit egy pár tojásért vagy kis darab vajért. Mindenesetre, azért sokszor voltunk éhesek.

1945 őszén még nem lehetett tudni, mi lesz a sorsa a rengeteg menekültnek Németországban. A katonai megszállók csak arra voltak felkészülve, hogy megszállják az országot, és megnyerjék a háborút. Nem tudták, hogyan oldják meg a nagy tömegű menekült problémáját, az éhínséget, a lakáshiányt, a féktelen inflációt és a feketepiac virágzását. Eisenhower volt a megszállócsapatok feje. Nem tudott megoldást találni, ezért a legegyszerűbb volt kijelenteni: – Küldjétek őket vissza, ahonnan jöttek.

Pánik tört ki a menekültek között. Legnagyobb részük nem mert hazámenni a politikai helyzet miatt. Most összefogdosták a menekülteket, vonatra tették, és visszaküldték őket a határon. Elbújtunk, nehogy megtaláljanak. Hetekig nem mentünk az utcára, ezért nem volt mit ennünk. Kijártam a fenyőerdőbe, ahol őszig mindig volt gomba.

Egy idő után elcsendesedett a menekültek összeszedése, kimehettünk az utcára. Nem csak én, de Anyu, Fici bácsi és a szülei is boldogtalanok voltunk Heinrichingben. Egy alkalommal tudomásukra jutott, hogy egy báró család lakik az egyik közeli kastélyban. Felöltöztek ünneplőbe és átsétáltak báró Moreau kastélyába, hivatalos vizitre. Ők szívélyesen

fogadták szüleimet, és miután hallották, hogy milyen körülmények között élünk, felajánlottak három szobát részünkre. Beköltöztünk a kleebergi kastélyba.

Átköltözésünk után az öreg Moreau rövidesen diftériát kapott, és hamar elment. Fia vette át a gazdaság vezetését. A bárónő javasolta, hogy segítssek neki a gyümölcsraktárban, és akkor hazavihetem a hibásakat.

Kleeberg, 1947. szeptember 5.: a család nemtetszése ellenére beiratkoztam a passai magyar gimnáziumba. Negyedhatkor kellett elindulom, hogy a hat órai vonatot elérjem Ruhstorfban, ami három kilométer gyaloglást igényelt. Gyomoridegességgel szálltam fel a vonatra, és hetvenöt perc múlva megérkeztem Passaubá. Onnan még négy kilométert kellett gyalogolnom a waldwerkei táborba, ahol a magyar iskola volt.

A magyar menekült középiskolai tanárok önként összeálltak, hogy a diákokat összeszedjék és tanítsák. A gimnázium megkapta azt a termet, amit vasárnap templomnak, szombat este táncteremnek használtak. A háború után sok diák menekült Németországba, őket próbálták a tanárok visszacsalogatni, hogy legyen végzettségük, mielőtt kivándorolnak. A tanárok fizetesként nem kértek mást a diákoktól, mint hogy hozzanak valami ennivalót, például két-három tojást, vagy vaját, amit a feketepiacon venni tudtak, és amivel a tanárok családjaikat elláthatták. A római katolikus Karitasz próbált segítségére lenni az iskolának könyvekkel és tananyaggal.

A hetedik – ahova én is beiratkoztam – volt a legnagyobb osztály az iskolában, huszonötön voltunk. A tanárok nem különböztették meg a diákokat, hogy milyen iskolába jártak azelőtt, csak az volt a kritérium, hogy év végére mindenki behozza tudásbeli lemaradását.

Majdnem hét óra volt, mire az iskolából hazaértem. Tudtam, hogy képtelen leszek ezt minden nap megtenni, mert főzőm meg mosnom is kellett, és a tanulásra is kellett időt szakítanom. Hallottam, hogy mások még messzebből utaznak, de csak hetenként kétszer, és úgy tanulnak, mint magántanulók. Nekem is így volt szándékomban tanulni.

A diákok között az a hír járta, hogy a latintanár vadállat. Amikor először mentem latintórára, megdöbbenve láttam: alacsony ember, erősen őszülő hajjal és ragyogó, nefelejcskék szemmel, de a szemei keresztülszúrtak, ha rád nézett. Regős János latintanár szigorú volt, ha valaki felhergelte. Amikor a második órára mentem, megkérdezte, hogy miért nem készültem el az előző napi leckével. Mikor el akartam magyarázni, hogy nem voltam ott az előző nap, és nem tudtam a leckéről, rögtön közölte, hogy meg fogok bukni. Méregbe gurultam, és felkerestem a vonaton, hogy sérelmemet orvosoljam: „Tanár úr kérem, ön végtelenül igazságtalanul hordott le engem az egész osztály előtt, mert magának fogalma sincs arról, milyen nehézségeket kell leküzdenem, hogy idejárhassak az iskolába, és ha maga már most el akar buktatni, akkor jobb lesz, ha nem is jövök többet.”

János először meghökkent, nem szokott hozzá, hogy egy diák ki merje nyilvánítani a véleményét, de vérbeli tanár is volt, nem tudta volna elviselni, hogy elveszítsen egy tanulni akaró diákot. Rögtön leültetett maga mellé, és kérte, mondjam el a nehézségeimet. A legközelebbi hétfői napon, mikor ismét Passaubá utaztam, János leugrott a vonatról a

ruhsdorfi állomáson, odahívott, ahol ő ült, mondva, hogy tartott fenn nekem helyet. Bocsanatot kért, és elmondta, ha be akarom hozni az elmaradt latin és matematikai leckeiket, szívesen segít a vonaton, amíg utazunk reggel és délután.

Attól a naptól kezdve tanított az utazás alatt. A ruhstorfi állomáson lekísért, és egy kézcsókkal búcsúzott. Pár hét múlva azt az elgondolást közölte velem János, hogy szerdán és szombaton csak fél napokat tanít, akkor lenne ideje Kleebergbe jönni, tanítani engem, mert attól fél, hogy ez a négy óra hetenként kevés mindarra, amit nekem az évvégéig meg kell tanulnom. Megköszöntem neki, de rögtön tudomására adtam, hogy nem tudok fizetni, legfeljebb ebédet adhatok neki azokon a napokon.

„Nem akarok ezért fizetést, de ígérje meg, hogy komolyan fog tanulni. Az nekem elég.”

Otthon sokat meséltem a latintanárőről, és kíváncsisággal várták az érkezését. Amikor bemutattam Anyunak, később Mamónak, nyoma sem volt a szarkasztikusságának, inkább félszegnek tűnt. De később megtalálta a hangját. Röviddel ezután kakaót hozott egy üvegben.

„Úr Isten, nem láttam kakaót, mióta Szerencsről eljöttünk. Miért hozta ezt nekem a tanár úr?” „Láttam, hogy nincs mit ennie, csak a két kis fekete zsemle, amit a jegyre vesz minden reggel. Miért nem hoz más jegyet magával, nem lehet egész nap kora reggeltől késő estig két kis fekete zsemle. Amikor elmondtam neki Anyu véleményét, nagy igazságtalanságnak tartotta. „Hogy jön a család ahhoz, hogy a maga kártyáit a saját étkezésükhöz használják fel?” Attól a naptól mindig hozott valamit enni. Nem akartam elfogadni, mert azt az ő élelmi kártyájából vette meg, de szabadkozott, hogy neki több van, mint amit meg tud enni, mert éjszakánként magyar vagyont őriz. Egy nap azzal lepett meg, hogy felajánlotta, eljön vasárnap helyettem fát vágni, csak hogy tanulhassak közben.

Itt volt egy ember, aki törődött velem, segített, ennivalót hozott és tanított. Mióta Aputól elváltam, senki nem volt így a segítségemre. Egyelőre apai alanyt láttam benne, és természetes módon szerettem. Egyik nap egy csomó papírfélét adott a vonaton. Azt hittem, leckét készített. Mikor olvasni kezdtem, akkor ébredtem rá, hogy verseket írt hozzám. Szerelmes verseket.

Ő is belém szeretett. De mivel egyelőre más nem történt, mint az, hogy megvallotta, és én sem tagadtam, hogy tetszik, a húsz év korkülönbség nem látszott problémának. Anyu ismét megoldódni érezte a belőlem származó problémákat, és lassanként János felé tuszkolt.

1948 február első napjaiban Anyuék a francia zónába akartak kerülni, mert szerencsi barátai arról beszéltek nekik, hogy Brazíliába fognak kivándorolni. Az amerikaiak ellenségnek nézték a magyarokat, és nem vették be őket az Egyesült Nemzetek menekült (IRO) programjába. A franciák sokkal könnyebben vették a dolgokat.

Mielőtt Anyu és Fici bácsi elutaztak, Anyu félbeszakította a tanulást, hogy búcsúzni akar Jánostól. „Tanár úr kérem, vigyázzon a lányomra!” – mondta. Ő megígérte. Azt

azonban egyikünk sem tudta, hogy János külön élt a feleségétől, és volt egy kislánya meg egy fia. Később mondta ezt el nekem, de hozzáfűzte, hogy soha nem térhet vissza Magyarországra, mert a németeknek dolgozott a MÁV-nál, és hogy soha nem szerette a feleségét. Szerelmesen és húszévesen mindezt elhittem.

Márciusban Fici bácsi visszajött Freiburgból – francia zóna volt akkor – hogy a gyerekeket magával vigye. Anyu állást kapott a francia katonaságnál, mint tolmács, ott marad addig, míg nem emigrálnak. Elvesztettem anyámat is, legközelebb 1993-ban találkoztam vele Canberrában, a gyerekekkel pedig 1994-ben.

Németországnak új jövője lett. Az értéktelen Reichsmarkot kivonták a forgalomból, és új devizát vezettek be – a Deutsche Markot. Az átváltás 1948 június utolsó vasárnapján történt. Mintha valaki varázsvesszővel ütött volna egyet, az üzletek kirakataiban milliófajta áru, a leggyönyörűbb választékban, egy éjszaka alatt egyszeriben minden előkerült. Abban az évben az iskola is jobban állt. Az amerikaiak ráébredtek, hogy kellene a magyar iskolát is segíteni, mert megkövetelték, hogy angolul érettségizzunk. Szeptemberben visszamentem az iskolába, és megkérvényttem, hogy beköltözhessenek a leányinternátusba. Ez egy szoba volt a táborban, melyet egy tanárnő felügyelt. Beköltöztem, János pedig írt Apunak. Megkérte a kezemet levélben, és Apu segítségét kérte az ő válása elintézése végett. Apu azt válaszolta, hogy először le kell érettségiznem, s ha még mindig a János felesége akarok lenni, akkor segít.

János levélben Anyutól is megkérte a kezemet. Anyu azt válaszolta, hogy csak napok kérdése, és hajóra szállnak Brazília felé, de csak azt tudja ajánlani, hogy esküdjünk meg, még mielőtt utánuk megyünk. Végre megoldódik Anyunak az életem.

Érettségi után a táborban maradtam, ahol kaptam egy emeletes ágyat. Tizenketten laktunk egy barakkszobában. János szerzett a fűrészmalomból fenyőfa széldeszkat, és elbarikádozta a „saját” sarkomat. Azt bevontuk papírral, szereztünk egy kis vaskályhát, ami melegített, s akkor már megnyugodtam.

Kéthetenként lehetett tusolni és mosni, akkor kaptunk meleg vizet. Az étel nyomorúságos volt. Hetenként egyszer közmunkára kellett menni. Kaptam egy kis pénzt is, mert diákokat korrepetáltam. Elmentem egy magyar cukrászhoz, és fizettem neki, hogy tanítson meg a mesterségre. Két éjszakát dolgoztam nála hetenként. Annyit tanultam nála, hogy megkaptam a német hatóságoktól a tanoncképesítésemet. Így akárhová emigrálunk majd, szakma is lesz a kezemben.

János válása elhúzódott. Már nyugtalankodtam, de végül csak-csak megjött a válásról szóló dokumentum. Jánosnak Simbachból kellett megérkeznie az esküvőnk napján. Egyedül gyalogoltam a grubwegi anyakönyvi hivatalba.

Így jelentünk meg az anyakönyvvezető előtt 1950. június 17-én. Amíg ő az iskolában tanított, a kivándorlásra és csomagolásra kellett készülnöm. Hogy miért akartuk elhagyni Európát, annak több oka is volt. Az egyik az, hogy a koreai háború kitörése után rettegtem az újabb háborútól. Emellett az a hír járta, becsukják a waldwerkei táborát. Az is-

kolát is máshová helyezték, a tanárok pedig nem találtak állást. Így minden arra készített bennünket, hogy új hazát keressünk.

János megindította a kivándorlási eljárást. Levelet írt az ENSZ menekültekkel foglalkozó részlegéhez, segítséget kérve. Július elején megkezdtük az emigráció kálváriáját. Amberg volt az első lépés, ott kellett megszereznünk a szükséges papírokat, hogy honfalként regisztráljanak bennünket, és csak aztán lehetett szó arról, hogy megpróbáljunk új hazát keresni valahol a nagyvilágban. 1950 júliusának végén vonultunk be Ambergbe, az ENSZ menekültügyi részlegének táborába, ahol tudatták velünk: hogy Schweinfurtba kell mennünk, hogy megkérvényezzük a kivándorlást. Öt napot adtak Passauban az utolsó teendőkre – csomagolásra, búcsúzásra és elszakítani a képzeletbeli szálát apukámtól és a magyar hazámtól.

Elsőként a brazil konzulátusra mentünk, de közölték, hogy bezárták a kvótát. János örült, hogy távol került anyósától, de én szomorúan fogadtam a hírt. János Nigériát emlegette, hogy oda akar menni, de erre nem voltam hajlandó. Az USA-kvóta is betelt, Svájc pedig nem fogadott be csak gazdag embereket. Kanadától János félt a hideg miatt, így Ausztráliába kértünk beutazást. Megkezdődött az újabb hosszas procedura.

Időközben Ausztrália valamilyen oknál fogva leállította a szerződésünket. Óvónői állást kaptam az IRO sengwardeni táborában, és vártuk, hogy sorsunk valamiként alakuljon. December 6-án hívtak be az irodába. Legnagyobb meglepetésemre azt az utasítást kaptam, hogy menjek haza, csomagoljak össze, mert Aurichba megyünk. Oda megérkezvén, a nevünk már szerepelt a Fairsea nevű hajó listáján, mely december 21-én indult.

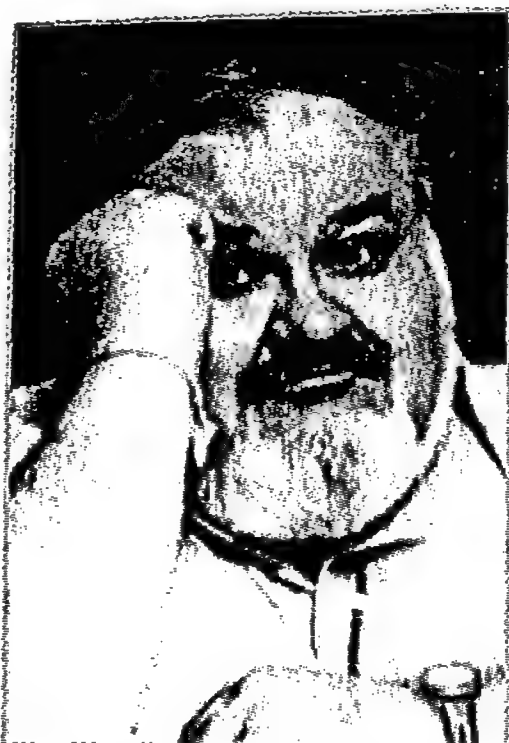
A Fairsea fehéren világított a wilhelmshaveni kikötőben, amikor a vonatról leszálltunk. A hűvös, kék decemberi ég háttérével úgy nézett ki, mint egy képeslap. Nagyon kicsinek tűnt ahhoz, hogy kilencszáz emberrel ilyen hosszú útra menjen, egészen Melbourne-ig. Mi, gyermektelen asszonyok és lányok, a víz szintje alatt, a motorok feletti termekben emeletes ágyakat kaptunk. Száznyolcvan voltunk egy teremben. Rövidesen hallani lehetett a gépek zúgását alattunk. Csak néhány sirály búcsúztatta kísérv egy ideig a hajó kivándorló, nyomorult utasait...

1951. január 19-e, huszonharmadik születésnapom volt. Megérkeztünk Ausztráliába, Port Philip Baynél lehorgonyoztunk. Nagy optimizmussal néztem új hazánkra, Melbourne körvonalaire, a távoli ködben. Akkor azt hittem, hogy Ausztrália lesz az új hazám – de negyvenhat év alatt sem lett hazám.

VII.

Kosaras Vilmos – színművész, tévés producer (Toronto, Kanada)

Hogyan lett Pufiból amerikai katona?

Az egykori népszerű pesti komikus, Kosaras Vilmos a Kamara Varietében és a Moulin Rouge-ban vidította a nagydírmű közönséget. A jelenleg Torontóban élő színművész Zalabesenyőn született 1940. május 24-én. Rózsavölgyi Kálmán színiiskoláját végezte el 1962-ben. A közönség „Pufi” néven zárta a szívébe.

A színművész 1973-ban távozott Magyarországról, majd Nyugat-Németországból vándorolt ki Kanadába. 1975–81-ig magyar nyelvű kábeltelevíziós műsorok producereként dolgozott, és 1975–80-ig a Menorah című hetilapnál volt szerkesztő. 1983–90-ig a Torontói Tükör című hetilap kiadója és szerkesztője volt.

Időközben a művészetnek sem fordított hátat. 1975–87-ig a Magyar Művész Színház színésze volt. 1987-ben alapította meg a Torontói Magyar Színházat (Thália Művészeti Csoport), amelynek jelenleg is színésze, menedzsere és igazgatója. Az 1982-es multikulturális színházi fesztiválon a legjobb színész, 1988-ban a legjobb produkció díját nyerte el.

Kosaras Vilmos tavaly szeptembertől új magyar televíziós műsorral jelentkezik Torontóban. A korábbi években kéthetente félórás torontói magyar adás volt, amelyet csaknem teljes egészében a Rákóczi Alapítvány tartott fenn, s ez a városban volt fogható. Az új program viszont – a megnövekedett igényekhez alkalmazkodva – hosszabb műsoridővel, a multikulturális CFMT kábelhálózatán egész Ontario államban, műholdon keresztül pedig Kanada teljes területén látható. A Magyar képek című műsor önálló vállalkozásként, azaz külső pénzügyi segítség nélkül indult.

Kosaras Vilmos évek, évtizedek óta sokat munkálkodik a kanadai magyar kulturális életben, s noha nem azért teszi, mégis örül, hogy ezt elismerik. A Torontói Magyar Színház fennállásának tizedik évfordulója alkalmából, 1997-ben megkapta a Magyar Kultúraért-díjat. Életének sorsdöntő, kalandos szakaszára a következőkben emlékszik vissza.

Nem szeretném gyengíteni az ötvenhatosok habitusát, hogy aszongya: mondjon ez a Vörösmarty amit akar – „itt élned, s halnod kell” – mi megyünk! Persze voltak szerényebb megközelítések is. Kinézett a koma az utcára, azt látja, hogy a hülye Krapcsák is elment, akkor én mit keresek itt? Gyerünk! Lett is aztán nagy kalamajka Bécsben. Hogyan tovább?

- Te hová mész pajtás?
- Ausztráliába!
- Az meg merre van?
- Arra mennek! Gyüssz?
- Gyüvök!

Mindenkinek volt két hete, hogy döntsön. Istenem, de szép is lehetett. Semmi gond, semmi mérlegelés!

Bezzeg nekem!

Már vagy két éve kotyvasztottam a dolgot, de még ezért nem, na meg azért nem. De hogy igen, az biztos! De mikor? Na eljött az az augusztusi nap. Végigjártam Párizst, gyalog, mert az IBUSZ-zsebpénzből már a buszjegyre sem futotta. Mikor lejárt a kuponom, visszamentem Münchenbe, mert ott még volt kétnapi kifizetett szállodám. A németeket sem szeretem, de a franciákat ki nem állhatom, így némi megkönnyebbülés volt Münchenben. Éltém világomat, két napra volt húsz márkám, na meg négy kínai húskonzervem, duhajkodtam. Mindenesetre másnap beugrottam a rendőrségre, hogy hé fiúk, itt állok ezzel a marha nagy elhatározással, hogy nem megyek vissza szép hazámba, hová költözhetem? A zsarú forgatta az útlevelemet, majd a lehető legegyszerűbb németességgel közölte: gyere vissza tizenkét nap múlva, mert addig turista vagy Németországban.

Ha én ezt tudtam volna, legalább az egyik kínai húskonzervemet meghagynom az ínségesebb napokra.

Visszamentem a szállodába, s legalább két órát zuhanyoztam: ki tudja, mit hoz a jövő?

Aztán leültem, ahogy a nagy stratégiákhoz illik, és úgy döntöttem, hogy az estét a Moulin Rouge-ban töltöm. Nem szeretek elkésni, korán mentem. Libériás inas volt a kapuban, végigmért, ahogy illik.

– Herr Tiszaváryt keresem – mondtam határozottan.

Tiszaváry kedvesen fogadott, majd itallal kínálta. Ismertük egymást Pestről, természetesen a Moulin Rouge-ból, amelyik az utolsó magyarországi munkahelyem volt – majd megmutatta az üzletét. De látta, hogy valami nagyon kikívánczik belőlem, rákérdezett:

- Na és mi van? Mesélj!
- Idefigyelj, Jancsi, én nagyon fontos dologról akarok veled beszélni!
- Tudom, disszidálni akarsz! – fojtotta belém a szót.

- Tudod? – csodálkoztam rá. – Honnan a fenéből, hiszen senki sem tudja!
- Idefigyelj, apukám, az elmúlt húsz évben, aki fontos ügyben akart velem beszélni, az mind kinn maradt! – s röhögve megitta a whiskyjét.
- Oké! – mondtam teljes angol nyelvtudásomat kiaknázva. – Itt szeretnék maradni, mit kell csinálnom? Mert a rendőrségről most dobtak ki.
- Nem tudom. Engem az apám hozott ide kézen fogva negyvenötben. Fogalmam sincs, de van egy új lány a műsorban, aki pár hónapja jött Pestről és itt maradt. Kérdezd meg tőle. Gyere vissza este tíz után.

Este tíz után megérkeztem, beültem, mint a főnök vendége a díszpáholyba, s ijedten megszámoltam, hogy van még öt márkám. Jancsit nem láttam, mi lesz, ha rendelek, és fizetnem kell? De lehet nem rendelni a díszpáholyban?

– Pezsgőt!

Megkezdődött a műsor, ott állt az egész csapat egy szál tollban. Egy gyönyörű ferdeszemű konzumnő került elő a föld alól és kezdte szürcsölni a pezsgőmet olyan nagy vehemenciával, hát nem komolyan vette? Egész este fogtuk egymás kezét, miközben csak azzal voltam elfoglalva: hogyan mászok ki ebből a helyzetből? A műsor végén már lilára lehettem rémülve, mert azt sem vettem észre, hogy Miss Manila már levette a nyakkendőmet is. De van Isten! Jancsi lépett a páholyba Zsizsivel! Miss Manilának intett, aki – mint ki jól végezte dolgát – meghajolt és elment.

– Zsizsi?!

– Pufi? – ugrottunk egymás nyakába.

Zsizsivel együtt dolgoztunk a Kamara Verietében. Igazán meglepődtem, hogy lám-lám, ő is. Valószínű, ő ugyanúgy érzett, mint én.

– Mondd, Zsizsi, hogy kell itt maradni? – kérdeztem mindjárt a lényeggel.

– Nem tudom pontosan, mert nekem egy „úr” ügyvédje intézi a papírjaimat. De menj el a Madlene Kabaréba, ott van egy Pollák nevű pincér, az két hete jött ki, az mindent tud.

Madlene, hirdette a neonreklám. Itt van Pollák mester, álmaim netovábbja. De zárva van. Kopogok! Egy kis fürge ürge kinyitja az ajtót.

– Pollák urat keresem!

– Én vagyok, de nem érek rá, mert mindjárt nyitunk, és még sört kell felhordanom. De ha segítesz...

A tizennyolcadik ládánál könyörült meg rajtam. Bár azonnal tudtam, hogy itt Németországban csak söröző bárt nyitok, mert ha ezek erről a tizennégy székről ennyit megisznak, az tuti biznisz.

Kinyitott egy üveget, s a kezembe nyomta.

– Na mi van? Mit akarsz?

– Itt szeretnék maradni!

– Nincs felvétel!

– Nem itt, hanem Németországban, hogy kell? Hová kell menni?

– Ja! Zindorfba, a lágerba!

Pollák mindent elmagyarázott töviről hegyire. Ha otthon kijártam volna a „Hogyan disszidáljunk könnyen, gyorsan, praktikusán” tanfolyamot, akkor sem tudnám jobban. Nürnberg, állomás, villamos, Zindorf láger. Hát ez az, csak a megfelelő embert kell megtalálni.

Visszamentem Zsizsihez, hogy minden oké, csak a vonatjegyre már nem maradt pénzem. Zsizsi adott egy százast, megöleltük egymást és úgy elbúcsúztunk, hogy azóta se láttam.

Pollák egy zseni, egy papírra leírta, mit kell mondanom, ahogy kiszállok Nürnbergben a pályaudvaron. „Ich möchte fahren auslander láger!” S akkor majd megmondják, hogy melyik villamos visz oda.

Ültem a vonaton, robogott velem, álmaim álma egyre közelebb került. Kicsit gyűrődött voltam, hiszen az utolsó éjszakát már pályaudvaron töltöttem, de semmi se drága. Nürnberg. Megérkeztünk. Meghatottan lépkedek, ki tudja, ki mindenki járt már itt előttem? Szorongatom motyómat, mert amióta még a kínai húskonzervek is elfogytak belőle, csomagnak már nem nagyon lehetett nevezni. Kilépek a főkapun, odamegyek az első emberhez, felolvasom a mondatot, de méla undorral tovább megy. Már a hatodiknál tartok, az eredmény ugyanaz. A következőnek egyenesen odaadom a papírt.

– Schweine! – és tovább robog. Mi a nyavalyát mondhatott? Határozott leszlek! Odalépek egy fiatalhoz.

– Ich möchte fahren auslander láger, schweine!

– Was is das? – s emelte a kezét, a barátja cibálta el.

Mondanom sem kell, az elhatározásom oly mértékben komoly volt, hogy ilyen kis kitérők nem szegték a kedvemet. Végig gondoltam, mit tehet ilyen esetben egy magyar úr? Először is megszámoltam a pénzemet. Ötven márká körül volt a vonatjegy, öt márkáért vettem kenyeret meg tejet, na meg cigit. Tele vagyok lével – gondoltam. Leintettem az első taxit. Hadd lássa meg ez a nyugat, hogy nem akárkivel gyarapszik.

– Zindorf, lager! – mondtam határozottan. A taxis kétszer visszakérdezte. Süket török vendégmunkás, még németül sem tud. De azért mentünk. Mi az, hogy mentünk, száguldoztunk. Egyre csak fogytak a házak, egyre több lett a kukoricaföld.

– Zindorf, láger! – forszíroztam vigyorogva.

– Ja! Auslander láger!

Nagy magyarázkodás közben megakadt a szemem a taxiórán. Éppen huszonkilencről ugrott harmincra. Vigyázz Ali baba, nem vicc ez a dolog. Hová visz a törököm? A kukoricatáblák csak nem fogynak, bezzeg már közeledünk a bűvös negyvenhez. Apró gyöngyöcskék jelentek meg a homlokomon. A pulzusom valahogy magasabb lett.

Fészkelődni kezdtem az ülésen, na attól kezdve le nem vette rólam a szemét az egyébként szimpatikus sofőr.

Mi lesz, ha negyvenötre ér a tarifám? Egy fillérrel sincs több pénzem. Itt a mezőn mégsem szállhatok ki. Anyám bölcs mondása jutott eszembe: „Úgy még sohasem volt, hogy valahogy ne lett volna!” S ebben a pillanatban feltűnt egy épület, aztán több is: ott a láger! Nyikorogva megálltunk a főkapunál: negyvenhárom márka! Megkönnyebbülten kiszálltam, barátságosan integettem a törökömnek. Allah áldjon meg, Juszuf!

A főkapu melletti kalitka ablakán beadtam az útleveletem. Itt szeretnék maradni! A pasas kinyitotta, becsukta, visszaadta, ahogy illik, majd közölte, hogy tíz nap múlva jöjök vissza, mert addig turista vagyok. Kértem, könyörögtem, hogy nincs pénzem, nem tudok hová menni! Hajthatatlan maradt.

– Még ha nem lennél magyar! – tette hozzá.

– Miért? Az bűn?

– Nem, csak a magyarok idejöttek, itt laktak három hétig, ettek, aludtak ingyen, napközben eljártak a városba bevásárolni, aztán felpakoltak és hazamentek.!

Ott álltam tehetetlenül, ezt nem tudom kivédeni. Lassan pánikhangulatba kerültem. De nem adom fel! Akkor is végigcsinálom. Augusztus van, mégse november. Jeges vízben sem kell úsznom, majd csak történik valami.

A kerítésen kívül irodaépületek voltak, előtte egy kis tér, ahol talán a világ minden tájáról voltak „küldöttek”. Először egy chilei csoporttal találkoztam. Kiderült, hogy ők Pinochet elől Moszkvába menekültek, onnan meg ide. Valahogy másnak képzelték a szocializmust, mint ahogy mondták: a szocializmusban mindenki egyenlő. Az hát – gondoltam, most Moszkvában megkaptátok.

Annyira azért jó volt az ismeretség, hogy megtudtam: az irodákban „segélyszervezetek” vannak, ha nem akarsz itt maradni németben, ott lehet regisztrálásra jelentkezni. Minden percért kár! – gondoltam. – Gyerünk!

A folyosón mindjárt az első ajtón bekopogtam. Belépek az irodába, ahol egy hidrogénezett fejű hölgy fogad. Látja, hogy izzadok, megkínál egy pohár vízzel. Leültet az asztalával szemben. Elkéri az útlevelet. Idegesen odaadom. Gondoltam, na most megint megtudom, hogy tíz napig még turista vagyok. De nem! Kérdezi az adataimat! Nevem, hol születtem, mikor stb...

– Apja neve?

Mondom.

– Vallása?

– Zsidó!

Kiejtette a kezéből a tollat. Végigmér, majd mosolyogva hozzáteszi:

– Tudja maga, hol van?

– Igen, Zindorfban.

– De melyik irodában?

– Nem, kezit csókolom.

– Ez a Caritas! A zsidók a szemben lévő irodában vannak! Sajnálom.

Erre átmentem a szemben lévő irodába, amelynek az ajtaján ez állt: HIAS. Minden kezdődött előlről. Amikor megkérdezték apám vallását, simogató pillantásokat vetett rám. De itt nem lett vége a dolognak.

– Anyja neve?

– Gál Márta.

– Vallása?

– Katolikus!

Egy ideig nem nézett fel a papírról, majd méltóságteljesen kinézett a szemüvege felett anélkül, hogy a fejét megemelte volna.

– A mi vallásunk szerint anyai ágon...

Nem vártam meg, amíg végigmondja. Felálltam, kitámolyogtam az irodából. Közép-európai sors – győzködtem magam. De a másik ajtónál nem voltam lengyel, a negyediknél örmény stb. A folyosó végén volt egy ki tudja hányadik ajtó: Tolsztoj Foundation. Elhatároztam, ide még bemegyek.

Kicsi, koszos iroda. Egy íróasztal, tele papírral. A pasas alig látszik ki a papírok mögül. Bebellónak hívták, romániai magyar zsidó volt.

– Na, akarsz kimenni Amerika? Megcsinálom a papír. Itt írd a név! – s ezzel elém dugott egy ívet. Az állt rajta, hogy hatvan márkát felvettem. Aláírtam és mondtam, hogy nincs szállásom.

– Itt van ez a cigaretta, én adni még húsz márka és két nap után gyere ide, lesz fremden zimmer!

Kimentem az irodák elé. A chileiek már elmentek, viszont egy nagydarab vörös hajú pasas egy csoportnak magyarul tart előadást. Odaszegődöm hozzájuk. Nagy életigazság-osztás folyik. Egyszer csak kiszúr magának a vörös!

– Mi van komám, magyar vagy?

– Nem látod? – ütöm le a bárgyú kérdést.

– Lakásod van?

– Nincs!

– Nálam ellakhatsz!

– Nagyon kedves vagy, kösz! – mondtam meghatottan.

– Öt márka naponta!

– Nekem nincs pénzem! – tagadtam le a húszasomat.

– Nem számít, majd megadod! Itt mindenkinek – előbb vagy utóbb – lesz pénze!

Még egy ideig a vörös szemináriumát hallgattuk, majd rikkantott egyet, hogy aki nála lakik, az kövesse. Elindultunk vagy hatan. Jól megszedhette itt magát – gondoltam – ha ennyi embert el tud szállásolni. Nem a város felé mentünk, ahonnan taxi-

val jöttem, hanem még tovább a kukoricaföldeken. Hová a fenébe megyünk?

Körülbelül háromnegyedórás gyaloglás után feltűnik egy roncstelep. Egyenesen oda be! A vörös megáll a roncstelep közepén és elüvölti magát.

– Bütyök! Bütyök!

Egy kistermetű fiú kászálódik ki a kocsik közül, mire a vörös folytatja:

– Bütyök, takarodj ki a Chevroletből, mert a Dagadt a Volkswagenben nem fér el.

Igy lett a Chevrolet a hotelszobám. Igaz, akkor még nem tudtam, hogy augusztusban milyen hidegek az éjszakák. Az Allgemeine Zeitunggal ragasztgattam be a hiányzó ablakokat, mert úgy remegtem, mint a miskolci kocsonya.

Amikor Bebelló mester már el is szállásolt, abszolúte meg voltam elégedve a körülményeimmel. Olyannyira, hogy szemet vetettem Mónikára, Bebelló titkárnőjére. Mónika sok mindenbe beavatott. A kegyeibe is. Gyönyörű szeme és haja volt. Nekem egyenesen istennőnek tűnt, s úgy gondolám, hogy akinek az útját egy ilyen istennő egyengeti, nagy baja nem eshet.

Leregisztráltam Kanadára. Azaz Kanadába szeretnék kivándorolni. Miért éppen Kanadára? Nem is tudom pontosan megmondani. Csak! Ha Ausztrália lennebb van, akkor ez a Kanada meg fölnebb! – gondoltam. Persze azért titokban kalkuláltam. Európában nem akarok maradni. Túl közel van Magyarország, és olyan erősnek éreztem a kötődésemet az Izabella utcához, hogy félttem, az első csalódás után fölpakolok és irány haza. Nem. Irány át a tengeren.

Adva volt az USA meg Kanada. Valahogy szimpatikusabb volt az a juharlevél. Na meg ott csak 28 millió ember él, míg az USA-ban 280 millió, okoskodtam, csak a lehetőségek nagyobbak Kanadában. Na – mint később rájöttem – ez volt az első nagy tévedésem. Igaz, mit akarhattam azzal a kelet-európai agyammal? Tudtam, én Kanadában csak 28 millió kiskanalat tudok eladni, míg odaát 280 milliót? Tudtam én, mi az a kereslet és az a kínálat? Otthon csak kereslet volt, meg hiánycikk. Na, de nem akarok a dolgok elébe vágni.

Mónika egy szép augusztusi este azt mondta:

– Valóban Kanadába akarsz menni?

– Igen – mondtam határozottan.

– Akkor van egy hírem. Keresnek huszonöt embert az amerikai hadseregbe. Nem akarsz belépni?

Hirtelen a víz is kivert. Mit gondol ez a fruska? Még otthon sem voltam katona, nemhogy még itt? Még puskát se láttam közeli. Mibe akar ez engem beleugratni?

– Nem! S ha egy kicsit is tisztelsz, nem is mondom többet.

– Oké – mondta –, csak arra gondoltam, hogy ez a kivándorlás dolog elhúzódik akár egy évig is, addig ott megtanulhatnál angolul.

– Mit mondasz, egy évig?

De elindult a hangyám. Valóban, az nem lenne rossz, ha a nyelvet megtanulnám,

amíg itt várok. Mónika mellett kocogott és láttam, hogy látja, hogy meginogtam egy pillanatra.

Másnap mindent aláírtam. Mónika megnyugtató, hogy ez csak olyan civil alkalmazott. Megmondta, hogy ott már várnak, a jelszó Zindorf Läger.

Éjjel egy órakor érkezett be a vonat. Egy kb. Győr nagyságú vasútállomásról kikászálódtam. Ott állt egy Chevrolet, nyitott, ahogy annak lennie kell. Egy amerikai katona ült benne. Odalépek, és határozottan mondom a jelszót:

– Zindorf! Läger!

– What? – mordul fel a sofőröm, kiköpte a rágógumiját és elhajtott. Lehet, hogy ez jobbat várt. De ahogy ott báméskodom, befordul egy öreg ponyvás dzsip, kiesik belőle egy részeg katona, és borgőzősen üvölt:

– Zindorf! Läger!

– Oké! Itt vagyok, pajtikám! – beszálltam és nagy nyikorgással elindultunk. Végig a városon. Mind a hat utcán. Majd a várost elhagyva, vagy félóra múlva feltűnt a barakkok sora. Az út két oldalán tankok, ágyúk, teherautók. Az egyik barakk előtt megálltunk és egyenesen be...

– Hő! – mondta értelmesen a jenki és rábökött az egyik ágyra a húsz közül, és sarkon fordult, otthagyt.

Rettegve néztem körül. Minden olyan idegen volt, szokatlan. Talán hárman voltunk az egész nagy hodályban. Ők már aludtak. Gyorsan lefeküdtem, az útleveletem és a késemet a párnám alá tettem. Sokáig nem tudtam elaludni. Minden zajra felriadtam. Az ablakon egy antennaoszlopra lehetett kilátni, amelynek a tetején és az oldalán lámpák villogtak.

Reggel odaléptem az első obsitoshoz:

– Merre van az iroda, Office? – majd rábök az első barakkra.

Határozottan beléptem az office-ba. Nyári egyenruhás katonák szórakoztatják egymást nagy hangon. De mi van itt, kelepcebén vagyok? Milyen nyelven folyik itt a társalgás? Mindenki oroszul beszél. Azt hittem, álmodom. Mire kijózanodtam, rájöttem, hogy lengyelül beszélnek. De kik ezek? Hónapokkal később tudtam meg, hogy az irodán a volt Pularski-hadsereg volt katonái dolgoztak.

Kosaras Vilmos a torontói magyar televízió stúdiójában

Az officer elveszi az útlevelemet, mindent kiír belőle, ami neki fontos. Kedvesen mosolyog. Közli velem, hogy wachtmann leszek. Jól van, bólintottam, bár fogalmam sem volt, mi az a wachtmann. De nem mindegy? Gyorsan végzett velem. A „lett” századba osztottak be, és a dzsip majd odavisz és Mr. Vesmanist kell keresnem. De most még át kell mennem a szomszéd barakkba, a supplay-ba.

Ez nagy hangárszerű épület, tele cuccal, mint egy ócskapiac. Azt mondja egy másik lengyel-amerikai katona, hogy fogjam a zsákomat, amit éppen a kezembe nyom. Látom, hogy egy szénakazal nagyságú ruhahalmazban turkál. Kézze-lábbal hadonászok, kiabálok neki:

– Én nem kérek ruhát, én itt civil alkalmazott leszek!

– Ja!

– De igen, én civil...

És már hullott is a ruha. Téli, nyári, kimenő, gatya, garbó, sapka, zokni, törülköző, bakancs, nagykabát, viharkabát. Már alig győztem tömködni, mire magyaráz, hogy menjek eggyel arrébb, mert még ott is kapok valamit.

– De én civil alkalmazott...

– Ja, ja! – és intett, hogy mehetek.

Majd leszakadt a vállam a sok cucc alatt. Még szerencse, hogy már csak egy egész kis táskám maradt az út végére, mert most belegebednék a cipelésbe. Bemegegyek a „mellette” lévő barakkba, ott még egy „borjút” kaptam. Itt már elállt a lélegzetem. Ennek a fele se vicc. Repült a gumicsizma, sátorlap, sisak, ásó, gázárcs. Még itt is megpróbálkoztam ezzel a civil alkalmazott szöveggel, de csak a raktáros megértő mosolya kísérté hadonászásomat. Végül visszaküldött az office-ba. A földön húztam a két „borjút” tele cuccal. Akikkel találkoztam, megmosolyogtak és a tekintetükben ott volt: új fiú! Az irodában közölték, hogy a dzsip félóra múlva értem jön, addig orvosi vizsgálatra kell mennem. Otthagytam a cuccot az irodában és átkísértek az orvoshoz. Az orvosról kiderült, hogy amerikai, és elég nehezen értettem meg, ahogy németül beszélt. Igaz, jómagam is csak éppen a konyhanyelv szintjén beszéltem németül. Láttam kínlódásomat, felemelte a telefont, beszélt valakivel és egyszer csak a kezembe nyomta a kagylót. Önkéntelenül belehallóztam a kagylóba, amikor a legnagyobb meglepetésemre valaki magyarul kezdett beszélni.

– Szerbusz, komám! Császár doktor beszél a városból! Ez a pasas meg akar vizsgálni, de mondja, hogy nem értitek meg egymást. Most éppen azt kérdezi, hogy volt-e vörhenyed.

– Nem! – mondtam meglepve.

– Jó, add vissza!

Az orvos kezébe nyomtam a kagylót. Hallgat, kipipál, majd mond valamit, és megint visszaadja a kagylót. Ez így ment vagy tízszer, amíg meg nem tudta, hogy sem tifusom, se tébécém, se számarköhögésem, se himlőm nem volt. Végül mosolygott,

megveregette a vállam, mint aki azt mondja: na, ilyen makkegészséges katonákra van nekünk szükségünk.

– Thank you, danke schön! Auf wiedersehen! – mondta.

S ezzel visszamentem az office-hoz, ahol már valaki megsajnálhatott, mert be volt rakva a két irgalmatlan nagy csomagom a dzsipbe és vittek wachtmannak.

Nem messze volt a „lett” század. Az irodában egy szikár amerikai tiszt volt.

– Mr. Vesmanist keresem.

– Milyen nemzetiségű vagy? – kérdi.

Ich bin ungarisch! – vágtam ki büszkén. Jobbra fordult és a világ legtermészetesebb hangján kikiabált az oldalajtón:

– Mátrai!

Betotyogott egy őrmesterszerű katona és azonnal belekezdett:

– Szerbusz komám! Honnan gyöttél?

– Onnan, ahonnan maga, Mátrai úr!

– Mér? Honnan tudod, hogy én honnan gyöttem?

– Hallom én! Zalából!

– Tényleg, az anyád istenit, gutorföldei vagyok.

Na, egy földi! Akkor még nem mértem fel, hogy ennek mekkora jelentősége volt. Karcsi bácsi 1945 óta volt az amerikai hadseregben. Mindent tudott. Mint jó zala-ihoz illik, mindennel ellátott. Külön szobám lett. Két ágy volt benne, de valahogy a másik ágyra soha nem került senki. Ha valami programom volt, elintézte, hogy ne kelljen szolgálatba mennem. A tévészobában mindig volt mellette egy hely. Szóval Karcsi bácsi bevitt a szobámba, megmutatta a vasszekrényeket, elmagyarázta, merre vannak a mellékhelyiségek, hol van az ebédlő, majd a végén a tárgyra tért.

– Ugye tudod, hogy wachtmann leszel?

– Tudom! Azaz Karcsi bácsi, árulja el, mi az a wachtmann?

– Hát azt mondd, hogy tudod!

– Azt tudom, hogy wachtmann leszek, csak azt nem tudom, mi az magyarul.

– Hát ő! Őrségbe fogsz járni!

– Hová? – kérdeztem ijedten.

– Hát a lőszerraktárba. Ma éjjelre már be is vagy osztva. Úgy, hogy tizenegyre gyere oda az iroda aljába, ott a raktár és ott kapod meg a fegyveredet!

– Mit?

– Hát a géppisztolyt, M 16-ost! Az nem vicc gyerek, az egy NATO-lőszerraktár!

– De Karcsi bácsi, én még életemben nem láttam közeli géppisztolyt.

– Az nem számít, azért mondom, hogy gyere tizenegyre, majd én megmutatom. Öltözz fel jó melegen, mert a Fekete-erdőben éjjel hideg van.

Na megállj, Mónika! Átkoztam a percet, amikor aláírtam a papírt. De már nem volt visszaút. Így lettem én az amerikai hadsereg katonája...

VIII.

Dömötör Tibor – lelkész, költő (Akron, USA)

A hit apostola

Dömötör Tibor református püspök Budapesten született 1929. május 29-én. Öccsével, Zoltánnal Csömörön nőtt fel, ahol édesapja, Gyula az elemi iskola igazgatója, édesanyja, Zsuzsanna pedig tanítónő volt.

Tibor a Fasori Evangélikus Gimnáziumban kitüntetéssel érettségizett 1948-ban, majd teológiát hallgatott Sopronban, Budapesten és Debrecenben. 1953-as felszentelése után Békésre került lelkésznek. Az 1956-os szabadságharcban tanúsított helytállása miatt menekülnie kellett, és az Egyesült Államokba vezette az útja.

A fiatal lelkész Clevelandban kezdte új életét, ahol azonnal bekapcsolódott a magyar közéletbe. Világi foglalkozása

mellett Alliance, majd 1966-tól az Akroni Első Magyar Református Egyház lelkésze volt. Ettől kezdve egész életét az egyháznak szentelte. Három évtizednyi széttagoltság után 1968-ban egyesítette a két akroni magyar református egyházat. 1972-ben esperessé nevezték ki. Kezdeményezésére felépült, s 1974-ben megnyitotta kapuit Akronban az amerikai magyarság legnagyobb szeretetháza, a Lorántffy Otthon.

A lelkészt 1976-ban az Amerikai Magyar Református Egyesület igazgatójává választották, kezdeményezésére indult meg a kaliforniai Ontarióban a református templom építése. 1978-ban új szárnyalattal bővült a Lorántffy Otthon, majd elindult az akroni Károli Gáspár Magyar Lelkészképző Intézet szervezése.

Dömötör Tibort 1983-ban a Szabad Magyar Református Egyház püspökévé választották. 1987-ben ötödször választották az Amerikai Magyar Szövetség országos elnökévé. 1990. március 15-én kezdeményezésére, a washingtoni Capitoliumban avatták fel Kossuth Lajos szobrát. Az amerikai állam 1993-ban Ellis Island-díjjal tüntette ki, majd elnyerte az amerikai szenátus kitüntetését, a Szabadság Érdemrendet. 1996-ban a zaire-i International Christian University díszdoktorává avatták. Feleségével, Erzsébettel két gyermeket neveltek fel, s öt unokájuk van.

Dömötör Tibor püspök 2000. november 24-én, gyógyíthatatlan betegség következtében hunyt el Akronban.

Dömötör Tibor gyermek- és ifjúkora Csömörhöz kötődik. Apja, Gyula a helyi evangélikus iskola igazgatója, édesanyja, Zsuzsanna ugyanitt tanítónő volt. Tibor és öt évvel fiatalabb öccse, Zoltán is ebben a környezetben szívta magába az elemi ismereteket.

Tibor tízéves korától a legendás hírv budapesti Fasori Evangélikus Gimnázium diákja volt, és sohasem titkolta, hogy a szülői ház mellett a patinás alma mater falain belül hatott lelke mélyéig a szülőházaja és népe iránti olthatatlan szeretete.

A család a második világháború alatt nehéz időszakot élt át, amikor az édesapát is besorozták katonának, majd hadifogságba került. A bajok betetőzéseként 1944 decemberében, az egyik este házuk tetejét elvitte egy légi indítású akna. Ugyanakkor a magyarság akkori összetartó erejét mindennél ékeesebben jelzi, hogy másnap délben már új tető állt a tanítói házon.

Tibor a tanulás mellett a sportban is tehetségesnek bizonyult. A gimnázium igazgatója példaképül állította diáktársai elé, miként lehet a tanulást és a sportot kiválóan összeegyeztetni. A lelkes fiatalember „természetesen” ott bábáskodott a kiváló csömöri kézilabdacsapat 1947-es megalakulásánál. A tehetséges sportembert labdarúgóként is szép pályafutás várta az MTK-ban. A kék-fehérek akkori mestere, Bukovi Márton profi futballistát akart belőle faragni. De talán még ennél is több érzéke volt az asztaliteniszhez, hiszen a zöld asztal mellett egyszer Berczik Zoltán – későbbi világbajnokunk – skalpját is levadászta. A hön áhított dicsőséges sportpályafutásból csupán azért nem lett semmi, mert édesapja szigorú tanácsára a tanulást helyezte előtérbe. Igaz, ezt később sohasem bánta meg. Szinte sorsszerű, hogy gyerekkorától kezdve igyekezett minél magasabb szinten elsajátítani az angol nyelvet, ám a többi tantárggyal sem állt sohasem hadilábon, hiszen 1948-ban kitüntetéssel érettségizett.

Ezzel el is érkezett az emberi élet egyik sorsdöntő pillanata, a pályaválasztás ideje. Tibor korábban repülő tisztnek készült, ám az egyik tornatermi foglalkozáson lezuhant a nyújtóról, és olyan súlyos sérülést szenvedett, hogy félő volt: nyomorék marad. Szerencsére ez a csapás nem következett be, ám így is le kellett mondania a repülésről. Hosszas lábadozása közben fogadta meg, hogy a lelkészi hivatást választja. Így is történt. Evangélikus teológiai tanulmányait Sopronban, Budapesten és Debrecenben végezte. Szintén ez idő tájt érett meg benne az elhatározás, hogy — néhány társával együtt — harcba száll a gyűlölt kommunista rendszer ellen.

A régi ismerősök azt vallják, hogy a fiatal Dömötör Tibor a veszélyek vállalásában

Fiatalon jól focizott

Püspöki talárban

és a bátor kiállásban, szókimondásban jottányit sem különbözött a későbbi harcos, lánglelkű püspöktől. A különbség „csupán” annyi volt, hogy amíg az ötvenes években a börtönbe vetése, mi több, a puszta élete volt a tét, míg később Amerikában „csak” a becsülete és boldogulása forgott kockán.

Dömötör Tibor Isten iránti elhivatottságára jól jellemző, hogy teológiai szigorlatait és lelkeszi vizsgáit példás eredménnyel teljesítette. Felszentelése után, 1953-ban Békésre került lelkésznek. A Viharsarokban érte 1956 min-dent elsőprő forradalmi vihara.

Attól kezdve, hogy az államvédelmi hatóság elfogta közvetlen harcostársát, a szintén csömöri Váradi Józsefet, a lelkész mindig kibiztosítva tartotta a pisztolyát, mondván, ha jönnek érte az ávósok, néhányat lelőjön közülük, mielőtt vele is végeznének. Barátja, „Joci” azonban akkor sem árulta el őt, amikor a kegyetlen kínzások hatására talán a legkeményebb kötésű fiatalember is bevallották volna, ki volt a vezetőjük.

Váradi Józsefet az akkori szokások szerint hosszú börtönbüntetésre ítélte a bíróság. De 1956. október 23-án kitört a forradalom, és ezután ő is visszanyerte a szabadságát. A két bajtárs november végén találkozott újra egymással. Tibor hálás szívvel köszönte meg bajtársának, hogy a pokoli kínzások ellenére sem árulta el őt. A jó barát elhárította a köszönetet; elmondta, azért volt képes állni az esküjét, mert tisztában volt azzal, hogy ha vall, társa nem adja olcsón az életét, és ez esetben mindkettőjüket kivégzik.

A forradalom napjaiban Békés lakossága a lelkészében, Dömötör Tiborban tisztelte a szabadságharc helyi vezetőjét. Október végét mutatta a naptár, amikor a lelkész éppen azért mondott köszönetet a köré gyűlt tömegnek, hogy tanácsát megfogadva, senkin sem álltak bosszút. Ekkor hirtelen egy magyar páncélos oszlop gördült be a térre. Az első harckocsiban ült a parancsnok, aki a tanktorony fedelét felcsapva durván azt ordította, hogy ha „ez a fasiszta csürhe banda” nem takarodik azonnal haza, szétlöveti őket.

– Kinek a nevében merészelsz ilyen mocskos hangon beszélni? – fordult hozzá a tank elé lépő Dömötör Tibor.

A parancsnok habzó szájjal ordította, hogy a párt és a kormány nevében.

– Jegyezd meg – válaszolta neki a lelkész – hogy a mi népünk a kommunista pártot soha nem ismerte el, a kormányt pedig majd csak akkor, ha a nép által valóban szabadon választott képviselők foglalnak helyet az Országházban! Ezért azt ajánlom,

fogd vissza a hangodat, és adj parancsot katonáidnak arra, hogy hátáljanak ki veled együtt városunkból!

A parancsnokot e szavak hallatán annyira elöntötte a méreg, hogy tüzet akart vezényelni. De látva a pap elszántságát, hirtelen elbizonytalanodott, majd fogták magukat, és eltakarodtak. A tömeg lelkesen élje-nezte a bátran kiálló lelkipásztort, ő pedig arra kérte híveit, hogy továbbra is vigyázzák a forradalom szent ügyét. Így szólt a tömeghez:

– A mi forradalmunknak mindvégig hófehérnek kell maradnia, ezért valamennyiünknek ügyelnie kell arra, hogy szent ügyünket közülünk senki se piszkolhassa be. Mi nem süllyedhetünk le az olyan bitangok színvonalára, akik eddig gyilkolták és kínozták a magyar népet. Mi nem ölhetünk, és nem bosszulhatjuk meg azok emlékét, akik az elmúlt tizenkét esztendő során életükkel, szabadságukkal, becsületes munkával szerzett vagyonukkal, családi életük széthullásával, földönfutóvá válásukkal fizettek magyarságukért, nemzeti mivoltukért. Mi nemzeti magyarságot akarunk, nemzeti programmal és olyan honatyákkal, akik biztos kezekkel vezetik népünket a magyar nemzet feltámadásának tudatában egy szebb jövő felé. Akkor majd elérkezik az ideje annak is, hogy a törvény erejénél fogva mindazok elnyerjék méltó büntetésüket, akik súlyosan vétettek a magyar nép ellen.

A forradalom eltipróinak mégis az volt az első dolga, hogy bosszút álljanak a szabadságharcosokon. Az „ellenforradalmár pap” ellen is valóságos hajtóvadászatot indítottak. Halálra szánták. Ezért számára sem maradt más út, elmenekülni hazájából. Ha otthon marad, alighanem Gulyás Lajos református lelkész sorsára jut, akit kivégeztek. A fiatal pap az utolsó otthoni napjait – a nemzetőrként szolgáló Zoltán öccsével együtt – Csömörön, a Petőfi út 33. szám alatti szülői házban töltötte. A végső, sorsdöntő pillanatban, december 2-án este testvérének szögezte a kérdést: vele tart-e ő is a nyugati világba? Csendes családi dráma zajlott Dömötörék otthonában. Zoltán azonban konokul ragaszkodott ahhoz, hogy nem hagyja el a hazáját és szüleit. Később hét év börtön lett ezért a „jutalma”, amelyből ötöt kellett letöltenie szörnyű körülmények között. Tibor viszont – régi barátjával, Váradi „Jocival” együtt – nekivágott a nagyvilágnak. Kalandos úton, Szombathely mellett, a zöldhatáron ke-

A lelkész családja a '60-as évek elején

resztül léptek át osztrák földre. Az utolsó hazai éjszakát a fiatal mártír költő, Gérecz Attila szüleinek házában töltötték.

A Dömötör család akkor kapta az első életjelt Tiborról, amikor a Szabad Európa Rádióban néhány nap múlva elhangzott az előre megbeszélt üzenet: „A motoros lelkes szabad földre érkezett!” Kisvártatva az a képeslap is megérkezett, amelyet Tibor Salzburgból adott fel, ahonnan – korábbi titkosszolgálati kapcsolatai miatt – napokon belül, soron kívül, katonai repülőgéppel vitték őt tovább új hazájába, az Egyesült Államokba.

A fiatal forradalmár lelkes 1956. december 11-én lépett Amerika földjére. Az Újvilágban sok tízezer honfitársához hasonlóan rá is új élet várt. A jó sors azonban Clevelandba segítette, ahol már egy régi ismerőse várta. Így az ifjú forradalmár az előtte Csömörön szolgáló Brachna Gábor segédlelkésze lett az Első Magyar Evangélikus Egyház berkeiben.

A vasárnapi lelkészkedés mellett azonban eleinte kénytelen volt minden adódó munkát elvállalni. Boldognak érezte magát, hogy nehéz napi robot mellett vasárnap lelkészként hol itt, hol ott kisegíthetett.

Egyik ilyen alkalommal ismert meg egy csinos, fiatal, szőke hajú magyar lányt, aki éppen azokban a napokban csöppent Clevelandba. Erzsébet – így hívták a lányt – szintén kivette részét az 1956-os eseményekből. Mivel kórházban dolgozott, a harcok alatt a sebesült hazafiak ápolásában segédkezett. Ezért a forradalom leverése után neki is menekülnie kellett. Így került 1957 márciusában Clevelandba, ahol már az első napokban találkozott Tiborral. Az ismeretségből barátság, a barátságból szerelem lett. 1957. június 22-én kötöttek házasságot, és két gyermekük született: Erzsike és Tibike.

Erzsébet a helyi kórház laboratóriumában osztályvezetői kinevezést kapott, így jól keresett. A családban ő tett le több pénzt a családi asztalra – noha férje a vasárnapi igehirdetések mellett a hétköznapiakon, mint bárki más, polgári állásban dolgozott. Emellett szinte küldetésszerűen segítette munkához, lakáshoz az Amerikába érkező magyar menekülteket. 1957-ben megalakította a Független Magyar Szabadságharcos Szövetséget, amely Magyarország szabadságáért harcolt.

Dömötör Tibor a tollát is bevetette a magyar szabadságtörekvések érdekében. Jelentős közírói munkásságának egyik első lépéseként 1960-ban Tovább Harcolunk címmel elindította a szabadságharcosok lapját, majd a következő évben átvette az Akroni Magyar Hírlap szerkesztését.

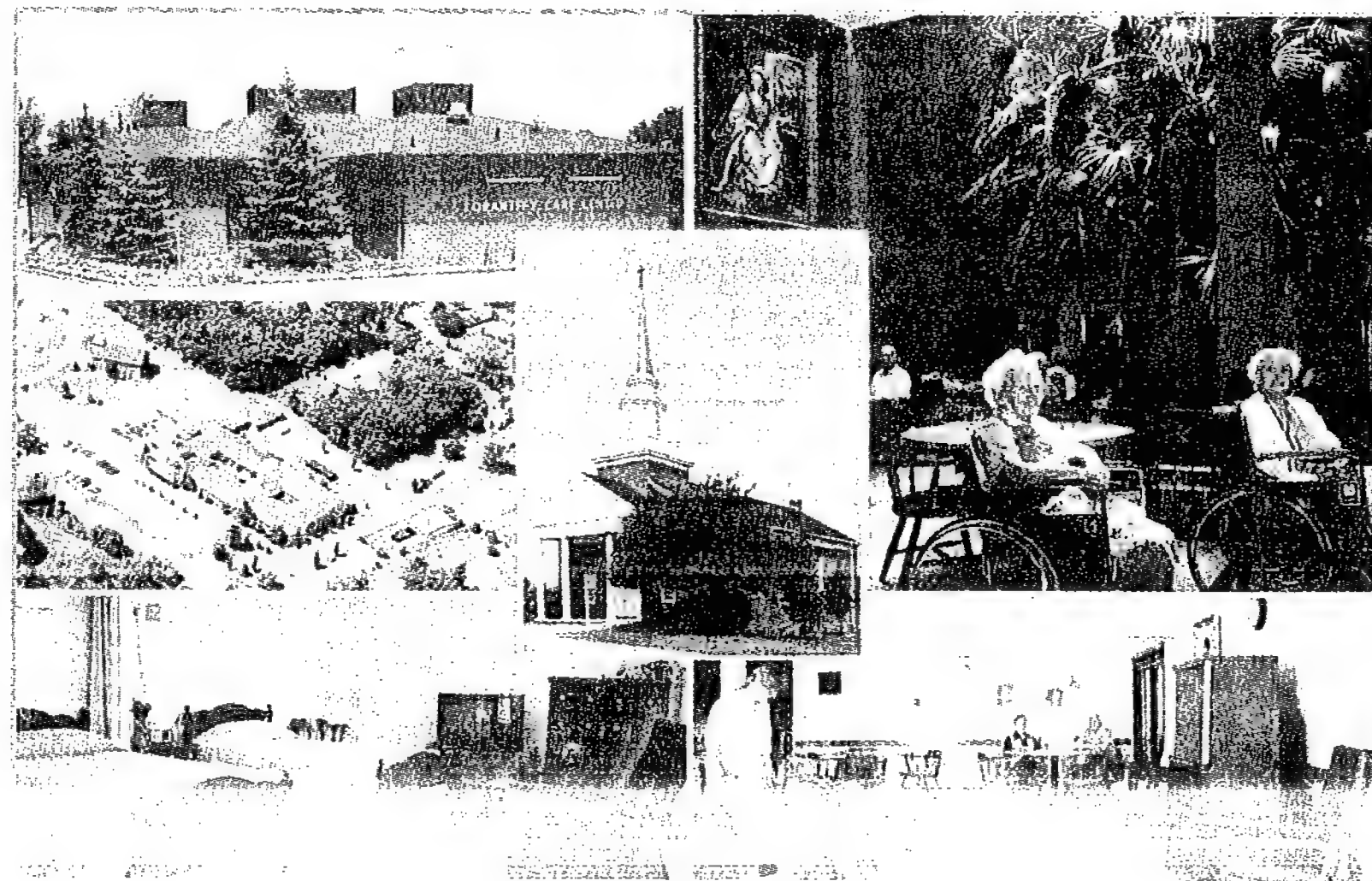
A sportemberi múltját sem hazudtolta meg: 1962-ben Serényi István, New Yorkban élő atléta arra kérte Dömötör Tibort, segítsen neki megdönteni az angol Clayton világcsúcsát, aki gyalogszerrel 77 nap alatt tette meg a San Francisco és New York közötti távolságot. Ebből kerekedett ki a Magyar Szabadságért távgyaloglás, amely a kivételes sportteljesítmény mellett a magyar nép sorsára is ráírta

nyította a közfigyelmet. Végül Serényi az addigi csúcstartónál öt nappal előbb érkezett New Yorkba.

Dömötör Tibort 1966-ban az észak-ohioi Akron református egyháza kérte fel lelkipásztornak. Az új lelkes nagy lelkesedéssel vetette magát a munkába, sokoldalú tehetsége, szervezőkészsége segítette hozzá, hogy három évtizednyi széttagoltság után 1968-ban egyesítette a kettészakadt akroni magyar református egyházat, és kifizették a templom adósságát. Dömötör Tibort 1969-ben a Magyar Református Szövetség ligonieri Bethlen Otthonának igazgatójává választották. Ekkoriban fogant meg benne a gondolat, hogy az idős magyarok számára Akronban is építeni kell egy százágvas ápolóotthont. A lelkes hatalmas munkája és a gyülekezet áldozatkészsége révén 1974-ben nyílt meg a Lorántffy Otthon, amelyet az építkezés idején Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek is meglátogatott.

A Dömötör család a '70-es években

Képösszeállítás a Lorántffy Otthonról

IX.

Várhelyi György – üzletember, író, újságíró (Montreal, Kanada)

Haditudósító volt Afganisztánban és Irakban

Várhelyi György Budapesten született, Esztergomban érettségizett, Pécsen tanult jogot, ahonnan a háború a kiképzés után az 1. hadtest ügyéséhez rendelte. Azokkal hátrált Ausztriába. A háborút egy karintiai faluban, Gradesben vészelte át, ahol favágóként és aratómunkásként dolgozott. Lágerbe került, ahonnan hazaszökött Magyarországra. 1945 szeptemberében letartóztatták, és csak egy év múlva helyezték szabadlábra. Néhány nap múlva Szentgotthárdnál átlépte a magyar határt. Visszatért Gradesba, majd Klagenfurtban előbb az angol hadseregnek dolgozott, majd a Hotel Wien pincére volt. Ezután a krumpendorfi Terrashotel vezető beosztású alkalmazottjaként dolgozott. Innen Kitzbühelbe, a francia hadsereg tiszti üdülőjébe került, majd a francia idegengárda alkalmazottja volt.

1948 novemberében vándorolt ki Kanadába. 1954-ig a beilleszkedés időszakát élte, időrendben volt aranybányász, biztosítási ügynök, szállodai beszerzőasszisztens, vasúti pályamunkás, favágó, vasúti festő, hotelpincér, kórházi krumplihámozó, hotelszoba-főnök, bányaadminisztrátor, konyhaedényvigéc. 1954-ben felvették a Dun and Bradstreet világ cég montreali fiókjába, ahol pénzügyi analízátor volt 1958-ig. Áthelyezték Miami-ba, ahol 14 év után saját céget alapított, s telefonos üzenetrögzítőket forgalmazott. De a készülékek gyári hibája miatt két év után be kellett csuknia a „boltot”. Egy jelentős helyi iparvállalatnál körzeti hitelbiztosítóként helyezkedett el, majd kinevezték az exportosztály igazgatójának. Húsz év után onnan ment nyugdíjba exportdirektorként.

1986 óta a nyarakat Montrealban tölti, ahol francia felesége rokonai élnek. Írásait a vancouveri Tárogató magazin kezdte közölni. A montreali Magyar Krónikában a külföldi tudósító rovatot szerkeszti Miami-ból. Sikeres honlapot is készített. Tálts Ákos név alatt haditudósító volt Afganisztánban és Irakban, Dömötör Ödön álnév alatt politikai kommentárokat ír.

A háború alatt egy négyes különítmény tagja voltam, a törzsünk messze járt, így egy századhoz csatoltak adminisztrációs okokból. A tisztikart K. Károly százados és P. Tibor főhadnagy alkotta. Sz. Miklós és én képviseltük az őrmesterek hadapród válfaját. Muraköz-nél léptük át a határt, a németek azzal fogadtak, hogy az egész századot lefegyverezték. Azzal mutattam ki nemtetszésemet, hogy eldugtam a P38 pisztolyomat.

Az osztrák műúton először olyan tankok tűntek fel, melyek három másikat húztak. Aztán teherautók, csapatszállítókhoz kötve, később gyakori volt egy teljesen sértetlen Tigris, vagy Királytigris tank, elhagyva benzinhiány miatt. Elmentünk katonai repülőterek mellett, ahol tucatnyi Luftwaffe vadászgép parkolt, de az ég a RAF-é volt, mert ezek nem tudtak felszállni üzemenyag híján.

Egyik este K. K., a bőröndjében kutatva lázasan ment át levelek kötegein, míg végre diadalmasan ki nem húzott egyet. Ebben hónapokkal korábban egy barátja leírta: egy csoport vezérkari tiszt hosszú kutatás után megtalálta Karintia legeldugottabb és leghozzáférhetetlenebb zugát, és biztonsági okokból odatelepítette nejeit, barátnejeit, leányait és más, nagyrészt nőnemű rokonságát, miután ellátták őket hónapokra bőségesen elegendő élelmiszerrel, itókával, ingyencségekkel, cigarettával és minden földi jóval, a nemes valutát is beleértve.

Ezt K. K. akkor csak elkönyvelte, de most, hogy Karintiában találta magát, hirtelen a tudatába villant. A levélből kiszedte a hely nevét: „Grades”, és attól fogva egy térképpel felfegyverezve, fáradhatatlanul futott oda minden útkeresztezéshez, elágazáshoz, ahol nyilak jelezték a helységneveket. Egyheti rohangálás után egyszer aztán bemondta a „heurékát”, mire mi négyen leváltunk a századtól. Még négy napot gyalogoltunk, valami zergeösvényen a hegyekbe.

Egy községet érintve, bementünk a pékhez, és megpróbáltunk bevásárolni. A tulaj élelmiszerjegyet kért, ami nem volt, így tudattuk vele, hogy hajlandók vagyunk némi felárat fizetni a javakért. A szivar egyszerűen kidobott. Ez minden üzletben megismétlődött, mire eszünkbe jutott, hogy Hitler még a háború első napjaiban bevezette a jegyrendszert, és statáriumot hirdetett a feketézőkre és az árdrágítókra. Az első törvényszegőket felhúzták a legközelebbi lámpavasra, elrettentő példaként.

Már kopogott a szemünk az éhségtől, amikor egy völgyben felfedeztük Gradest – először csak a templomtornyot, aztán a takaros kis házakat. Gólyák a kéményen, tehenek a legelőn, kis bárányszerűek az égen. Se géppuskaropogás, se ágyúdörgés, se légitámadás, se tankok dübörgése, csak csend és béke.

A megérkezésünket jelző kutyaugatásra kijött az egész lakosság, beleértve egy tucat csinos magyar hölgyet. Nem tiltakoztunk a meleg fogadtatás ellen. A hölgyek egymáson tettek túl az ünnepi vacsora elkészítésében, melynek keretében már rég nem látott ingyencségekkel tömtük tele magunkat, és az ital is előkerült.

Újdonság volt asztalról enni, meleg vízben mosakodni, tiszta, vasalt ruhába öltöz-

ni, ülni a napon, szívni a friss hegyi levegőt, és egyáltalán, demilitarizált környezetben lenni.

Míg Gradesben lábadoztunk, addig Ausztriát minden oldalról lerohanták. Az oroszok Bécs környékét, Stíriát és Karintia egy részét foglalták el, az angolok Karintia másik felét, a franciák Tirolt és Voralberget, az USA Felső-Ausztriát és Salzburg vidékét. Grades egy hajszállal angol megszállás alá került, ami akkor a szó szoros értelmében élet-halál kérdése volt.

Ausztria osztotta Németország sorsát, így a leggyakoribb szólam az „alles kaputt” volt, ami lazán azt jelenti, hogy mindennek vége.

A megszálló hadseregek az oroszok elől visszavonuló katonai alakulatokat táborokba gyűjtötték, több száz ilyen lágerben százezernél több magyar sínylődött. Az oroszok táborlakói majdnem mind Szibériában kötöttek ki. Az amerikaiak szívélyesen kezelték a bennlakókat, akik sose tudták, másnap átadják-e őket az oroszoknak. Az angolok semlegesen emberségesek voltak, ugyanúgy a franciák.

Gradesben folyton figyeltük a rádióból érkező híreket. Egyszer bemondták: az angol csapatokat a hegyek közé vezényelték, hogy az ott rejtőző gerillákat és más ellenállókat felgöngyölítsék. Haditanácsot tartottunk, mely azt eredményezte, hogy K. K. ott marad, de mi hárman feljebb húzódunk a hegyekbe, mert az angol haditerv idegesített. Az egyik hölgy ismert egy bauert, akinek fakitermelő vállalkozása volt. Háromórás gyaloglás után elértük a helyet, ahol Herr X. székel, saját hegycsúcsán. Mondtuk neki, hogy koszt és kvártély fejében hajlandók vagyunk dolgozni, mire azonnal felvett minket fakitermelőnek.

Dolgoztunk keményen. Egy szép napon bekövetkezett, amitől féltünk. Megtalált bennünket az angol hadsereg. Egy dzsip érkezett a vacsora alatt, egy altiszt vezette és egy százados ült mellette. Kiszállt, hóna alá vette a lovaglópalcáját és hozzánk sétált. Körülnézett, megkérdezte, hogy mi folyik itt. A bauer ránk mutatott, valamit mondott, mire a százados nagyokat bólintott, aztán a botját a sapkájához érintve mondott egy „cheeriót” és elfüstölt. Ezzel hivatalosan angol megszállás alá kerültünk.

Az egyik napon a rádió bejelentette a fegyverszünetet, amit megünnepeztünk, de még semmi más nem mozdult: nem volt se vonat, se autóbusz, se postai összeköttetés a külfölddel. Az otthoni viszonyokról és szeretteinkről sem tudtunk semmit. Mikor egy szép napon bemondták, hogy Graztól megindult a vasútforgalom Magyarországra, Miklós és én bejelentettük, hogy özvegy anyáinkra való tekintettel hazamegyünk. A többiek megpróbáltak rábeszélni, hogy maradjunk, amíg megbízható jelentések érkeznek otthonról, de hajthatatlanok voltunk.

Célunk Graz volt, jó messze, már orosz területen. Hogy oda eljussunk, át kellett menni az angol és orosz zónahatáron. Egyetlen járműnk az „apostolok lova” volt, azaz gyalogoltunk. Az úton nem volt közlekedés. A megszállókon kívül senkinek se volt benzinje, így csak katonai járművek tűntek fel néha. A motorzúgásra elrejtőztünk, s

amikor a levegő már tiszta volt, tovább gyalogoltunk.

Alkonyatkor bezörgettünk az első farmernél, és engedélyt kértünk, hogy a pajtában alhassunk. Csak a varázsszót, „heimkehrer” (hazatérő) kellett bemondani, és az ajtó kitárult, hiszen mindenkinek volt egy fia, férje vagy fivére, aki talán az orosz sztyeppékről gyalogol hazafelé, mint mi. Mindenhol adtak enni is, majd egy pokrócot, amit magunk alá terítettünk a csűr illatos szénáján. Reggel használhattuk a kutat mosakodásra, utána sokszor még reggelit is adtak, mielőtt sok szerencsét kívánva utunkra engedtek.

Tőlük tudtuk meg, hogy van-e katonai ellenőrzés a következő községig, így négy napig minden baj nélkül haladtunk. Az ötödik napon már annyira a fejünkbe szállt a dicsőség, hogy mikor egy közlgő teherautót civilnek ismertünk fel, akkor rákéredzkedtünk. A vezető szívesen felvett, de fél óra múlva beleszaladt egy angol ellenőrző állomásba, ahol a „Reisepass” híján leszedtek, és egy óra múlva visszatoloncoltak egy magyar gyűjtőlágerbe, mely még messzebb volt, mint a kiindulópontunk.

A lágerben volt vagy kétezer katona. A vezetők alaposan kikérdeztek a körülményeinkről, aztán adtak egy barakkot és valami rettenetes kotyvalékot, amit itt nagyozva „élelemnek” hívtak. Két napig pihentünk, majd elmondtuk a lágerparancsnoknak, hogy megint nekivágunk. Két fiatal tiszt is csatlakozott hozzánk.

Ugyanazt az utat tettük meg, mint első ízben, de amikor ahhoz a ponthoz értünk, ahol elkaptak, új haditervet dolgoztunk ki. Megvártuk az éjjelt, aztán kettéváltunk. Miklós és társa jobbra, mi balra kerültük meg a városkát. Úgy állapodtunk meg, hogy a másik oldalon randevúzunk. De másnap délig hiába vártunk rájuk. Gyanítottuk, hogy bajtársainkat elkapták, és nélkülük folytattuk utunkat.

Az angol és orosz zónahatárt ugyancsak éjjel kerültük meg. Grazban felszálltunk a pesti vonatra, de Szentgotthárd előtt egy állomással leszálltunk, mert nem voltak papírjaink. Megint gyalogoltunk. A határ előtt egy pajtában aludtunk, másnap a gazda tizenéves fia vezetett át a határon.

A magyar oldalon háromállomásnyit gyalogoltunk, mert tudott volt, hogy a hatóságok minden nyugatról érkező vonatot átfésülnek, és a katonai személyeket gyűjtő-

Egy francia hadilovon

táborba viszik, ahonnan a kihallgatás után három út vezet kifelé: a szabadságba, magyar vizsgálati fogságba vagy Szibériába.

Az állomásra befutó vonat vagy harminc vagonból állt, a kiválasztott kocsiban is volt egy tucat fülke. Kiszemeltünk egyet, beléptünk, és majdnem hanyatt estünk az örömtől, mikor megláttuk Miklóst és társát, elterpeszkedve az ülésen. Elmondták, hogy beletévedtek egy angol járőrbe, és másnap a helyőrség parancsnoka egynapi elzárásra ítélte őket, azt híván, helyi lakosok, akik megszegték a kijárási tilalmat.

A nyár közepén érkeztem haza. Anyám élt! A rokonságból elvesztettem keresztapám, akit még a nyilasok hurcoltak el. A másik nagybátyám a feleségével internálótáborban volt, két unokabátyám haláltáborban pusztult el; a harmadik – hegyivadász főhadnagy – szabadságon volt a frontról, mikor a ruszlik az utcáról szedték fel, és Szibériába hurcolták – ahonnan csak 11 év múlva jött vissza, egyenesen egy internálótáborba.

Szeptemberben letartóztattak, és módomban lett meglátogatni az akkori legdivatosabb „üdülőhelyeket”, mint – sorrendben – Andrásy út 60., katonapolitikai osztály, Markó utcai fogház, Mosonyi utcai internálótábor, a pestvidéki törvényszék fogháza, vissza a Markóba, ahonnan egy év elteltével szabadlábba helyeztek. Ezekről a helyekről már sokan írtak átfogó, részletes és borzalmakban vájkáló naplókat, így részemről csak „ámen”.

A smasszer a börtönkapuban nem azt mondta, hogy „menjen Isten hírével”, hanem „viszontlátásra”, ami gondolkodásba ejtett a jövőmmel kapcsolatban – olyannyira, hogy már másnap az osztrák határon találtam magam, ahol a Glückliche Reise folytatódott, de ezúttal visszafelé.

Hegyeshalomál akartam átmenni. A határon fölényes könnyedséggel szivárogtam át, és már az osztrák vasútállomáson voltam, mikor egy sasszemű hatósági közegnek feltűnt, hogy nem úgy voltam öltözve, mint az odavalósiak. Leigazoltatott, s a szükséges papírok megint hiányoztak. Először mindenemet elkobozta, amit valutabeszerezésre hoztam, aztán azt mondta, hogy át fog adni az orosz határőrségnek.

Az a beszéd, amit akkor leadtam ennek az elkerülése végett, életem legszívbe-markolóbb szónoklata volt, mert a szivar már a könnyeivel küzdött, mikor végre beleegyezett, hogy ezúttal elenged, figyelmeztetve: ne is álmodjak arról, hogy ott még egyszer megpróbálkozzam. Személyesen vezetett el egy mellékösvényen a határig, ahol a pisztolytáskája zárját zizegtetve rám förmedt: „Futás!”

Rájöttem, hogy nagy marhaság volt Hegyeshalomnál próbálkoznom, mikor Szentgotthárd sokkal ismerősebb a terep. Odavonatoztam, de leugrogtam, amint az állomás előtt lelassultunk. Mindenki tudta, hogy az oda befutó vonatokat a határőrök körülveszik, és mindazokat, akiknek nincs papírjuk, letartóztatják disszidálás gyanújával.

Az itteni határátlépés csak egy karórámbe került. Azt hiszem, minden határ menti gazda megszédte magát ezekben a válságos időkben. Az embercsempészet sokkal jövedelmezőbb volt, mint – mondjuk – a sóskatermesztés.

Ennyi tapasztalat után már gyerekjáték volt átsurranni az orosz és az angol zónahatárokon. Minden incidens nélkül felszálltam a vonatra Friesach-ig, amely a legközelebbi vasútállomás Grades felé. Felkerestem az ismerősöket és megtudtam, hogy a gradesi kolónia feloszlott, majdnem mindenki eltűnt: vagy hazamentek, vagy csak elköltöztek. Tibor és Annie együtt maradtak, és egy lakást béreltek. A viszontlátás örömeit csak az rontotta valamicskét, hogy rengeteg „ugye megmondtam?”-ot kellett lenyelnem.

Szűken voltak, így megkérdeztem, tudnak-e egy címet, ahol megszállhatok. Annie emlékezett egy osztrák hölgyre, aki a kolónia tágabb körébe tartozott – egy meglehetősen tehetős asszony, aki a szobalányával élt egy nagy házban, míg a férje évek óta „valahol a harctéren” volt.

Annie elkísért, bemutatott, és a Gnaedige Frau minden további nélkül felajánlott egy szobát. Kérdeztem, hogy mennyi a bér, mire ő egy kacajjal és kézlegyintéssel, a pénzügyi részletek megbeszélését meghatározatlan időre elnapolta. Szép kis lakosztályt kaptam, a háziasszonyom meghívott teára, ahol féltve őrzött békebeli Earl Grey-t szervírozott a szobalány, egy feltűnően csinos és fiatal hajdon.

A Gnaedige Frau (GF) elpanaszolta, milyen nehéz egy magányos nőnek küzdeni háborúval, élelem- és anyagihiánnyal, férjhiánnyal és minden más természeti vagy politikai válsággal. Mindenre harsányan „jawohl”-t válaszoltam. Megértő voltam, feltöltöttem a teáját, kimeresztettem a kisujjamat, mint ahogy ő fogta a csészéjét.

A lakásban lábujjhegyen jártam, s amikor találkoztam a GF-el, ontottam a kiszti-handokat. A kvártélyomat katonai rendben tartottam, s meg voltam győződve, hogy csak idő kérdése, mielőtt háziasszonyom ünnepélyesen átadja a „Legrendesebb Bér-lő” című díszoklevelet a babérlevelekkel, de nem egészen így történt.

Alig pár nap múlva, a GF megjelent Annie-éknál, és felháborodottan öntötte ki a szívét: „Minden valamirevaló könyvben, ahol a hősnő minden óvatosságot félretéve megszán egy férfit, beengedi a házába, felkarolja, megsegíti, előbb-utóbb áldozatává lesz a perverz gorillának, akinek kijön valódi természete az udvariasság álarca alól, s a hálósobaaajtón betörve, bestiális módon visszaél védtelenségével”. Méltatlanságtól elcsukló hangon fűzte hozzá: „millió és millió nő közül mért pont én vagyok kivétel?”

Se Tibor, se Annie nem tudott kinyögni egy választ, csak hápogtak, mire a GF továbbment: „Lehetséges, hogy Georg inkább fiúkhoz gravitál? Ilyen furcsán még senki sem viselkedett velem!” Itt Tibor végre magához tért, és a GF teóriájának az ellenkezőjéről próbálta meggyőzni. Hozzátette, hogy a szerzetesi iskola bélyegzett meg, és amiatt bizonyos helyzetekben „lassan kapcsolok”. Ezt aztán sose bocsátottam meg neki.

Aznapi éjjel legjobb álmomból ébredve, kettesben találtam magam az ágyban; a GF furakodott be a takaró alá, és rögtön a tárgyra tért: tökéletesen megért engem, így a jövőben nem kell elfojtanom az érzelmeimet. Nyugodtan adjak szabad folyást az iránta érzett szenvedélyemnek, melyet majd megpróbál viszonzni. Máris kezdetük!

A dáma legalább húsz évvel volt idősebb nálam, se arca, se alakja nem kvalifikálta volna a Playboyba, de nem volt ellenszenves, és mindig szívélyes volt velem. Ezt előrebocsátva jelentem be, hogy reggelre megalkudtam a változott helyzettel, beletrődtem, hogy a lakbért nem márkában, hanem természetben fizetem.

A napok semmittevéssel teltek, egyik politikai vitává fajult vizitból mentünk a másikba; hallgattuk a híreket, továbbadtuk a pletykákat, töprengtünk a jövőn, és rengeteg energiát pazaroltunk élelmiszerjegyek beszerzésére, ami létkérdés volt. Pár héttel később Tibor és Annie „elváltak”. Ezt megelőzően, egyik vitaesténken egy átutazó honfitárs megemlítette, hogy Klagenfurt a megszálló angol csapatok főhadiszállása, és gyakran vesznek fel civil alkalmazottakat. Szerinte nem volt nehéz bejutni. Már régen untuk, hogy jövedelem híján csak költjük a pénzünket, így a klagenfurti esélyeket többször megtárgyaltuk. Mikor a GF felemelte a lakbéremet, nekem is betelt a poharam, így amint Tibor bejelentette, hogy indul Klagenfurtba, csatlakoztam.

Megérkezés után egész nap szállást kerestünk, de hiába. Ráfanyalodtunk a lágere. Pischeldorfer (PL) lágernak hívták. Lehetett vagy ötszáz, szinte kizárólag magyar katonalakosa, akik cellánként kettesével laktak. Egy fiatalember mellé utaltak be, aki azon kívül, hogy „Auschwitzből jöttem”, nem beszélt a múltjáról és egész nap rejtélyes tevékenységgel volt távol. A bennlakók naponta háromszor sorakoztak fel élelmért egy csajkával, ahol kaptak valami felismerhetetlen lötytyöt. A szállás állt két fapriccsból szalmazsákkal, volt egy mosdóállvány lavórral és egy kis vaskályha, amihez nem adtak tüzelőt azt magánúton kellett beszerezni.

Másnap egész nap az álláskeresés jegyében zajlott. A pletykák igaznak bizonyultak, egy a városon kívül fekvő angol „camp” felvett mindkettőnket „teafőzőnek”. Vízet forraltunk egy hatalmas katlanban, melyet időnként lecsapoltunk „kaniszterekbe”, ahova először teát tettünk. Ezek a tartályok mentek az étkezőkbe és kantinokba, amiből azt szűrtük le, hogy az angol hadsereg teát reggelizett, tízórazott, ebédelt, uzsonnázott és vacsorált, nem elfelejtve az ötórás teát sem. A munka nem volt nehéz, de az egész napot ott kellett töltenünk, aminek fejében adtak enni. Fizetést is adtak, amit zsebre vágunk abban a reményben, hogy talán eljön az idő, mikor ezért majd lehet valamit venni.

Vacsora után visszatalpalás a lágerbe, ahol a fülünkre húztuk a pokrócot és álmvilágunkba menekültünk. A szabadnapot fűtőanyag-hajkurászással töltöttük, akkor ismerkedtünk meg a többi táborlakóval is. Szomszédom egy ezredes volt a feleségével, olyan kedvesek voltak hozzám, mintha örökbe fogadtak volna. Mint a lakosok 90 százaléka, ők sem tudtak külső munkát vállalni, mert nem beszéltek németül. Cellatársamat ritkán láttam, a hírek szerint prominens feketeipiaci vállalkozó volt.

A teafőzést nem tekintettem végcélnek. minden alkalmat megragadtam, hogy külön munkát találjak. A nap akkor jött ki a felhők mögül, mikor egyszer valamelyik sorstársam rámutatott egy alacsony, fekete hajú. Zorro-bajuszos kis szivarra: „Ez

Fedor, a Hotel Wien főpincére” – mondta olyan áhítattal, mintha a Vatikán államtitkáráról lett volna szó. Én is alapjaimban inogtam meg: csak közel lenni egy olyan hús-vér halandóhoz, aki egész nap ÉTEL mellett lébecol, több volt, mint amit elbírtam. Rögtön Fedor után vetettem magam, bemutatkoztam, elmondtam, hogy most érkeztem Pestről, ahol a Duna Pa-

Várhelyi György és társa a tiroli hegyekben

lota Szállóban voltam pincér, és hogy ismerőseim mind őt javasolták, mint a város legbefolyásosabb szállodaipari reprezentánsát, aki mindig kész a honfitársain segíteni. Fedor sandán nézett rám, nem hiszem, hogy bevette a halandzsát, de nem akart egyből elejteni sem. Megkérdezte, hogy ismerem-e a francia service tálalási módot, mire rámondtam, hogy: „Mais Certainment, monsieur.” Erre csak azt mondta, hogy majd meglátjuk, jelentkezzen hétfőn reggel hatkor a hotel ebédlőjében.

Az angol campben felmondtam, aztán az ezredeskhez mentem, mert tudtam, hogy átmentették a családi ezüstöt. Az ő szerszámaikkal gyakoroltam a service-t, egy kézzel fogni a kanalat és villát, kitálni tálból tányérra. Szomszédaim hihetetlen türelemmel játszották meg a vendéget, két napig tálaltam, s ők javították a technikát, amiben benne van nemcsak az evőeszköz kezelése, hanem a fejtartás, az asztal fölé hajlás, a lábmunka és minden mozdulat, mint egy balett koreográfiája.

Hétfőn reggel jelentkeztem, persze idegesen, de nem történt semmi, mert Fedor szobaszolgálatra állított és csak reggelis tálcaikat szállítottam házhöz. Délben megint csak szabványos kiszolgálás volt, így a vizsgám estére halasztódott, a vacsorán. Fedor mögém állt és megszokott félmosolyával követett 2-3 asztalig. Egyetlen szót se szólt, csak eltűnt, aztán zárórakor figyelmeztetett, hogy másnap pont hatkor kezdünk – szóval átmentem a vizsgán.

Nem hiszem, hogy képes lennék leírni az esemény horderejét, mert egyes olvasók személyes tapasztalat híján nem tudják elképzelni, mit jelent felfalni három bőséges étkezést naponta, ami még ráadásul ehető is, mikor az ember pár éve csupán a létminimumon tengődött.

Talán mondanom sem kell, hogy a Hotel Wien angol fennhatóság alatt működött. A Hauptplatzról nyíló mellékutcában, a város kellős közepén állt. Életem gyökeresen megváltozott: reggel ahelyett, hogy a lavórból borotválkoztam volna – miután betörttem rajta a jeget – borbélyhoz mentem, ahol, ha nem volt üres szék, kitessekel-

tek egy szerencsétlen polgárt miattam. Hogy mért? Egyszerű, én két angol cigaret-tát adtam borraival, ami a feketepiacon négy márkát jelentett. A borotválás 310 pfenning volt, tehát úgy kezeltek, mint annak idején Aga Kánt Monte-Carlóban. Könnyen tehettem, mert a borraivalom cigaretta volt, szobakiszolgálás esetén mini-mum kettő, személyenként, vagy tálcánként. A cigaretta volt a legjobb valuta, ame-lyért a legkiválóbb szolgáltatásokat is meg lehetett kapni.

Minden jól ment a munkámmal, sajnos azonban minden este haza kellett mennem fűtetlen cellámba, piszkos szalmazsákon aludtam, és jeget kellett törnöm még egy kézmosás előtt is. Ezért minden szabad percemet másvalahol töltöttem.

Az első fecskékkel megérkező tavaszi felmelegedés mindenkit felvidített, még a lá-gerlakosok is kimerészkedtek a szabadba. Az étkezések közti időt nagy sétákkal töl-töttem ki, ismerkedtem a várossal és környékével. Klagenfurt egy ugrásnyira van a Wörthersee-től, amely a békebeli Ausztria egyik legszebb és legdrágább üdülőhelye volt. A tó nyugati csücske majdnem összeépült Klagenfurttal, de saját neve van: Krumpendorf.

Egyik nap ott voltam felfedezőúton, mikor a tóparton egy impozáns szállóra let-tem figyelmes. Ez a Terrassenhotel, félig a tóra építve. Munkások sűrögtek körülöt-te, és egy tábla jelezte az ünnepi nyitást május 1-jére. A kapu fölé pont akkor húz-tak fel egy YWCA-címert, ami szöveget ütött a fejembe.

Bementem, és hamar megtaláltam az irodát, ahol egy őrnagyi rangú új-zélandi hölgy, Miss Mansfield tárgyalt fél tucat áccsal, festővel, villanyszerelővel és más szakemberekkel. Mikor rám került a sor, megkérvényeztem egy „hotelier” pozíciót, hivatkozva jelenlegi állásomra a YWCA vezette Hotel Wienben. Biztos vagyok, hogy az őrnagy lady épen torkig volt a millió gonddal, amit egy hotelnyitás jelent és azt hitte, hogy a gondviselés küldött, mert 2-3 kérdés után felvett.

Legyek a hotelben április 15-én, amikor is feladatom lesz a női ebédlőszemélyze-tet kiválasztani, alkalmazni, kiképezni, és üzembe állítani olyan formában, hogy a nyi-tásra minden tekintetben készek legyenek. Mondtam, hogy csak tessék rám bízni. X márka fizetés mellett kaptam saját szobát, teljes ellátást, mosást és vasalást. Tud-tomra adták, hogy a pozíció tisztán felügyeleti, nem kell a kezemet bepiszkítani fel-szolgálással vagy más éttermi munkával, egyszerűen megnyertem a főnyereményt.

Új hotelem többemeletes, nagy épület volt, fénypontja egy hatalmas terasz, cö-löpökön a tóra építve – ez volt az ebédlő. A szobám nem volt nagy, de nekem főúri-nak tűnt. Beköltözés után jelentkeztem a vezetőségénél, megállapítottam, hogy azt három új-zélandi WAC hölgykatoná alkotta. A civil fennhatóságot hárman képvisel-tük, egy középkorú osztrák asszonyság volt a házvezetőnő, egy 50 körüli séf a kony-hafőnök és én az ebédlő-atyáúristen. De Miss Mansfield volt mindenben a főnök.

Pár nap alatt nyolc pincéernőt vettem fel, mintegy százötven jelentkezőből. Ahe-lyett, hogy megpróbálnám őket egyenként leírni, maradjunk abban, hogy Hugh

Hefner sem kifogásolta volna a választá-somat. Két hét megfeszített munka kö-vetkezett. Kétszázötven személyre kel-lett edényeket, evőeszközöket, abroszo-kat és minden más asztalneműt előszed-ni a raktárból, elmosni, összeegyeztetni és előkészíteni a nyitásra. Meg kellett szerkesztenem a beosztás-menetrendet reggelire, ebédre, ötórás tea-táncra és vacsorára, ki hány asztalért felelős, kinek mikor van a szabadnapja, ki helyettesíti – egyszerűen, rengeteg részletkérdést ol-dottam meg, amire a Hotel Wien nem ké-szített elő. Szerencsére a nyuszik ismer-ték a munka minden csínját-bínját, nem volt semmi fennakadás.

Az első krízis rögtön a nyitás utáni na-pon ütött be. Hordereje majdnem egy mindent elsőpró katasztrófával járt.

Ahogy cirkáltam az asztalok körül, hirtelen észbe kaptam: te jó isten, mi lesz a bor-raivalómmal? Ha nem szervírozok, akkor nincs cigaretta; ha nincs cigaretta, akkor jóformán semmim sincs, mert márkáért még mindig nem lehetett vásárolni. A fize-tés, koszt és lakás nagyon szép, de eddig minden szükségesleti cikkemet cigarettáért szereztem be, anélkül végem van!

A pánikhelyzet rendszerint felrázza és kiélesíti az agyműködést, szerencsére rö-gtön megtaláltam a megoldást. Bemondtam az illetékes nyuszinak – akinek a körzeté-ben a három WAC asztala volt –, hogy a jövőben személyesen fogom őket kiszolgál-ni. Ezzel hármas sikert arattam: a nyuszi megkönnyebbült, mert a vezérkar kiszolgálása kissé feszélyezte, a WAC-tiszteket majdnem könnyekig hatotta meg a figyelmes-ségem, én pedig arattam a cigarettát, mert a hálás hölgyek nem darabonként, ha-nem dobozsámra adakoztak.

Minden simán ment. Úgy éltem, mint Marci Hevesen. A szabad időmben füröd-tem, vitorláztam és angolul tanultam egy tizenéves fiútól, akinek angol tiszt szülei több hónapos lakók voltak. Vízi sportokra néha csak vacsora után volt idő, de a nap-fényt és a környező hegyek panorámáját remekül pótolta a hold, a csillagok és az éj romantikája.

Szeptember végén még nyíltak a völgyben a kerti virágok, mikor a hotel szezonja véget ért és becsukott. Miss Mansfield adott egy elsőrangú működési bizonyítványt, kifejezte reményét, hogy jövő május 1-jén megint ott leszek, aztán elváltunk.

A szerző (jobbról) és P. Tibor

P. Tiborral egész nyáron leveleztem, ő már 2–3 hónapja átment a francia zónába, és Kitzbühelben csatlakozott egy magas nivójú magyar kolóniához. Olyan szépet írt és olyan gyakran hívott, hogy nem tudtam ellenállni, csatlakoztam hozzá.

Megérkezésem után Tibor végigvitt a kolónián, tényleg szépszámu magyar gyűlt össze, egykori vezetők, a menekültnyomor közös nevezőjére hozva.

Állás után kellett nézmem. Az „Arbeitsamt”-nál leadtam a Hotel Wien és a Terrassenhotel működési bizonyítványait, mire elküldtek a 27-ik Chasseurs Alpins francia ezredhez, mely a megszállók helyőrségét képezte és a tiszti üdülőt üzemelte. Egy tisztt, de B. volt a katonai főnök, aki egy nem katonai igazgatót keresett.

Megmutatta lakosztályomat(!), aztán végigvezetett az épületen. Középnagyságú hotel volt. Vezetésemben asszisztált egy 25–30 év körüli fraulein, mint házvezetőnő, egy séf a konyha élén és egy főpincér az ebédlőszemélyzet fölött. Volt egy bár is, melynek kezelése rám hárult, plusz az adminisztrációs iroda.

Itt ért az első meglepetés: a francia hadsereg tisztjei élelmiszerjegyekkel voltak ellátva! Érkezéskor ezeket átadták, fizették az X frank tartásdíjat, és ennek ellenében a hotel ápolta és eltakarta őket.

Kialakult a napirend: reggel értekezés a séffel, menümegállapítás, a napi létszám szerint kiszámítottuk, mennyi nyersanyagra van szükség, azt kiutaltam, és újra bezártam, adminisztráció, ebéd után vagy vásárlás, vagy további irodamunka, aztán három szabad órámm volt síelni. Hétkor volt vacsora, ami után kinyitottam a bárt, ahol vagy kiszolgáltam, vagy a franciát gyakoroltam valamelyik türelmes tiszttel. Tízre lassan kiürült a bár, és mindenki ment az útjára.

Rövid idő alatt rájöttem, hogy a séf keze alatt feltűnően „megrövidül” a kiutalt élelmiszer. Kirúgtam, és Tibor barátom váltotta fel. Reformokat vezettünk be. Az étterem a csereáru főszolgáltatójává vált, minden otthagytott narancs, füge, datolya kereskedelmi eszköz volt, amiért olyan dolgokat szereztünk be, amit az Economat nem tudott nyújtani. Tisztjeim nem hittek szemüknek, mikor Tibor remekművei először jelentek meg friss alapanyagból, mindenki nekem gratulált, amit aztán szerényen „új szakácsunkra” hárítottam.

Hamarosan de B. is felébredt, és megkérdezte, hogy mi a titka a „nouvelle cuisine”-nek. Először mindent be akartam vallani, de idejében visszahőköltem. Csak annyit mondtam neki, hogy minél kevesebbet tud a panamáról, annál több esélye lesz megúszni a haditörvényszéki eljárást, ami indiszkréció esetén könnyen bekövetkezhet. Erre minden kíváncsiságát elvesztette, csak annyit mondott, hogy folytassam...

Tavasszal az alpesi vadászezredet áthelyezték az anyaországba, így a szolgálataimra tovább nem volt szükség. Elfoglalt hotelvezetőből egyszerre nyugalomba vonult tőkepénzes lettem, de új hivatásomba nem volt időm beleszokni. Egy új plakát jelent meg Kitzbühel minden pucér falán a következő végzetes szöveggel: „Az új Osztrák Köztársaság semmissé nyilvánítja az anchlussst, mely őket Németországhoz csatol-

ta. A kormány első feladata a schilling visszaállítása, mégpedig azonnali hatállyal. A német márka 1:1 arányban váltható be, a becserélhető összeg maximum 200 schilling. Ez a rendelet vagyonom 99,999 százalékát eliminálta.

Mi marad hátra ilyen helyzetben egy vállalkozó szellemű fiatalembernek? Az idegenlégió!

Innsbruck külvárosában, a csábító nevű Rumban csatlakoztunk Tiborral az idegen-gárdához – a légió helyett. Az elbeszélgetésen kiderült, hogy beszélek franciául. Két oldalról arcon csókoltak, és rögtön (avant)gárdistának nyilvánítottak.

Beosztásom a telefonközpont volt, a szolgálatot ketten adtuk 24 órás szakmá-nyokban, amely után jött a 24 órás szabad idő. A másik telefonos, T. Gyszi, civilben csendőr főhadnagy volt, egy kedves, aranyos bajtárs. Kezdetben betartottuk a 24–24 órás szolgálatot, később azonban összebarátkoztam egy másik gárdistával. V. Zoli civilben orvostanhallgató, szenvedélyes alpinista volt, és engem is beoltott. Attól kezdve szabadnapjainkat a hegyekben töltöttük. Később 48–48 órás szakmá-nyokat is csináltunk, mert Zoli kartársa és T. Gyszi is szívesen maradt ki két napra. Ezt követ- te a 72–72 órás metódus, amikor már három napot tölthettünk hegymászással.

Időközben kitört a béke, és a nagyhatalmak kezdtek felfigyelni a menekültek milli-óira. Megalakult az International Refugee Organisation, és egyes országok fogadni kezdték az emigránsokat. A gárdából már sokan mentek Argentínába, Brazíliába, Angliába, Kanadába és Franciaországba. Hetek múlva befutottak az első levelek, me-lyeket nyilvánosan olvastak fel a kantinban. Ezeket töviről hegyire megvitattuk.

A hirdetőtáblán egymás után jelentek meg a meghívók, ahol X nemzet képviselő-je vetített képes előadást tartott országa szépségeiről. Részt vettem az angol és francia propagandaesten, de egyik sem hatott meg. Egyszer a kantinban voltam Zo- lival, s hallgattuk a felolvasott leveleket Kanadából. Összehasonlítva a többiekkel, azon a véleményen voltunk, hogy hangjuk optimistább, mint például a dél-amerikaiak.

Nem sokkal később kanadai toborzóplakát jelent meg a hirdetőtáblán. Elmentem a bemutatásra, aztán beszéltem a hivatalos szivarral, akinek volt egy propozíciója: fizetik az utamat Innsbruckból, ha kötelezem magam, hogy egy évig aranyat bányá- szok nekik a standard bérekkel és mellékességekkel.

Nos, legyünk őszinték, a jövőre is kell néha gondolni. Az utolsó években elég volt valahogy túlélni egy-egy napot, de az idők változtak; itt volt a béke, és hirtelen elegem lett a katonásdiból. Értésítettem Kanadát, hogy aján- latukat elfogadom...

X.

Fábián Tibor – gépészmérnök, költő (Chicago, USA)

Kúszva értük el a határt

Fábián Tibor mérnök, költő Kispesten, 1928. január 31-én született. Édesapja postaigazgatóként dolgozott, édesanyja a háztartást vezette. Négy gyermek volt a családban. Tibor 1949-ben érettségizett, majd Hajdúszoboszlóra került, ahol sportvitorlázó-repülő iskolát végzett.

Még szintén 1949 őszén behívták katonának, ahol a repülőgép-szerelőkhöz osztották be. A leszerelése után visszatért Budapestre, és a Krisztina körúton, a Fővárosi Díjbeszedő Vállalatnál helyezkedett el. Szabad idejében a sportklubban tör- és kardvívásban jeleskedett, és már akkoriban is írt verseket. 1956 decemberében a zöldhatáron szökött Ausztriába. Bécsbe került, ahol a klosteneuburgi, majd a Kaiser Ebrsdorf-i magyar menekülttáborban lakott. Ott tette le a gépjárművezetői vizsgát, és az egyik bécsi vállalatnál, teherautósofőrként dolgozott.

Két évig volt Ausztriában, majd 1959 januárjában kivándorolt az Egyesült Államokba. A New York állambeli Buffalóban telepedett le. A Rochester Institute of Technology esti tagozatán 1967-ben szerzett szerszámgép- és géptervezői diplomát, és az USA különböző városaiban mérnökként dolgozott. 1972-ben hivatásos dalszövegírói és novellaírói diplomát szerzett. Azóta számos verse jelent meg különféle lapokban, folyóiratokban, így többek között az American Hungarian Panorámában. 1994-től tagja a kanadai magyar költők klubjának, és ugyanabban az évben létrehozta a Tibor Fábián Irodalmi Alapítványt.

2003-ban már hatodik verseskötetén dolgozik. Irodalmi munkásságáért hat díszoklevelet és egyéb díjakat kapott. Verseiben a magyar hazafias témák mellett főleg az élet és a repülés szeretetét, az isteni igazságot hirdeti.

Chicagóban él, s egy gyárban dolgozik, ahol gépalkatrészek tervezésével foglalkozik.

Édesapám postaigazgatóként dolgozott Magyarországon – kezdte történetét Fábián Tibor. – Édesanyám a háztartást vezette. Négyen voltunk testvérek. Jómagam 1928-ban, Budapesten, a XII. kerületben, Kispesten születtem. 1949-ben érettségiztem, majd Hajdúszoboszlóra kerültem, ahol elvégeztem a sportvitorlázó repülő iskolát. 1949 őszén behívtak katonának, de a motorosrepülő-iskola helyett a repülőszerelő-tanfolyamra osztottak be, amely nagy bosszúságot okozott, mivel később a polgári légi forgalomnál, pilótaként szerettem volna elhelyezkedni.

A leszerelése után Budapestre költöztem, és a Krisztina körúti Fővárosi Díjbeszedő Vállalatnál helyezkedtem el, ahol a nagyon kicsi fizetés miatt elégedetlen voltam a helyzetemmel. Szabad időm alatt a sportklubban tanultam a törvívást, más esetekben verseket írtam, de ezeket nem tudtam publikálni az újságokban, mert nem tartoztam a főszerkesztők baráti körébe, s nem voltam a kommunista párt tagja. Így a végtelen reménytelenségben, esténként a müncheni Szabad Európa Rádió magyar nyelvű híreit és a londoni BBC Rádió magyar adásait hallgattam. Tőlük tudtam meg, hogy a szabad nyugati világban milyen jó lehetőségek vannak a boldogulásra, előrejutásra, és ezek a hírek egyre fokozták a vágyam, hogy valahogy nyugatra mehessek.

Éveken át, az elégedetlenség, a nehéz anyagi helyzet, a reménytelen jövő, a rendőrségi tortúrák és a politikai diktatúra, egyre jobban megviselte a magyar polgárságot, és mindinkább láthatóbbá vált, hogy zendülés, forradalom robbanhat ki a közeljövőben, amely be is következett 1956 októberében.

Október 23-án a budai oldalon lévő Krisztina körúti Fővárosi Díjbeszedő Vállalatnál dolgoztam, amikor a hivatali portás híresztelni kezdte, hogy a pesti oldalon hatalmas tömeg gyűlt össze a Petőfi-szobornál, és szabad szót, demokráciát, a kormány lemondását és szabad Magyarországot követelnek.

A hivatali munkám végeztével a Vérmező mellett haladva átsétáltam a Lánchídon a pesti oldalra, ahol a Petőfi-szobornál Sinkovits Imre színművész Petőfi Nemzeti dalát szavalta. Amikor a versszak két utolsó sorához ért, a tömegek vele együtt zengtek, hogy „A magyarok istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!”, majd különböző szónokok a kommunizmus beszüntetését és a nyugati világgal való kapcsolatok megteremtését követelték. Majd tovább haladtam, és az egyik házból ingyenes forradalmi újságokat osztogattak, amely kormányellenes munkássztrájkra buzdította a népet. Végül is hazaértem az Elemér utcába (ma Marek József utca), amely egy utcasarok távolságban van a Rákóczi úttól és a Keleti pályaudvartól.

Másnap az a hír terjedt el, hogy egy hatalmas forradalmi tüntető csoport az Országház elé vonult, hogy a kormány lemondását követeljék, mire a rendőrség ott sok tüntetőt agyonlőtt. Erre a tömeg mindenütt megrohmozta a rendőrségi épületeket, hogy fegyvert, löszert szerezzen, és az országban Budapest így kezdődött el a forradalom. Az állandó utcai harcokban sokan meghaltak mindkét oldalról, akiket ideiglenesen budapesti parkokban temettek el, mivel minden hivatal, gyári munka,

szállítás, közlekedés leállt a súlyos utcai harcok miatt. Az általános munkássztrájk hetedik napján megszűntek a harcok, és Nagy Imre miniszterelnök a rádióban kihirdette Magyarország szabadságát. Más hírekben azt hallottuk, hogy a Rákosi-kormány tagjai páncélos autókban, elmenekültek Budapestről, és ismeretlen helyre távoztak. A magyar nép nagyon boldog volt, és bíztak abban, hogy a forradalomnak sikerült kivívni a nemzet szabadságát és függetlenségét.

Az emberek a harcok utáni csendben kimerészkedtek az utcára élelmet vásárolni és egy kedves család, Gyuri, a felesége, Bea és Bea testvére, Sanyi, eljöttek meglátogatni engem és egy szomszéd családot.

Gyuri elmondta, hogy, ha a nemzet végleg elnyerte a függetlenségét, maradnak Budapesten, de ha a szovjet csapatok bejönnek Magyarországra, leverni a forradalmat, függetlenséget, úgy elmenekülnek Ausztriába, és ha akarok, én is velük mehetek, az esetre készüljek fel jó előre.

Azt feleltem, hogy én is velük szeretnék menni. Gyuri elmondta, hogy teherautósofőr egy állami vállalatnál, de engedélyt kért, hogy megalapíthassa a saját fuvarozó vállalatát, ám a kommunista hatóság az engedélyt mindig megtagadta, és emiatt kíván nyugatra távozni.

Bea elmondta, hogy a budapesti mozik állandóan unalmas kommunista propagandafilmeket mutatnak be, amit a lakosság nem szeret, és amiatt a nézőterek majdnem üresek. Ő egy mozihelyiséget akart kibérelni, hogy ott korábbi jó magyar filmeket, operetteket, vígjátékokat, táncos, énekes, szerelmes filmeket mutasson be. Meg volt győződve arról, hogy az ő mozijába özönlene a közönség, és így sok pénzt tudna keresni. A kommunista hatóság azonban neki sem adott engedélyt, arra hivatkozva, hogy mozi nem lehet magánkézben, csak állami tulajdonban. Mari azért akart nyugatra távozni, hogy a vágya ott megvalósuljon.

Sanyi elmondta, hogy állandóan hallgatja a Münchenből jövő Szabad Európa Rádió magyar adását, és a Londonból jövő BBC Rádió szabad magyar adását, ahol mindig ismertetik a magyarországi híreket és a nyugati szabad világ helyzetét. Tőlük hallotta, hogy a szabad nyugati világban a gyári dolgozók kétszer, háromszor több fizetést kapnak hetente, mint a kommunizmus alatt élő magyarországi gyári dolgozók.

Józi elmondta, hogy ő mindig csak álmában látja, hogy a kommunizmusban háromszoros fizetést kapjon a munkahelyén hetente, ezért kíván nyugatra távozni.

Budapesten az utcai harcok már egy hete leálltak, amikor oly hírek kaptak lábra, hogy új szovjet csapatok, sok tankkal, teherautókkal, gyalogsággal, Csapnál, Záhony-nál átlépték a magyar határt, és nagy sebességgel Budapest irányába nyomulnak előre, hogy leverjék a magyar forradalmat, és visszaállítsák a magyar kommunista kormányt.

A szovjetek két nap múlva elérték Budapestet, és a súlyos utcai harcok ismét elkezdődtek. A magyar felkelők hősiiesen harcoltak, de a nagy szovjet túlerő miatt a

magyar forradalom elbukott. A harcok már megszűnőben voltak, és csak szórványos lövöldözések hallatszottak az utcáról.

A forradalom alatt minden munkahely szünetelt az utcai harcok és az általános munkássztrájk miatt, így senki nem kapott fizetést, ami nagy éhezést okozott Budapesten, és az elkeseredést a forradalom bukása még súlyosbította. Ekkor jött megint a lakásomra a Gyuri, Bea és Sanyi, és mondták, hogy a kommunisták most szervezik újjá a szétszóródott rendőrséget, és az ávósokat a „khaki” színű katonai egyenruha helyett a városi rendőrség kék egyenruhájába öltöztetik. Ezek, a szovjet tankokkal és gyalogsággal, három napon belül körülveszik Budapestet, és le fogják zárni a hidakat, hogy a bujdosó felkelőket, a forradalom résztvevőit elfogják, és megakadályozzák, hogy bárki nyugatra szökhessen.

Ekkor Bea azt mondta, hogy most adódik az utolsó alkalom arra, hogy nyugatra szökjünk, mert Budapest és az osztrák határ között még szabad az út, de várhatóan két-három nap múlva az újjászervezett rendőrség, az ávósok és a katonaság visszaállítja az úton, a városokban az ellenőrzést és az igazoltatásokat, és néhány nap múlva lehetetlenné válik a szökés.

Sanyi megkérdezte, hogy felkészültem-e az útra, és hogy velük akarok-e menni most azonnal. Azt feleltem: igen! Az összes igazolványomat viszem, és egy kis pénzt is félretettem arra a célra, hogy a bizonytalan úton az élelmiszert, az utazást és a többi költséget valamiből fedezni tudjam. Ekkor Gyuri ismertette a szökési tervet.

– Most reggel hat óra van – kezdte. – Ki kell gyalogolnunk a parkba. Mi, négyen, egymást követve, és ne egy csomóban menjünk, nehogy azt a gyanút keltsük, hogy a bujdosó utcai felkelőkhöz tartozunk, mert úgy nagy bajba keveredhetünk. Ha egy hatósági személy az utcán igazoltatni akar valamelyikünket, vagy kérdezi, hogy hová megy, azt kell felelni neki, hogy egy kinyitott fűszerüzletet keres.

Gyuri elmondta, hogy sofőr barátja az egyik budapesti gyárból fuvart visz Sopronba, és a teherautóval reggel nyolc órakor megáll egy pillanatra a Petőfi szobor közelében, hogy ott felvegyen bennünket, és el kell bújnunk a nagy, nehéz ládák között. Majd ő letesz bennünket egy erdőség mellett, hét kilométerre az osztrák határtól.

Mivel a sofőr barát a forradalmi állapot miatt egy hónap óta nem kapott fizetést, és mivel vállalta a börtönbüntetés veszélyét a szökésünk elősegítéséért, pénzt kíván tőlünk. Gyuri közölte, hogy amikor a sofőr letesz bennünket az erdőség mellett, onnan a határsávba való belépésre szóló engedélyünk hiánya miatt négy kilométert kell gyalogolnunk, hogy felkeressük Bea és Sanyi szüleit, akik a határsávban, egy távoli, magányos tanyasi házban laknak, és ott megalszunk egy éjszakára. A következő éjjel onnan megint három kilométert kell gyalogolnunk, hogy átlépjük az osztrák határt.

Miután Gyuri ismertette a szökési tervet, mindenben úgy cselekedtünk, ahogy azt Gyuri a lelkünkre kötötte, és egymást követve kiosontunk a megbeszélt parkba.

Reggel nyolc órakor Gyuri barátja a teherautóval megjelent a Petőfi-szobor közelében, mire felugrottunk a nagy ládák közé, és máris útban voltunk a bizonytalanság felé. A szorosan egymás mellett álló nagy ládák között középen volt egy üreg, ahol meghúzódtunk, felettünk az üreget más nagy ládák takarták, és az eső elleni ponyva az egész szállítmányt úgy befedte, hogy sem a kívülállók nem láthattak be hozzánk, a sötét üregbe, sem mi nem tudtunk kilátni az utcára. Csupán a ponyva elején volt egy kis lyuk, ahol váltakozva tudtunk kitekinteni az utcára. Sanyi figyelmeztetett bennünket, ha a teherautó valahol megáll, ne beszélgessünk, hogy nehogy valaki kívülálló rájöjjön, hogy menekülünk, és a rendőr őrszemet ránk uszítsa.

Amerre elhaladtunk, mindenfelé kiégett tankokat, katonai teherautókat láttunk, az utcákon barikádok és lerombolt bérházak sorakoztak, súlyos utcai harcokról tanúskodva. Budapestet gyorsan elhagyva, rátértünk a soproni műútra. Elöl, az üreg szűk bejáratánál Gyuri felállva, a ponyva kis lyukán figyelte az utat, míg hármuknak vagy ülni, vagy feküdni kellett a sötét üregben, hogy a fejünket ne verjük bele a felettünk lévő üreget befedő nagy ládákba, ha rázós úton haladtunk.

Már Győr közelében jártunk, amikor Gyuri a ponyva lyukán át, fél kilométerre előttünk egy felborult, égő teherautót látott, amelyet néhány személy állt körül. Mivel nem tudtuk, hogy mi történt, Gyuri lekiáltott a sofőrnek, hogy a biztonság kedvéért térjen le a műútról. A sofőr így is tett, majd Győrt hátrahagyva ismét visszatért a műútra. Bennünket felrázott a váratlan eset.

Az utazás kényelmetlen volt a sötét kis üregben. Hogy az idő jobban teljen, beszélgetni kezdtünk politikáról, a forradalomról, különböző nyugati szabad nemzetekről és a jövőbeli terveinkről. Közben Sanyi figyelte az utat, és látta, hogy négy teherautó libasorban, szorosan egymás mögött áll a műúton. Hogy miért álltak ott, nem tudni, de Józsi úgy gondolta, lehet hogy a rendőrség, vagy a katonaság igazoltatja őket, megtudni, hogy miért, hová haladnak nyugat felé, netán nem szállítanak-e bujdosó felkelőket, esetleg fegyvereket. Ezért a biztonság kedvéért Sanyi lekiáltott a sofőrnek, hogy térjen le a műútról. A sofőr megint így cselekedett, majd Sanyi ismét lekiáltott, hogy a WC-re kell mennünk, és valahol valami ennivalót is kell vennünk, mert már nagyon éhesek vagyunk.

Néhány perc múlva megálltunk egy magányos tanyasi ház közelében lévő erdő-ségben, amely teljesen eltakart bennünket a külvilágtól. A sofőr mondta, hogy mind az öten gyalogoljunk el a tanyasi házhoz, és kérjük meg a földművest, hogy adjon anynyi kenyeret és kolbászt, vagy szalonnát, amely két étkezésre elég lesz, és a sofőr kannáját is töltsse meg ivóvízzel. Mindenért meg fogunk fizetni. De az óvatosság kedvéért ne áruljuk el, hogy menekülők vagyunk, vagy hogy a teherautónk a közeli erdőben van elbújtatva.

Az öreg házaspár először nagy meglepetéssel és kétkedéssel nézett bennünket, mire megmutattuk nekik, hogy van pénzünk, s a kért dolgokat ki tudjuk fizetni. Er-

re megenyhültek kissé, megadták a kért élelmet. Megfizettünk érte, és mindjárt folytattuk az utunkat.

Visszatértünk a Sopron felé vezető műútra, melyről később, jóval Sopron előtt le-tértünk, göröngyös mellékutakra, hogy nehogy katonai járőrökbe ütközzünk. A kora esti sűrűletben végre elérkeztünk a lakatlan erdőség mellé, ahonnan öt kilométer-re van Sopron, két kilométerre a határsáv, négy kilométerre – a határsávban – Bea és Sanyi szüleinek háza, és hét kilométerre az osztrák határ.

A teherautóból kiszálltunk, a sofőr jó szerencsét kívánt, majd elindult Sopron felé. A szeles, hideg novemberi estén, a bizonytalanságban, elhagyatva álltunk a lakatlan erdőség mellett, majd behúzódtunk az erdő fái közé, és elfogyasztottuk a megmaradt elemőzsiát.

Sanyi felhívta a figyelmünket, hogy veszélyes zónában vagyunk, ne beszéljünk hangosan, és a lábunkat csúsztassuk, hogy ne lépjünk rá a száraz gallyakra, mert a re-csegést, a hangot a határőrség le tudja hallgatni az elektromos fűelő készülékével. Ne gyújtsunk cigarettára sem, mert a parázs, vagy a láng elárulja, hogy hol vagyunk. A határőr távcsővel figyel a tájat, és a kutájával néhány perc alatt elfog bennün-
ket, mielőtt elérnénk az osztrák határt.

Lassan és figyelmesen haladva, két kilométert gyalogoltunk az erdő fái között, amikor elértük az öt kilométer széles határsávot. Ott megpihentünk kissé, majd Gyuri figyelmeztetett: a határsávban kivágták a fákat, hogy az ávosok jobban észreve-hessék a tiltott határátlépőket. Ezért ott csak bokrok vannak, és így előrehajolva kell két kilométert megtennünk a szülői házhoz.

Ekkor mélyen előrehajolva beléptünk a határsávba, a bennünket takaró bokrok kö-zött. Bea, a kis testes asszony hamar kifáradt, és sokszor meg kellett pihennünk né-hány percre. Fél kilométeres gyaloglás után Mari mondta, hogy képtelen tovább elő-rehajolva menni. Ekkor Gyuri és Sanyi megfogták Mari kezét, és maguk után húzva haladtunk előrehajolva újabb fél kilométert. Ekkor Bea mondta, hogy így is képtelen tovább haladni előrehajolva.

Felvettem ekkor, hogy a nagy, sötét felhők minden két percben eltakarják a hold fényét, és ekkor, a holdtalan sötétség idején felállva lehetne óvatosan előre halad-nunk. Beának nagyon tetszett az indítványom, és ilyen formán is mentünk egy kilo-métert a szülői ház felé, ahová kora reggel megérkeztünk.

Ahogy a reggelit megettük, hullafáradtan roskadtunk az ágyra, és rögtön elalud-tunk. Estefelé ébredtünk fel, amikor Bea mondta, hogy fáradt a rázós utazástól, izomláza van az egész testében a sok gyaloglástól, és oly gyenge, hogy ma este kép-telen ismét három kilométert gyalogolni az osztrák határra. Ugy mi is megállapod-tunk, hogy a következő este fogunk menni, ha lehetséges.

Röviddel később kint a kutya ugatni kezdett, és úgy látszott, hogy valaki jön. Bea szülei elmondták, hogy senki jövetelére nem számítanak. Bea idegesen kérdez-

te az anyját, hogy az ávosok is jöhetnek ide ellenőrzésre? Az anyja azt felelte: igen, ha megtudták, hogy határsáv-belépő engedély nélkül jöttetek ide, én beengedtelek benneteket, ti itt aludtatok, és a határon át akartok szökni Ausztriába. Az esetben az ávosok egyenesen a börtönbe vihetnek bennünket, és még a házunkat is elkobozzák.

Bea ekkor elmondta, hogy senkinek nem beszéltünk a jövetelünkről. Kint a kutya ismét ugatott. Bea apja egy disznóölő késsel ment ki az udvarra, hogy megnézze, a kutya miért ugat állandóan. Egy idegen, kóborló macska mászott be a kis, üres galambházba, és nem tudott onnan elmenekülni a kutya támadó ugatásai miatt. Az apa a macskát kiszabadította a veszélyes helyzetből, és aztán a kutya is elhallgatott.

Másnap este kipihenve hagytuk el a házat, és elindultunk a három kilométer távolságban lévő határ felé. A nagy, sötét felhők teljesen elzárták a hold fényét, köd borította a vidéket, és így a vaksötétben minden előrehajlás nélkül botorkálva tudtunk előrehaladni.

A lábunkat a földön csúsztatva helyeztük előre, hogy ne lépjünk kiszáradt gallyakra, melyek recsegése felhívhatja ránk a határőrök figyelmét. Ahogy haladtunk előre, a távolból mérges kutyacsaholásokat hallottunk, és erre mind megálltunk. Bea ijedten kérdezte, hogy ezek ávos határőr-kutyák? Rájuk szóltam, hogy mindenki maradjon csendben és füleljen. Öt perc múltán azt mondtam Beának, hogy sem autózúgást nem hallok, sem a kutyaugatások hangja nem erősödött fel, ezért úgy gondolom, hogy az ebek valamelyik tanyán hangoskodnak. Erre nagy megkönnyebbüléssel folytattuk tovább az utunkat.

Egyórai gyaloglás után a távolból közelgő autólámpa tűnt fel, és közeledő kutyaugatást hallottunk. Hirtelen mindnyájan hasra vágódtunk, és attól tartottunk, hogy ez egy kutyával ellátott ávos határőrautó lehet. Aggódva figyeltünk, Bea az ijedtségtől hangosan imádkozni kezdett. Az autó lassan elhúzott mellettünk, de hogy pontosan milyen fajta kocsi volt, azt nem tudtuk megállapítani a holdtalan sötétség és a köd miatt.

Boldogan fellélegezve folytattuk utunkat, majd hajnal felé száz méterre megközelítettük a határt, ahol végig apró osztrák zászlók voltak letűzdelve a földbe. Sanyi rámutatott, hogy az apró osztrák zászlók mögötti országút, rajta a százával haladó kivilágított személyautók, autóbuszok, teherautók már Ausztria területén vannak. Ekkor Gyuri megkérdezte, hogy milyen módon menjünk el az osztrák határig, felállva, előrehajolva, guggolva, hogy az ávosok ne vegyék észre a szökésünket, mert ha felfedeznek, akkor agyonlőhetnek, a kutyáikat ránk uszíthatják, mielőtt elérnénk az alig száz méterre lévő határt. Azt javasoltam, hogy a legbiztonságosabban kúszva tudnánk elérni a célunkat, mert az ávosok így tudnának a legkevésbé észrevenni bennünket a bokrok és a magas fű között.

Mindegyikük elfogadta az ajánlatomat. Végre kúszva elértük az osztrák határt,

aminek nagyon megörültünk, és az országút mellett leültünk néhány percre megpihenni. Bea törte meg a csendet: azt mondta, hogy Jézus meghallgatta az imáját, és Jézusnak köszönhetjük, hogy minden baj nélkül eljuthattunk Ausztriába. Erre Gyuri mosolyogva kérte Beát, hogy most is mondjon el egy imát Jézushoz a mi érdekünkben. Erre Bea félhangosan egy rövid imába kezdett, hogy:

„Drága Jézus, köszönjük, hogy bennünket kisegítettél ide Ausztriába, de kérek, segíts most is, mert éhesek, fáradtak vagyunk, fázunk, nincs hol megaludnunk, nem tudjuk, hogy most hová menjünk, Ámen.”

Bea alig, hogy befejezte az imáját, öt perccel később egy katonai személygépkocsi állt meg előttünk, és egy kék egyenruhás osztrák határőr jött oda hozzánk. Németül kérdezte, hogy kik vagyunk, honnan jöttünk.

Mivel csak én értettem németül, elmondtam neki, hogy magyar menekültek vagyunk.

Majd azt kérdezte, hogy van-e fegyver, lőszer nálunk. Ha van, az esetben adjuk át neki. Megmondtam, hogy nincs. Erre azt mondta, hogy az országút mellett menjünk előre két kilométert, ott forduljunk balra, és menjünk be a községbe, ott könnyen megtaláljuk a Vöröskereszt zászlajával ellátott nagy épületet. Ott leigazoltatnak bennünket, étkezést, szállást, tisztálkodó eszközöket kapunk és ruhaneműt is, ha arra szükségünk van. Néhány nap múlva el fognak szállítani bennünket valamelyik városba, ahol véglegesen elszállásolnak egy magyar menekülttáborban. Ott a kivándorlási ügyeinket is elintézik.

Később Bécsbe kerültem a klosteneuburgi, majd a Kaiser Ebersdorf-i magyar menekülttáborba. Ott tettem le a gépjárművezetői vizsgát, és az egyik bécsi vállalatnál, teherautósofőrként dolgoztam.

Kétévi ausztriai tartózkodásom után, 1959 januárjában vándoroltam ki az Egyesült Államokba, ahol a New York állambeli Buffalo városban telepedtem le. Rochesterben (N. Y.), az esti főiskolán, 1967-ben megszereztem a „Tool design” (gépszerszám-tervező) diplomát, majd 1969-ben ugyanott a „Machine Design” (géptervező) diplomát.

Nem adtam fel az irodalmi ambícióimat sem. 1972-ben „Professional songwriters” (hivatásos dalíró) végzettséget, 1973-ban pedig Short fiction writing” (novellaíró) diplomát szereztem. 1994-ben tagja lettem a kanadai magyar költők klubjának, és ugyanazon évben létrehoztam a Tibor Fábián Irodalmi Alapítványt.

Az évek folyamán sok versemet publikáltak a különböző újságokban, magazinokban. Jelenleg a hatodik verseskötve men dolgozom. Irodalmi munkásságomért hat díszoklevelet, könyvjutalmakat és sok elismerő levelet kaptam különböző szervezetektől. Jelenleg Chicagóban, egy gyárban dolgozom. Időközben megszereztem az amerikai állampolgárságot. Ez az emigrációm rövid története.

XI.

Dr. Magyar Tamás – orvos, üzletember (Toronto, Kanada)

Újrakezdés három diplomával
a zsebben

Dr. Magyar Tamás 1950-ben született Mosonmagyaróvárott. Édesapja boltvezető volt főállásban, de esténként és a hétvégéken gázszerelőként dolgozott. Édesanyja könyvelő volt a helyi agráregyetemen. A családban mind a három gyermek egyetemet végzett. Tamás a helyi 1. Számú Általános Iskola elvégzése után a szintén helybeli Kosuth Lajos Gimnáziumban érettségizett. Ezután a budapesti Semmelweis Orvostudományi Egyetem Általános Orvostudományi Karán szerzett diplomát.

A fiatal orvos 1976-ban a mosonmagyaróvári kórházban kezdett dolgozni, majd 1981-ben tette le Budapesten a sebész szakorvosi vizsgát.

Érezve az állami egészségügy egyre mélyülő morális válságát, a fiatal orvosok megélhetési gondjait, az állami egészségügytől kevésbé függő fogorvosi végzettség megszerzése mellett döntött, és 1985-ben, Budapesten letette a fogszakorvosi vizsgát.

Az újabb szakorvosi diploma megszerzése közben Kisvárdán dolgozott, majd Kőszegen praktizált három évet. Feleségével, dr. Dencs Katalinnal, aki szintén fogorvos, innen hagyták el az országot, amikor 1987 nyarán nem tértek haza egy bécsi világkiállításról.

Két fiúgyermekükkel egy bécsi lágerbe kerültek, ahonnan Tamás keresztanyjához, Torontóba mentek. Kanadában viszont nem ismerik el a magyar orvosi diplomát, ezért, ha praktizálni akartak, előbb újra le kellett vizsgáznuk az egyetemen. A magas vizsgadíjak miatt csak egyikük vállalhatta a tanulmányokat. Katalin járt az egyetemre, míg Tamás dolgozott. Amikor Katalin megszerezte a diplomát, előbb egy ismerős rendelőjében kezdett dolgozni, majd 1994-ben – jelentős összegű kölcsön segítségével – saját rendelőt nyitottak. Ma már több mint kétezer páciensük van. Tamás a családi vállalkozást menedzseli, emellett a magyar ügyekből is kiveszi a részét: a torontói Rákóczi Alapítvány egyik vezetője. Két gyermekük közül Bálint fogorvostan-hallgató, míg öccse, Gábor gimnazista.

Én már az orvosi egyetem után mondogattam a feleségemnek: az, hogy ingyenes az egészségügy, az a szocializmus egyik nagy csalása, hagyjuk itt ezt a világot – kezdte elbeszélését dr. Magyar Tamás. – Ez a hazugság, napi kínos helyzetekbe hozta az orvosokat, akik annyi fizetést sem kaptak az államtól, mint egy buszsofőr. Próbáljunk kimenni...?

Mindig azt válaszolta erre: nem megyünk, mert nekünk ez a hazánk, itt születünk és itt kell élnünk! Azután teltek-múltak az évek, keményen dolgoztunk, szakorvosi diplomákat szereztünk, tanultunk, közben nőtték a gyerekek, az igények, de jószerivel semmink sem volt... Szóval, eljött az a pillanat, mégpedig egy bécsi fogászati világkiállításon, amikor azt mondtuk, most már szerencsét próbálunk másutt. Ekkorra volt két fiunk, meg két fogorvosi és egy sebészi diplománk, s ezer dollár a zsebben. Ennyivel keltünk útra Kőszegről, 1987 nyarán.

Az akkor még a harmincas éveiben járó dr. Magyar Tamás és felesége, dr. Dencs Katalin tehát összepakoltak, s a nem oly távoli Bécsbe, egy lágerbe mentek. Ott nagy volt a sorbanállás egy-egy fogorvosi állásért, így hát várni kellett. Vártak.

Ekkor jutott eszükbe, hogy Kanadában él Tamás keresztmamája, mi lenne, ha telefonon fölhívnák őket? Fölhívták, s jött is a biztatás: hagyjátok ott Ausztriát, gyertek ki Kanadába, mi itt támogatunk benneteket!

Magyar Bálint és Gábor a lágerben 1987 karácsonyán

Dr. Dencs Katalin fiaival az ausztriai láger udvarán

Csak hogy Kanadának egyáltalán nem volt szüksége orvosokra, így csak azzal a feltétellel mehettek, ha valaki teljes anyagi felelősséget vállal értük. Ezt hívják teljes körű szponzorálásnak. Aki ezt vállalja, annak kell fedeznie minden esetleges költséget, legalább öt éven keresztül. Megvolt az öröm, amikor megérkezett a kikérő levél, s benne az ígérvény, hogy a keresztszülők minden segítséget megadnak.

Együtt a család a torontói Magyar Házban

tőségek keresése, a gyerekek iskoláztatásának előkészítése. Látni lehetett, itt az Újvilágban egészen más minden, mint odahaza.

Aztán egyszer csak minden megváltozott. A keresztmama súlyosan megbetegedett, s ennek kezelése minden pénzt fölemésztett, aztán az adósságok hetek alatt elvitték a házat, medencéstül. Pár nap múlva a sebész-fogorvos férj egy bútorgyárban söprögetett segédmunkásként, a szintén fogorvos képzettségű feleség pedig egy éttermi konyhában salátát szeletelt.

A három orvosi diploma valahol egy fiók mélyén lapult, mert időközben kiderült, hogy Kanadában ez jóformán semmit nem ér. Ha itt is orvosok akarnak lenni, akkor újra le kell tenni az egyetemi vizsgákat. Ami óriási meglepetés volt, hogy ráadásul az otthoninál sokkal magasabb szintű a kanadai fogorvoslás.

Természetesen ki kell fizetni a magas vizsgadíjat, meg kell venni a könyveket, s természetesen perfekt nyelvtudás szükséges. Mindeközben valahol lakni kell, a gyerekeknek valahol iskolába kell járniuk. Kérdés, honnan és miből?

Teljesen padlóra került a család. Ekkor fölmerült a gondolat, vissza kellene menni Magyarországra. Ennél mégiscsak biztosabb lenne otthon a jövő, de nem volt pénz repülőjegyre. Otthon éppen kimúlt a szocializmus, talán még háború is lesz?

De nem olyan fából faragták Magyarékat, hogy ilyen könnyen feladják. Egyébként is, akkor már beleláttak a kinti lehetőségekbe, szakmai és anyagi értelemben egyaránt.

Először az állami hivatalban találtak egy kanadai jó embert, aki a fennálló jogszabályok ellenére folyósított nekik havi 1000 dollár segélyt, egy emelt szintű nyelviskola idejére. Aztán leltek egy segítő magyar embert is, Aykler Béla személyében, aki havi háromszáz dollárért egy lakást bocsátott rendelkezésükre. A megélhetés minimális feltételei tehát adottak voltak, s mivel mindkettőjük tanulási költségeire nem

Ment is szépen minden, mint a karikacsapás. Megérkezett a család az úszómedencés, hatalmas, kényelmes, szép házba, a garázsban vadonatúj, légkondis, automata sebváltós autók. Mondták a keresztszülők: pihenjete néhány hónapot, ne is beszéljete egyelőre a munkáról, lesz idő mindenre!

Megindulhatott hát a tervezgetés, a szakmai lehetőségek keresése, a gyerekek iskoláztatásának előkészítése. Látni lehetett, itt az Újvilágban egészen más minden, mint odahaza.

futotta, úgy döntöttek: Katalin kezd meg a fogorvosi vizsgákat, Tamás pedig dolgozik – hét napot egy héten, évekig –, hogy a család megéljen, és részenként kifizessék a 30 000 dolláros vizsgaköltségeket.

– Harmincöt tankönyvből tanultam, hajnalokig bújtam őket. Volt olyan oldal, amelyben ötven új angol szót kellett megtanulnom. Nagyon kemény időszak volt ez az életünkben.

De ez még csak a kezdet. A diploma után még állást, az állás után pedig pácienseket kellett találni. Ez sem volt könnyű, de megint akadt egy magyar segítő, aki a barátja rendelőjében munkát szerzett. Majd két év múltán fölvettek kétszázötvenezer dollár hitelt és saját rendelőt nyitottak. A kanadai diplomával is rendelkező dr. Dencs Katalinnak, aki ekkor már majd ezer pácienssel rendelkezett, nem kellett kezes, hogy ezt a hitelt megkapja. Hála Kanadának, az itteni bankrendszernek, ennek elintézése négy órát vett igénybe.

Tamás a telefonkönyveket, a címlistákat bújta, önkéntese lett a kanadai bevándorlási minisztériumnak, javított, szerelt, intézte az ügyes-bajos dolgokat. Megvásárolták a legkorszerűbb német Siemens gépeket, berendezéseket. Beindult a vállalkozás, a saját rendelő. Ekkor 1994-et írtak, s mára több mint kétezer páciensük van, az Oscar-díjas filmrendezőn át, az éppen most érkezett új bevándorlóiig.

Két év múlva megvették az első új autót, öt év múlva életük első házát, Torontóban. A nagyobbik fiú, Bálint másodéves fogorvostan-hallgató, öccse, Gábor gimnazista, ő állatorvos szeretne lenni.

Minden magyar rendezvényen ott vannak. Tamás az egyik vezetője a Rákóczi Alapítványnak. Évente 2–3 erdélyi, vajdasági gyerekek fizetik a háromhetes magyarországi táborozását. Adományoznak az egyházaknak, alapítványoknak, s persze ellátják a magyarok egészségügyi szolgálatát is.

Odahaza csak egyszer jártak. Azt mondják, munkájuk és kötelezettségeik egyelőre ennyit engedtek meg. Őket viszont gyakorta fölkeresik a régi, magyarországi kollégák. Az, hogy a világszínvonalú kanadai fogorvosi társadalom részei lehetnek, a saját tehetségük, szorgalmuk mellett, a torontói magyarok segítségével nélkül sohasem valósulhatott volna meg.

Dr. Magyar Tamás, mint egy könyvbemutató szónoka

XII.

Dr. Mészáros György – üzletember, író (Denver, USA)

Kalandos utazás a vonat alatt

ILONA of Hungary" – ez a márkanév a minőségi kozmetika szimbóluma az amerikaiak számára. Az „Ilona” név mögött szép magyar sikertörténet húzódik meg. A Denverben élő dr. Mészáros György és felesége, Ilona nincstelen menekültként érkezett az Újvilágba, ám a sokéves kemény, állhatatos munkájukat mára dollármilliókban kifejezhető sikerek koronázzák.

„Amerikába kerülve észrevettem, hogy itt a nőknek rengeteg pénzük, sok-sok szabad idejük van, de a bőrük nem olyan szép és ápolt, amilyen a társadalmi rangjukhoz illenék – szól az indíttatásról Ilona asszony. – Kíváncsi lettem, mi a hiba. Észrevettem, hogy a gondos bőr-

ápolás errefelé szinte ismeretlen. A hölgyek minden szépséghibát a sminkkel igyekeznek elleplezni. Az ötlet adta magát: honosítsuk meg a legjobb európai kozmetikát!”

Az elgondolást tettek követték, ebből született meg a legendás ILONA márkanév.

Dr. Mészáros György Tordason nevelkedett, majd Budapesten tanító volt, s emellett hangversenyeket szervezett. 22–23 évesen Latabár Kálmánnal, Karády Katalinnal, Sárdy Jánossal, Németh Marikával, Lendvai Andorral és Simor Erzsivel dolgozott együtt. De rövidesen összekülönbözött a hatalommal, ávósok keresték, így hát menekülnie kellett. 1949. november 28-án hagyta el Magyarországot. Ezután Ausztriában, majd Németországban élt, s végül 1956-ban került az Egyesült Államokba. Már az Újvilágban ismerkedett meg Ilonával, aki – sok magyarral együtt – egy New Brunswick-i ridikülgárban dolgozott, majd – hogy megtanuljon angolul – egy étterembe szegődött el felszolgálónak. György egy vegyigyárban dolgozott, majd kitanulta a női fodrász szakmát, míg Ilona kozmetikus lett. 1965-től New Jerseyben vezettek jól menő szépségszalont, mígnem Györgyöt autóbaleset érte. A gyógyuláshoz az orvos száraz levegőt ajánlott, ezért 1971-ben Denverbe költöztek.

Mészárosék divatos szépségszalont tartanak fenn Denverben, Houstonban, New Yorkban, Chicagóban és Los Angelesben. Két gyerekük is segít az üzletvitelben, amely vegyigyárral is kiegészült.

N ehéz időket éltünk át a háború alatt. A bevonuló oroszok összegyűjtötték és elhajtották szülőfalum, Tordas férfilakosságát. Én is alig bírtam útközben megszökni, majd sokáig bujkálnom kellett előlük. Az átélt „kalandok” nyomán a kommunista szellem elleni gondolkodás egyre erősödött bennem, emiatt apámmal is hangos vitákba keveredtem. Odáig fajult a kapcsolataink, hogy amikor tanulmányaimat befejeztem, és Budapesten tanítottam, csak ritkán látogattam meg a szülői házat.

Mészáros György (jobbról) Münchenben

Budapesten olyan személyekkel hozott össze a sors, akik hozzám hasonlóan

gondolkodtak. Az egyiktől kaptam egy könyvet, amelyben főleg Rákosi Mátyás és Gerő Ernő büntetteiről volt szó. Ez még jobban felnyitotta a szememet. Egy másik könyv Rákosi és Vas Zoltán büntetteiről szólt. Később magam is terjesztettem ezeket. Az Illatos úti általános iskolában tanítottam, s orgonistaként az egyházat is szolgáltam. Amikor az iskola igazgatója ezt megtudta, azt tanácsolta, hogy hagyjam abba az orgonálást, de mivel nem hallgattam rá, ellenségek lettünk.

Egy nap behívatott az irodába. Rajta kívül három férfi ült az asztalnál: egyik a kommunista pártot, a másik a minisztériumot, a harmadik a székesfővárost képviselte. Azzal vádoltak, hogy egyik tanítványomat kékre-zöldre vertem. A vád nem volt igaz. Vitatkoztam, de hiába. A következmény? Ősztől már nem taníthattam.

Szerencsére már régebb óta színpadi varietéműsorok rendezésével is foglalkoztam. 21–22 évesen már olyan hírességekkel dolgoztam együtt, mint Sárdy János, Simor Erzs, Kiss Manyi, Rácz Vali, Kazal László, Latabár Kálmán, Karády Katalin és sokan mások. De éreztem, hogy felhők tornyosulnak felettem, és talán jobb lesz elhagyni hazámat. Tartottam attól, hogy a könyvek terjesztése miatt valaki feljelent, és talán az ÁVH hírhedt kínzóhelyére, az Andrássy út 60. szám alá kerülök. Talán még Szibériába is.

Féltem, mi lesz velem, s már a menekülésre gondoltam. Ekkor jutott eszembe, hogy nagybátyám Hegyeshalom közelében egy kolhoz vezetője volt. A föld közvetlenül az osztrák határ mellett feküdt, és arra gondoltam, hogy talán ő segíthet. Elhatároztam, hogy meglátogatom. Néhány volt műsorom plakátját, sztárok fényképét és dátum nélküli belépőjegyeket becsomagolva készültem az útra. Arra számítottam, hogy ha neki, vagy valaki másnak gyanús lesz látogatásom, azt fogom mondani, hogy Sopronba megyek egy színpadi műsor előkészítésére. Vonatra ültem, és nagy remé-

nyekkel érkeztem a hegyeshalmi állomásra. Itt váratlan meglepetés ért. Régen látott középiskolai osztálytársammal találkoztam. Vámőri egyenruha volt rajta, ő volt az iroda parancsnoka. Elbeszélgettünk, közben felillant bennem egy könyv, amely nagy hatással volt rám. Főszereplője egy fiatal gyerek, akinek szintén Gyurka volt a neve. Egész Európát bejárta, méghozzá ingyen. A vonat alatt elrejtőzve került egyik városból, egyik országból a másikba, míg el nem fogták. Kíváncsi lettem, hogy történt-e ehhez hasonló valaha az állomáson, mivel Hegyeshalom volt az utolsó megálló magyar területen.

Barátom munkája után is érdeklődtem. Főleg azt akartam tudni, mi történik a vonatokkal azután, hogy elhagyják az országot. Semmi rosszat nem sejtett, részletes felvilágosítást adott. „Itt van mellettünk a MÁV igazgatósága. Az a feladatuk, hogy a vasúti kocsikat ellenőrizzék, és aztán átadják hivatalosan az osztrákoknak. De ez csak a mi irodánkon keresztül történik. Az osztrák vasutak igazgatósága és vámhivatala is a közelben található. Először a mi vasúti munkásunk ellenőrzi azt, hogy a vonatnak van-e valami baja. Ő nekünk beadja a jelentést papíron. Mi azt továbbítjuk az osztrák vámhoz, ők meg az osztrák vasúti igazgatósághoz. De mielőtt a vonat elindul, az osztrákok is ellenőrzik, hogy nincs-e valami baj a vonattal.”

„Milyen baj lehet? – kérdezősködtem. – Hogyan történik az ellenőrzés?” Egyet legyintett. „Valóban semmiség az egész. Egy szerelő minden oldalon megütogeti a kerekeket kalapáccsal. Ha van repedés benne, azt a hangról meg tudja állapítani.” Sokat tanultam a beszélgetésből. Akkor még nem sejtettem, hogy ez egyszer nagyon nagy segítségemre lesz.

Elbúcsúztam, és elindultam a nagybátyámhoz. Késő estig beszélgettünk, egyszer csak valaki zörgött az ajtón. Két határőr lépett be, s faggatni kezdtek. Már korábban figyelhetek: mit keresek ott, olyan közel a határhoz? Elmondtam a soproni „tervet”, s néhány plakát – különösen Karády Katalin fényképe – megint segített.

Nagybátyámat a határról kérdezgettem. Hányan szöktek át? Fogtak-e el valakit a határőrök? Milyen messze van a határ a háztól? Kérdéseimre nagybátyám gyanakodva válaszolt, de semmit sem titkolt el, amiről tudott.

„Átszökni nem könnyű – mondta –, szinte lehetetlen. Még mi sem mehetünk közel a határhoz. Legalább fél kilométer távolságra kell maradnunk, amikor szántunk vagy vetünk.” Már éreztem, hogy a menekülésből semmi sem lesz. Nem is mertem tovább kérdezni a nagybátyámat, hogy melyik út vezet a határhoz.

Visszatérve Budapestre, újabb műsorokat állítottam össze, többek közt a Zeneakadémia nagytermében. A belépőket már szétosztottam a jegyirodákban árusításra. Szokásom szerint a hét közepén meglátogattam néhány jegyirodát, hogy az elővételről legyen valami fogalmam. Az egyik iroda a Nyugati pályaudvarral szemben volt. Amikor beléptem, a tulajdonos intett, hogy kövessem a hátsó terembe. Íróasztala fiókjából egy levelet vett elő, és átnyújtotta olvasásra. A levél a minisztériumból

jött, amelyben arról értesítették, hogy műsoromat az állam átvette. Egyszerűen államosították, én semmihez nem nyúlhattam. Noha már mindent előre kifizettem, a plakátok és a jegyek nyomtatására, hirdetésekre, a terem bérlésére, egy fillér kártérítést sem kaptam.

Elért a balsors. Nem láttam más megoldást, mint valahogyan elhagyni Magyarországot. A gyorsvonatra gondoltam. Ha az imént említett kis suhancnak sikerült vonat alatt elbújva bejárnia Európát, talán nekem is lehetséges legalább Linzbe eljutni, amely már amerikai zónában feküdt.

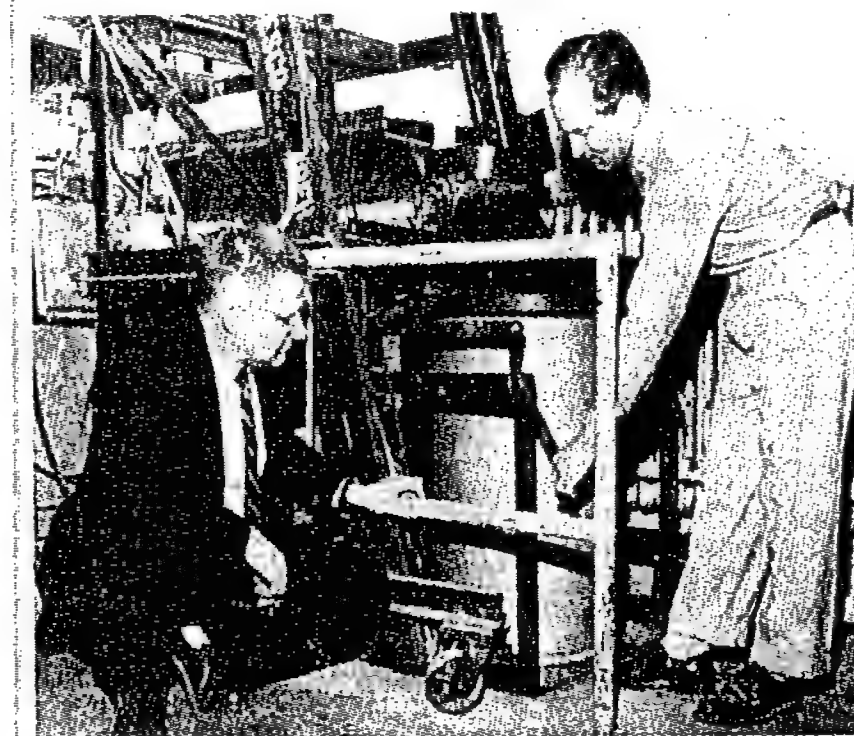
A terv kiviteléhez alapos kutatásra volt szükségem. Első lépésként megvettem a MÁV menetrendjét. A könyv elején a külföldre járó vonatok menetrendje is fel volt tüntetve. Részemre csak a Párizsba induló gyorsvonat volt érdekes, mert az Ausztrián keresztül ment Franciaországba. A Keleti pályaudvarról indult naponta kétszer, és néhány nagyobb magyar városban is megállt. A menetrend pontosan mutatta, melyik városba, mikor érkezik, és mikor indul el újra.

Következő lépésként próbáltam a kocsi alját megismerni. Többször kimentem a Keleti pályaudvarra, amikor a gyorsvonat megérkezett. Mikor egy kocsi a peronhoz közel volt, be is akartam menni, sikertelenül. Legjobban a kocsi alját szerettem volna megvizsgálni, de a peron miatt sohasem tudtam rendesen megközelíteni.

Ezeket a Pullman-kocsikat valahogyan meg kell ismernem – gondoltam. – Minden előkészület nélkül lehetetlen előre megtervezni, hogyan fogok alákerülni, főleg, van-e ott számomra elég hely. Talán egy másik pályaudvaron szerencsésebb leszek, ha mást nem is, egy hasonló kocsit találok! Kimentem a Déli pályaudvarra, ahol a rámpa helyén Pullman-kocsik is álltak. Senkit nem láttam a környéken, ezért az egyik kocsi alá bújtam.

Tévedtem! Egy munkás mégis meglátott. Amikor a kocsi alól kibújtam, rám forradt: „Mit keres maga itt?” Lélekjelenlétemet nem vesztettem el, és minden zavar nélkül feleltem. „Diák vagyok a műszaki egyemen, s most a kocsik rugózatáról tanu-

SUGGESTORS and SUGGESTIONS

George Meszaros, Pharmaceutical Manufacturing, demonstrates improved locking device on the "Casco Dumper" to department manager John Sablik. This suggestion earned a \$25 Suggestion Award for George.

Mészáros György (jobbról) egy korabeli amerikai újságban

lunk. Azért jöttem, hogy több kocsi rugózását tanulmányozhassam." Ravasz magyarázatomnak volt hatása. Magamra hagyott, így több időt tölthettem a vizsgálatokkal. Alaposan végignézttem mindent. Hány lépést kell tenni az ajtótól a kocsi aljáig, hány másodpercre van szükségem, míg a kocsi alját elérem? Hol van elég hely ahhoz, hogy elérjek?

Ez volt a legnagyobb probléma. Az alváz közepén hosszában csövek húzódtak, valószínűleg gőzzel telítve a fűtéshez, és levegőnyomással a fékekhez. Hely igazán csak a csövekhez és a kerekekhez közel volt, az is olyan szűk, hogy hanyatt fekve megfordulni nem lehetett. De én sovány gyerek voltam, nekem a hely elég volt, és következő lépésként azt próbáltam kiszámítani, melyik városban bújjak a gyorsvonat alá.

Éjszaka volt, amikor ahhoz a Kinizsi utcai házhoz érkeztem, ahol szobát béreltem. Nem tudtam bemenni, mert este tíz órakor a bérházak kapuit bezárták. Be kellett csengetni, és a házmester jött kinyitni a kaput.

A kaput a házmester lánya, Ilonka nyitotta ki. Mielőtt bármit szóltam volna, ujját a szájára téve jelezte, hogy maradjak csendben. Utána intett, hogy kövessem a lakásukba. Halk hangon, hogy a család fel ne ébredjen, kissé félve megsúgta, hogy egész délután és este a titkosrendőrség várt rám. Ha csak egy negyedórával korábban érek haza, elkapnak, és letartóztatnak.

Fel sem mentem a negyedik emeleti szobámba. Ilonka édesapja a pincében bújtatott el. Ott töltöttem az éjszakát. Attól kezdve minden éjjel máshol aludtam. Elmentem nővéremhez Martonvásárra, és egy éjszakát nála töltöttem. Egy szót sem mondtam a történetekről. Egy éjszakát töltöttem szüleim házában is. Amikor elbúcsúztam, apám a szokástól eltérően utánam jött az utcára. Valami azt súghatta neki, hogy ez egy különleges búcsú, bár múltamról és terveimről se anyám, se apám egy szót nem tudott.

Huszonegy évvel menekülésem után találkoztam először újra édesanyámmal. Ő mesélte, hogy amikor apám visszament a házba, először leült. Aztán azt mondta, hogy valami „nem stimmel”. Ez volt az első eset búcsúzás után, hogy néhány ház távolságából visszaneéztem és integettem.

Úgy is volt. Tudtam, hogy megpróbálok elszökni, amit nem mondhattam meg. Különben állandóan izgultak volna értem. Jobbnak tartottam terveimet titokban tartani. Amikor Bécsbe értem, egy kis képeslappal adtam tudomásukra, hol vagyok.

Elérkezett a menekülés napja, és más lehetőség nem volt, mint a párizsi gyorsvonatot választani. Amikor visszamentem Budapestre, próbáltam gondolatban minden apróságra visszaemlékezni. Mit is mondott vámőr barátom? Kétféle Pullman-kocsi van. Nemzetközi és magyar. Vigyáznom kell, hogy a nemzetközit válasszam, különben visszakerülök Magyarországra!

November 28-a volt, amikor kimentem a Keleti pályaudvarra. A párizsi gyors már megérkezett, és ott állt a síneken. Szerettem volna közel menni és megvizsgálni,

hogy a váz alatti hely olyan-e, mint amelyet a Déli pályaudvaron láttam, ez azonban lehetetlen volt.

Aztán azt próbáltam megállapítani, hogy a kocsi magyar vagy nemzetközi tulajdon-e. Ez is lehetetlen volt. A kocsi oldalán egy tábla hirdette, hogy Budapest és Párizs között jár, közben Bécsben, Linzben és Zürichben áll meg. A kocsikat távolból láthattam, de reméltem, hogy este ez a vonat szabad országba visz.

A délutáni maradék időt vásárlásra fordítottam. Először vettem egy svájcisapkát, hogy a fejemet védjem. Egy csomó biztosítótűt is vettem, melyre szükség volt, mert a lobogó télikabátomat a gyorsan forgó kerék elkaphatja, és magával ránthatja. Egy pár cipőfűzőre is szükség volt. Úgy gondoltam, hogy nadrágom szárát a bokám fölé kötöttem, hogy a nedves, hideg novemberi szél ne fújjon be.

Egy picit olcsó kezításkát is találtam, amelybe borotva, egy pár zokni és egy zseb-kendő belefért. Közeledett a személyvonat indulásának ideje. Győrig megvettem a jegyet, és a vonat első személykocsijába szálltam fel, azért, hogy az első Pullman-kocsi körülbelüli helyét kiszámíthassam, amikor a különböző városokba érkezik. Az első megálló Kelenföld volt. Kinéztem az ablakon, de nem találtam a helyet megfelelőnek. Sok volt a világítás.

Reméltem, hogy a következő város jobb lesz. De nem volt jobb. Ha talán jobb is volt, tudat alatt kifogásokat kerestem. Amennyire csak lehetett, halogatni szerettem volna a dolgot. Egyik várost sem találtam megfelelőnek, vagy a félelemtől nem is akartam.

Győr számomra végállomást jelentett; a személyvonaton nem maradhattam. A személyvonat Szombathely felé ment, a párizsi gyors nyugatra, Hegyeshalmon keresztül Bécsbe.

A győri állomás számomra teljesen ismeretlen volt. Este tizenegy óra lehetett. Ha a párizsi gyors menetrend szerint érkezik, még legalább egy órát kell várnom. Minden perc egy hosszú órának tűnt. A pályaudvar kihalt volt. A váróteremben mintegy húsz utas álmosan várakozott, egy-kettő le-föl sétált. Néha kékruhás rendőrök vagy sárgásbarna ruhás határőrök jöttek be a váróterembe. Kiszúrtak itt-ott egy-egy személyt, és igazoltatták.

Azt is észrevettem, hogy egy civil ruhás személy egy másik civil ruháshoz közeledett. Úgy látszott, hogy beszélgetni kezdtek. Aztán az egyik papírokat húzott ki a zsebéből, és átadta a másiknak. Egy darabig vizsgálta, forgatta, majd visszaadta. Kétségtelenül civil ruhás detektívek is voltak a váróteremben, akiket megismerni csak akkor lehetett, amikor valakit igazoltattak.

Tudtam, hogy nem szabad félénken viselkednem. Pedig a gyomrom remegett. Nagyot nyeltem, és az egyik rendőrhöz mentem. Olyan kérdéseket tettem fel, ami azt a benyomást kelthette benne, hogy civil ruhás detektív vagyok. Ezt megismételtem a határőrökkel is. Azt gondoltam, ha van is még ott civil ruhás detektív, ő majd azt

gondolja, hogy én is olyan bennfentes vagyok, mint ő. Megjátszottam a nagyot, pedig majdnem összeestem az izgalomtól.

Eljött a gyorsvonat érkezésének ideje. Elmúlt öt perc, tíz perc, fél óra, egy óra, és sehol semmi. A percek múlása egyre kínosabb lett. Közben megérkezett a párizsi gyorsvonat, amely az első vágányra állt. Nyugodt és lassú lépésekkel az első Pullman-kocsi hátsó lépcsőjén felszálltam, mintha utas lennék. Átléptem a másik oldalra és lehúztam az ablakot, hogy kilássak. A kocsi elején egy munkás kalapácsával ütögette a kereket, utána hátrajött ugyanazt a munkáját megismételve. Vártam néhány percet, hogy a vonat hátsó kocsijához érhessem.

Közben lassan a kocsi elejére sétáltam. Ott az ablakot megint lehúztam, és ellenőriztem, nincs-e valaki a két vonat között a szerelőn kívül, aki közben már a vonat végéhez ért. Az állomáson ekkor már nagy volt a zaj. A postakocsira csomagokat raktak kis tolókocsikkal, ami a nagy zajt még jobban felerősítette.

Elérkezett a pillanat. Most vagy soha! A kocsi elején kinyitottam az ajtót, és a sötétben pillanatok alatt lementem a lépcsőn. A kocsi alá bújtam, és felkapaszkodtam a kinézett helyre. Csendesen elhelyezkedtem és vártam, míg a vonat elindult. Hallottam a mozdony gőzének pufogó hangját, és a kerekek lassan forogni kezdtek Hegyeshalom felé.

Amennyire mozogni tudtam, nadrágszáramat a bokámnál cipőfűzővel átkötöttem. Feltettem a svájcisapkámat. Télikabátomat, amennyire csak lehetett, összehúztam, és a biztosítótűkkel több helyen összekapcsoltam.

Ahogy a vonat sebessége nőtt, úgy erősödött a rettenetes zaj is a csattogó kerekektől. Ujjaimmal befogtam a fületem, hogy a zaj elviselhetőbb legyen. Az út Hegyeshalomig elég rövidnek tűnt. Gondoltam, hogy a nagy nehézségek ott várnak rám.

Amint a vonat lassulni kezdett, tudtam, hogy nemsokára Hegyeshalomba érkezünk. A pályaudvaron alig volt zaj. Távolról megint kalapácsütéseket hallottam, amelyek egyre hangosabbak lettek. Valaki egy viharlámpával ment el a kocsi mellett. A lámpa hosszú fogójával majdnem a földre ért. Egyenes sugara a kocsi alá is irányult, és rám világított. Tudtam, hogy a vasutas nem láthat, mert a feje sokkal magasabban volt, és csak úgy vehetett észre, ha leguggol, és a kocsi alá néz.

Rövid ideig csend lett. A kavicsos úton hamarosan egyre erősödő lépéseket hallottam. A kövek súrlódása a cipők alatt vérfagyasztóan hatott rám. Egyszerre valaki viharlámpával a kezében megállt a kerekek mellett. A lámpát a földre tette, és ütögetni kezdte azt a kereket, mely közvetlenül a fejem mellett volt. A férfi valamit mormogott, aztán újra kalapácsolni kezdett. Valami nem volt rendben a fékkel. Kezével egy vasdarabot rángatott, eredmény nélkül. Megint kalapálás. Végül a kocsi alá guggolt, hogy a problémát közelebbről láthassa. Meghűlt bennem a vér. Lehetetlen ott dolgozni anélkül, hogy ne vegyen észre. Mozdulatlanul, szinte megmerevedve maradtam. Itt-ott még a kalapáccsal néhány ütést adott, kezével a fék saruit rángatta, utána eltűnt.

Az volt az érzésem, hogy a problémát én okoztam. Ahogy kapaszkodtam, valószínűleg a fék egyik részét is fogtam, ami a fék saruját a kerékhez ragadva tartotta. Ezért volt a keréknek a kalapácsütés után olyan különleges hangja, amire felfigyelt. A szerelő végre eltűnt.

A távolból újra kalapácsütések hangját hallottam, ami egyre hangosabb lett. A mellettem lévő kerekeket is újra vizsgálták. Ez nem keltett semmi félelmet bennem, mert vámőr barátom szerint a kocsikat először magyar, utána osztrák szerelők ellenőrizték.

Eleredt az eső, és feltámadt a szél. Hallottam a közeli fák suhogását. A vonat mindkét oldalán cipős vagy csizmás ellenőrök jártak a vonat elejétől a végéig. Néha meg is álltak, és beszélgettek egymással. Ruhájukat nem láthattam, de biztos voltam abban, hogy rendőrök vagy határőrök voltak, arra vigyázva, hogy a vonatra senki se le, se föl ne szállhasson. Különben síri csend volt, és csak az eső csobogását hallottam.

Vártam, mi lesz velem. Mit csinált az a szerelő, aki a kocsi alá guggolt és a fékeket ellenőrizte? Lehetetlen, hogy nem vett észre! De mit is gondolhatott? Ki az a személy? Miért bújt el a kocsi alatt?

Ezer gondolat száguldott át a fejemben. Talán nem is vett észre, csak képzelődöm, próbáltam vigasztalni magam. Aztán megint aggodalmas gondolatok ébredtek fel bennem. Az lehetetlen, mert majdnem megérintette a nagykabátomat! Talán a határőrség irodájában van, és jelentést tesz! Rólam! Képzetelemben láttam már a tisztet, ahogyan felvette kabátját, nyitja az ajtót és közeledik felém.

Újra vigasztalni kezdtem magamat. Biztosan látott a szerelő, de azt gondolta, hogy van okom a menekülésre. Ahogy az idő múlt, egyre izgatottabb és idegesebb lettem. Ami sok, az sok! Egy fiatal test kitartásának is van határa! Egyszerre arra lettem figyelmes, hogy a vonat kerekei mozognak. Mi történt velem? Elaludtam vagy elájultam a rettenetes izgalomtól?

Nem tudtam, de fellélegezve, utam Bécs felé vezetett. Találgattam, hogy vajon osztrák, vagy még magyar földön vagyok. Fiatalkori rendőr barátom jutott eszembe, akit Ausztriában elkaptak, és jó tanácsot adott. Ha valamikor menekülni akarok, Ausztriában ne mondjam, hogy Magyarországról jöttem. Hazudjak. Mondjam azt, hogy a német katonák hurcoltak el, és Magyarországra akarok visszamenni. Ne legyen nálam semmilyen magyar nyelvű papír vagy igazolvány.

Ahogy a tanácsára visszagondoltam, zsebemből nagy nehezen kihúztam egyedüli okmányomat, a magyar személyi igazolványt. Míg a vonat hatalmas gyorsasággal haladt, igazolványomat pici darabokra szaggattam, és a száguldó vonat alatt szélnek eresztettem, messze egymástól.

Egyszer csak a vonat lelassult, és rövid idő után megállt az állomáson. Nagy zaj volt, és német hangokat hallottam. Tudtam, hogy Magyarországot elhagytuk, de hol

álltunk meg? Bécsben? Az lehetetlen, gondoltam. A menetrend szerint a vonat reggel hat óra öt perckor érkezne, amikor már kezdivilágosodni. Még koromsötét volt. Nem lehetünk Bécsben. Különben is, tervem az volt, hogy Linzig a vonat alatt maradjak. Remélem, a nemzetközi kocsi alatt vagyok, és nem a magyar alatt, mert akkor az egész izgalom, előkészület hiábavaló volt.

Ilyen gondolatokkal foglalkoztam, amikor a vonat lassan elindult, és majd újra megállt. Biztos voltam benne, hogy Bécsbe értünk. A pályaudvaron nagy volt a zaj. Emberek jöttek, mentek. Fölöttem cipők kopogását hallottam a kocsi padlóján, ahogy elhagyták a fülkéket. Aztán csend lett. Ábrándozásaimat vasak csörgése szakította meg. Egyszerre a kocsi kereke lassú mozgással gurulni kezdett. Visszafelé! Meghúlt bennem a vér!

Te jó Isten! Magyar kocsi alatt rejtőztem el, és most úton vagyok újra Hegyeshalom felé! Valahogyan ki kell keverednem innen! Nem mehetek vissza Magyarországra! Hogyan tudnék innen kiszabadulni? Csak lassulna le ez a vonat! Ha másképpen nem is, lecsúszok a vágányok közé, és hagyom a vonatot fölöttem elmenni.

A kocsi végre lelassult és megállt. Újra vasak csörgését, német hangokat hallottam, ami hamarosan elcsendesedett. Síri csend lett. Óvatosan lecsúsztam a búvóhelyemről, és a kocsi alatt maradva, kinéztem. Egy rakodóhelyen voltunk. Ide tolaták a szerelvényt addig, míg Párizsból a gyorsvonat délután visszajött. Újra rákapcsolták, és a magyar kocsi ment vissza Magyarországra.

Gondolatban hálát adtam vámról barátomnak, hogy ilyenekről mesélt nekem. Óvatosan elhagytam a kocsit. Amikor felálltam, minden porcikám fájt, de nem bántam. Menekülésem egyik szakaszát sikeresen áthidaltam. Mit hoz még a sors? Mit csinállok Bécsben? Hogyan tudok innen kikerülni: Hiszen a város oroszok által megszállt zóna közepén fekszik.

Amikor felálltam, akkor láttam, hogy a kabátomat vastag, feketés por borítja. Kivágtam a cipőfűzőt, nadrágomon kikapcsoltam a biztosítótűket, svájcisapkámat a vonathoz utve kiporoltam. Úgy akartam kinézni, mint egy civilizált ember, mert előbb-utóbb homo sapiensek között leszek.

Átballagtam néhány vágányon, és egy téglakerítéshez értem. Valahol csak lesz egy kijárat, gondoltam. Addig megyek, míg egyet csak találok. Hirtelen mély kutyaugatás ütötte meg a fületem. A közelben volt egy bakterház, és az ugatás abból az irányból jött. Abba az irányba tovább menni nem szabad! Megfordultam, de kaput a közelben nem találtam. Nem volt más hátra, mint a falon átmászni, és az utcára ugorni. Ezzel megkezdődött néhány napos bécsi tartózkodásom.

Mivel Bécsben ragadtam, először az amerikai nagykövetséget szerettem volna megtalálni. Budapesten az antikommunista körben volt egy személy, amerikai kapcsolatokkal. Ő mondta, ha valamikor Bécsbe kerülök, keressek fel valakit az amerikai követségen, és ott már fognak tudni rólam. A követség címét és az amerikai személy

nevét is megadta. Az amerikai tisztviselő nevére ma, ötven év után már nem emlékszem, de a megértés szempontjából most őt Mr. Smith-nek nevezem. A követség Bécsben a Porzellan Strasse 8. szám alatt volt.

Első teendőmnek tartottam Bécsben Mr. Smith-t felkeresni. De hol van a követség? Bécsben sohasem jártam korábban, és arra sem voltam felkészülve, hogy ott ragadjak. Segítségre volt szükségem. Valakit meg kell kérdezni! De vigyázni kell, nehogy kiszolgáltatasson valaki a rendőrségnek és visszatoloncoljanak Magyarországra!

Németül nem beszéltem. Nagyon sajnáltam, hogy évekkal azelőtt a középiskolában elhanyagoltam a német nyelvet. Csodálatos azonban az emberi agy. Amikor valamire nagy szükség van, az agy valamilyen megfoghatatlan módon belenyúl egy elfelejtett sarokba, és onnan, ha nem is egészen, visszahozza a múltat. Hirtelen így volt velem is.

Visszaemlékeztem német nyelvtanáromra, aki belénk verte, hogy németben az „s” három betűből áll, „sch”. De ha „t” vagy „p” a második hang, akkor „ch” nélkül is s-nek ejtjük ki. Eszembe jutott a Lorelei első néhány sora is: „Ich weiss nicht was soll es bedeuten, Dass ich so traurig bin./ Ein Marchen aus Uralten Zeiten, Das kommt mir nicht aus dem Sinn.” Egy másik vers első sora is hirtelen előttem volt. „Jung Sigfried war ein stolzer Knab”.

Erőltettem, kerestem a szavakat. Minden szó nagy érték volt. Próbáltam egyszerű, rövid mondatokat összeállítani. Hol van ez az utca? Merre menjek? Jó napot! Kérem, tud nekem segíteni? — és hasonló egyszerű kifejezéseket kerestem.

Leugrottam a téglafalról, és az utcára értem. Kora reggel volt, és egy utcaseprőn kívül senkit sem láttam. Egyenruhában volt. Rendőr barátom figyelmeztetése jutott újra eszembe. „Kerülj el egyenruhás személyeket, mert sohasem tudni, hogy ki milyen hatósághoz tartozik.” Nem gondoltam, hogy egy utcaseprő nekem bajt okozhat, és odamentem. Ötvenéves forma lehetett, ócska egyenruhájában dolgozott. „Jó reggelt” — szóltam hozzá németül. — „Hol van Porzellan Strasse?”

A férfi nem értett meg. Valószínűleg nagyon rossz akcentussal beszéltem. Kezével fülére is mutatott, hogy nagyot hall. Körülnézett, van-e valaki a közelben. A leg-

Ilona, mint sikeres üzletasszony

közelebbi utcák kereszteződésénél egy férfi sietett. Az utcaseprő kiáltott neki. A férfi megállt, és várt, míg odaértem. Ő is egyenruhát viselt. Csodálkozó szemekkel nézett végig rajtam. Neki is dadogtam. Hol van a Porzellan Strasse?

Intett, hogy kövessem. Ahogy ballagtam mellette, azon gondolkodtam, talán jobb lenne elszaladni. Ki tudja, milyen hivatalhoz tartozik. Próbáltam megnyugtanni magam: nem lehet mindenki rossz ember Ausztriában sem. Nem szabad pánikba esnem! Talán ez az ember jót akar, még akkor is, ha egyenruhában van! Meg kell várni az utolsó pillanatot. Ha rosszul néz ki a helyzet, csak akkor kell szaladni!

Kimentünk egy forgalmas utcára. A villamosmegállónál várakoztunk. Néhány szerelvény elment előttünk. Amikor egy villamos újra megállt, vezetője leszállt róla, és helyét egyenruhás új ismerősöm vette át. Ekkor már tudtam, hogy villamosvezető. Intett, hogy szálljak föl, kövessem, és álljak mögötte. Amikor a villamos elindult, jobbra meg balra vizsgáltam az utcákat. Jobb oldalon egy tábla ragadta meg figyelmemet: Russische Zone. Könnyű volt kitalálnom, hogy ott kezdődött az orosz zóna. Nem sokkal előbbre a bal oldalon Französische Zone, Britische majd Amerikanische Zone táblákra lettem figyelmes. Hirtelen rájöttem, hogy pont abban az utcában vagyok, ahol az egyik zóna a másiktól el volt különítve.

Figyeltem az embereket, hogy át tudnak-e egyik oldalról a másikra menni minden akadály nélkül. Kell-e nekik útlevel, ahogyan azt a magyar kommunista propaganda kürtölte? Kerestem a drótkerítést, amit nagy hazugsággal terjesztettek az újságokban és a hírekben egész Magyarországon. Sehol semmi akadályt nem láttam.

Úgy gondoltam, leszállok, és átmegyek vagy a francia, vagy az amerikai zónába. De nem sikerült. Amikor elindultam, a villamosvezető elkapta a kabátomat, és intett, hogy maradjak. Elért a végzet! – gondoltam magamban. – Ez az ember kiad a hatóságoknak! Nekem erről a villamosról le kell ugrani, minél előbb! Lassú csiga sebességével közeledtem a lépcsőhöz, de sikertelenül. Akármikor megpróbáltam leszállni, mindig elkapott. Biztos voltam benne, hogy fejdíjat akar, és feljelent a rendőrségen.

Egy térhez értünk. Kezével balra mutatott egy kéttornyos templom irányába. Közben beszélt is, amit nem értettem, de sejtettem, hogy a Porzellan Strasse felé mutat. Intett, hogy szálljak le, és abba az irányba menjek.

Egy olimpiai futó gyorsaságával, mint egy őrült, szaladtam a templom irányába a nagy téren át. (Későbbi utazásaim alkalmával tudtam meg, hogy az a Votivkirche volt.) Közben egy amerikai zóna táblát is elhagytam. Megkönnyebbültem. Ahogy a templom mellett a megadott irányba gyalogoltam, egy kaszárnyához hasonló épületet láttam. A bejárat fölött nagy amerikai zászló lobogott. Tudtam, hogy jó és biztos helyen vagyok. Nem féltem tovább az emberektől útírányt kérni.

Az amerikai követség a kaszárnya közelében feküdt. Reggel nyolc óra körül lehetett. Becsengettem, és egy idősebb férfi jelent meg civil ruhában. Először ő is csodálkozóan, meredt szemekkel, hosszan nézett végig rajtam. Szerencsémre egy pár

szót beszélt magyarul is, de különben mindent csak németül mondott.

„Mr. Smith-t keresem” – szóltam. Valahogyan megértette velem, hogy még nagyon korán van. Várnom kell. Kézmozdulatokkal tudtomra adta, hogy menjek be a mellékhelyiségbe, és mossam le az arcomat. Amikor belenéztem a tükörbe, majdnem hanyatt estem. Úgy néztem ki, mint egy kéményseprő. Most értettem meg, miért néztek rám olyan furcsán az emberek.

Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke
dr. Mészáros György amerikai üzletembernek és feleségének, Makári Ilonának Lovagkereszt
kitüntetését adományozott 1994-ben

Többszöri szappanozással sem tudtam az arcomat teljesen lemosni, néhány helyen még napok után is ott volt a lerakódott füst. Közben múlt az idő, és a követség tisztviselői kezdtek megérkezni. Egyszer egy férfi tört magyarsággal megszólított, és irodájába vezetett. Elmondtam rövid történetemet, és Mr. Smith után érdeklődtem.

„Mr. Smith már nincs a bécsi követségen” – kaptam a felvilágosítást. – „Belgrádba helyezték néhány héttel ezelőtt.” „Nincs rólam valami információ itt? Nem hallott rólam?” – érdeklődtem.

Nem volt. Senki sem tudott rólam. Reményem egyszerre füstbe ment. Segítség után érdeklődtem. „Van itt egy nemzetközi segítő egyesület – válaszolt a férfi. – Röviden úgy hívják, hogy IRO (International Refugee Organization). Menjen oda, ott kap majd átmeneti segítséget. De ajánlom, hogy vigyázzon, mert az a Market Strassén van, és az orosz zóna.”

Sok választásom nem volt, odamentem. Kissé rendesebben néztem ki, amikor megmosakodva megérkeztem a megadott címre, ahol egy kis csomagot adtak. Benne törülköző, fogkrém, kefe, szappan és más mindennapi kis dolgok. Élelmiszercsomagot is kaptam. A segítő egyesület arról is gondoskodott, hogy tudjak valahol aludni. Egy zárdához küldtek, ahol valamikor apácák laktak. Sok menekült gyűlt ott össze. Pici szobákban csak egy durva pokróccal takart, fából készült ágy volt. Alig lehetett megfordulni a szobában. Ez volt az első éjszaka több hét után, amikor nyugodtan és jól aludhattam.

XIII.

Aykler Béla – ingatlanforgalmi vállalkozó (Toronto, Kanada)

Egy kenyeret ettek harmincnyolcan

Aykler Béla, a közismert torontói ingatlanforgalmi vállalkozó a kárpátaljai Nagyszőlősen, az akkori Csehszlovákiában született 1929. április 15-én. Apja, Aykler Domokos – a családi hagyományokhoz hűen – katonatiszt volt, pályáját, mint vezérőrnagy, a II. világháború szakította félbe. Béla a család ötödik, legkisebb gyermekeként 11 évesen kezdte a felkészülést a katonai pályára: a nagykárolyi Károlyi István honvédtiszti fiúnevelő intézet növendéke lett.

A II. világháború végén, 1945 áprilisában, mint rangidős növendék, negyvennyolc 10–14 éves diákot tiszti segítség nélkül Nyugatra menekített.

1945 májusában az amerikaiak fogságba esett, és németországi lágerekben nyomorgott bátyjával, Tiborral együtt. Végül közölték velük, hogy visszaküldik őket Nagyszőlőstre, amely akkor már a Szovjetunióhoz tartozott. A csapi határállomásról azonban visszaszöktek Budapestre.

Aykler Béla a magyar fővárosban beállt óragyári inasnak, de 1945 őszén újra behívták katonának. Szakaszparancsnok volt a határőrségnél, de 1946 nyarán kiszökött Ausztriába, ahol sofőrként dolgozott az amerikai hadseregnek, s időközben leérettségizett, majd beiratkozott az innsbrucki egyetemre. Tanulmányait azonban apja halála miatt kénytelen volt megszakítani. 1948 júniusában hajózott át Kanadába, ahol az Ontario állambeli Delhi dohányföldjein dolgozott, majd önálló gazdálkodóként három év alatt harmincezer dollárra tett szert. 1953-ban költözött Torontóba, ahol előbb televíziókkal ügynökölt, majd az ingatlanforgalmazás területén helyezkedett el.

1958-ban önálló építési-ingatlanforgalmi vállalkozást indított, amely azóta is folyamatosan épít magánlakást, bérházat, szállodát, emellett karbantart és menedzsel.

Feleségével, a clevelandi születésű Papp Zsuzsa televíziós producerrel, a Rákóczi Alapítvány elnökével 1994 óta szervezik évente a magyarságismereti mozgótábort, amelynek révén a határontúli magyar fiatalok megismerhetik az anyaországot.

Hogy mit jelent magyarnak lenni, és ezt felvállalni? Ezzel az élménnyel először nyolcéves koromban találkoztam, amikor iskolából hazajövet épp házkutatás zajlott nálunk, s az egyik gumikatonámra tűzött pici magyar zászló miatt akkora pofont kaptam egy cseh detektívtől, hogy szinte kirepültem a konyhából. Később alaposan megdobált a sors, pokoli nehézségen mentem át, amíg kijutottam Kanadába – említi Aykler Béla, aki 1953-ban kezdte sikeres ingatlanforgalmi üzletét Torontóban, s mind a szövetségi, mind a provinciális állam építészeti tanácsadója. Több mint 660 lakást épített a torontói magyar közösségnek. Alapító tagja a helyi Rákóczi Szövetségnek.

Aykler Béla 1929. április 15-én született a kárpátaljai Nagyszőlősen, az akkori Csehszlovákiában. A teljes neve: Auritzi és Csikdelnei Aykler Béla László József Bertalan Adalbert.

– Apám elmondta: minden fiúgyermek viselte az Adalbert nevet, így könnyen tudtuk visszavezetni a családfát – említi. E szerint bebizonyosodott, hogy őse apai ágon Mária Terézia uralkodása alatt jött Erdélybe Dél-Bajorországból. Beházasodott egy Bocskor nevű erdélyi családba, és többet vissza se nézett német származására. A család 1848-ban minden vagyonát elvesztette a Kossuth-bankókban.

Édesapja a Domokos nevet viselte, melyet keresztaipjától, az erdélyi Teleki Domokostól örökölt. Bécsújhelyen kezdte a hivatásos katonai pályát, hűen a családi hagyományhoz. Pályafutását, mint vezérőrnagy, a háború szakította félbe. Édesanyja, Spolarich Karola szőlőgazdaságot, borászatot és kisüstipárolót örökölt apjától, Jánostól, aki – noha tanárember volt – az 1800-as évek vége felé újrahunosította a szőlőt Nagyszőlősen.

Béla a család ötödik – legkisebb – élő gyermeke volt.

– Apám erős magyar érzelmeket táplált – említi. – A bajok ott kezdődtek, hogy erre a csehek is rájöttek. Egy közeli ismerőse feljelentette a cseh hatóságoknál, hogy fegyvereket rejteget. Ez egyébként igaz is volt. Házkutatást tartottak, és az istállóban, majd a szőlőben lévő házikóban is jó sok fegyvert találtak. Ekkor nyolcéves voltam, és éppen az iskolából jöttem haza. Meglepve láttam, hogy a lakás tele van civil ruhás egyénnel, de fogalmam sem volt, kik lehetnek, és miért jöttek. Játszottam a gumikatonáimmal. Az egyikre egy pici magyar zászló volt feltűzve. Meglátta az egyik nyomozó. Megragadott a nyakamnál, és tört magyarsággal azt kérdezte: kié ez a kis katona? Mondtam, hogy az enyém. Hirtelen akkora pofont kaptam, hogy nyolc méterre repültem. No, ilyen volt a két háború közötti „legendás” csehszlovák demokrácia. Apámat már a házkutatás előtt lefogták. Kassára hurcolták, ahol félig

agyonverték. Végül katonatiszt létére kötél általi halálra ítélték. De amikor a szudétavidéket a németek visszafoglalták, általános amnesztiát hirdettek, így apámat is kiengedték a börtönből. Másnap a barátai átszöktették Magyarországra. Jól tette, hogy elmenekült, mert másnap már jöttek érte, hogy visszavigyék a börtönbe, és felakasszák, de ekkor már a hült helyét találták. Az anyaországban apám lett a legendás „rongyosgárda” parancsnoka, 1939-től 1944-ig szolgált a magyar királyi hadseregben, ahol vezérőrnagyi rangig jutott.

A fiú tizenegy éves korában sorolt be a családi foglalkozásba, amikor a nagykirályi Károlyi István honvédtiszti fiúnevelő intézet növendéke lett.

– Apám, mielőtt elindult a frontra, eljött meglátogatni. Jött szembe a folyosón, és hirtelen meg akartam neki mutatni, hogy ki vagyok, mi vagyok. Mivel osztályelső voltam, a többieknek díszlépést vezényeltem. Apám intett, hogy nem kéri a tiszteletadást. De én azért is...! Apám erre bement a parancsnokhoz, s bejelentette, hogy megtagadtam a parancsot. Ezután szó nélkül eltávozott. Kiment a frontra, úgy, hogy nem találkoztunk. Másnap kihallgatásra kerültem, és egyhetes szobafogságot kaptam. De a parancsnok gratulált, hogy milyen karakán katonáember az apám.

Aykler Bélát az aránylag „békés” háborús évek vége felé, 1944-ben Kőszegre, majd Sopronba helyezték át a gyalogos hadapródiskolába, ahol a kék ruháját a honvédségi barnára cserélte.

– 1945 áprilisában az a megtiszteltetés ért – említi – hogy, mint 16 éves, rangidős növendék, az intézetben maradt 48 tíz és tizennégy év közötti kőszegi alreális diákot kimenekítsem nyugatra, minden tiszti vagy tiszthelyettesi segítség nélkül. Lehet, hogy most ez nagy dolognak tűnik, de akkoriban már a 16 éves növendékeket kivitték a frontra, magam is ott voltam a híres dunaföldvári ütközetben. Ezután tértem vissza a soproni hadapródiskolába, és a rám bízott gyerekcsapatot kalandos út után, az első osztrák faluban sikerült biztonságosan feladni a német szerelvényekre.

Ő pedig egyik évfolyamtársával a menekülés másik, önálló útját választotta. Találtak négy lovat, s azzal vágtak neki a füstölgő, romhalmaz szegélyezte utaknak. Hol a németek, hol az oroszok lőttek rájuk, így nem sokáig tarthatott a menekülés. A németek fogságába kerültek. Elvettek tőlük mindent: fegyvert, élelmet, lovakat. Rövidesen egy osztrák kisváros, Wiener Neudorf német fogdájában találták magukat, munkaszolgálatos zsidók, katonaszökevények között.

– Az egyik hajnalban arra lettem figyelmes, hogy gyanús csend van – folytatja. – A barátommal kimentünk, megnéztük, mi a helyzet. És nem találtunk senkit! Sürgős lehetett a németek dolga, hiszen éjjel szó nélkül odébbálltak. Mi sem maradtunk tovább. Felültünk a villamosra, és nem szálltunk le, csak Bécsben. Bementünk a katonai rendészetre, ahol apám egyik ismerőse volt a parancsnok. Kaptam egy passzust, hogy „futár” vagyok. Felvettem a hadapródiskolás egyenruhám, és felszálltam a Szigligetre, a monitorok vezérhajójára. A parancsnoknak jelentettem, hogy tele va-

gyok tetűvel. Gyorsan fertőtlenítettek, ellátták a sebeimet, adtak enni, majd aludtam egy jót. Másnap reggel a tiszteknek elmondtam, hogy hadapródiskolás voltam, és ekkor a szárnyuk alá vettek. Pátyolgattak, kényeztettek. Linz közelében, mikor a hajó megfordult, lekérdzkedtem, mondván, hogy a parancsom szerint a közeli kisvárosba kell mennem. Pedig dehogy, a bátyámhoz igyekeztem. A nálam lévő nyílt parancssal megállítottam a monitort – mert jogom volt ehhez – és elmentem Wellsbe, ahol Tibor bátyám már várt.

Megvárták, hogy bevonuljanak az amerikaiak, hiszen azt hitték, hogy az oroszok és a németek alatt átélt borzalmak után az amerikaiak végre elhozzák számukra a szabadságot.

Nos, nem egészen így alakult.

– A magyar katonákat sorba állították, s az amerikaiak a fülünkhöz fogták a pisztolyt – folytatta. – Így parádéztak. Mindent elszedtek tőlünk. Jómagam a gatyámban tartottam egy kicsi pisztolyt, a fogpasztában pedig a pénzt és az aranyat. Ezeket nem találták meg.

Titling egyike volt a 23-as számú eisenhoweri táboroknak, ide került Béla a bátyjával és más honvédtársaival. Őket nem a hadifoglyokhoz, hanem az „other people” – egyebek – részleghez osztották be. A szabad ég alatt éltek nyolc hétig. Szinte egyfolytában zuhogott az eső. Amíg feküdtek a földön, körülkerítették őket szöges dróttal. Nem volt mit enniük. Sokan örökre ott maradtak, mert nem bírták a nélkülözéseket.

– Egy kenyeret ettünk harmincnyolcan – meséli. – Én voltam az osztó, szét-dörzsöltem, s így egy kanálnyi kenyér jutott mindenkinek. Mindig az osztónak jutott az utolsó falat. Mindenki fegyelmezetten várt a sorára, hiszen a kiéhezett, elcsigázott emberek öltni tudtak volna, ha valaki előrefurakszik. Naponta kétszer kaptunk „piros levest”, amelyet „tomato soup”-nak – paradicsomlevesnek – csúfoltak, de csak piros víz volt. És még ezt is szennyezett tartályban hozták. Nem csoda, hogy hamarosan kitört a vérhasjárvány. A halottakat naponta kétszer vitték el. Iszonyatos volt...

Így emlékszik vissza ezekre a napokra közel hat évtizeddel a történetek után Aykler Béla, epésen megjegyezve: no, ilyen volt az „irigyelt” amerikai fogság...

– Amikor Tibor bátyám is megkapta a vérhast, láttam, valamit tenni kell. Szökni nemigen lehetett, mert aki átmászott a szögesdróton, azonnal lelőtték. A kapun viszont kiengedtek. Elkeseredett ötletem támadt. Egy reggel felöltöttem a szép hadapródiskolás ruhámat, amire mindig vigyáztam a kis batyumban, és kísértálmam a szöges drót mögül, egyenesen a parancsnoki épület felé. Elsétáltam az őr mellett, és vártam, mikor durrant hátba. A pasas rám nézett, köpött egy nagyot, de nem lőtt. Megálltam az épület üvegajtaja előtt, s elkezdtem a ki-bejövő amerikai katonák előtt az ajtót nyitogatni. Három órán át így ment, aztán az egyik amerikai szólt, hogy men-

jek be az élelmet szétszítani. Örömmel pattantam, és miközben osztottam az ételt, én is alaposan felpakoltam, és vittem az ennivalót és a csokoládét a bátyámnak és a társaimnak. Másnap reggel jött az őrség a dzsippel. No, mondom, nekem befellegzett. Meglátták, hogy kiraboltam a raktárt, és most elvisznek. Nos, el is vittek, de nem a „rablás” miatt, hanem azért, mert hiányzott az ajtónálló. Attól kezdve ott dolgozhattam, és élelmet tudtam vinni a társaimnak. Csokoládéért esőkabátokat vettem – azokból sátrat készítettünk – az italért kenyeret... Egyszóval, küzdöttünk az életünkért.

Innen aztán átvitték a társaságot Pochingba. Az már „nyaralás” volt – említi főszereplőnk – hiszen egyebek mellett ott már magyar színház is működött. Egyik napon azonban összeszedték a társaságot...

– Közltek, visszaküldenek bennünket oda, ahonnan jöttünk: Nagyszőlősrre! – folytatja. – Ugye, ez akkoriban már a Szovjetunió területe volt. Nem lehetett csalni, mindenkit gondosan nyilvántartottak. Kezdődött minden előről, de most visszafelé. Teherautókkal elvittek a német határig. Onnan vonaton mentünk tovább. Később gyalogolnunk kellett, mert lebombázták a vasúti pályát és a hidakat. A csehszlovák katonák és a szlovák lakosság – akik látták rajtunk a magyar katonaruhát – ütöttek-vágtak és köpdöstek bennünket.

Csapon egy kereskedő forma férfi megkérdezte tőlük: maguk nem Ayklerék?

– De igen – mondta Béla.

– És hová mennek? – folytatta a kereskedő.

Tibor válaszolt:

– Szőlősrre!

Az meg:

– Szőlősrre? Minek?

– Hát ott a helyünk, ott a házunk, ott az otthonunk – folytatta Tibor.

A kereskedő nagyot nevetett:

– Megőrültek maguk?

– Hogyhogy?

– Inkább feküdjenek a vonat alá! – mondta. – Így könnyebb haláluk lesz, mint ha hazamennek, és a szovjet hatóságok kezébe kerülnek.

Az ember felvilágosította a két fiút a Szovjetunióban uralkodó állapotokról.

– Ez a falubelink határozottan ajánlotta számunkra, hogy ha hazaértünk, azonnal vegyünk egy nagyon erős kötelet, és azt gyorsan, saját kezűleg tekerjük a nyakunk köré, mert így megkíméljük magunkat egy sor kellemetlenségtől, például olyan dolgoktól, mint a végtagtagok és a fogak kitörése, esetleg körömnélküli manikűr.

Ekkor a mellettük álló másik vonat, amely Sátoraljaújhelyre ment vissza, elkezdett mozogni. Béla odaszólt a bátyjának:

– Tibor, jössz-e? Mert én megyek!

És mindketten átugrottak a Sátoraljaújhely felé tartó vonatra. Sátoraljaújhelyen cseh milicisták ellenőrizték a szerelvényt. Az Aykler testvéreket is elkapták.

Bevittek bennünket az orosz parancsnokságra, és feljelentettek, mint nyilasokat! Holott csupán tizenhat éves voltam! Amikor a zsidókat elvitték, a tizenegyediket sem töltöttem be. Nálam volt a katonai iskolás fényképes igazolvány, amely külön vörös posztó volt fogva tartóink szemében. Egy szó, mint száz: nagyon rosszul állt a szénánk. Az orosz tiszt megkérdezte: mit csinált ez a két ember? Azt mondták: nyilasok voltak, segítették elvinni a zsidókat. Egyszer csak felpattant, előrántotta a pisztolyát. Azt hittem, rögtön keresztül lő mindkettőnkre. De ő ehelyett a vádlónkhoz lépett, és akkorát vágott vele a szájába, hogy rögtön kiköpte néhány fogát. A tiszt üvöltött: „Hogy gondoljátok, egy tizenkét éves gyereket akartok nyilasnak bélyegezni?! Ti öltétek meg az én apámat is!” Eszébe jutott, hogy az ő édesapját is – aki cári tiszt volt – hamis vádak miatt végezték ki a Szovjetunióban. Ezek után szabadon távozhattunk a parancsnokságról. Úgy éreztük magunkat, mintha újjászülettünk volna.

A fiúk ezek után apjuk barátja, Réz Imre segítségével felfogadtak egy detektívet, aki öt amerikai dollárért felvitte őket Budapestre. A pénz ugyanis jó rejtékhelyen volt a fogpasztában, amely minden addigi „kiszébelés” után náluk maradt.

A fővárosban Béla beállt óragyári inasnak, mellékesen bútorokat fuvarozott. De kisvártatva behívták katonának.

– Rám bíztak harmincöt hadifoglyot, akiknek megmondták, hogy vagy beállnak katonának, vagy viszik őket Szibériába. Mint egykori hadapródiskolás, azonnal őrmesteri rangot kaptam, pedig a szakaszban én voltam a legfiatalabb. Nem volt velük könnyű dolgom, hiszen elképzelheti bárki, mennyi kedvük volt velem katonásdit játszani. A Szombathely melletti Csényéire vezényelték minket, ahol az oroszok lelőtték a gazdákat egy disznóért. Itt kellett rendet tartani és őrizni a határt. Élelmet szereztem a gazdáktól, akiknek megígértem, hogy ennek fejében megfékezzük a randalírozókat.

A szomszédban egy szabó lakott. Egyszer megkérdezte Bélát: nem ismer rám? Hát, igen, a férfiú azelőtt Kőszegen dolgozott, és a fiatalember mindig csúsztatott neki egy kis pénzt, hogy az ő ruhája pompázzon a legszebben. Adott egy írást, amelyben igazolta a fiatalember feddhetetlen múltját.

– A papírral bementem Szombathelyre, ahol a kommunista párt egyik vezetője 1945 őszén leigazolt. Azt füllentettem, hogy a szüleimet Sopronban elpusztította egy bombatámadás, és nem maradt senkim az egész földkerekségen. Rögtön felvettek Dénesfára, a vörös tisztiiskolára, amelyet két hét alatt elvégeztem. Itt hadászatot nemigen tanultunk, viszont annál több politikai fejtágítót kellett végighallgatnunk.

Ezek után kihelyeztek Szentgotthárdra, ahol a határt őriztük. A másik szakaszparancsnok olyan ember volt, akit az orosz hadifogságban átképeztek kommunistává. No, ez az ember állandóan randalírozott, folyton ütötte-verte azokat az embereket, akik jöttek haza nyugatról...

Nem kell sokáig magyaráznunk, hogy Aykler Béla korántsem nézte jó szemmel ezeket az üzemeket. Nem csoda, hogy hamarosan kenyértörésre került a sor.

Az volt a szabály, hogy az őrszobát a szolgálat végén tisztán kellett átadni. Ez a bizonyos szakaszparancsnok azonban fűtyült az előírásra. Kosz, piszok, véres rongyok mindenfelé.

– Mondtam neki, hogy ezt ne csinálja – folytatta Aykler Béla. – Erre azt felelte, hogy őt egy kölyök ne oktassa ki. Azt válaszoltam, hogy nem akarom kioktatni, csak ragaszkodom a szolgálati szabályzathoz. „Majd adok én neked szolgálati szabályzatot!” – felelte, és visszakézből leteremtett nekem egy hatalmas pofont, ott, a két szakasz szeme előtt. Ekkor rámosolyogtam, majd úgy a heréjébe rúgtam, hogy rögtön összeeseklyott. Ekkor rávetettem magam, s a két fülénél fogva addig vertem a fejét a földhöz, amíg le nem szedtek róla.

Az embert elvitték a mentők. A „tettes” bement a századparancsnokhoz, egy régi tiszthez, és jelentette az esetet. Azt mondta: kérj azonnal tanulmányi szabadságot, amíg az az ember kórházban van. Béla azonnal felvonatozott a fővárosba, és tanulmányi szabadságot kért.

– Bementem a főparancsnokságra. Mit látok, ki van ott: Rákos Feri, aki annak idején Szőlőson zászlós volt, és a nővéremnek udvarolt, most viszont már századosi rangban ő volt a „tótumfaktum”. Megkérdeztem: Feri, ismersz? Ez akkoriban annyit tett: ellenségem vagy? Nem vagy ellenségem? Feri azt felelte: hát persze, hogy ismerlek. És azonnal kiállította a szabadságos levelet.

Aykler Béla, a papírral a zsebében, visszautazott az embereihez, eléjük állt, és azt csak annyit mondott: nekem el kell mennem.

1946 nyarán megint elkezdődött egy újabb menekülési tortúra.

– Kimentem Ausztriába, hogy megkeressem apámat, hiszen tudtam, hogy nyugatról már az ő aláírásával jönnek haza az emberek. Apámat bízták meg ugyanis az amerikaiak azzal, hogy a magyar nemzeti vagyont visszatelepítse az országba. A zónák közt veszélyes volt közlekedni. Amikor az orosz zónából mentem át az angolba, egy patakon kellett átkelnem. Este tizenegy óra körül járt az idő. A faluba beérve az első házba azzal kopogtam be, hogy szeretném megtudni, hogy hol az orosz zóna, mert szeretnék hazamenni Magyarországra. „Meg van maga örülve?” – kérdezett a házigazda, én pedig azonnal megcsókoltam a kezét.

A fiatalember Nickelsdorfba, a szüleihez ment, és beállt dolgozni az amerikaiaknak. Sofőrködött havi kétszáz dollárért, amely akkoriban vagyonnal ért fel. De hogy mégse szabaduljon egykönnyen korábbi hazájától, az volt a dolga, hogy személyeket,

illetve üzeneteket szállítson Magyarországra. Időközben letette az érettségi vizsgát, és beiratkozott az innsbrucki egyetemre. Csakhogy 1947-ben újabb csapás érte: váratlanul meghalt az édesapja.

– Máig is különösnek tartom apám halálát – emlékszik vissza. – Rendkívül művelt, féltucatnyi nyelven beszélő és gyakorlatias ember volt, kiváló katonatiszt. A szívbetegsége miatt azonban egyik ország sem volt hajlandó őt – és persze a családot – emigránsként befogadni. sehová sem vették fel emigrációra. Ez nagyon bántotta. Úgy érezte, hogy ő áll a család boldogulásának útjában. Depresszióba esett. Egyszer csak bement a katonai orvoshoz, ott kapott egy injekciót, és kisvártatva meghalt. Azóta sem tudom, megbeszélték-e a doktorral... Halálos ágyán megfogta a combomat, és a lelkemre kötötte, hogy törődjek a családdal. Hirtelenjében annyi pénzünk sem maradt, hogy tisztességgel eltemessük, de gyorsan nyélbe ütöttem egy-két üzletet a feketepiacon, amelyből összeszedtem a koporsóhoz és a szertartáshoz szükséges anyagiakat.

A szorító megélhetési problémák miatt a fiatalember továbbra is a feketepiacon tevékenykedett. Disznóhúst árult jó pénzért, de rövidesen rendőrkézsre került. Elvitték Steyerbe, ahol tömlöcbe vetették. Két hét elzárást kapott.

– Linzben egy dunai hajón kialakított szállón laktunk – folytatja. – Egyik nap, ahogy mentem „haza”, elképedve láttam, hogy a parton és a hajón hemzsegnak a rendőrök. Az egyik ismerős zsarutól megkérdeztem, hogy mi ez a sürgölődés. Azt felelte: az oroszok elrabolták a haverodat. Kiderült, hogy a ruszki feljöttek a hajóra, elkapták a barátomat, betették egy csónakba, és áteveztek vele az orosz zónába... Soha többé nem tettem a lábam a hajóra. Bementem az amerikai parancsnokságra, elmondtam, hogy üldöznek, kérem, adjanak passzust. Erre az „amcsik” hahotázni kezdtek, majd kibökték, hogy ilyen nincs. De azért valamit próbálunk csinálni – folytatták megnyhülve –, gyere be holnap. Másnap nem mentem, hanem rohantam az irodába, és becsületükre legyen mondvá, elintézték, hogy Kanada befogadjon.

Aykler Béla 19 évesen, 1948 júniusában hajózott át Kanadába.

– Egy kis protekciójával betettek az IRO-hoz (International Refugee Organisation, Nemzetközi Menekültügyi Szervezet). Az amerikaiak adták le a „drótot”, hogy megbízható, használható ember vagyok. Tizenkilenc éves fejjel én hoztam ki Kanadába az egész menekültcsapatot. Hétszázötvenen zsúfolódtunk össze a háromszázötven fős csapatszállító hajón. Közülük csupán heten voltunk magyarok. Az úton leginkább tolmács voltam. Tíz dollár lapult a zsebemben, de egyik kedves honfitársam hármát abból is meglovasított...

Kanadába érve előbb a Quebec melletti Bainsville-ben próbált szerencsét, majd onnan négy hónap után az Ontario állambeli Delhibe, a dohányföldre került. Előbb hónapos cselédként dolgozott – napi tizenkét órát – mások földjén. De csakhamar saját lábára állt, nyolcvan holdon gazdálkodott: 105 tonna jó dohányt termesztett. Kőke-

mény munkával, három év alatt harmincezer dollárra tett szert dohánytermesztésből. Mint említi, kivételes üzleti érzékét minden bizonnyal örmény őseitől örökölte.

– Korántsem csak az üzleti szellem diktált – teszi hozzá. – A félelem vitt oda, a dohányföldekre. Abbéli félelmem, hogy nem lesz mit ennem – és akkor mi lesz...? Különben is, ott duruzsoltak a fülemben apám utolsó szavai: fiam, nézz utána a családnak! Ehhez pedig pénzre volt szükségem.

A fiatalember időközben, 1949-ben megnősült, és két fia született: László és Róbert, akik mind a mai napig a családi üzletben dolgoznak.

– Szerencsétlen házasság volt – említi. – A feleségemmel két malomban öröltünk. Én azt tartottam, hogy remek üzlet a dohánytermesztés, ő viszont az ebből nyert magas jövedelmet arra tartotta jó lehetőségnek, hogy kimásszunk a dohánytermesztésből. Azzal revolverezett: a híres Aykler Béla élete végéig paraszt lesz a farmon? Én nem azért mentem hozzád, hogy örök életemre parasztasszony maradjak. Pedig a harmincezer dolláromból már tudtam volna venni egy jó farmot. De az asszony addig szekírozott, amíg az egész felszerelést otthagytam a sógoromnak, mi pedig beköltöztünk Torontóba. Beiratkoztam az egyetem építőmérnöki karára, de néhány hónap múlva muszáj volt otthagynom, hogy a munkához kevés kedvet érző „kedves” rokonok helyett az utolsó pillanatban, rohammunkában betakarítsam a földön kint hagyott dohányt, mielőtt még minden kárba vészett volna...

Aykler Béla ezek után Torontóban vásárolt egy úgynevezett „rooming” házat, ahol a tizenkét szobából háromban a család lakott, a további kilencet pedig – az akkori szokásoknak, lehetőségeknek megfelelően – kiadták. 1951-ben az Argentínába kívándorolt családtagjait is felvitte Kanadába.

A jó üzleti érzék és a szerencse az Ontario-tó parti nagyvárosban sem hagyta el. Eleinte, szinte házról házra járva, televíziókat árult, és közben egy gyárban is dolgozott. Kisvártatva egyik ismerőse, dr. Molnár János, akivel egy hajón utazott ki Kanadába, beajánlotta egy „külvárosi” ingatlanügynökséghez.

– Bekopogtam a kopottas kis főnöki irodába, és előadtam, hogy „saleman” akarok lenni – említi. – Az „ürge” megkérdezte, hogy mi voltam addig. Mondtam: farmer. Erre a fickó akkorát röhögött, hogy beleremegtek a falak. Ekkor rávágtam: ha nem lennének farmerek, ő ugyan mit enne? Erre megennyhült és felfogadott. Sikerült elpasszolnom egy-két házat, de abban a nem túl tekintélyes irodában is én voltam az utolsó a sorban...

Egy napon aztán megtörtént a „csoda”...

– Egyszer egy fura alak toppant be az irodába – eleveníti fel. – Esetlen volt, rosszul öltözött, és még a nadrágja cipzárját is félig lenn felejtette. Minden kollégám „elhajtotta” magától. Végül a főnök odahozta hozzám, hogy foglalkozzam már vele, mert németül akar valakivel beszélni. Majd nevetve hozzátette, hogy az ügyfél száz dollárt, azaz nevetséges összeget akar инвестálni. Én meg azt mondtam, hogy hát jöjjön, hirtelenjében úgyszincs más dolgom. Az emberke odajött, beszélgetni kezdtünk németül. Kiderült, hogy

Svájcból érkezett, és itt akar új életet kezdeni. Majd rátért, hogy szeretne egy kis pénzt investálni. Mosolyogva megkérdeztem: száz dollárt gondol az úr? Erre rávágta: „ja, százezer dollárt!” Hirtelen levegőt sem kaptam. Mondta: ő is „rooming” házat akar venni, van-e eladó. Rávágtam: azt ajánlom, ha már van pénze, vegyen inkább apartmanházat. Hát, jó! – hagyta rám, s megkérdezte,

Feleségével, Papp Zsuzsannával

hogy van-e most ilyen eladó. Természetesen, hát persze, hogy van, hát hogy ne lenne – lihegtem, pedig fogalmam sem volt róla. De leültem, kezébe nyomtam egy újságot, majd elrohantam „nyomozni”. Megtudtam, hogy a Kings Way-n van egy elfogadható, eladó apartmanház: hatvan lakás, és 350 ezer dollárt kérnek érte. Emberünknek azt fölmenttem: 375 ezer dollárt kérnek érte; ez ugyan egy kicsit sok, de meg lehetne próbálni 350 ezerért... Az ember ekkor gondolkodóba esett, de végül eloldalgott, mondván, hogy majd visszajön. Már-már azt hittem, hogy ugrott a pénzes üzlet, amikor két nap múlva beloholt, mondván: Herr Aykler, mi is volt az a ház? Ha ennyit kérnek érte, elég, ha 345 ezret adunk... Úgyhogy száz szónak is egy a vége, a nagy üzlet megkötött, én pedig megkaptam az öt százalék jutalékot. A hétezer dollár egyévi jó keresetnek felelt meg. Hát, így indult...

Aykler Béla 1953-ban kezdte ingatlanforgalmi pályafutását. Öt év múlva társtulajdonosa lett a cégének. 1962-ben építette az első „townhouse”-t Torontóban, és cége azóta folyamatosan épít magánlakást, bérházat, hotelt, és emellett karbantart és menedzsel. 1984 óta mind a szövetségi, mind a provinciális államnak építészeti tanácsadója, amely alkalmat adott arra, hogy több mint 660 lakást építsen a torontói magyar közösségnek. Alapító tagja volt a Rákóczi Szövetségnek, amelyet később alapítvánnyá szerveztek át.

A sikeres üzletember manapság boldog házasságban él második feleségével, a clevelandi születésű Papp Zsuzsa televíziós producerrel, aki a torontói Rákóczi Alapítvány elnöke, s az alapítványon keresztül 1994 óta szervezik a magyarságismereti mozgótábort a határon túli magyar fiatalok számára. Eddig már több mint másfél ezer diák számára teremtettek alkalmat arra, hogy megismerjék Magyarországot történelmének, kulturális értékeit és mai életét. Ez a szívügyük, ezért látogatnak el gyakran Magyarországra. Főhősünk Nagyszőlőshöz sem maradt hűtlen, bár emlékeiből alighanem szívesen elhagyna néhányat...

XIV.

Bollók Ferenc – üzletember (New York, USA)

Át a tengeren, neki a világnak

Nem kevesebb, mint tíz órát úszott a tengeren Bollók Ferenc, hogy az akkori Jugoszláviából szabad földre, Olaszországba érjen. A jelenleg New Yorkban élő üzletember Jászdózsán született 1946. július 5-én. Paraszti családban látta meg a napvilágot, és ezt ma sem tagadja. Az általános iskolát szülőfalujában végezte, majd a karcagi mezőgazdasági technikumban érettségizett, és a hódmezővásárhelyi főiskola orosházi terménygazdálkodó szakán szerzett diplomát. Ezek után Miskolcon termelési osztályvezető-helyettesként dolgozott, de nem látott maga előtt fényes jövőt.

Ezért egy jugoszláviai nyaralás végén, 1971. szeptember 3-án a ma horvátországi Kopernél a tengeren átúszott Olaszországba. Közel egy évet a trieszti és capuai menekülttáborban töltött, ahonnan kijárt dolgozni és futballozni. Gazdasági menekültként 1972. július 20-án érkezett New Yorkba. A repülőtéren azzal fogadták: „Amerika nagyon jó ország, de borzasztó annak, aki nem szeret dolgozni.” Ennek szellemében az első időkben minden munkát elvállalt: volt malterkeverő, mosogató, bolti alkalmazott, szobafestő, és közben futballozott a New York Hungária SC csapatában. 1972 szeptemberében megismerkedett, majd az év decemberében összeházasodott a szintén New Yorkban élő magyar lánnyal, Barbarával, akivel 1974 decemberében megvásárolták a Molnár Travel céget, amelyet azóta a legnagyobb külföldi magyar utazási irodává fejlesztettek. Részt vesznek a helyi magyar közéletben, amelynek a 82. utcában lévő irodájuk az egyik központja. Cégük mellett házaik vannak Amerikában és Magyarországon, és üdülőt működtetnek a catskilli hegyekben.

Bollók Ferenc jelenleg is az 1920-ban alapított New York Hungária Sport Club elnöke. Négy gyermekük van: Barbara, Ferenc, Attila, Márk, akik mindenben segítik szüleik munkáját.

Reggel, tíz óra tájban kimentünk fürödni a tengerpartra. Úszkáltam, élveztem a habokat, végtelenül szabadnak éreztem magam. Mind beljebb és beljebb úsztam a tengeren. Fogalmam sem volt, mi lesz, de hajtott a vágy: mennem kell! Délután két óra tájban szakadt rám a vihar. Hatalmas hullámok csapkodtak, az egyik úgy derékba vágott, hogy azt hittem, eltörik a gerincem. Rengeteg vizet nyeltem, szinte fuldokoltam. Azt hittem: te jó isten, itt a vég. Szemvillanásnyi idő alatt végigpergett előttem az életem. De az isteni gondviselés megsegített, átvészeltam a vihart. Úsztam, úsztam, most már az életösztön is hajtott. Este fél kilenc tájban értem partot. Muggia falu mellett, egy szál fecskegatyában, hullafáradtan lépetem ki a vízből – eleveníti fel szökése történetét Bollók Ferenc, sikeres New York-i üzletember, a Molnár Travel utazási iroda, több ház és a catskilli síparadicsomban található üdülő tulajdonosa, aki nem mellékesen az 1920-ban alapított New York Hungária Sport Club elnöke.

Már az sem mindennapi, ahogyan a történetünkben szereplő férfiú először meglátta a napvilágot. 1946. július 5-ét írtunk ekkor és a kis „jövevény” olyannyira sietett, hogy nem várta meg, amíg édesanyját elviszik a jászdózsai bábaasszonyhoz. A kis „vasgyűrű” már menet közben, az ökrös szekéren előbújt, mutatván, hogy sürgős dolgai vannak ebben a világban.

A Bollók család egyébként tősgyökeres jászdózsai familia. A járság legészakibb, a Tarna folyó által kettévágott településén a híres, 1745-ös földvisszaváltás idején is rajta szerepel a listán a család. A jász bandériumok ugyanis II. Rákóczi Ferenc zászlaja alatt harcoltak az osztrák császár ellen, és a szabadságharc leverése után büntetésből megfosztották őket földjeiktől, és ezt az igazságtalanságot orvosolta a nevezetes föld-visszaszolgáltatás.

Az idősebb Bollók Ferenc parasztember volt, aki feleségével, Kiss Rozáliával két fiút nevelt fel: az ifjabb Ferencet és öccsét, Lászlót. Főszereplőnk az akkoriban még öt és fél éves – azóta felére csökkent – lakosságú nagyközség peremén, a tanyavilágban, ismert nevén a „homoki iskolában” szívta magába az elemi ismereteket. A jó eszű, tehetséges fiú a családi hagyományokhoz híven, a mezőgazdasághoz vonzódott, ezért a karcagi mezőgazdasági technikumba került, ahol 1964-ben érettségizett, majd pedig Orosházán, a hódmezővásárhelyi főiskola terménygazdálkodó szakán szerzett diplomát. Mivel Borsod megye ösztöndíjasa volt, előbb Mezőcsátra került, majd behívták a cég miskolci központjába, ahol termelési osztályvezető-helyettesként tevékenykedett. Noha viszonylag jó beosztásban dolgozott, így is mindössze havi 2300 forintot keresett, és Miskolcon egy szerény albérletben húzta meg magát. Bement a tanácsra érdeklődni, ahol tudomására hoz-

ták, hogy önálló lakásra öt évnél korábban nem számíthat. Előfordult az is, hogy a fizetés előtti napokon csak vöröshagymát evett csupasz kenyérrel.

Milyen jövőt láthatott maga előtt egy huszonöt éves fiatalember? Semmilyen. Vagyoni helyzetem kilátástalan volt.

1971 nyarát írtuk, és kapóra jött, hogy ekkor az egyik kollégája javasolta: „ugorjanak le” a jugoszláv – ma horvát – tengerpartra.

– Még ekkor sem döntöttem el határozottan, hogy disszidálok – említi. – Nem is búcsúzkodtam otthon jobban, mint bárki más, aki két hétre elmegy nyaralni. Még édesanyámnak sem mondtam semmit, az öcsém sem tudott a szándékomról, csak a borozgatás közben mondtam annyit, hogy majd meglátjuk, mi lesz...

Bollók Ferenc és barátja 1971. augusztus 26-án szállt fel a Fiuméba közlekedő vonatra. Nem sok pénzt vittek magukkal, mi több, még kölcsön is kértek a nyaralásra. Kellemesen, de átlagosan telt a délvidéki vakáció, amelyről szeptember 3-án kellett volna visszaindulniuk. Ám ott többektől is hallotta, hogy sokan átmennek a túloldalra, s ez elindította a fantáziáját. Két nappal az utazás előtt a barátjával lementek Koperba. Ott már erősen motoszkált az agyában a disszidálás gondolata. A szárazföldön nem merte megkísérelni a szökést, mert úgy hallotta, hogy a határőrök kegyetlenül lönek.

Megoldásként maradt a tenger, ott érte Ferencet életének „napfordulója”, 1971. szeptember 2-a.

– Reggel, tíz óra tájban kimentünk fürödni a tengerpartra – eleveníti fel az eseményeket. – Sohasem jártam még ilyen helyen, végtelennek tűnt a tenger... Úszkáltam, élveztem a kellemes habokat, nem gondoltam semmi különösre. Végtelenül szabadnak éreztem magam. Azután egyszer csak jött egy furcsa érzés, és belecsaptam a hullámokba. Mind beljebb és beljebb úsztam a tengeren. Őszintén szólva, fogalmam sem volt, mi lesz, de hajtott a vágy: mennem kell! Úsztam, úsztam, többször is elhúztak mellettem motorcsónakjaikkal a jugoszláv, majd az olasz rendőrök, de rám sem bagóztak.

Minden olyan idilli volt: Adria, napfény, a tengerkék víz, a felhőtlen, tiszta, hatalmas, kék ég, de egyszer csak – a szó szoros értelmében – beütött a mennykő, azaz egy méhkű nagy villám. Utána a többi.

– Délután két-három óra tájban szakadt rám a vihar – folytatja Ferenc. – Hatalmas hullámok csapkodtak, az egyik úgy derékba vágott, hogy azt hittem, eltöri a gerincem. Közben rengeteg sós vizet nyeltem, szinte fuldokoltam. Azt hittem: te jó isten, itt a vég. Szemvillanásnyi idő alatt végigpergett előttem az életem, láttam édesanyámat, az egész családot, és lélekben már-már elkészöntem a szeretteimtől. De milyen jó az isteni gondviselés! Rávezetett a megoldásra: amikor vágat felém a hullám, alá kell bukni, aztán föl, levegőt venni, aztán megint alá, megint föl. Most is végigráz a hideg, amikor erre gondolok, de végül sikeresen átvészeltam a vihart.

A fiatalember továbbra is csak úszott, úszott, most már az életöszön is hajtotta. Este fél kilenc tájban ért partot. Muggia falu kempingtáborában lépett ki a vízből.

– Már lemenőben volt a nap, de még labdázta, fürödtek az emberek. A partra lépve rögtön bementem a kemping mosdójába, belenéztem a tükörbe – és egyszeriben, szinte megijedtem önmagamtól: ott állt velem szemben egy ősz öregember. Úszás közben a só annyira rárakódott a testemre, hogy egy hófehér bálvány vált belőlem.

Lezuhanyoztam, majd leültem egy kőre, és egy pillanat alatt iszonyatos félelem, remegés fogott el. Akkor és ott döbbsentem rá, hogy mit tettem! Itt vagyok egy ismeretlen helyen, egy szál fecskenadrágban, nyelvtudás, pénz, ismerősök nélkül... Atyaúristen, mi lesz velem?! – futott át az agyamon, és csak ültem ott némán.

Aztán egyszer csak felé gurult egy labda. Magyar ember lévén, dekázgatni kezdett, fejfel-lábbal. A focizgató kamaszfiúk odasereglettek, kérdezgetni kezdték, de egy szót sem értett a beszédükből. Kézfel-lábbal mutogatott, mire a suhancok megértették, hogy a „túloldalról” úszott... Ekkor két srác kismotoron bevitte a carabinierihez.

– Magyaráztam kézzel-lábbal, egy szál fecskegatyában, hogy ki vagyok, honnan jöttem. Végül is a kép önmagáért beszélt. Kérdezgettek, de akkor már borzalmasan éhes voltam, úgyhogy alig vártam, hogy valamit adjanak. Rendesekek voltak, kaját, sört, cigit adtak. Kaptam inget, nadrágot, majd éjfél felé egy mikrobusszal elvittek Trieszt mellé, a padricianói lágerbe. A buszban is ilyen menekültfélék, torzonborz alakok kuksoltak, s hol francia, hol spanyol szót hallottam. Kiderült, hogy a francia idegenlégióból szöktek. No, jó kis társaságba kerültem! Később jó haverok lettünk Jimmyvel és Louis-val. A táborba érve bedugtak egy rideg szobába, és rámcsták az ajtót. Elkecserelem: ezért szöktem el otthonról, hogy itt azonnal lecsukjanak? Mit követtem el? Semmit. Mégis itt kuksolok. Nem tudtam elaludni. Reggel már magyar hangok szűrődtek be az ablakomon, és ettől egy kicsit megnyugodtam. Odahívtam az egyik srácot, és megkérdeztem, mi a helyzet. Elmondta, hogy ne izguljak, mert ahol vagyok, nem fogda, hanem egészségügyi karantén, ahová minden új fiút bevágnak. Mondom: meddig? Nevetve felelte: pechem van, mert szombat van és a hét végén a dokinak sincs „műszak”, ezért hétfőig ott kuksolhatok.

No, de most már nagyjából megnyugodva, emberünk csak-csak elütötte az idejét hétfőig a karanténban. Ekkor tetőtől talpig megvizsgálták, majd ruhát kapott, és megmutatták a szobáját. Hatan laktak egy hajlék alatt. Ebből a befogadótáborból három és fél hónap múlva, december közepén került tovább a capuai lágerbe, ahol a menekültek várták, hová mehetnek tovább, melyik ország fogadja be őket.

Nos, Capuában viszonylag kedélyesen teltek a napok. A menekültek megkaptak mindent, amire szükségük volt. Ferenc és barátai kijártak dolgozni egy vállalkozóhoz. A férfi bivalybőröket készített ki, és azokat adta el a bőrgyárnak. A magyar fiúk emellett eljártak focizni a környező falvak csapataiba, s a játék, amellelt, hogy növelte a magyar futball dicőségét, további pénzt hozott a srácok zsebébe, nem is beszélve a vacsorákról, banketokról, ami ugyebár a focival jár...

A táborlakók kedélyét a bizonytalanság rontotta le. Az, hogy egyikük sem tudta, mit hoz a jövő, ki, hol és mikor kezdhet végre új életet.

– Két helyre jelentkeztem – folytatja Ferenc –, Dél-Afrikába és az Egyesült Államokba. A dél-afrikaiak már jelezték, hogy elfogadnak. Csak várni kellett, amíg megfelelő munkahelyet találnak számomra. De időközben az amerikaiak is jelezték, hogy befogadnak, és az Egyesült Államokat választottam. A szerencse itt is mellémpártolt, ugyanis amikor az Amerikába jelentkezők zömét bevitték Nápolyba a meghallgatásra, valamiért nem tudtam velük menni. A fiúk útközben egy kicsit felöntöttek a garatra, és nagy zajjal voltak a hivatalban. Figyelmeztették őket egyszer, kétszer, de továbbra is hangoskodtak. Ekkor az amerikai főnök méregbe gurult, és közölte velük, hogy egyikük se teheti be a lábát Amerikába. Ha köztük lettem volna, én is ugyanígy járok, és akkor nem is tudom, hogy hol kötök ki a nagyvilágban.

Így viszont emberünk felülhetett a gépmadárra, amely 1972. július 20-án New Yorkba repítette.

– Gazdasági menekültként kerültem Amerikába – említi. – Soha nem politizáltam, és soha nem is szidtam saját szülőhazámat. A papírra azt írtam: érzésem szerint az általam elvégzett munka nem áll egyenes arányban a fizetésemmel. Amikor hat évvel később bementem az állampolgársági vizsgára, elhűlve láttam saját, akkori kézírásomat, amikor a tisztviselő kinyitotta a dossziémat. Minden papírom ott hevert előtte, addigi életem nyitott könyv volt számára, de szerencsére nem volt semmi targonivalóm...

No, de még ne szaladjunk ennyire előre. A menekülteket a New York-i Kennedy repülőtérén a Caritas nevű katolikus segélyszervezet nevében egy Baransky nevű gróf fogadta. A szivar ukrán származású volt, aki minden nyelven beszélt, csak éppen magyarul nem. A lengyelek, oroszok – akikkel diskurált – megkérdezték tőle: milyen Amerika? Azt felelte: „Amerika nagyon jó ország, de borzasztó annak, aki nem szeret dolgozni!”

Ez volt az első hatás, amely a „zöldfülüeket” érte Amerikában. Bollók Ferenc ekkor megnyugodott, hiszen a munkával sohasem állt hadilábon. A bevándorlókat ezután gyorsan szétosztották: volt, aki maradt New Yorkban, s volt, aki ment tovább. Emberünk maradt, és társaival együtt elvitték a szállására, a Walcott Hotelba, amely a 31. utcában található az 5. és a 6. sugárút között. Lelkükre kötötték, hogy másnap menjenek be a Caritas irodájába, ahol megkapják a kosztpénzt, napi 3–4 dollárt.

– Jómagam csak három napig voltam ott – említi – mert munkát kaptam. Tarnóczy Ádám bácsi, egy nagyszerű úriember, a katolikus szervezet egyik vezetője szólta, hogy egy bizonyos Erzsike néni kőműves mellé keres segédmunkásokat egy floridai építkezéshez, vállalnánk-e a munkát. Hát, hogyné! Eldöntöttem, hogy nem válogatok, minden munkát elvállalok. Key West és Miami között, egy kis faluban dolgoztunk. Ez volt az első „állásom” Amerikában. Maltért kevertem, és kemény munka volt, mert a kőműves olyan gyorsan dolgozott, hogy ketten is képtelenek voltunk kiszolgálni.

Mielőtt azonban Ferenc belerokkant volna a nehéz testi munkába, rámosolygott a szerencse. New Yorkban ugyanis néhány nap alatt híre kelt, hogy az új fiúk közül Bollók Feri

jól focizik. Ki is járt a nagy múltú magyar csapat, a Hungária SC edzéseiére, és nem volt szűgyent. Nos, egyik este Floridában csörgött a telefon, és a vonal másik végén Mezey Pista bácsi – egykori győri országgyűlési képviselő – a Hungária elnöke beszélt a vonal másik végén: „Hová tűntél, Ferikém? Szükség van rád a csapatban! Gyere vissza gyorsan New Yorkba, mi már állást is találtunk neked.”

– Hát, persze, rohantam vissza fel New Yorkba – folytatja főszereplőnk. – Pista bácsi örömmel fogadott, és lelkesedve beszélt az új munkámról, hogy egy konyhai mosogatógép kezelője leszek. Nos, kiderült, hogy az egyik srác éttermet nyitott, és ott kellett mosogatnunk. A „premier” a vendéglő ünnepélyes megnyitójára esett. Nagyon sokan voltak, így alaposan meg kellett küzdenünk a feladattal. A végén a tulaj megdicsért: nagyon jól dolgoztál, gyere holnap is. Erre azt feleltem: „Tudod, mit? Holnap nem jövök. Mosogassál te magadnak.” Még a fizetséget sem fogadtam el. Semmi kedvem nem volt a konyhamalac szerepét alakítani...

No, de emberünknek sürgősen új munkahely után kellett néznie. Egyik barátja, Sanyi, akivel a floridai kalandot is együtt élték át – azóta pedig már keresztkomák – szerzett egy lakást a 78. utcában és Feri is odavitte. A szomszédban lakott egy kedves néni, aki fejébe vette, hogy állást talál a fiatal magyar focistának. Nyakába vette a nagyvárost és védencét is magával hurcolta. Az egyik supermarketben, az 53. utca és az 1. avenue sarkán, egy csinos lány volt a főnök, akivel a néni szót váltott, és a bájos hölgy nem is kérdezett semmit Ferentől, szó nélkül alkalmazta. Annyit mondott, hogy jelentkezzen a menedzsernél. Ez egy segítőkész olasz férfi volt, aki nagyon dicsérte új áruátvevőjét, aki heti 110 dollárt keresett.

– Ez az állásom sem tartott soká – veszi át a szót Ferenc. – Az egyik napon bejött az üzletbe két öregasszony, és kérdeztek valamit, de én még nem beszéltem angolul, és képtelen voltam nekik válaszolni. Ekkor elkezdtek rikácsolni, sikoltozni, hívták a menedzsert és hatalmas patáliát csaptak. Ezután a főnök sajnálattal közölte, hogy elégedett volt eddigi munkámmal, de nyelvtudás híján nem tud tovább alkalmazni. Két-három nap múlva mégis telefonált, hogy menjek vissza árukihordónak.

Ahogy teltek a napok, Bollók Ferenc egyre jobban kiismerte a nagyvárost és mind ott-honosabban érezte magát New Yorkban. Aztán az egyik szeptember végi napon megtörtént a nagy találkozás, amely teljesen megváltoztatta addigi életét...

– A Szent István katolikus templom volt már akkor is a New York-i magyar élet egyik kulturális központja. Éppen Karády Katalin nagy filmjét, a Halálos tavaszt vetítették, s elmentem megnézni. Ott ismerkedtem meg egy szép, fiatal magyar lánnyal...

Régi igazság: meglátni és megszeretni egy pillanat műve. A csinos Barbara akkoriban a Duna nevű idegenforgalmi iroda titkárnője volt...

De itt álljunk meg néhány szóra...

1964-et írtunk, amikor egy szabolcsi falucskában egy 14 éves kislány egyszer csak azt mondta édesanyjának: „Én ki akarok menni Amerikába!” Édesanyja ijedten a szája elé

tette a kezét, nehogy bárki meghallja, hiszen még egy évtized sem telt el a forradalom óta. S akkor még a falnak is füle volt... De hát a kislány csak erősködött: ő tanulni akar, világot szeretne látni; sokat olvasott már New Yorkról, és nagyon szeretné megnézni a metropolist...

Nem volt mit tenni, a mama elkészítette a kis útravaló motyót, könnyes szemmel kísérte gyermekét a vasútállomásra, s a falucska állomásáról kipöfékelt a szerelvénnyel, rajta Csáki Borikával.

A kéthetesre tervezett New York-i útból évtizedek lettek. Mariska, a nagynéni a kislányt taníttatta, s Borika – Amerikában már Barbara – a jó nevű Duna utazási iroda alkalmazottja lett. Akkoriban magyarok tízezrei fordultak meg a város eme részén. A 2. avenue-t „Gulyás körútnak” hívták, ahol tucatnyi magyar étterem, hentesüzlet, fodrászat, kávézó fogadta a magyar negyed vendégeit. Évtizedekkel korábban itt nőtt fel Tony Curtis, a világhírű filmsztár. Nem csoda, hogy az angolul jól beszélő, talpraesett, csinos lány érvényesült az idegenforgalmi szakmában.

Aztán jött a fordulat: szerelem első látásra. Bollók Ferenc lett a kiszemelt, és első ténykedése az volt, hogy a frissen érkezett fiatal futballistának munkát talált egy festő ismerősénél. Emberünk rövid idő alatt olyannyira „kitanulta” a festőszakmát, hogy néhány hét múlva már önálló vállalkozást indított, és mesternek nevezte magát. Szerencséje volt, hogy találkozott olyan remek magyar emberekkel, mint Mile Lajos, aki beprotezsálta egy olasz céghez, amely folyamatosan ellátta munkával. A szerelmes fiatalok sem sokat kerülgették egymást, még 1972 karácsonya előtt összeházasodtak. Így aztán a 22 éves Barbara és a 26 éves Ferenc közösen kezdett hozzá az amerikai álom megvalósításához.

Éjt nappallá téve dolgoztak, takarékoskodtak, tervezgettek, de egy valami még hiányzott a megvalósuláshoz: a szerencse. Ám, ahogy az lenni szokott, a szorgos munka gyümölcseként előbb-utóbb az is megjelenik. Fortuna istenasszony a Bollók házaspárhoz 1974 decemberében érkezett el. Akkoriban a Molnár Travel korántsem a mai színvonalon működött, csupán dr. Molnár Kálmán, neves orvos feleségének kiegészítő foglalatosságaként szolgált, s az irodát már-már be akarták zárni. Noha Barbara akkoriban éppen várandós volt első gyermekükkel, sokáig mégsem kellett győzködni Bollókékát, hogy vegyék meg a céget, hiszen a fiatalasszony már ismerte a szakma minden csínját-bínját, és nagy lehetőséget láttak ebben a tevékenységben. Nem sokkal később, 1975 januárjában megszületett a kis Barbara, de a mama a kisbaba ellátása mellett is keményen belevetette magát a munkába, és tele volt nagy tervekkel, ambícióval.

Bollókék élete ismét új fordulatot vett. Igazi utazási irodát vezettek, költöztek, bővítették a tevékenységüket, s napi tizenhat órában dolgoztak. Ferenc az építőipari szakmát is vitte még további tíz évig. Az iroda gyors fejlődésnek indult, egyre több és több vizumot, repülőjegyet intéztek. Akkoriban még nem volt közvetlen magyar repülőjárat New Yorkba, így a Swiss Air és a KLM volt a legfontosabb partnerük, akikkel kiváló munkakapcsolatot alakítottak ki.

Ferenc említi, hogy ez az időszak az idegenforgalmi szakma aranykora volt, amikor a tudás, az elhivatottság, a szakértelem volt a legfontosabb. Mára azonban ez a terület is nagyon felhígult, itt is egyre több a „kontár” és a szerencsevadász, ami a minőség rovására megy. Bollókék viszont mind a mai napig kemény tempót diktálnak maguknak, s ezt gyermekeik is átvették. A már felnőtt Barbara és Feri, a tinédzser Attila és a kis Márk nap mint nap ott van az irodában, segít a szülőknek. A srácok legtöbbször a számítógépet kezelik, és jól beszélnek magyarul.

A Bollók család kitartó szorgalmának meglelt az eredménye: az utazási iroda mellett házaik vannak Amerikában és Magyarországon, üdülőt működtetnek a catskilli hegyekben. A szakmai karrier azonban csak egy része Bollókék életének. Szinte nincs olyan fontos magyar ügy, rendezvény, esemény, amelyen ne vennének részt, ne segédkeznének, és számos helyi közösségnek ők a motorjai. Ferenc jelenleg is a nagy múltú, 1920-ban alapított Hungária SC elnöke.

Barbarát sokan ismerik Amerikában, s nemcsak a magyarok körében. Számos elismerést kapott, nemrégiben beválasztották a Kétezer kiemelkedő amerikai asszony című könyvbe, amelyben az Egyesült Államok leghíresebb hölgyeinek ismertetik az életútját. Ügyfeleik között az éppen New Yorkba érkező diáklány éppúgy ott van, mint John Lennon özvegye, Yoko Ono, vagy nagykövetek, diplomaták, üzletemberek. S mégis, mire a legbüszkébb Barbara asszony?

Arra, hogy magyarnak születtem – feleli. – Ez a vér adott erőt, kitartást, szorgalmat ahhoz, hogy boldog családi életet teremthessek itt, Amerikában.

Bollókék egyszer, egy szép napon fölkerekedtek, s eljöttek Európába, megnézni, honnan indult a karrierjük. Az Adriai-tenger csendes és nyugodt volt, csak néha tornyosult egy-egy hullám. Feri, amint végignézett rajta, arra gondolt: csak lehet ott fent a magasban egy Gondviselő, aki az embert olykor átsegíti a legnehezebb helyzeteken.

Együtt a család Barbara lányának esküvőjén, a New York-i Metropolitan előtt

XV.

Solymossy Kálmán – táncművész, televíziós producer (Melbourne, Ausztrália)

Hátán vitte a haldoklót

Solymossy Kálmán, az ausztráliai Melbourne-ben élő táncművész, televíziós producer Tokajban született, de a család hamar Budapestre költözött. Tizenkét éves korában lett az Operaház balettkarának növendéke.

A fiatalember az ötvenes évek ünnepeit budapesti balettművészeként számított. Fontosabb főszerepei: Párizs lángjai, Hattyúk tava, Bahcsiszeráji szökőkút, Fából faragott királyfi, Walpurgis-éj, melyekben nagy sikert aratott.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején az Opera forradalmi tanácsában a fegyveres gárda vezetője volt. A forradalom bukása után bujkálni kényszerült, majd 1956. december 31-én éjjel kalandos úton átszökött az osztrák határon. Ausztriában tizenhat táncossal megalakította a szabad magyar balettet, amelynek műsorával másfél évig a magyar menekülttáborokban léptek fel.

Ausztráliában kezdett új életet, és 1958. június 30-án érkezett az ötödik kontinensre. A bonegilai láger után Melbourne-ben telepedett le, ahol magántánciskolát nyitott, emellett színpadi és televíziós szerepeket vállalt. 1962-ben megnősült, és észt származású feleségével, Elizabeth-tel – aki szintén táncművész – bejárta a világot.

Nagy sikert arattak a saját koreográfiával előadott Aladdinnal és Hókirálynővel. Magyarországra viszont először 1989-ben, a rendszerváltás után tértek haza látogatóba. Tevékenyen részt vesznek a melbourne-i magyar kulturális életben.

1997 óta vezetik az Ausztráliai Magyar Magazin Televíziót. A televízió rendszeresen műsort ad a helyi magyar eseményekről, hazai művészek és sportolók vendégszerepléseiről és természetesen a nagy magyar ünnepekről, fontos évfordulókról is méltó módon megemlékeznek. Solymossy Kálmán bátyja, László Torontóban adta ki a Tárogató című legendás irodalmi folyóiratot.

Szilveszter este vágtam neki a hátnak. Figyelnem kellett, mert részben már helyreállt a határőrizet. Néha voltak a toronyban ávósok, néha nem. Reméltem, hogy ezúttal ők is az újévet köszöntik, ezért is indultam el ezen az estén. Hideg volt, derékig érő hóban botorkáltam. Egyedül voltam, mégsem féltem. De egyszer csak meghűlt a vér az ereimben. Megláttam egy nőt, aki egy fekvő test fölött sírdogált. Amikor meglátott, jajveszékelve fordult hozzám: „Jaj, istenem, segítsen, haldoklik a férjem!” Elmondta, hogy a férfinak gyenge a szíve, az izgalomtól és a fáradtságtól összeesett. Kinyitottam a mellén a ruhát, és megdörzsöltem a szívét, amely még hál'istennek, dobogott. Feldobtam az embert a vállamra. Hetvenöt kiló lehetett, és hosszú volt, mint egy pálca. Szaladtam vele legalább másfél kilométert. Ekkor értünk be egy menedékhelyre, ahol a menekülteket várták – idézi fel kalandos szökését Solymossy Kálmán, az ötvenes évek ünnepeit balettművésze, aki részt vett az 1956-os forradalomban, majd menekülnie kellett, és Ausztráliában kezdett új életet. Az ötödik kontinensen is folytatta a táncművészetet, iskolát nyitott, bejárta a fél világot, s jelenleg a melbourne-i magyar televízió vezetője.

Tokajban, a híres borvidéken született, amely meghatározta gyermekkorát. Apja, Sándor hét nyelven beszélt, és színpadi műveket írt, abban a reményben, hogy darabjai egyszer felkerülnek a világot jelentő deszkákra, de ebből soha nem lett semmi. Egyik alkalommal, amikor színházba mentek, a darab nagyon ismerős volt számukra: az édesapja művét adták elő, más szerző neve alatt – de nem tudtak mit tenni. Két fiúgyermek volt a családban: Kálmán bátyja, László később Torontóban adta ki a Tárogató című legendás irodalmi folyóiratot. A mama háziasszony volt, de igazi szobrász tehetséggel volt megáldott.

– Nagyon korán felkerültünk Budapestre – emlékszik főszereplőnk –, ahol a XXII. kerületben laktunk. Szoros barátságban álltunk az egyik családdal, akik Táncsics Mihály leszármazottai voltak. A hozzám hasonló korú kislányuk egyszer azzal állt elő: ha megnő, színésznő lesz. Rávágtam, hogy én pedig balett-táncos! Ezt komolyan is

Egy látványos balettjelenet

gondoltam. Tizenkét évesen bementem az Operába; jelentkeztem a főtitkárnál – egy olasz emberkénél –, aki nagyon kedvesen elmondta, hogy a balett éppen nyári szünetet tart, de menjek fel Nádas Ferenchez, a híres mesterhez, és tegyek nála vizsgát. Ha megfelelek, akkor beszélhetünk a folytatásról.

Nádas az Operával szemben lakott, abban az épületben, ahol ma a táncművészeti főiskola működik. Átmentem hozzá, és előadtam: a főtitkár úr küldött azzal, hogy az új szezon indulásakor el kell kezdenem a balettet. Nádas szívélyesen azt mondta: gyere el holnap az órára, és megnézzük, mennyire vagy tehetséges. Erre viszont azt feleltem, hogy sajnálom, de holnap már rengeteg elfoglaltságom van. Felhoztam egy halom kifogást, mert nem bíztam a saját képességeimben, s hogy sikeresen átesek a vizsgán. A taktika bevált, vizsga nélkül felvettek. Megkezdődött táncos pályafutásom, amely itthon közel másfél évtizedig tartott.

Solymossy Kálmán ünnepelt balettművész volt Budapesten. Egyre-másra kapta a nehéz, de látványos színpadi főszerepeket. Különösen nagy sikere volt a Párizs lángjaiban, a Hattyúk tavában, a Bahcsiszeráji szökőkútban, a Fából faragott királyfiban és a Walpurgis-éjben.

– A Hattyúk tavában a varázslót alakítottam – folytatta –, amely azonban egy mimikus szerep volt, és nem nagyon fűlt a fogam hozzá, hogy csak sétálok a színpadon, ijesztgetem a hattyúkat és a nézőket. Ezért engedély nélkül megváltoztattam a koreográfiát, és táncos szerepet kreáltam belőle. A közönség tombolt, nem akartak leengedni a színpadról. Az orosz művészeti vezető viszont a haját tépte, és azt ordibálta, hogy a táncművészetben a koreográfia megváltoztatása halálos bűn! Azt feleltem: mester, táncolni szeretnék, nem pedig sétafikálni a színpadon. Erre hátat fordított, faképnél hagyott, és amíg itt volt, én nem táncolhattam a szerepet. De amikor elment, folytattam! És csodálatos módon, azóta a Hattyúk tavában ez a legnagyobb szerep, és végigtáncolják. Sikerült megtörnöm a régi, megcsontosodott szokásjogot! Nagyon látványos, bonyolult szerepeket kaptam, és alapkövetelmény volt, hogy a legfontosabb pillanatokban bejöjjön a taps. Addig kellett szórni a spárgákat a levegőben, amíg nem tapsoltak, vagy pedig bele nem „döglött” a táncos.

Szintén emlékezetes előadása volt a Walpurgis-éj főszerepe.

– Én voltam Belzebub, és két égő fáklával táncoltam a színpadon. A fináléban egy üst tetején kellett produkálnom magam, és az előadás végén minden szereplőnek be kellett jönni és meghajolni. Én viszont ott voltam fenn a katlan tetején, onnan hiába hajlogatok, a kutya sem vesz észre. Ezért, mikor rám került a sor, trükkösen beszívtam a körülöttem gomolygó füstöt, tartogattam a számban, és amikor egy spárgával leugrottam, hirtelen kifújtam a füstöt. Óriási alakítás volt, a közönség tombolt, majd szétszedte a házat. Ekkor Kálmán Etelka, az egyik ünnepelt szólótáncos oda ment Vashegyihez, a művészeti vezetőhöz, e szavakkal: „Légy szíves, szüntesd meg Kálmánnak ezeket a túlzásba vitt színpadi trükkjeit!” Vashegyi odahívott: hallottad,

hogy mit mondott a művésznő? Mondom, hallottam. „És tudod, hogy mit kell csinálni?” – folytatta. Mondom, tudom. „Ezzel meg vagy elégedve, Etelka?” – fordult a művésznőhöz. „Meg!” – mondta a díva elégedetten. Aztán, mikor Etelka hátat fordított, Vashegyi odasúgta: „Nagy voltál, Kálmán, továbbra is úgy csináld, ahogy eddig!”

1956 októbere Solymossy Kálmán életében is fordulópontot jelentett. A fiatal táncművészt is magával ragadta a magyar nép forradalma. A többi pesti sráchoz hasonlóan ő is puskát ragadott. Az Opera forradalmi bizottságában a fegyveres gárda vezetőjévé választották. És a végén, a forradalom bukása után főleg az ilyen emberekre vadásztak. Novemberben el kellett döntenie, hogy vállalja a kűszöbön álló megtorlást, vagy pedig elmenekül a szülőházából.

– Éles volt a helyzet, mert valaki besúgta, hogy az Operában fegyvereket rejtetünk – említi. – Ő igen, csakugyan, nem sokkal korábban a színpadon is fegyverrel a kezemben táncoltam. Az Ifjú gárda című szovjet darabot mutattuk be fegyverrel a kézben, amely öt előadást ért meg, mert többre már nem volt közönség. Az első előadáson még megtömték a nézőteret Rákosiékkal és a meghívott káderekkel. A másodikon ott voltak az ávósok és a katonaság. A harmadikon, amikor már jegyet árultak, csak fél ház jött össze. A negyedik előadáson már csak öten voltak. De a színpadon valódi fegyvereket használtunk, amelyeknek betömték a csövét, vagyis löni nem lehetett velük. És amikor az Operát körülvették a tankok a fegyverek miatt, a portás felvitte őket a negyedik emeleti kelléktárba. Amikor meglátták a puskákat, rettenetesen megörültek. Akkor esett le az álluk, mikor látták, hogy ezekkel a fegyverekkel nem lehet löni. Eközben a valódi géppisztolyok és gránátok a fűrészporthegyen pihentek.

Solymossy Kálmán tisztában volt azzal, hogy forradalmi szerepvállalását nem bocsátanák meg a hatalom birtokosai. Rádöbbsent, hogy mennie kell.

– November közepe volt – emlékszik. – Az utolsó napon elmentem a szüleimhez. Elmondtam, hogy mennem kell, és elbúcsúztam. A bátyámat, Lacit is hívtam, de ő azt mondta, hogy marad. Orvostanhallgató volt, de nem fejezte be az egyetemet, mert elunta a sok politikai szemináriumot, amely fontosabb tananyagnak számított annál, hogyan kell felválni az ember hasát. Egyedül indultam Szombathely felé, gyalogszerrel, mert a vonatra már nem mertem felülni, nehogy leszedjenek. Több mint

Tűzlánc – jelenet az előadásból

egy hónapig barátoknál, ismerősöknél húztam meg magam a határ közelében. Vártam, hátha megjön nyugatról az ígért segítség, és tovább harcolhatunk hazánk szabadságáért, de ebből sajnos nem lett semmi. Végül december 31-én vágtam neki a határnak. Figyelnem kellett, mert addigra részben már helyreállt a határőrizet. Néha mutatkoztak ávósok az őrtoronyban, néha nem. Reméltem, hogy ezúttal ők is az újévet köszöntik. Elég hideg volt, derékig érő hóban botorkáltam. Ez sem volt veszélytelen túra, mert ha az ember belebotlott a kifeszített drótokba, felszálltak a rakéták, nappali világosság támadt, és lerohantak az ávósok, fegyverrel, kutyákkal, mindennel. Egyedül voltam, mégsem féltem. Szerencsére minden baj nélkül, és még az óévben átjutottam a határon.

A kalandok java azonban még csak most következett.

– Már az osztrák oldalon bandukoltam, amikor egyszer csak egy nőre lettem figyelmes, aki egy fekvő test fölött sírdogált. Amikor meglátott, jajveszékelve fordult hozzám: „Jaj, istenem, segítsen, haldoklik a férjem!” Elmondta, hogy a férfinak gyenge a szíve, az izgalomtól és a fáradtságtól összeesett. Kinyitottam a mellén a ruhát, és megdörzsöltem a szívét, amely még hál' istennek, dobogott. Feldobtam az embert a vállamra. Hetvenöt kiló lehetett, és hosszú volt, mint egy pálca. Szaladtam vele legalább másfél kilométert. Ekkor értünk be egy menedékhelyre, ahol a menekülteket várták...

A magyar művészeket egy Bécs melletti üdülőhelyen gyűjtötték össze, és próbálták nekik munkát keresni. Nagyon sokan voltak. Solymossy Kálmán és barátja, Galambos Iván tizenhat táncossal megalakította a szabad magyar balettet. A Rockefeller Alapítványtól kértek segítséget, amely annyi pénzt adott nekik, amiből két autóbust vásároltak. Azokkal járták az ausztriai magyar menekülttáborokat. A táborlakók zöme a második világháború végén menekült ki Magyarországról, és még 1957–58-ban is ott rostokoltak, korántsem ideális körülmények között. A művészek nem klasszikus balettet, hanem magyaros darabokat adtak elő, Borszéki Ferenc operáinak közreműködésével.

– „Olyan sírás, zokogás volt az előadásaink után, hogy azt ma már senki nem tudná elképzelni” – említi a főszereplőnk. A társaság másfél évig volt együtt, majd ki-ki, ment tovább a maga útján, és próbált valahol letelepedni, boldogulni a nagyvilágban.

A bécsi operaház mellett volt egy divatos kávéház, Solymossy Kálmán hetedmagával nap, mint nap ott tervezte a jövőt, amely akkor még nagyon bizonytalannak látszott.

– Alakítottunk egy szerény politikai csoportot, és igyekeztünk valamit tenni a magyarságért. Aztán a társaim egyik napról a másikra eltűntek. Később kiderült, hogy mindannyian önkéntesen hazatértek – legalábbis ők ezt állították a Kossuth rádió adásában, ahol megszólaltak. Szöveget ütött a fejembe az eset, mert a rádiónyilatkozatuk szöges ellentétben állt azzal, amiről Bécsben naponta beszélgettünk. Itt vala-

mi nem stimmel – mondtam magamban. Sok minden megfordult a fejemben, de bizonyítani semmit sem tudtam. Csak annyit éreztem, hogy sürgősen minél messzebbre kell utaznom, mielőtt még én leszek a hetedik „önkéntes” hazatérő, hiszen akkoriban sokat lehetett hallani hazacsempészett szabadságharcosokról, akiket aztán otthon előszedtek. Nem akartam erre a sorsra jutni.

Egy faun délutánja – jelenet az előadásból

Bekopogtam az ausztrál nagykövetségre, és előadtam, hogy birkanyíró vagyok, mert tudtam, hogy ilyen emberekre szükségük van. Azt mondták: ne hülyéskedjem. De tovább erősködtem, hogy világ életemben csak birkákat nyírtam. Azt felelték, hogy jól van, soron kívül kivisznek. És valóban, két hét múlva már Triesztben voltam, ahonnan hajóval vágtunk neki a hosszú, szinte végtelennek tetsző útnak.

Utazás közben Solymossy Kálmán napi kétszáz szót tanult meg angolul. Mire harmincegy nap múlva kikötöttek Perth mellett, már ki lehet számolni, hogy milyen komoly szókinccsel rendelkezett. A kiváló táncos 1958. június 30-án lépett a kenguruk földjére.

– Amint kitettem a hajóról a lábam, az első, amit a rádióban hallottam, az volt, hogy itt megöltek négy embert, ott kiraboltak egy bankot... No, én is jó helyre jöttem! – gondoltam magamban. – Talán jobban jártam volna, ha nem tanulom olyan állhatatosan az angolt, és nem értem meg ezeket a híreket. Ezután átvittek Bonegilába, a gyűjtőtáborba, ahol a frissen szerzett gyors angoltudásommal máris megtettek tolmácsnak. De szerencsére nem kellett sokáig időznöm a lágerben. Lige-ti Laci, a vízipólósok kapusa – aki több társával a melbourne-i olimpia után maradt kinn – meghallotta, hogy Bonegilában vagyok, hiszen erősen működött a suttogó propaganda. Felhívott: gyere, kihozlak a táborból, nálam lakhatsz, és segíték is neked. Egy ilyen baráti invitálást nem lehetett visszautasítani.

Főszereplőnk 1958 júliusában telepedett le Melbourne-ben, ahol jelenleg is lakik. Természetesen új hazájában is arra törekedett, hogy minél hamarabb munkát találjon a saját szakmájában. Hiszen azzal aligha árulunk el nagy titkot, hogy Solymossy Kálmán egyetlen birkát sem kopasztott meg a közel fél évszázad alatt Ausztráliában.

Levelet írt egy ismert impresszáriónak, aki egykor a Tivoli varietésház menedzsere volt. Megkérdezte, nincs-e szüksége táncosra. De volt. Igaz, a pasas a je-

lentkező nevét igencsak félreértette: a Kálmánt Kármennek olvasta, ami azért mégsem mindegy. Az ember visszaírt: szeretettel várjuk. De ő, bizony, egy bomba nőt várt. És igencsak leesett az álla, amikor a találkozón egy férfi jelent meg. Később azonban nagyon jó barátságba kerültek. „Igazi dzsentlemen volt” – említi róla főszereplőnk.

Solymossy Kálmán hamar népszerű lett új hazájában. Amikor Eddie Nelson, melbourne-i fellépése alatt rosszul lett a színpadon és meghalt, azt óhajtották, hogy ő ugorjon be helyette saját programjával, és vigye tovább a műsort. De a magyar fiatalember ezt nem tette meg. „Az emberek Eddie Nelsont jöttek nézni, nem engem” – mondta, és elhárította a hálátlan „gyászhuszári” szerepet.

Főszereplőnk időközben saját iskolát nyitott Melbourne-ben. A táncstudására alapozta megélhetését. Tehette, mert az ötödik kontinensen kevés igazi balettmester volt, aki értett is a szakmájához. Az egy iskolából hamarosan tíz lett. A város központjából irányította a különböző kerületekben lévő iskolákat.

– Mindenki jöhetett! – említi. – Az ausztrálok mellett nagyon sok magyar is eljárt az óráinkra. A hagyományos értelemben vett balettművészetről ugyan nemigen lehetett beszélni, de azért jó iskola volt, igényes táncokat oktattunk. Növendékeink közül sokan váltak hivatásos táncosokká, s találták meg életük célját a világot jelentő deszkákon.

Solymossy Kálmán munkájához kezdettől fogva remek segítőtársat talált feleségében. Később már a tánciskola mellett saját színházat is szerveztek. Az éstől származású Elizabeth asszonnyal 1962 óta élnek boldog házasságban, és a színpadon, a táncművészetben is összeillő párost alkottak.

Nagy, katartikus találkozás sem maradt ki Solymossy Kálmán életéből. Az eset 1976-ban történt. Melbourne európai negyedében sétálgattak, éppen a tévéből jöttek, ahol saját, százötven ülőhelyet számláló színházuknak igyekeztek propagandát csapni, s ennek reményében adtak elő feleségével egy fergeteges magyar táncot.

– Szóval, mentünk az utcán, és valaki hátulról megütögette a vállamat. Hátra néztem, ott állt egy hatalmas termetű alak. „Szervusz, Kálmán” – mondta. Szervusz, de ki vagy? – válaszoltam, mert tényleg fogalmam sem volt róla, ki lehet ez az ember. „Ne hülyéskedj! – mondta. – Hát nem ismersz meg?” Honnan ismernélek? – kérdeztem. „Hát nem emlékszel?” – mondta tovább. – 1956. december 31-én én voltam az a félholt, akit te cipeltél be a válladon a menedékházba.” Leesett az állam: ez az ürge hamukál. Ránéztem, s lehetett vagy százhusz kiló. Mondtam, hogy én nem tudtalak volna téged a vállamon cipelni. „Akkor csak negyede voltam annak, ami most vagyok – felelte. – De ami most vagyok, azt neked köszönhetem”. De a nevét azóta sem tudom – mert nem kérdeztem meg. És nem is láttam soha többé...

A sikeres művészházaspár időközben beutazta az egész világot, művészetükkel a földkerekség minden részén öregbítették a magyar tánc hírnevét. Két balettet mu-

tattak be, saját koreográfiájukban: az Aladdint és a Hókirálynőt. Fergeteges sikerük volt. A hetvenes évek derekán Európát is végigtornézták, jártak – többek között – Belgiumban, Dániában, Svájcban, Nyugat-Németországban és Nyugat-Berlinben.

Magyarországra viszont először 1989-ben, a rendszerváltás után tértek haza látogatóba. A családtagok közül szülei ekkor már nem éltek, míg bátyja, László Torontóban lakott. De így is bőségesen találtak itthon rokonokat és barátokat. Ekkorra azonban a táncművészet már háttérbe szorult az életükben, de azért nem is szakadtak el tőle teljesen. Az utóbbi években már elsősorban egy igazán modern művészeti(?) ágba vették észre magát. 1997 márciusa óta a melbourne-i magyar televízió vezetője.

Solymossy Kálmán és Elizabeth asszony
Budapesten

– A tévé ötlete nem tőlem származik – említi szerényen. – A többi nagyvároshoz hasonlóan, Melbourne-ben is van egy nagy központi adóállomás, nevezetesen a 31-es stúdió, amelyben a különböző etnikumok mutathatják be a műsoraikat. A magyar közösségi televíziót is régebb óta próbálták lábra állítani, de ez valamiért addig nem sikerült. Volt ott egy videós társaság, de nem igazán jutottak sehová. A közösség felkért elnökének, és mindössze három hónapra vállaltam el a feladatot. Hamar kiderült, hogy a közösség fele akar műsort, a másik fele nem. Felálltam, lemondtam az elnöki tisztségről, és azt mondtam: aki televíziót akar, az jöjjön velem.

Szerencsére sokan jöttek... Megkérvényeztük az adássávit, és annak rendje-módja szerint meg is kaptuk. Megindult az Ausztráliai Magyar Magazin Televízió. Csakhogy ekkor jött a bökkenő: fogalmam sem volt, hogyan kell televíziót működtetni, hiszen soha életemben nem foglalkoztam effélével. De aztán csak-csak belejöttem, mint kiskutya az ugatásba. Felvettük a kapcsolatot a Magyar Televízióval, akik minden héten küldtek számunkra műsorokat, angol fordítással. Nagy sikerünk volt. Fél év után már saját műsorokat is kezdtünk készíteni a helyi magyar eseményekről. Magam mellé állítottam egy jó kis stábot. riporterekkel, vágókkal, műszakiakkal.

Tartalomjegyzék

És mégis elindultak (Tanka László előszava)	5
I. Dr. Varga László – politikus, ügyvéd, író (New York, USA) <i>Rongyosszekéren a szabadság útján</i>	6
II. Dancs Rózsa – író (Toronto, Kanada) <i>Férje volt a besúgója</i>	12
III. Lovas György – újságíró, üzletember (New York, USA) <i>Tűzharc az oroszok ellen</i>	20
IV. Bodó Sándor – képzőművész (Nashville, USA) <i>Plakátra írta, hogy megbukik a Kommunista Párt</i>	30
V. Mészáros László – üzletember (Buffalo, USA) <i>Barátja testén jutott át a szögesdróton</i>	38
VI. Curtis Dóra – könyvelő (Melbourne, Ausztrália) <i>Lépten-nyomon robbantak a bombák</i>	44
VII. Kosaras Vilmos – színművész, tévés producer (Toronto, Kanada) <i>Hogyan lett Pufiból amerikai katona?</i>	58
VIII. Dömötör Tibor – lelkész, költő (Akron, USA) <i>A hit apostola</i>	68
IX. Várhelyi György – üzletember, író, újságíró (Montreal, Kanada) <i>Haditudósító volt Afganisztánban és Irakban</i>	74
X. Fábián Tibor – gépészmérnök, költő (Chicago, USA) <i>Kúszva értük el a határt</i>	80
XI. Dr. Magyar Tamás – orvos, üzletember (Torontó, Kanada) <i>Újrakezdés három diplomával a zsebben</i>	94
XII. Dr. Mészáros György – üzletember, író (Denver, USA) <i>Kalandos utazás a vonat alatt</i>	98

XIII. Aykler Béla – ingatlanforgalmi vállalkozó (Torontó, Kanada) <i>Egy kenyeret ettek harmincnyolcan</i>	110
XIV. Bollók Ferenc – üzletember (New York, USA) <i>Át a tengeren, neki a világnak</i>	120
XV. Solymossy Kálmán – táncművész, producer (Melbourne, Ausztrália) <i>Hátán vitte a haldoklót</i>	128
XVI. Rékai Kati – író (Torontó, Kanada) <i>Pakisztánba indult, Kanadába érkezett</i>	136
XVII. Bánkuty Géza – üzletember (Sarasota, USA) <i>Magával ragadta a szabadságharc</i>	142
XVIII. Bencsics Klára – író, újságíró (Montreal, Kanada) <i>Esküvő bizonytalan ideig elhalasztva</i>	148
XIX. Ivány József – állami főtisztviselő (Boca Raton, USA) <i>Egyesült a család az Egyesült Államokban</i>	152
XX. Márer György – újságíró, műfordító (New York, USA) <i>Éjszakai csata a határon</i>	156
XXI. Kasza Marton Lajos – vállalkozó, költő (Hamilton, Kanada) <i>Elindultam szép hazámból</i>	162
XXII. Fercsey János – újságíró (New York, USA) <i>A lélek nem alszik ki</i>	174
XXIII. Feredős József – üzletember (Auckland, Új-Zéland) <i>Vízen, buszon, levegőben</i>	184
XXIV. Oláh István – mérnök, író (Chandler, USA) <i>Menekülés a Hanság mocsarában</i>	192
XXV. Kossányi Mária – tévé-, rádiótulajdonos (Cleveland, USA) <i>Betöltöttük küldetésünket</i>	202

Felhasznált irodalom

Amerikai magyarok arcképcsarnoka	(Médiamix Kiadó, 2003)
Magyar Amerika	(Médiamix Kiadó, 2002)
Varga László: Fények a ködben	(Médiamix Kiadó, 2002)
A hit apostola	(Médiamix Kiadó, 2003)
Dr. Mészáros György: Menekülés a vonat alatt	(Médiamix Kiadó, 2003)
Szamosszegi Bodó Sándor: Barangolás a múltban	(a szerző kiadása, 2003)
Dóra Curtis: Valaki vigyáz rám	(Összmagyar Testület, 2000)
Fercsey János: A lélek nem alszik ki	(Árgus Kiadó, 2002)
Üzen az ág (Kanadai magyar írók antológiája)	(Kapu Könyvek, Kanadai Magyar Írók Szövetség, 1990)
Szalay Róbert: Ami a történelemkönyvekből kimaradt	(New England Kft., 2003)

Az írások egy része megjelent az American Hungarian Panoráma magazin 1999–2003-as évfolyam lapszámaiban.

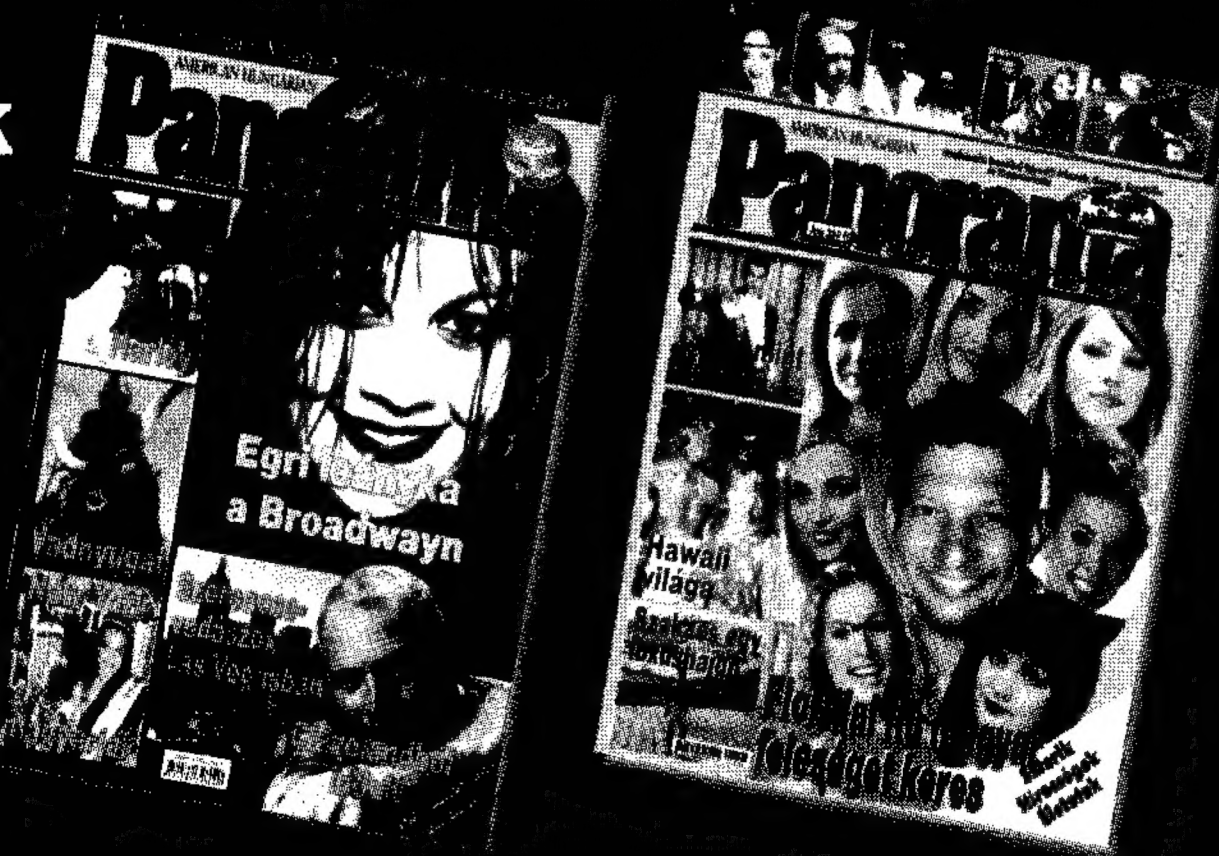
B 201564

AMERICAN HUNGARIAN

AMERICAN HUNGARIAN PANORAMA

Sztárok
Titkok
Sztorik
Siker
Pénz
Kaland
Utazás

Felfedezés
Karrier
Üzlet
Tanulás
Partnerek
Üzenetek
Kapcsolatok

KÖRÖSSZE AZ ÚJÁGÁRUSOKNÁL!

Előfizethető a kiadónál: 3100 Salgótarján, Mártírok út 1., PF: 163

Tel.: +36-32-314-295; E-mail: mediamix@enternet.hu